საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ევროპული წყაროები საქართველოს შესახებ

(XVIII საუკუნე)

იტალიური და ლათინური ტექსტები თარგმნეს, შესავალი და შენიშვნები დაურთეს **მურმან პაპაშვილმა, ელდარ მამისთვალიშვილმა და ზურაბ გამეზარდაშვილმა**

გამომცემლობა "საჩინო"

თბილისი 2020

Georgian Technical University

EUROPEAN SOURCES ABOUT GEORGIA

(the XVIII Century)

Italian and Latin texts have been translated, preface, and comments have been added by

Murman Papashvili, Eldar Mamistvalishvili, and Zurab Gamezardashvili

Publishing House "Sachino"

Tbilisi 2020

მთელი XVIII საუკუნის მანძილზე კაპუჩინთა ორდენის მისიონერები თბილისში, გორში, ქუთაისში, ონსა და ახალციხეში მეტ-ნაკლები წარმატებით მოღვაწეობდნენ. მათ დიდი და განუმეორებელი ამაგი დასდეს საქართველოს პოლიტიკურ, რელიგიურ, კულტურულ-საგანმანათლებლო, სამეურნეო და დიპლომატიურ ცხოვრებას. ამ ორდენის საქართველოს მისიონის პრეფექტებმა, ვიცე-პრეფექტებმა და მამა-მისიონერებმა 1700-1800 წლებში მრავალი ათეული დიდი თუ მცირე რელაციონი გააგზავნეს საქართველოდან. მათში ასახულია დღემდე უცნობი უამრავი ფაქტი და მრავალფეროვანი ისტორიული მოვლენა საქართველოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკაზე, ქვეყნის რელიგიურ ცხოვრებასა და, რასაკვირველია, კათოლიკე მამების საქმიანობაზე. ასევე ეს მასალები გვაძლევენ საინტერესო დაკვირვების საშუალებას ქართულ-ევროპული იდენტობის მახასიათებლებზე, ქართველ პოლიტიკოსთა მიერ დასავლური ფასეულობებისადმი დამოკიდებულებაზე, დასავლურ სივრცეში საქართველოს ადგილზე.

ნაშრომში წარმოდგენილი 34 რელაციონი პირველად ქვეყნდება ქართულ ენაზე. იგი დიდ სამსახურს გაუწევს აღნიშნული თემებით დაინტერესებულ მკვლევრებს, ასევე მკითხველთა ფართო წრეს.

აღნიშნული პროექტი განხორციელდა **შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის** ფინანსური მხარდაჭერით [გრანტი HE17_21]

რედაქტორი: **მურმან პაპაშვილი**, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

პასუხისმგებელი რედაქტორი: **ხათუნა ჩაფიჩაძე**, სოციალური მეცნიერებების დოქტორი, სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

რეცენზენტები:

გურამ კუტალია, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, თსუ-ს პროფესორი

გიორგი სოსიაშვილი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

პროექტი განხორციელდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში

ISBN 978-9941-9678-8-7

Throughout the eighteenth century, missionaries of the Order of Capuchin served more or less successfully in Tbilisi, Gori, Kutaisi, Oni and Akhaltsikhe. They have greatly and uniquely contributed into Georgia's political, religious, cultural, educational, economic, and diplomatic life. Prefects, vice-prefects and Father-missionaries of the Georgian Mission of this order sent many tens of long or small relations from Georgia in 1700-1800. They contain numerous facts unknown until nowadays, as well as diverse historical events depicting domestic and foreign policy of Georgia, religious life of the country, and certianly, Catholic Fathers' activity. At the same time, these materials provide us with the interesting opportunity to observe characteristics of the Georgian-European identity, Georgian politicians' approaches towards the Western values, and the place of Georgia in the Western world.

34 relations presented in the work are published in Georgian for the first time. The book will be a valuable source for the researchers interested in the related topics, as well as for a broad society of readers.

This project has been made possible by financial support from the **Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG)** [grant HE17_21]

Editor: **Murman Papashvili,** Doctor of Historical Sciences, Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Responsible Editor: **Khatuna Chapichadze,** Ph.D. Degree in Social Sciences, Associate Professor of GTU

Reviewers: **Guram Kutalia,** Doctor of Historical Sciences, Professor of TSU
Giorgi Sosiashvili, Doctor of Historical Sciences, Professor of Gori State Teaching University

The Project implemented at the Georgian Technical University

ISBN 978-9941-9678-8-7

შესავალი

XVII საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში თბილისში, გორსა და ქუთაისში დამკვიდრებულმა კაპუჩინმა მისიონერებმა გარკვეულ წარმატებებს მიაღწიეს საკუთარი ეკლესიების დაარსებით, სკოლების გახსნითა და კათოლიკე მრევლის გამრავლებით[1]. ცხადია, ამას ისინი ქართველ პოლიტიკურ მესვეურთა (ქართლის მეფე ვახტანგ V, გიორგი XI, ვახტანგ VI) ხელშეწყობითა და ქართველ საეკლესიო იერარქთა კათოლიკური კონფესიისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულებით აღწევდნენ. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავდა იმას, რომ კათოლიკე მამების წინსელა წინააღმდეგობებს არ აწყდებოდა, უმთავრესად, სომხური გრიგორიანელი და ბერძენი მართლმადიდებელი საეკლესიო იერარქების მხრიდან. ამის მკაფიო მაგალითს წარმოადგენდა თბილისსა და გორში (1679-1698 წწ.)[2] სომხური სასულიერო პირების წაქეზებითა და ხელმძღვანელობით კაპუჩინი მისიონერებისა და სომხური კათოლიკე მრევლის წინააღმდეგ ხუთჯერ მოწყობილი დევნა, რომელთაგან ყველაზე სასტიკი 1698[3] წელს მოხდა. კათოლიკე მისიონერები არაერთხელ აღნიშნავდნენ საქართველოში ბერძენი მღვდლების მიერ შეეიწროებაზე.

XVIII საუკუნის პირველ ნახევარში საქართველოში კათოლიკობამ და კაპუჩინი მამების საქმიანობამ ახალ სიმაღლეებს მიაღწია. ამას ერთგვარი საფუძველი შეუქმნა კათოლიკე მისიონერებზე ვახტანგ VI-ის (ჯანიშინი-1703-1714; მეფე-1716-1724) საგანგებო მფარველობამ[4], რაც მისი ევროპული საგარეო პოლიტიკის, კერძოდ, საფრანგეთზე ორიენტაციის ძირითად საყრდენს წარმოადგენდა. ამ პოლიტიკის მიზნისა და საფრანგეთთან დიპლომატიური ურთიერთობის ინიციატივების ჩარჩოებში (საფრანგეთის მეფის ლუი XIV-ის მთავრობის მიერ საქართველოზე გაელით სპარსეთამდე სავაჭრო გზის გაკეთალვის მცდელობა[5], ოსმალეთთან (1673 წლის)[6] და ირანთან (1708 წლის)[7]

---

[1] დაწერ. იხ: **მ. თამარაშვილი**. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ტფილისი, 1902, გვ. 235-297; **მ. პაპაშვილი**. საქართველო-რომის ურთიერთობა VI-XX სს. თბილისი, 1995, გვ.199-236.

[2] **მ. თამარაშვილი**. ისტორია..., გე. 253-296; ევროპული წყაროები საქართველოს შესახებ (XVII საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედი). იტალიური და ლათინური ტექსტები თარგმნეს, შესავალი და შენიშვნები დაურთეს **მურმან პაპაშვილმა, ელდარ მამისთვალიშვილმა და ზურაბ გამეზარდაშვილმა**. თბილისი, 2018, გე. 63-69; 125-127.

[3] **მ. თამარაშვილი**. ისტორია..., გე. 296.

[4] **მ. თამარაშვილი**. ისტორია..., გე. 339; **მ. პაპაშვილი**. საქართველო-ვატიკანის ურთიერთობა XVII-XVIII საუკუნეებში. დისერტაცია ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბილისი, 1998, გე. 219.

[5] ევროპული წყაროები..., გე. 48-50; 54-55.

[6] **Boogert M. H.** The capitulations and the Ottoman legal system. Bril-Leiden-Boston, 2005, pp.101-105.

[7] **Herbette M.** Une Ambassade persane sour Louis XIV, Paris, 1907, pp.333-336; საბუთები საქართველო-საფრანგეთის ურთიერთობის ისტორიიდან (1707 წლის მარტი-1714 წლის

დადებული კაპიტულაციების ხელშეკრულების საფუძველზე აღმოსავლეთში კათოლიკეების დაცვაზე საფრანგეთის პრივილეგიები, პარიზის უცხოეთის მისიონის უსაფრთხოების გარანტიები) დიდმა სულხან-საბა ორბელიანმა, ქართველი ერის მამად წოდებულმა[1] (1658-1725), ვახტანგ VI-სთან ირანში გამგზავრებამდე (1712 წ.) შემუშავებული გეგმის მიხედვით[2], დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ გრიგოლი II-სთან (1696-1742) ერთად 1713 წელს შეიმუშავა რელიგიური პროექტი, რომელმაც კონკრეტული სახე ეერსალში, 1714 წლის იანვარ-ივნისში, გამართული დიპლომატიური მოლაპარაკების შედეგად მიიღო. მისი არსი მდგომარეობდა შემდეგში: დასავლეთ საქართველოში საქმიანობას დაიწყებდნენ საფრანგეთის უცხოეთის მისიონის ფრანგი იეზუიტი და სენ-ლაზარის კონგრეგაციის მისიონერები[3]. ისინი დაკავებული იქნებოდნენ საგანმანათლებლო მოღვაწეობით[4] და მისიონერული საქმიანობის საფარველქვეშ დაარსებდნენ საქართველოში კოლეჯს[5] და 12 წლის მანძილზე[6] მნიშვნელოვან გარდატეხას შეიტანდნენ ქართველი ახალგაზრდების პროფესიული განათლების საქმეში. მათ მიერ აღზრდილი ახალგაზრდები საფრანგეთში დაეუფლებოდნენ სამხედრო საქმეს, ხელოსნობას და ვაჭრობას[7]. ამის შედეგად საქართველოში "ნამდვილი ქრისტიანობის", ანუ კათოლიკობის ფართოდ გავრცელება დაიწყებოდა[8] და ამის მეშვეობით ქვეყანას საფრანგეთში განსწავლული პროფესიონალი ინჟინრები, ოფიცრები და დისციპლინირებული ჯარისკაცები ეყოლებოდა[9]. ამგვარი რელიგიური საფარველი ოსმალებისა და სპარსელების თვალში დამალავდა საფრანგეთ-საქართველოს შორის ეკონომიკურ-პოლიტიკური ურთიერთობის მომავალ სამოკავშირეო მიზნებს[10], რადგან საფრანგეთის მისიონის აბატები,

---

დეკემბერი), ნაწილი I. შესავალი, თარგმანი და განმარტებები დაურთო **ილია ტაბაღუამ**, თბილისი, 1975, გვ. 71-72.

[1] საბუთები..., გვ. 128.

[2] **მ. პაპაშვილი.** როდის იყო განსრახული სულხან-საბა ორბელიანის ელჩობა დასავლეთში. ჟურნ.: "საისტორიო ვერტიკალები". დამატება, 2009, №18, გვ.70-78.

[3] საბუთები..., გვ. 164; **ი. ტაბაღუა.** საქართველო-საფრანგეთის ურთიერთობა (XVIII საუკუნის პირველი მეოთხედი), თბილისი, 1972, გვ. 288.

[4] საბუთები..., გვ. 164; **Tamarati Michel.** L'Eglise géorgienne des origins jusqu' à nos jours, Rome, 1910, p. 603.

[5] საბუთები..., გვ. 219.

[6] Archieves du Ministère des Affaires Etrangères. Paris. "Turquie", t. 39, f. 140v.

[7] საბუთები..., გვ. 222-225.

[8] Archieves du Ministère des Affaires Etrangères. Paris. "Turquie", t. 39, f. 138v; **ლუი კოკე.** საქართველოს ელჩობა საფრანგეთში დიდ საუკუნეში. 1713-1714 წწ. სულხან-საბა ორბელიანი ლუი XIV-სთან. კრებ.: "საქართველოს ურთიერთობა ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებთან. ტ. III, თბილისი, 1996, გვ. 91.

[9] საბუთები..., გვ. 225; Archieves du Ministère des Affaires Etrangères. Paris. "Turquie", t. 39, f.140v.

[10] საბუთები..., გვ. 220; Archieves du Ministère des Affaires Etrangères. Paris. "Turquie", t. 39, f.140v.

პირველ რიგში, ევრსალის ინტერესების გამტარებელი ვაჭრობის მისიონერები იქნებოდნენ[1]. ამასთანავე ისინი დასავლეთ საქართველოში, აფხაზეთში, ჩერქეზეთში შეუდგებოდნენ კათოლიკობის გაერცელებას[2] და მოამზადებდნენ ნიადაგს რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიასთან გაერთიანებისათვის[3], რომელსაც მუდმივად ეწინააღმდეგებოდა ირანი და ოსმალეთი[4]. ამ პროექტის რეალიზაციაზე გადიოდა საფრანგეთის მეშვეობით საქართველოს დაკავშირება დასავლურ პროგრესთან და ევრსალთან მომავალი ორმხრივი სავაჭრო-ეკონომიკური, პოლიტიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო ურთიერთობების განვითარება.

მართალია, სულხან-საბას პროექტმა და დიპლომატიურმა მისიამ დასავლეთში (1713-1714 წწ.) მარცხი განიცადა, მაგრამ მან დასახა კურსი, ერთმანეთის შესახებ უფრო გააფართოვა ცოდნა, საკუთარი თვალით დანახული და აღქმული დასავლეთი მახლობელად და იდენტურად იქნა მიჩნეული (ამას მკაფიოდ ადასტურებს ს.ს. ორბელიანის სამოგზაურო ჩანაწერთა წიგნი "მოგზაურობა ევროპაში") და საქართველოში კათოლიკე მისიონერებისადმი საგანგებო მფარველობა უწინდებურად გაგრძელდა, რაც დასავლეთის ფასეულობების პრიორიტეტს ადასტურებდა. უფრო მეტიც; მიუხედავად ს.ს. ორბელიანის წინააღმდეგ რეგრესული ძალების (და არა მართლმადიდებლური კონფესიის დამცველების) მკაცრი რეაქციისა[5], მან საქართველოში უფრო ენერგიულად და გულმოდგინედ დაიწყო "...ქადაგება და კათოლიკობის გავრცელება..."[6].

უდაეოა, სულხან-საბა ორბელიანის ავტორიტეტმა ბევრად განაპირობა XVIII საუკუნის პირველ ნახევარის საქართველოში ქართველ კათოლიკეთა გამრავლება და საერთოდ კათოლიკობის წინსვლა. უმთავრესად ეს გამოიხატა შემდეგში: *პირველი*, პროპაგანდის კოლეჯში განათლება მიიღო სამმა ქართველმა. ამათგან დავით პაპაშვილმა, რომელიც სულხან-საბას რეკომენდაციით მოხვდა 1725 წელს აღნიშნულ კოლეჯში[7], 1732 წლის 22 მარტს საჯარო სხდომაზე წარმატებით დაიცვა დისერტაცია ფილოსოფიაში. მან მრავალი სალვთისმეტყველო ნაშრომი თარგმნა იტალიურიდან ქართულ ენაზე[8]. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ დავითმა შექმნა მცირე მოცულობის

---

[1] Archivio di Propaganda Fide, Scritture Riferite nel Congressi, Georgia 1626-1707, vol I, f. 167.

[2] საბუთები..., გვ. 236.

[3] Bonnet Jean. Projet de Mission en Mingrelie ou Gèorgie. Annale de la Congregation de la Mission. Paris, 1902, p. 592; ი. ტაბაღუა. საქართველო-საფრანგეთის...,222.

[4] Archivio della SCPF, SOCG, "Georgia", ff. 432-433v; საბუთები..., გვ. 321-322.

[5] ე. მამისთვალიშვილი. დასახ. ნაშრ., გვ. 395.

[6] მ.თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 334.; Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., ff. 39r. აქვე დოკუმენტი №5.

[7] შ. ლომსაძე. გვიანი შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიიდან. ახალციხური ქრონიკები, თბილისი, 1979, გვ. 57.

[8] მ.თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 343; 346.

ნაშრომი ფი'სიკის დარგში[1]. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ მას არ შეუწყვეტია მთარგმნელობითი საქმიანობა. ქუთაისში მოღვაწეობის პერიოდში მან თარგმნა თომა კემპენელის-"ქრისტეს მიბაძვა"[2]. დავითი დიდი სახელითა და გავლენით სარგებლობდა ქართულ სა'სოგადოებაში, რომელმაც დიდი ამაგი დასდო მშობლიურ გორს. მისი თაოსნობით აქ გაიხსნა სკოლა, სადაც ქართველ კათოლიკეთა შვილების გარდა, სწავლობდნენ ქართველ მართლმადიდებელთა შვილებიც. სკოლაში ერთ დროს მამა დავითიც ასწავლიდა[3]. დავითის მერე ქართველ კათოლიკეთა რიგებში გამორჩეული ადგილი უკავია ივანე ჯიყანაშვილს, რომელიც 1729 წლის 18 ივნისს შევიდა პროპაგანდის კოლეჯში, სადაც მან თავი გამოიჩინა ნიჭით, სერიო'სულობითა და სიმტკიცით[4]. 1741 წლის 29 აპრილს მან მიიღო დოქტორის ხარისხი ფილოსოფიასა და ღვთისმეტყველებაში[5]; ***მეორე,*** 1748 წლისათვის პროპაგანდის კოლეჯში უკვე სამი ადგილი დაეთმო ქართველებს[6]. ასე რომ, მისიონერების სკოლები საქართველოში ქმნიდნენ ახალ საგანმანათლებლო ტრადიციებს, ხოლო პროპაგანდის კოლეჯში განათლება მიღებული ქართველები კი ადგილობრივ ეკლესიებს ევროპა'ს ცოდნით ამდიდრებდნენ და ინტელექტუალურ ინსტრუმენტებს აძლევდნენ. ეს გაციცლებით მეტს ნიშნავდა მაშინდელი საქართველოსათვის, ვიდრე დოქტრინალური დავები; ***მესამე,*** სულხანსაბა ორბელიანის რელიგიური პოლიტიკის ნაყოფი იყო ორბელიანთა გვარის წარჩინებული პირთა კათოლიკობა'ზე მოქცევა, როგორიცაა ივანე, ვახტანგ და ქრისტეფორე ორბელიანები. ეს უკანასკნელი იყო წმ. ბასილის ორდენის მოწესე[7] და 1737 წელს დაიკავა თბილისის ეპარქიის ეპისკოპოსის ტახტი, რომლის მრევლს შეადგენდა ქართული ტიპიკონის მქონე კათოლიკეები[8]. საგულისხმოა, რომ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი დომენტი IV (1705-1741) "...მას თვალის ჩინივით უფრთხილდებოდა..."[9]; ***მეოთხე,*** 1734-1740 წლებში ახალციხეში აშენდა ყოელაწმიდის სახელობის კათოლიკური ეკლესია, სადაც მღვდელმსახურება ლათინურ-ქართულად მიმდინარეობდა[10]; 1749 წელს

---

[1] ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. მ. თამარაშვილის პირადი არქივი, №70, ფურც. 143.

[2] **ზ. ჭიჭინაძე.** უმთავრესი მი'ხე'სები საქართველოს მიმართ რომის ყურადღებისა და გორული პატრი ტულუკაანთ დაეითა. ტფილისი, 1898, გვ. 75.

[3] **ზ. ჭიჭინაძე.** უმთავრესი..., გვ.75.

[4] ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. მ. თამარაშვილის პირადი არქივი, №70, ფურც. 50.

[5] **მ.თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 346.

[6] იქვე, გვ. 362; ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. მ. თამარაშვილის პირადი არქივი, №85, ფურც. 143.

[7] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff. 341r. დოკუმენტი №11.

[8] **მ. პაპაშვილი.** ეპისკოპოს ქრისტეფორე ორბელიანის რომში სტუმრობის მი'სანი. ჟურნ.: "საისტორიო ძიებანი", 2005, №8, გვ. 90.

[9] **მ.თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 352-353; **Tamarati Michel.** დასახ. ნაშრ., გვ. 618-619.

[10] **შ. ლომსაძე.** დასახ. ნაშრ., გვ. 53.

თბილისში აშენდა კათოლიკეთა ახალი ეკლესია[1]; ***მეხუთე,*** 1750 წლისათვის მომწიფდა აზრი თბილისში ლათინთა საეპისკოპოსოს დაარსების შესახებ[2]; ***მეექვსე,*** კათოლიკობისკენ მიდრეკნენ იმერეთის მეფე ალექსანდრე V (1720-1752), დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ბესარიონ ერისთავი (1742-1769) სამ ბერთან ერთად, როსტომ რაჭის ერისთავი (1749-1769) და მისი შვილი გიორგი[3]. საგულისხმოა, რომ როსტომ ერისთავმა კაპუჩინებს ონში გადასცა სახლი და 1751 წელს საკუთარი ხარჯებით აუშენა ეკლესია[4]; ***მეშვიდე,*** 1755 წლამდე კათოლიკობა მიიღო "60 ქართველმა თავადმა", 10 მაღალი რანგის სასულიერო პირმა[5] და საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ I დიდი ბაგრატიონი (1744-1756; 1763-1788) ბასილიანელი გახდა[6].

XVIII საუკუნის მეორე ნახევარის საქართველოში კათოლიკობის მიმართ ქვეყნის პოლიტიკურ მესვეურთა დამოკიდებულება, წინარე პერიოდთან შედარებით, მეტად შეიცვალა. მართალია, ეს უშუალოდ უკავშირდებოდა კახეთის ბაგრატიონების (თეიმურაზ II, ერეკლე II) ტრადიციულ რუსულ პოლიტიკას[7], მაგრამ ქართლის მეფე თეიმურაზ II-ის (1744-1762) ანტიკათოლიკური განწყობა და მოქმედება ძირითადად დაეფუძნა ორ ფაქტორს: ***პირველი,*** სიმხური გრიგორიანელი სასულიერო იერარქების ანტიკათოლიკურ დამოკიდებულებასა და მათ მიერ მისიონერთა პერმანენტულ დევნას საქართველოში; ***მეორე,*** საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ანტონ I-ის კათოლიკობისკენ მიდრეკას. ამ მიზნით თეიმურაზ II-მ 1754 წელს ფაქტობრივად აკრძალა კათოლიკობაზე გადასვლა[8] და მომდევნო წელს (1755) გორსა და თბილისში კაპუჩინ მამებს ჩამოართვეს ეკლესია და ქონება[9].

როგორც წყაროებიდან ირკვევა, მეფე თეიმურაზ II-ს ანტიკათოლიკური განწყობა ბოლომდე არ გაჰყოლია. ჩანს, ის მისი შვილის, კახეთის მეფის ერეკლე II-ის რჩევით, მიხვდა, რომ პროგრესის მოწინააღმდეგე ძალების სურვილს ასრულებდა და ამიტომ კათოლიკეებისათვის ისევ შემწეობა

---

[1] **მ.თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 363.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia",1708-1760. V. 2., ff. 444r; 445 r. დოკუმენტი №13; **მ.თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 363.

[3] ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. მ. თამარაშვილის პირადი არქივი, №70, ფურც. 7v-9; №85, ფურც. 41 v.

[4] იქვე.

[5] **მ.თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 372

[6] ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. მ. თამარაშვილის პირადი არქივი, №85, ფურც. 50.

[7] **ე. მამისთვალიშვილი.** საქართველოს საგარეო პოლიტიკა და დიპლომატია. III, თბილისი, 2019, გვ. 514.

[8] **მ.თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 369; **ე. მამისთვალიშვილი.** დასახ. ნაშრ., გვ. 525; Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2.,f.489r. დოკუმენტი №15).

[9] **მ. თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 375; **ე. მამისთვალიშვილი.** დასახ. ნაშრ., გვ. 525; Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2.,f.499r. დოკუმენტი №16)

აღმოუჩენია. ამის უტყუარი საბუთია ის, რომ მან ერეკლესთან ერთად 1760 წლის 13 იანვარს წერილი მისწერა ახალციხის კაპუცინთა ეიცე-პრეფექტს ლეონარდო და ვიტერბოს, რათა ერთი მღვდელი გამოეგზავნა თბილისში უმწყემსოდ დარჩენილი მრევლის მოსაელელად[1]. თეიმურაზისაგან განაწყენებულმა ლეონარდომ თითქოსდა იწინასწარმეტყველა პეტერბურგის გზაზე შემდგარი მეფის იქ შესაძლო აღსასრული[2] და ეს იმ საშუალებად მიიჩნია, რომ ერეკლე II-სთან ადვილად გამონახაედა საერთო ენას. ამის საფუძველი მას ჰქონდა, რადგან თეიმურაზისაგან განსხვავებით, ერეკლე, ლეონარდოსავე სიტყვებით, კათოლიკობისადმი "...მიდრეკილია და ჩვენთვის კარგი უნდაო"[3].

1762 წელს ქართლ-კახეთის ტახტზე დამკვიდრებული მეფე ერეკლე II (1762-1798) კათოლიკე მისიონერების მიმართ ფარულ სიმპათიას აცხადებდა, რაც ნაკარნახევი იყო, როგორც პრაგმატული პოლიტიკური მოსაზრებით, ასევე საკუთარ ქვეყანაში უცხოელის მიმართ გამორჩეულად შემწყნარებლური ხასიათის ქართული ბუნებით. ამის ნათელი მაგალითია ის, თუ როგორ აპროტესტებდნენ 1756 და 1775 წელს ქართველი მაღალი იერარქიის მართლმადიდებელი სასულიერო და წარჩინებული საერო პირები კათოლიკე მისიონერებს დევნის[4].

წინამდებარე ნაშრომში მოთავსებული წყაროები, რომელიც აღებულია ვატიკანის არქივებიდან და რომელთა ძირითადი ნაწილი ქართულ ენაზე პირველად ქვეყნდება, ერეკლე II-ის ევროპული საგარეო პოლიტიკის მიზნის შესახებ ადასტურებენ: ***პირველი,*** ქართლ-კახეთის მეფის ერეკლე II-ის ფარული სიმპათიები კათოლიკობისადმი უკავშირდებოდა საერთო მტრის წინააღმდეგ (ოსმალეთი) დასავლეთის სუვერენებთან ფინანსური ან სამხედრო დახმარების მიღების მცდელობას, რომელიც ამასთანავე მიზნად ისახავდა გეორგიევსკის გზაზე რუსეთზე შემოქმედების მოხდენას; ***მეორე,*** ერეკლე II-ის დასავლური პოლიტიკის კონკრეტული ამოცანები 80-იანი წლებიდან დაისახა. აქამდე კი ერეკლე მეფე ჭრთხილ დამოკიდებულებას იჩენდა მისიონერების მიმართ, რაც ხშირად მისი მიზნის საწინააღმდეგო მოქმედების გამოვლინებითაც ხასიათდებოდა[5]. ეს კი გამოწვეული იყო ქვეყანაში არსებული რთული პოლიტიკური ვითარებით, რაც ხანდახან სარწმუნოებრივ სა-

---

[1] ვ.თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 377.

[2] იქვე.

[3] იქვე.

[4] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., f.490 v. დოკუმენტი №15; Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1761-1778. V. 3., ff. 331v. დოკუმენტი №19.

[5] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia". 1761-1778. V. 3., ff. 331v. დოკუმენტი №19; Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., f.11r. დოკუმენტი №21.

კითხებში (კათოლიკეებისათვის ეკლესიების არ დაბრუნება, სომხური სასულიერო იერარქების ანტიკათოლიკური მოქმედებებისათვის მხარის დაჭერა, რუსეთის ეკლესიის კათოლიკობისადმი არაკეთილგანწყობილი დამოკიდებულების გათვალისწინება) დიპლომატიურად ლავირებას მოითხოვდა; ***მესამე,*** საქართველოს გარემომცველი სამყაროს ფონზე კაპუჩინი მამების მიერ აღქმული საქართველო მახლობელია, იდენტურია, რომელიც "...იტანჯება უფლის სიყვარულის გამო"[1]; ***მეოთხე,*** ქართველები ინარჩუნებდნენ მართლმადიდებლობას და მას'ზე ხელის აღებას არ აპირებდნენ, მაგრამ თანამშრომლობისათვის მნიშვნელოვანი იყო მისიონერების საქართველოში ყოფნა, რადგან ისინი იყვნენ ესოდენ საჭირო ექიმები, ევროპული სიახლის მატარებლები ჩვენს ქვეყანაში, დასავლეთთან დამაკავშირებელი ხიდი და ეს სიახლოვე ქმნიდა საერთო იდენტობას; ***მეხუთე,*** კაპუჩინი მამების (დომენიკო და ტრიესტე, მაურო და ეერონა) დასავლეთში დესპანებად გამოყენება თავისებურ სახეს აძლევდა ქართული დიპლომატიის სტილს და, ალბათ, გათვლილი იყო იმა'ზე, რომ დასავლეთის მონარქები (რომის საღეთო იმპერიის იმპერატორი, საფრანგეთის მეფე, სარდინიის მეფე, ნეაპოლის მეფე, ვენეციის რესპუბლიკის მმართველი) უფრო ნდობით მოკიდებოდნენ კათოლიკე მამების მეშვეობით ერეკლე მეფის სათხოვარს; საკუთრივ დესპანებად გაგ'საენილ მამებს თავიანთ ინტერესებში (ერეკლე II-ის მიერ ეკლესიების დაბრუნება, მის მიერ კათოლიკე მამების უსაფრთხო საქმიანობისათვის მფარველობა) არ დაეკლოთ მცდელობა ხსენებული მონარქები მაქსიმალურად დაეინტერესებინათ ერეკლე მეფის სათხოვრის მიმართ; ამით ერეკლე II-ს სურდა დასავლეთის პოლიტიკურ არენა'ზე საქართველოსადმი ინტერესი წამოეწია (დოკუმენტის ენა'ზე: "ევროპის სამეფო კართან დაახლოება")[2] და ასეთ შემთხვევაში რუსეთის თვალში საქართველოს როლი მეტად გაე'სარდა. შესაძლებელია, ერეკლე მფე ითვალისწინებდა იმ ფაქტორსაც, რომ რუსეთის წინსელა კაეკასია'ში, როგორც ეს გერგიეესკის ტრაქტატის დადების შემდეგ უმალვე გაცხადდა, დასავლეთის სახელმწიფოებში იწვევდა ღელვასა და შიშს[3].

მურმან პაპაშვილი
ელდარ მამისთვალიშვილი
ზურაბ გამეზარდაშვილი
ხათუნა ჩაფიჩაძე

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 205r. დოკუმენტი №27.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., f.119v. დოკუმენტი №26.

[3] Venturi Franco. Settecento riformatore. 4,2. La caduta dell'Antico Regime (1776-1789). T. 2. Il patriotisme republicano e gli imperi dell'Est. Torino, 1994, pp.787-796.

დოკუმენტები

ქართული თარგმანებითა და კომენტარებით

№1

1708-1710 წლებში სპარსეთის, საქართველოსა და ალბანეთის მისიონის საქმიანობასთან დაკავშირებული საქმეების საძიებელი

საძიებელი[1]

f. 188 r.

1710 წლის ივნისი. მამა ჯაკომო ვილოტეს, იეზუიტის მიერ სომეხ-კათოლიკების წინააღდეგ შეთავაზებული ზომები.

ფურცელი, რომელზეც მითითებულია იმავე მამა ვილოტეს, სპარსეთსა და სომხეთში ნამყოფი მისიონერის ნაშრომები, რომლებიც წარადგინა წმინდა კონგრეგაციის სარწმუნოების პროპაგანდის კარდინალმა, ამ ნაშრომების გამოქვეყნებისა და ამ ხალხებს შორის მათი ფართოდ გავრცელების მიზნით.

წერილი, დაწერილი....(არ იკითხ.) ჯენაროდან მამა გასპარო ვალიან დი ბარტოლომეო, ცეხინეტოს [გამოგზავნილი], სომხების სამოციქული მისიონერის მიერ კარდინალ საეიპანტისთან, ნაციის მფარველი, სომეხთა მღვდლის, ჯოვანი მინასის[2] რეკომენდაციით. ამ მღვდელზე, სახელგანთქმულ მისიონერზე საქართველოში, საუბარი იქნება შემდეგ რუბრიკაში.

ეჭვები, გამოთქმული სომხების შესახებ, პარიზის პროვინციის ღირსი მამა-კაპუჩინების მიერ, რომლებიც იმყოფებიან კონსტანტინოპოლში.

სომხური წერილი, გადათარგმნილი აგრეთვე იტალიურ ენაზე, დაწერილი ანტეის[3] ეპისკოპოსის ნერსესის მიერ და [გაგზავნილი] კლემენტი XI-სთან თხოვნით, გაეწიოს მფარველობა და დახმარება უსამართლოდ ბრალდებულსა და ცილისწამებულს თავისი მოწინააღმდეგების მიერ, [რომლებიც იმყოფებიან] სომეხთა ნაციის მფაველ კარდინალ საკრიპანტესთან,

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., ff.188r-189 r. **ეს საძიებელი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება**

[2] იხ. მინასის უარყოფითი შეფასება ასტრახანში ყოფნის დროს.

[3] ანტეი-სენტ-ანდრე-კომუნა ჩრდილოეთ იტალიაში.

საქართველო, სპარსეთი და სპარსეთის მეფის მიერ დამორჩილებული ქვეყნები

სომხური წესის ალბანეთის[1] არქიეპისკოპოს ისაის, ბიაჯოს მემკვიდრის მიერ, დაწერილი წერილი ინოკენტი XII-ის[2] საპასუხოდ, რომელშიც აღწერს იმ ტანჯვას, რასაც განიცდიან ქრისტიანი კათოლიკეები სპარსეთის მეფის მიერ დაამორჩილებულ ქვეყნებში. [წერილი] დაწერილია შემახაში 1700 წლის დასაწყისში.

აქტები, როლებიც ეხება 1702 წლის 4 სექტემბერს გამართულ წმინდა სარწმუნოების კონგრეგაციის საერთო კრებას. მათ შორის არის მამა ფრა' ფელიჩე და სელანოს, კაპუჩინის ანგარიში, სპარსეთის მეფის კარზე ყოფნის შესახებ, რომელიც იქ გაგზავნა წმინდა კონგრეგაციამ 1699 წლის 12 იანვარს ინოკინტი XII-ის წერილით სპარსეთის შაჰთან საქართველოს მისიონის

f. 188v.

საჭიროებათა შესახებ. გარდა ამისა, ანგარიშში ლაპარაკია სპარსეთის საქმეებზე, სომხებზე, სირიელებზე, ბერძნებზე და სხვა ხალხებზე, რომლებთანაც მუშაობდნენ სამოციქულო მისიები, სახელდობრ მაკედონიაში, ეთიოპიაში, კაიროში, იბერიაში, კონგოში, სან ტომეში, რეციაში; ჩრდილოეთის მისიებზე, დალმაციის და რუტენების[3] შესახებ; აქ არის, აგრეთვე ფეხშიშველი კარმელიტების ასფახანის[4] ეპისკოპოსის ფრა' ელიას სამახსოვრო ბარათი და სარეკომენდაციო წერილი კლემენტი XI-სთან, ანგარიში სპარსეთში რელიგიის საქმეებისა და კათოლიკების მდგომარეობის შესახებ, მისი მოღვაწეობის შესახებ ვენეციის სენატში სომხების

სასარგებლოდ. იმავე ეპისკოპოსის მიერ ვენეციის დოჟთან წარდგენილი სამახსოვრო ბარათის ასლი.

იმავე ეპისკოპოსის წერილი ვენეციის მმაროველთან და უმაღლეს კოლეგიასთან სპარსეთის საქმეების, სომხეთში კათოლიკური რელიგიისა და მორწმუნე-კათოლიკების მდგომარეობის შესახებ.

კიდევ ერთი სამახსოვრო ბარათი, წარდგენილი მის უწმინდესობასთან[5] იმავე ეპისკოპოსის მიერ, რომელიც 26 წლის განმავლობაში მუშაობდა

---

[1] ალბანთში შეიძლება იგულისხმება ყარაბაღი, სადაც ცხოვრობდნენ გრიგორიანელი სომხები და მათი ეპისკოპოსი.

[2] პაპი ინოკენტი XII (1691-1700), ერისკაცობაში ანტონიო პინიატელი.

[3] რუსების ლათინიზირებული ეთნონიმი.

[4] ისპაჰანი/ისპაანი — ირანის ძველი დედაქალაქი XVI-XVII საუკუნეებში.

[5] რომის პაპი.

სპარსეთში სამოციქულო მისიებში და უკანასკნელი ცხრა წლის განმავლობაში იყო ეპისკოპოსად იმავე სამეფოში; [ბარათი] ქრისტიან-კათოლიკეებისა და მისი ეპისკოპატის მდგომარეობის შესახებ.

წერილი, წარდგენილი მისი უწმინდესობისათვის იმავე პრელატის[1] მიერ, რომელიც შეიცავს მოსაზრებებს სპარსეთში კათოლიკური რელიგიის გაუმჯობესებისა და სამოციქული მისიების მუშაობის წესის შესახებ.

ასპახანის[2] იმავე ეპისკოპოსის წერილი კარდინალ კარლო ბანდერინის, რწმენის პროპაგანდის კონგრეგაციის პრეფექტისადმი, რომელშიც არის ცნობები [ისპაანის] ეპისკოპატის მოღვაწეობისა და მიმდინარე მუშაობის შედეგებზე, არსებული ვალებისა და საჭიროებების შესახებ, რომელიც უნდა დაკმაყოფილდეს, რათა შეინარჩუნოს მისიონისათვის საჭირო ღირსება.

ფრა' ელიას, წმ. ალბერტის ორდენის, ასპახანის რწმენის წმინდა კონგრეგაციის პროპაგანდის ეპისკოპოსის სამახსოერო ჩანაწერების მოკლე გადმოცემა, რომელიც შეთავაზებულ იქნა ბოლოს, მაგრამ აქამდე ვერ პოვა რამე გადაწყვეტა.

f. 189 r.

ჩანაწერი იმავე ეპისკოპოსის მიერ წარდგენილი წმინდა რწმენის პროპაგანდის კონგრეგაციის კარდინალ-პრეფექტისათვის რწმენის აღსარების იმ ფორმულის შესახებ, რომელიც უნდა წარმოსთქვან სომეხმა ეპისკოპოსებმა, მიუთითებს იმ სიტყვებზე, რომლებიც მას მიაჩნია ზედმეტად, აგრეთვე იმ სიტყვებზე, რომლებიც აუცილებლად მიაჩნია, მაგრამ არ არის ამ ფორმულაში.

ფრა' რეჯინალდო და ლენტინის 1709 წლის 18 აგვისტოს წერილი, რომელიც არის სამოციქულო მისიონის ხელმძღვანელი თბილისში, რწმენის პროპაგანდის კარდინალ-პრეფექტს.

ანგარიში სპარსეთის მეფესთან ელჩობის შესახებ, რომელიც მოაწყო იზრაელ ორიმ[3], სომეხმა, 1708 და 1709 წლებში, უკანასკნელი სამოციქულო მისიებისათვის სპარსეთში მიყენებული ზიანის შესახებ. ერთეის მრავალი ისტორიული დოკუმენტი

ანგარიში საქართველოს მისიების ამჟამინდელ მდგომარეობაზე.

ასლი მამა პიეტრო დ'ისუნდენის[4], სპარსეთში მისიონერ-კაპუჩინის საამახსოერო ბარათის, რომელიც დაწერა ასპახანში 1711 წლის 7 მაისს და

---

[1] კათოლიკური და ანგლიკანური ეკლესიის უმაღლესი სასულიერო პირი

[2] ასპაჰანი/ისპაანი.

[3] სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი გამოჩენილი მოღვაწე (1658-1711).

[4] პიეტრო დ'ისუნდენი/მამა პიერ დ'ისუდენი – კაპუჩინების მისიონერი ირანში. ცნობილია მისი რამდენიმე წერილი (1413 წლის 20. 01, 11. 05, 15. 05; 1714 წლის 08.

გაუგზავნა გრაფ ალეევსს, საფრანგეთის მეფის რეზიდენტს კონსტანტინოპოლში.

დოკუმენტები, რომლებიც ეხება ჯოვანი მინასს, სომხური აღმსარებლობის მღვდელსა და მისიონერს, რომელსაც დიდი დამსახურება აქვს კათოლიკური რელიგიის წინაშე საქართველოსა და სპარსეთში.

სამახსოვრო ბარათი მის უწმინდესობას კლემენტი XI-ს, წარდგენილი ჯოვანი მინასის, სომეხი მღვდლის მიერ, რომელმაც კათოლკობაზე მოაქცია თითქმის მთელი ქალაქი ახალციკე[1] საქართველოში.

მოწმობა ამ მღვდლისათვის, რომელიც გასცა ფრა' რეჯინალდო და ლენტინიმ, სამოციქულო მისიონის პრეფექტმა საქართველოში. თბილისის თავშესაფრიდან, 1708 წლის აპრილი.

№ 2

პაპი კლემენტე XI-ის წერილი საფრანგეთის მეფე ლუი XIV-ს ვახტანგ VI-სადმი დახმარების აღმოჩენის შესახებ

რომი, 1714 წლის 20 ივლისი

ქრისტეს მიერ საყვარელ ჩვენ შვილს,
უქრისტიანეს საფრანგეთის მეფეს პაპი კლემენტ XI[2]

f. 36r.

ქრისტეს მიერ საყვარელო ჩვენო შვილო, მოგესალმები შენ. ყველაფერში, რაც შეეხება ჩვენი სარწმუნოების დაცვას და გამრავლებას, შენ შენი გულმოდგინებით აღემატები ყველა სხვას, როგორც აქამომდე მოწმობდა მრავალრიცხოვანი ნიშანი შენი მეფური მართლმორწმუნეობისა. დაუღალავად იღწვი ღმერთის სადიდებლად და სულების გადასარჩენად, რაც განსაკუთრებით ნათელია ახლა, როცა გავიგეთ, რომ შენ მფარველობ მისიებს, რომლებიც

---

06) გაგზავნილი კონსტანტინოპოლში საფრანგეთის ელჩის, გრაფ დეზალორისადმი, ირანში მყოფი ვახტანგ VI-ის შესახებ. აღსანიშნავია, რომ მას პირადი ურთიერთობა ჰქონდა ქართლის მეფესთან. პიერ დ'ისუდენის ხელმძღვანელობითა და სულხან-საბას და ჟან რიშარის მონაწილეობით შედგენილ მემორანდუმში მნიშვნელოვანი ადგილი ჰქონდა დათმობილი საქართველოს. მასვე ეკუთვნის სანდალური წერილები კათალიკოს-პატრიარქ დომენტი IV-ზე. საბუთები საქართველო-საფრანგეთის ურთიერთობის ისტორიიდან (1707 წლის მარტი – 1714 წლის დეკემბერი), ნაწილი I / შესავალი, თარგმანი და კომენტარები დაურთო **ილია ტაბაღუამ**, თბილისი, 1975, გვ. 299; 359-360 ერცლად: ტაბაღუა ი., საქართველო-საფრანგეთის ურთიერთობა (XVIII საუკუნის პირველი მეოთხედი), გვ. 303-305.

[1] ახალციხე.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., ff.36r-37r. **წერილი დაწერილია ლათინურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

დაარსებულია სპარსეთის სამეფოში, ყურადღებას არ აკლებ მათ, და მზადაც კი ხარ გამოიჩინო სულის სიდიადე, აღმოუჩინო მათ დახმარება და გაუგზავნო [ყველაფერი] აუცილებელი მათი საჭიროებისათვის, რათა იქაური უბედური ხალხი, თუნდაც ისინი გადარჩენილი და გამოსყიდული ჩვენი უფალი იესო ქრისტეს ძვირფასი სისხლით, მიუხედავად ამისა, მაინც აგრძელებენ ცხოვრობას ან როგორც ბრმები ურწმუნოების სიბნელეში, ან დაეხეტებიან განხეთქილების ცდომილებაში, ვერ ახერხებენ კათოლიკური სარწმუნოების ჭეშმარიტებამდე მისვლას. ჩვენ კი, ვევარაუდობთ, რომ პაპის მთავარი საზრუნაი უნდა იყოს ღვთიური კულტის შემდგომი გაფართება და სულების გადარჩენა. აღვიესეთ უდიდესი სიხარულით, როდესაც გაეიგეთ ამ შენი არც თუ დიდი ხნის წინანდელი და მშვენიერი მისწრაფების შესახებ, ასევე დიდად საიმედოა, რომ შენი უდიდებულესობის ხელისუფლებითა და ავტორიტეტით მოთოკილნი იქნებიან ისინი, ვინც მიისწრაფის ააფეთქოს და მოშალოს იქაური მისიები, ეს მისიები კი ღვთის დალოცვით მოიტანენ სარწმუნოების უხვ მოსავალს. ასევე ვიცით, რომ თქვენს სათნოებას არაფერი უნდა ისეთი, რაც არ იქნება

f. 36v.

მიმართული იმ ხალხის სულიერ სიკეთისაკენ. ჭეშმარიტად, ასეთი სიყვარულისათვის, რომელიც უნდა გაეავრცელოთ ყველა ხალში და იმ ბედნიერებისათვის, რომელსაც ჩვენ მთელი სულიერი ძალებით ვესურვებთ, არ შეგეიძლია არ მოგმართოთ დიდი თხოვნით, რომელსაც შენ, ეჭვი არ გვეპარება, დიდი მონდომებით აღასრულებ. იქიდან გამომდინარე, რასაც მოგეიყვნენ საყვარელი შვილები – სოლზან საბა ორბელი[1], წმ. ბასილის ორდენის[2] ბერი და საქართველოს მეფის, ან მთავარის ნათესავი, და იოანე რიკარდო[3], რწმენის პროპაგანდის კონგრეგაციის მისიის მღვდელი, ნათლად გავიგეთ, რომ იქაური მისიის სარგებლობისა და აყვაეებისათვის აუცილებელია ყოველმხრივ მივაღწიოთ, რომ საქართველოს მეფე, ან მთავარი, რომელიც ამჟამად თავისი ნების საწინააღმდეგოდ სპარსეთის შაჰს დაკა-

---

[1] სულხან-საბა ორბელიანი

[2] ბასილიელები, წმინდა ბასილის სამონაზვნო ორდენის მიმდევარნი. ბასილიანთა ორდენის ფუძემდებელი იყო ბერძენი საეკლესიო მოღვაწე ბასილი დიდი კესარიელი (330-379). ორდენი დაარსდა 1579 წ. 1 ნოემბერს. ბასილიანელთა ლათინურ ბერმონაზვნურ ორდენად მისი გარდაქმნა მოხდა XVII საუკუნიდან და მიიღო უნიატური ხასიათი. ბასილიანელთა ორდენის წევრი თითქმის ყველაფერში იცავდა მართლმადიდებლური ეკლესიის პრინციპებს. რელიგიურ საიდუმლოებასა და მარხვის დაცვაში მთლიანად ეყრდნობოდა აღმოსაელური ეკლესიის წესდებასა და ტრადიციებს. კათოლიკური იყო მხოლოდ ორი რამ: ორდენის წევრს უნდა ეღიარებინა რომის პაპის უზენაესობა და სარწმუნოების სიმბოლოზე დაემატებინა, რომ სული წმინდა გამოდის არა მხოლოდ მამისგან, არამედ ძისგანაც.

[3] უნდა იყოს ფრანგი მისიონერი ჟან რი'მარი.

ვებული ჰყავს თავის კარზე, მიეცეს შესაძლებლობა თავისუფლად დაბრუნდეს თავის სამფლობელოში. დიდი იმედია, რომ ეს ქართველი მმართველი, რომელიც დიდი ხანია შეუპოვრად უარს ამბობს შეუერთდეს უწმინდურ მაჰმადიანურ სარწმუნოებას, მოიპოვებს თუ არა ძველ თავისუფლებას, მაშინვე ჩამოშორდება განდგომილთა სარწმუნოებას[1], რომელშიც ის დაიბადა და გაიზარდა და მიიღებს ჩვენს წმინდა სარწმუნოებას. ამის მიზეზით, როგორც უკვე გთხოვდით შენ ამა წლის 13 აპრილის ჩვენს სხვა წერილში, ეაახლებთ ჩვენს დაჟინებულ თხოვნას, ეაყალიბებთ რა რამდენადაც

f. 37r.

შესაძლებელია მეტი დამაჯერებლობით, რათა გამოიყენო ყველა ის შესაძლებელი და ყველა ღონე, რომლებსაც თქვენი კეთილგონიერება მიიჩნევს მიზანშეწონილად, რათა მიღწეულ იქნას საქართველოს მთავრის უსწრაფესი განთავისუფლება; ეს მხოლოდ შემატებს ახალ ქებას და დამსახურებას შენს ყველა დიდებულ საქმეს. დაწერილებით ამ საქმეზე, აგრეთვე დასახელებული მისიის სხვა საჭიროებებზე მოგიყვება გალიაში[2] გამოგზავნილი იოანე რიკიარდო[3], რომელსაც, გთხოვ გულმოწყალედ მოუსმინო, რადგან ის, როგორც შენც დარწმუნდები, აერთიანებს ღვთისმოსაობას გონებასთან. ის ღირსია კეთილგანწყობილი მიღებისა და მეფური წყალობის. დასასრულს აღვაელენთ უმდაბლეს ვედრებას ყოელის შემძლე ღმერთთან, მან ხანგრძლივად დააიცვას შენი დიდებულება ბედნიერებასა და აყვავებაში, როგორც კათოლიკური საქმის ერთგული დამცველის, რომელსაც ეუგზავნით ჩვენს სამოციქულო დალოცვას.

რომი, სანტა მარია მაჯორე, 1714 წლის 20 ივლისი, 1714 წლის 26 ივლისი.

№3

წმინდა კონგრეგაციის კარდინალ პრეფექტის ჯუზეპე საკრიპანტის[4] რელაცია სულხან-საბა ორბელიანის დიპლომატიური მისიის ამოცანებისა და მიზნების შესახებ[5]

რომი, 1714 წლის 24 ივლისი

საფრანგეთის სამეფო კარიდან რომში ჩამოვიდა მამა სულხან საბა, წმ. ბასილის [ორდენის] კათოლიკე ბერი, ბატონი ორბელი, საქართველოს

---

[1] იგულისხმება ბერძნულ-აღმოსაელური მართლმადიდებლობა. .

[2] უნდა იყოს საფრანგეთში.

[3] უნდა იყოს ფრანგი მისიონერი ჟან რიშარი.

[4] ჯუზეპე საკრიპანტი, წმინდა კონგრეგაცია "დე პროპაგანდა ფიდეს" კარდინალ პრეფექტი (1700-1727).

[5] Acta Sacra Congregazione de Propaganda Fide. Anno 1714, fol.442, №32-"Georgia". **რელაცია დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

პროვინციიდან, საქართველოს მთავრისა და მეფის ვახტანგის ახლო ნათესავი. მის უწმიდესობას მოუთხრო იმ მიზეზის შესახებ, რამაც ის მიიყვანა საფრანგეთის სამეფო კარზე, ასევე [იმ] სურვილზე, რომ წინ წასწიოს წმინდა კათოლიკური სარწმუნოება. ის ამბობს, რომ 13 წელია [ამ მხრივ] საქმიანობს არა მხოლოდ საქართველოში[1], არამედ სამეგრელოში, აფხაზეთში, ჩერქეზეთსა და სხვა მეზობელ ქვეყნებში. სამეგრელოს პატრიარქის[2] უმთავრესი პრინციპია, რომ მიიღოს წმინდა სარწმუნოება და ხელი შეუწყოს თავის ქვეშევრდომებს შორის მის [გავრცელებას], ასევე მისცენ მისიონერები, რათა ისინი წარგზავნონ სამ ამ სახლში[3]. სანამ ხსენებული მეფე, მისი ნათესავი, რომელიც ახლა სპარსეთის სამეფო კარზეა და წართმეული აქვს თავის სახელმწიფოში ყოფნის უფლება, უწინდებურად მზადაა, გახდეს კათოლიკე და საქართველოში მისი დაბრუნებით წმინდა სარწმუნოების გაერცელებას დიდი წარმატება ექნება. იგივე ბერი ამბობს: იმიტომ ჩავიდა საფრანგეთში, რომ უქრისტიანესი მეფისათვის[4] ეთხოვა მფარველობა, რადგან მას ოფიციალურად მიემართა სპარსეთის მეფისათვის[5], რათა ზემოხსენებული მეფე გაეთავისუფლებინა და საქართველოში დაებრუნებინა. ასევე დაეფინანსებინა [საფრანგეთის მეფეს] რამდენიმე მისიონერი და როგორც ის ამბობს, მისმა უდიდებულესობამ დიდი მისწრაფება გამოავლინა, თუმცა თვით მისიონერების გაგზავნაზე მზრუნველობა ჩვენმა უწმიდესმა ბატონმა[6] უნდა აიღოს თავის თავზე, რაც მის უწმიდესობას მოეწონება.

ვინაიდან ზემოხსენებული ბერი ითხოვს:

I. მისმა უწმინდესობამ გაუგზავნოს ეპისტოლე მის უქრისტიანეს უდიდებულესობას[7], რომ დანიშნოს მისიონერები, რომელთაც პატივისცემით მოეკიდებიან და ახალ მისიონში საგანმანათლებლო საქმით იქნებიან დაკავებულნი. ასევე დაარწმუნოს[8] მისი უდიდებულესობა,[9] რომ ზემოხსენებული ქართველი მეფის გათავისუფლებას ეცადოს, და როგორც მას სჯერა, სპარსეთის მეფე[10] საფრანგეთთან ვაჭრობის დამყარების სურვილით, ამას

---

[1] იგულისხმება აღმოსავლეთ საქართველოში.

[2] იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი გრიგოლი II (1696-1742).

[3] ე.ი. სამ მხარეში-სამეგრელოში, აფხაზეთში, ჩერქეზეთში.

[4] იგულისხმება საფრანგეთის მეფე ლუი XIV (1643-1715).

[5] უნდა იყოს სპარსეთის შაჰი.

[6] ე.ი. რომის პაპმა.

[7] ე. ი. საფრანგეთის მეფე ლუი XIV-ს.

[8] რომის პაპმა.

[9] საფრანგეთის მეფე ლუი XIV.

[10] სპარსეთის შაჰი.

ადვილად დათანხმდება. ამ მიზნით[1], ამბობს ის, მან[2] პარიზში გაგზავნა ელჩი, რომელიც ადრე არ ყოფილა პრაქტიკაში, ასევე მან რეკომენდაცია გაუწიოს მისსიონერ ჟან რიშარს სპარსეთში, საიდანაც მე რომში ამ ბერთან ერთად ჩამოვედი. რაც შეეხება მისიონერებს, ის გვთავაზობს, რომ იყვნენ ჯანსაღნი.

2. ისინი[3] აიყვანონ პარიზის მისიონის სემინარიიდან და იეზუიტთა საზოგადოებიდან, რომელნიც სხვადასხვა პროვინციებში[4], ერთგან შეძლებენ კოლეჯის, ხოლო სხვაგან სემინარიის დაარსებას.

ზემოხსენებული ადგილებისა და პროვინციების ზოგიერთი მისიების წესრიგზე, მის მდგომარეობაზე, ფორმებსა და ხერხებზე, ურთიერთობებზე, რომლებიც იქ იყო გამოყენებული, მის ყოლადუწმინდესობას შეუძლია აიღოს საარქივო მასალების ანგარიშებიდან.

3. მის უქრისტიანეს უდიდებულესობას გადაეცეს მადლობის წერილი გამოხატული პოზიციისათვის, რომელიც აუცილებელია ამ პროვინციებში გაგზავნილი მისიონერების უსრუნველსაყოფად.

4. დიდად აფასებს გრაფ პონშარტრენის[5], მისი უდიდებულესობა სახელმწიფო მინისტრისა და ბატონის მხურვალე რჩევებს, რომელიც განსაკუთრებით უჭერდა მხარს ამ ახალ მისიონებს და საქართველოს მეფის გათაეისუფლებას [ირანის ტყვეობიდან]. გარდა ამისა, ხსენებულმა ბატონმა გრაფმა პონშარტრენმა სარეკომენდაციო წერილები მისცა ხსენებულ ბერს მის ყოვლადუწმინდესობასთან[6].

5. [სულხან-საბა] ასევე თელის, რომ მისწერონ და გაუწიონ ეფექტიანი რეკომენდაცია კონსტანტინოპოლში საფრანგეთის ელჩთან მის გარიგებას, ასევე მოაქვს მიზეზები, რომელიც შეიძლება ამ შეთანხმებაში აღმოჩნდეს, განსაკუთრებით იმაზე, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს მისი დაბრუნება საქართველოში. კათოლიკეებისა და მისიონერების ღირსებას იქ ყოველთვის იცავდნენ. გადაწყვეტილია მის სახელმწიფოებში[7] კათოლიკობის გამოცხადება. ჩვენი წმინდა სარწმუნოება უდიდეს წარმატებას მიაღწევს მისი[8] დაბრუნების შემდეგ, რადგან მისი მეშვეობით ჩერქეზეთი, რომლის მთავრის და მისი მეუღლეა, მოქცეულა [კათოლიკობაზე] და სხვა მსგავსი რამ.

---

[1] იგულისხმება 1715 წელს საფრანგეთსა და ირანს შორის დადებული სავაჭრო ხელშეკრულება.

[2] სპარსეთის შაჰმა.

[3] ე.ი. მისიონერები.

[4] იგულისხმება საქართველოს სხვადასხვა მხარეში.

[5] გრაფი ლუი ფილიპო დე პონშარტრენი, საფრანგეთის საზღვაო მინისტრი და კანცლერი (1699-1714)

[6] ცხადია, რომის პაპთან.

[7] ცხადია, იგულისხმება საქართველოს სამეფო სამოაერიოებში.

[8] ცხადია, ეახტანგის საქართველოში.

6. [სულხან-საბა] მიიჩნევს, ერთგვარად კარგია, თუ მისი უწმიდესობა სამადლობელ ეპისტოლეს გაუგზავნის იმავე მეფეს[1], რომლის მფარველობით სარგებლობენ მისიონერები და კათოლიკეები. [ამ ეპისტოლეთი მისი უწმიდესობა] გაამხნევებს [ვახტანგს], რათა, რაც შეიძლება მალე განახორციელოს თავისი აზრი და გახდეს კათოლიკე.

7. [სულხან-საბა] ასევე უმჯობესად მიიჩნევს, რომ მისიონერებს დაუდგინდეს მეთაური და იღუმენი, რომლებიც მათ გააგზავნიან ხსენებულ სამეფოებში, სადაც იბრწყინებს ლათინი ეპისკოპოსი, რომელიც ბინას დაიდებს ან საქართველოში[2], ან სამეგრელოში. მისი იურისდიქცია უნდა გაერცელდეს მთელ ზემოხსენებულ პროვინციებში [მისიონერების] გამოსწორებისა[3] და დათხოვნის უფლებით. იმედოვნებს, რომ მისი უქრისტიანესი უდიდებულესობა[4] ამას უზრუნველყოფს და დიდად სჯერა [სულხან-საბას] ამაში მისი სამსახურის.

8. ფრანგმა მისიონერმა, ბატონმა [ჟან] რიშარმა, დიდად მცოდნე პირმა, რომელიც ბეერს გაისარჯა ისპაანში კათოლიკეებს და მისიონერებს დახმარებოდა, სამეგრელოს პატრიარქისა და ხსენებული მეფის[5], რომელიც საფრანგეთის მეფის გეგმის ინტერესებში მოქმედებას დათანხმდა[6], დიდი ნდობა მოიპოვა. [სულხან-საბა] მიიჩნევს, რომ პარიზში მისიონის სემინარიის დირექტორმა ჯერ კიდევ ვერ მოძებნა საუკეთესო პირი, რათა შეცვალოს კოადიუტორი მონსინიორი პიდო[7], ბაბილონის ეპისკოპოსი, რომელიც ამჟამად არის მთავარი ვიკარიუსი. დაბოლოს, [ჟან] რიშარს უფრო შეუძლია საკუთარი ღირსების გრძნობით ზემოხსენებულ მეფესთან დაკავშირებით აწარმოოს [შაჰის კარზე] მნიშვნელოვანი და მიზანმიმართული მოლაპარაკებები.

9. რომ ჩვენმა ბატონმა[8] უკან გაგზავნოს [ჟან რიშარი] საფრანგეთსა და შემდეგ სპარსეთში რამდენადმე განსხვავებული ნიშნით[9]. ამ ეტაპზე მისმა ყოვლადუწმინდესობამ გამოძებნოს საშუალება იმ მისიებსა[10] და სპარსეთის

---

[1] იგულისხმება ვახტანგ VI-ს.

[2] იგულისხმება ქართლის სამეფოში.

[3] ალბათ, იგულისხმება ის მისიონერი, რომელიც თავისი მისიონერული საქმიანობისა და ცხოვრების წესს დაარღვევს.

[4] ე. ი. საფრანგეთის მეფე ლუი XIV.

[5] იგულისხმება ვახტანგ VI.

[6] იგულისხმება ირანის იმპერიაში ლუი XIV-ის რელიგიურ და სავაჭრო-ეკონომიკური მიზნებზე თანხმობა.

[7] ლუი მარია პიდო სენ-ოლონი (1637-1717), აღმოსავლეთმცოდნე და ისლამური სამყაროს ღრმა მცოდნე, 1687 წელს დაინიშნა ბაბილონის ეპისკოპოსად და 30 წელი ეკავა სპარსეთში საფრანგეთის კონსულის თანამდებობა.

[8] იგულისხმება რომის პაპი.

[9] ალბათ, იგულისხმება ჯან-რიშარის საგანგებო უფლებებით აღჭურვა.

[10] ალბათ, თბილისის მისიონში.

მისიებში უსრუნველყოს სიწყნარე, ასევე წმინდა კათოლიკური სარწმუნოება იქ წაახალისოს და ა.შ.

10. მისმა უქრისტიანესმა მეფემ[1] სცადოს, რომ დაამხოს ეჩმიაძინის სომეხთა საპატრიარქო ტახტი და მოსე ვართაპეტის (Moese Vartabiet) ჯულფას საარქიეპისკოპოსო ეკლესია, როგორც კათოლიკეების ყველაზე შეუპოვარი მდევნელები, რაც ამ მხარეების ურთიერთობებს ზიანს აყენებს.

11. ანალოგიურად, უქრისტიანესი უდიდებულესობის[2] შეწევნით წმინდა კონგრეგაციის [კოლეჯში] ორი [ქართველი] მოსწავლის მიღების [ნება] აღუდგინონ. როგორც საფრანგეთის, ასევე სპარსეთის მეფეების მიერ მარტივად განიხილება: პირველი, მეტად გაბრაზებულია იმავე პრელატებზე[3], რადგან სპარსეთის შაჰის კარისაგან ქრთამის ძალით მოპოვებული ნებართვით, ისინი შაჰის მიერ მისიონერებსა და კათოლიკეებზე ბოძებულ ყველა წყალობას, რომლის შესრულებას ახლა თვითონ ირანის შაჰი ითხოვს, ზიანს აყენებენ. მეორე, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, მიისწრაფვის მის უქრისტიანეს უდიდებულესობასთან მეგობრობისაკენ. ის მიიჩნევს, რომ პატრიარქისა და არქიეპისკოპოსის ტახტიდან გადაგდებას სომეხი სქიზმატიკოსები ადვილად შეეგუებიან, რადგან სერიოზულად არიან მათ წინააღმდეგ გახელებულნი 150 სკუდოს უხეშად გამოძალვით, რათა აღასრულონ ზემოხსენებული მცნება[4] და დევნონ კათოლიკეები. [ამით] ბევრი გაირყვნა და დაახლოებით 30 სოფელი გადავიდა მუსლიმობაზე იმის გამო, რომ ისინი უკიდურესად აწამეს და არ დაიცვეს და ა.შ.

12. მან[5] შემდეგ რეზიუმე წერილობით წარუდგინა გენერალ მამა პრიორს, რომელშიც ითხოვდა ახალ მისიონერებს მისი სარწმუნოების მხარდასაჭერად და განსაკუთრებით იტალიელ კაპუჩინ მისიონერებს, რომლებიც საქართველოს მახლობელ ოთხ პროვინციაში[6] დაიწყებენ [საქმიანობას], სადაც სხვადასხვა მოტივებისა და შემწეობის მეშვეობით მისიონერების სარწმუნოებრივი [მოღვაწეობიოსათვის] არის სტაბულური მდგომარეობა.

ზემოხსენებულ საქართველოს მისიონში[7] იტალიელი მამა კაპუჩინები მეტად დამსახურებულნი არიან, რომლებმაც უკვე მრავალთა გონება განავითარეს. სამეგრელოს პატრიარქი მხოლოდ მათ და არა სხვა ბერებს ითხოვს მისიონერებად, რომლებიც კარგად არიან ცნობილი ზოგიერთ

---

[1] იგულისხმება საფრანგეთის მეფე ლუი XIV.
[2] ე.ი. საფრანგეთის მეფის.
[3] იგულისხმება ეჩმიაძინის პატრიარქი და ჯულფას ეკლესიის ვართაპეტი.
[4] ალბათ, საუბარია ათ მცნებაზე.
[5] იგულისხმება სულხან-საბა ორბელიანი.
[6] იგულისხმება აღმოსავლეთ საქართველოს მახლობელი ოთხი პროვინცია.
[7] იგულისხმება თბილისის მისიონი.

პროვინციაში. სხვა დროს წმინდა კონგრეგაციამ სამეგრელოში დანიშნული მისიონერები ახალციხის კათოლიკეებში გაგზავნა.

მისმა უქრისტიანესმა უდიდებულესობამ სპარსეთის სამეფო კარზე მას[1] რეალური მფარველობა გაუწიოს, რითაც საქართველოს მისიონს პრივილეგიები და მეტად კარგი მდგომარეობა ექნება.

მისი უდიდებულესობა უნდა მზად იყოს, რათა უზრუნველყოს თავისი[2] მისიონერები, რომლებიც გაიგზავნებიან ამ ახალ მისიონში ურთიერთობებში განსაკუთრებული დაცვალების გარეშე, ანდა სხვა რამისათვის. და ბოლოს: იმისათვის, რომ კაპუჩინებს ჰყავდეთ საკმაო რაოდენობის უნარიანი პირები და მარტივად შეძლონ იმ პროვინციების მისიონერებით მომარაგება, ასევე აღენთონ კარგი წარმატების იმედით, აუცილებელია თავის სახელმწიფოში საქართველოს მეფის დაბრუნება და სხვა საქმეები, რისთვისაც აგზავნის მათ მისი ყოვლადუწმინდესობა.

13. [უან] რიშარმა წარმოადგინა უფრო ერცელი რელაცია სამეგრელოს ზემოხსენებული პატრიარქის[3] შესახებ, რომელსაც, როგორც ამბობს, გრიგოლის ეძახიან და არის 40 წლის, გააფართოვოს თავისი იურისდიქცია სამეგრელოს ფარგლებს გარეთ, აგრეთვე გურიის, აბაზასა[4] და იმერეთის პროვინციებში. საქართველოში ზემოხსენებული ბერის სულხან-საბას მიერ ხელშეკრულების მიხედვით მეგობრობაზე[5] ინსინუაციებმა დაბადა დიდი სურვილი [საქართველოში] კათოლიკობის მიღებისა და ყველა პროვინციაში, რომელიც მას ემორჩილება მისიონერების დახმარებით წმინდა სარწმუნოების წინ წაწევისა, როგორც ეს ზემოთაა ნახსენები. მან[6] პირობა დადო, რომ ზემოხსენებულ სამ პროვინციაში[7] კერძო საკუთრებაში [მისიონერებს] მისცემს საცხოვრებელ სახლს და თავის ხალხს მოაქცევს [კათოლიკობაზე].

[სულხან-საბა] შენიშნავს, რომ პატრიარქის აზრით, წარგზავნილი მისიონერები აუცილებელია იყვნენ არა მხოლოდ სანიმუშო უნარისანი, ზომიერნი და ძალიან მოკრძალებულნი, არამედ კარგი ჯამაგირით უზრუნველყოფილნი და ისინი, როგორც მიიჩნევს, არ უნდა მიდიოდნენ იმისათვის, რომ აიღონ [გასამრჯელო] ხალხისაგან, არამედ იმისათვის, რომ გაიღონ, ასევე იყვნენ [ადგილზე] კეთილმოწყობილნი, შეძლონ იყიდონ მიწა და ჰყავდეთ მსახურები და თუ

---

[1] იგულისხმება შაჰის კარზე დაკავებული ვახტანგ VI.

[2] ე.ი. საფრანგეთის მისიის მისიონერები

[3] იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი გრიგოლი II.

[4] ცხადია, აფხაზეთის.

[5] იგულისხმება 1715 წელს საფრანგეთსა და ირანს შორის დადებული სავაჭრო ხელშეკრულება.

[6] იგულისხმება სულხან-საბა ორბელიანი.

[7] ალბათ, იგულისხმება იმერეთი, სამეგრელო და აფხაზეთი.

აუცილებელია ჩამოიტანონ დიდი ოდენობით მედიკამენტები, სხვადასხვა სახის იაფი გალანტერეა, ისეთები როგორიცაა: დანები, ჩანგლები და ა.შ.

14. მეორე მხრივ, როგორც მან[1] ზემოთ ქარაგმულად თქვა, უმჯობესია [საქართველოში] მისიონერები გაგზავნონ სხვადასხვა დაწესებულებიდან, ე.ი. მღვდლები მისიონების სემინარიიდან და იეზუიტები, ახლა ამბობს, რომ უკეთესად მიაჩნია ყველა ისინი ერთი [ორდენის] ბერები იყვნენ.

XV. ის[2] კიდევ ამბობს, რომ აბაზას[3] პროვინცია, რომელიც მდებარეობს შაეი ზღვის სანაპიროზე, ექვემდებარება გარკვეულ აბსოლუტურ მთავარ ბატონს და სრულიად დამოუკიდებელია რომელიმე სახელმწიფოსაგან და იგი მისიონერებისათვის უსაფრთხო თავშესაფარი იქნებოდა თურქების ანდა სხვების მიერ დევნისას. ის[4] მიიჩნევს, რომ ეს მთავარი[5] ქრისტიანია და ადვილად მოექცევა [კათოლიკობაზე]. ის[6] დიდი ღვთისმოშიშია და მეტად ენდობა პატრიარქს[7], რომელმაც ასევე [აფხაზი] ხალხის დიდი სიყვარული მოიპოვა.

---

[1] ცხადია, სულხან-საბამ.

[2] ცხადია, სულხან-საბა.

[3] ცხადია, აფხაზეთის სამთავრო.

[4] სულხან-საბა.

[5] იგულისხმება აფხაზეთის სამთავროს მთავარი. ამ რელაციის შედგენის დროს აფხაზეთის მთავარი იყო როსტომ შერვაშიძე (1700-1730).

[6] ე.ი. აფხაზეთის მთავარი.

[7] იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი გრიგოლი II.

№4

პაპი კლემენტე XI-ის წერილი სულხან საბა ორბელიანს[1]

რომი, 1715 წლის 7 მაისი

ქრისტეს მიერ საყვარელ შვილს ღეთისმოსაე აბატს, სულხან საბას, საქართველოს ერთ-ერთ თავადთაგანს, წმ ბასილის ორდენის ბერს[2].

პაპი კლემენტ XI[3]

f. 38r.

ქრისტესმიერ საყვარელო შვილო, მოგესალმები. თუმცა გეაქვს იმის დამაჯერებელი და უხვი მოწმობები, რომ ისეთიეე გულითადი ღეთისმოსაობით, მრავალრიცხოვანი და სახელოვანი მოგონებები[4] რომ დატოვე ჩვენს მშობლიურ ქალაქში, შენ შეხედები სამოციქულო მისიონერებსაც, რომლებიც, შენი დაჟინებული თხოვნის შესაბამისად, მალე წამოვლენ [მაგ] მხარეში[5]. მიუხედავად ამისა, მათ დაჟინებით ეუსურვებთ სრულად ისარგებლონ შენი კეთილი ნაყოფით და იმყოფებოდნენ შენი ავტორიტეტით დაცულნი, ეერ ვიკავებთ თავს, რომ დაბეჯითებით არ ჩაგაბაროთ ისინი შენი მსრუნველობის ქვეშ[6]. ყველა სიკეთე,

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., f. 37r. **წერილი დაწერილია ლათინურ ენაზე. იგი პირველად ქართულ ენაზე თარგმნა და გამოაქვეყნა თავის ცნობილ წიგნში პატ. მიხეილ თამარაშვილმა** (მ. თამარაშვილი, "ისტორია კათოლიკობისა ქაერთეელთა შორის, ტფილისი, 1902, გე. 332). **ორიგინალიდან წინამდებარე თარგმანი გარკვეულ განსხვავებას ავლენს პატ. მ.თამარაშვილის თარგმანთან შედარებით.** ამაზე აქ არ შეეჩერდებით. სწორედ ამიტომ გადაეწყვიტეო მისი გამოქვეყნება.

[2] "წმ ბასილის ორდენის ბერს"("monacho ordinis Santi Basilij") პატ. მ. თამარაშვილი თარგმნის: "ბასილის წესის მონაზონს უფროსს" (**მ. თამარაშვილი**, დასახ. ნაშრ., გე. 332), რაც დიდ აზრობრივ სხვაობას ქმნის. გამოდის, რომ სულხან-საბა ორბელიანი წმ. ბასილის ორდენის უფროსი იყო, რაც სინამდვილეს არ შეესაბამება.

[3] პაპი კლემენტე XI (1700-1721) თავისი დროისათვის ყოველმხრივ განათლებული ადამიანი იყო. კანონიკური და სამოქალაქო სამართლის დოქტორის განუხრელი ინტერესის საგანს წარმოადგენდა რომის სიძველეთა გადარჩენა და შესწავლა. ის ცნობილია, როგორც მეცნიერებისა და ხელოვნების მფარველი. მან დიდად შეუწყო ხელი საერთაშორისო არენაზე პაპობის ავტორიტეტის ამაღლებას.

[4] "...გულითადი ღეთისმოსაობით, მრავალრიცხოვანი და სახელოვანი მოგონებები რომ დატოვე ჩვენს მშობლიურ ქალაქში, შენ შეხედები სამოციქულო მისიონერებსაც, რომლებიც, შენი დაჟინებული თხოვნის შესაბამისად, მალე წამოვლენ [მაგ] მხარეში". ამას პატ. მ. თამარაშვილი თარგმნის: "...დიდად დარწმუნებული ვართ შენს მხურვალებაზე, რომლისაც მრავალნაირი და წარჩინებული ნიშნები გვიჩვენე ამ ბრწყინვალე ქალაქში ყოფნის დროს და მზათ ხარ შეეწიო." (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გე. 332).

[5] ცხადია, საქართველოში.

[6] ერთ ანონიმურ წერილში (1714 წ. ივნისი) გადმოცემულია სულხან-საბას საფრანგეთსა და რომში მოგზაურობის მიზნებსა და მათი განხორციელების გზების შესახებ. მის თანახმად, სულხან-საბამ საფრანგეთში მეფეს თხოვა ორი წყალობა:

რომელსაც მათ გაუწევე სიყვარულითა და ადამიანობით, რომლებიც ხელს შეუწყობს მათს სამოციქულო სამსახურს, მივიღებთ განსაკუთრებული მადლიერებით, როგორც ამის შესახებ შეიტყობ, როცა საშუალება გეექნება გამოეხატოთ შენს მიმართ ეს ჩვენი მადლიერება. იმავე დროს დაუღალავად შეეთხოეთ უზენაეს მამას, რომ გამოუგზავნოს წარმატება ჩვენი მისიონერების შრომას, შენ კი, ღვთიური სიკეთის გამრავლება და ყოველგვარი ბედნიერება; ჩემთავად გიგზენი სიყვარულს, როგორც ჩვენი სამოციქულო დალოცვის წყალობის საწინდარს.

რომი, 1715 წლის 7 მაისი.

№ 5

კაპუჩინი მისიონერის ანტონიო და რომანოს მოხსენება წმინდა კონგრეგაციას საქართველოს მისიონის შესახებ

[შედგენილია 1717 წლის შემდეგ]

დიდად პატივცემულო და წმინდა ბატონებო[1]

f. 39r.

მამა ანტონიო და რომანო[2], კაპუჩინი, რომელიც დაბრუნდა საქართველოს მისიიდან, თქვენს მაღალ ყოველად სამღვდელოებას მოახსენებს იმ

მეფე ეახტანგისათვის დახმარება და 12 მისიონერის გაგზავნა სამეგრელოსა და აფხაზეთში. ლუი XIV ელჩს დაპირდა, რომ ის თანახმა იყო მისი ორივე მოთხოვნა დაეკმაყოფილებინა, მაგრამ საჭიროდ მიაჩნდა ყოველივე ამის შესახებ აცნობოს მის უწმინდესობა პაპს. მეფე სიამოვნებით გააკეთებს ყველაფერს, რაზეც პაპი მიუთითებს პაპმა იმ ორ თხოვნაში, რომლებიც ქართველ ელჩს ჰქონდა, დაინახა ორი ერთმანეთისგან განსხვავებული, რამ: ჯერ ერთი, საქართველოს მეფე ეახტანგის განთავისუფლება მთლიანად დამოკიდებულია ირანის სეფიანთა შაჰის კარზე. საფრანგეთის მეფემ მათთან საეჭრო ურთიერთობის მოგვარებით შეიძლება მოაგვაროს ეახტანგის საქმეც. ამ საქმის წარმატებით დასრულებაში გარკვეული მნიშვნელობა ექნება ირანის ელჩის ჩასვლას საფრანგეთში და მასთან მოლაპარაკებას. რაც შეეხება 12 მისიონერის გაგზავნას და მათ რჩენას, მეფემ და პაპმა ჩათვალეს, რომ ამას არავითარი საერთო არ ჰქონდა არც ირანის ელჩთან და არც საქართველოს მეფის გათავისუფლებასთან: „1. იმიტომ, რომ სამეგრელოს არავითარი კავშირი არა აქვს ქართლთან, რომელსაც ჰყავს თავისი ცალკე მთავარი და რომელიც დამოკიდებულია სულთანზე. 2. სამეგრელოს პატრიარქს, რომელმაც ითხოვა ეს მისიონერები, თეითონ სურს მხარი დაუჭიროს მათ, დაკავშირებულია რა ამ მხარის მთავართან და დიდებულებთან. (საბუთები საქართველო-საფრანგეთის..., გვ. 304-305.)

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., ff. 39r-40 v. **მოხსენება დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] თუ ეს კაპუჩინი მისიონერი ის ჯუზეპე ანტონიო და რომანოა, რომელიც საქართველოში ჩამოვიდა 1669 წელს (მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა..., გვ.235) და 1675-1677 წლებში შეუპოვრად შეეწინააღმდეგა წმინდა კონგრეგაციის გადაწყვეტილებას, რომ საქართველოში დაეარსებინათ საფრანგეთის უცხოეთის მისიონი (დაწერ. იხ: ევროპული წყაროები საქართველოს შესახებ (XVII საუკუნის

მდგომარეობას და წარმატებებს, რომლებიც აქვს და შეიძლება ჰქონდეს ამ მისიონს. ის ამბობს, რომ ტფილისში, საქართველოს დედაქალაქში, სადაც ცხოვრობს ამ პროვინციის მთავარი[1], ცხოვრობს აგრეთვე საბა, ბასილიანელი ბერი, რომელიც 1714 წელს იმყოფებოდა რომში. ამ ბერის კათოლიკურ სარწმუნოებაზე მოქცევის გამო, რომელსაც თან ახლდა სხვა პირთა მიერ კათოლიკობის მიღება, გამოწვეული იყო მისი ქადაგებებით, ქართველებში იფეთქა ახალმა მტრობამ მამა მისიონერების მიმართ, არა ნაკლები, ვიდრე სომხების მხრიდან[2], რამდენადაც ერთნიც და მეორენიც ხედავდნენ, რომ ხალხი ტოვებს მათ ეკლესიებს და უერთდება რომაულ-კათოლიკურს. ისინი ამის გარეშეც მტრობდნენ ერთმანეთს რელიგიის გამო, მერე კი შესაბამისად გადავიდნენ... (არ იკითხ.), რამდენადაც კათოლიკური სარწმუნოება აწყლულებს ხალხს. ასე მოხდა... (არ იკითხ.) სომხებმა 1717 წელს ჩაიდინეს ჩვენი სახლის წინააღმდეგ, რომელიც გაძარცვეს და დაანგრიეს, რაც ცნობილი უნდა იყოს თქვენი ყოველად მაღალი სამღვდელოებისათვის; ამაში...(არ იკითხ.) თავიანთი ჩვეულების საწინააღმდეგოდ ასევე მონაწილეობდნენ ქართველებიც...(არ იკითხ.) ხალხის გაშმაგება, როგორც სომხებიც[3]; ორი მტრის,

---

უკანასკნელი მეოთხედი), თბ., 2018, გვ. 59-116), გამოდის, რომ ანტონიო და რომანომ საქართველოში დაჰყო 47 წელზე მეტი.

[1] იგულისხმება ქართლის მეფე.

[2] 1716 წლის მაისში სულხან-საბა ორბელიანი სამშობლოში დაბრუნდა. მას თავის და ეახტანგის მოწინააღმდეგეებმა „ცოდვები" არ აპატიეს. იმაზე, რაც მას გადახდა, გაგვაჩნია ურთიერთსაპირისპირო ცნობები. ესენია მისიონერების ცნობები და თვით საბას მონათხრობი მისი მოგზაურობის აღწერის დასასრულს. მისიონერების ცნობებით, ევროპიდან დაბრუნებულმა სულხან-საბამ ქადაგება და კათოლიკობის გავრცელება დაიწყო და ბევრი მომხრეც გაუჩდა. მაგრამ მის ამგვარ საქმიანობას საერო და სასულიერო დიდკაცობის მკაცრი რეაქცია მოჰყვა. სომხებმა მართლმადიდებელი ქართველების მხარდაჭერით დაიწყეს კათოლიკეებისა და პატრების დევნა, რომლის მსგავსი მანამადე საქართველოში არ მომხდარა. პატრი ანჯელო და პოპი თაერიზიდან რომში გაგზავნილ წერილში (1718 წ. 8 აპრილი) მოგვითხრობს, როგორ დაარბიეს მისიონი თბილისში. „ახლა ჩვენი საბრალო პატრები დარჩნენ უმონასტროდ და უეკლესიოდ, დგანან ერთ პატარა სახლში. მანდეთ და რომში ნამყოფ ბატონ საბაზე განრისხებულ ქარ-თველებს, თუმცა ასეთი მკრეხელობა და უღმრთო დევნულობა არ ჩაუდენიათ, მაგრამ კი წააქეზეს სომხები და ჩაადენინეს ასეთი უღმერთობა... ასეთი უწყალობის ქმნა არ შეეძლოთ (სომხებს – აეტ.), ქართველებს რომ ნება არ მიეცათ". (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 334-336; მისივე, პასუხად სომხის მწერლებს, თბ., 1904, გვ. 68-69). ევროპიდან სამშობლოში ახალდაბრუნებულ დასნეულებულ და ვალებში ჩავარდნილი სულხან-საბას კეთილი შეხვედრა არ მოუწყეს. (ბარამიძე ალ., სულხან-საბა ორბელიანი, თბილისი, 1959, გვ. 103-109). საბა არაფერს ამბობს აღშფოთებული თბილისელების მიერ კათოლიკეთა მისიისა და ეკლესიის აკლებაზე. ის მხოლოდ თავს დატეხილ უბედურებასა და ვალების შესახებ გადმოგვცემს. (დაწვრ იხ: ე. მამისთვალიშვილი, საქართველოს საგარეო პოლიტიკა დიპლომატია, III, თბ., 2019, გვ. 395-405).

[3] პატ. მ. თამარაშვილი, პატრი ანტონიო და რომანოს ამ ცნობას, შემდეგნაირად ციტირებს: „1717 წ. სომხებმა ჩვენი სახლი გაძარცვეს და ერთიანად დაანგრიეს. თავიანთი ჩვეულების წინააღმდეგ, ქართველებიც შეუერთდნენ, თუმცა ისეთის სიბრაზით არ მოქმედებდნენ, როგორც სომხები, გარნა მაინც კი ცეცხლის გაღვივებას

სომხებისა და ქართველების სახლში[1] ყოფნისას, აუცილებელია დიდი სიფრთხილე და წინდახედულება, რათა მისიონერები არ ჩაერთონ ქართველებთან რელიგიაზე კამათში; უფრო მეტიც, ვიტყოდი, რომ უკეთესია ისინი დატოვო ასეთ მდგომარეობაში, ვიდრე ღმერთი არ იზრუნებს მათზე; ეს აუცილებელია იმისათვის, რათა არ დაიკარგოს, როგორც ერთ ისე მეორე მხარესთან მონაპოვარი, რადგან ერთხელაც, ისინი ერთმანეთთან გაერთიანებულნი ჩვენ გაგვაძევებენ. ....(არ იკითხ.) ამ პროეინციის მმართველის შეცვლის შედეგად მისიონერები, კონსტანტინოპოლის ძალაუფლების ქვეშ მოხვედრილი, მიყვანილი იქნებიან ასეთ მდგომარეობამდე, თუ არ გატარდება ზომები ....(არ იკითხ.) დიდი თურქისგან[2] და მოჭკვიანებული ....(არ იკითხ.), რომელიც შეიძლება სომხებმა ჩაიდინონ მისიონერების წინააღმდეგ ფაშის (1 ხაზი არ იკითხ.) ფულით დაქირავებული.

ამ მისიონის პრეფექტი ცხოვრობს ტიფლისში. ამ ქალაქში ცხოვრობს 20 ათასი სული ქართველი და სომეხი. მათგან ორიოდე სქესის დაახლოებით 500 [სული] ღიად აღიარებს კათოლიკურ საეწმუნოებას. მრავალი დიდებული სომეხი დადის ჩვენს ეკლესიაში და [იზიარებს] საიდუმლოებებს. ეს უკანასკნელიც ღიად აღესრულება ეკლესიაში საჯარო ქადაგებების დროს, მაგრამ უმეტესად კერძო

f. 39 v.

სახით, მკურნალობის მომიზეზებით ან სხვა საჭიროების დროს. როდესაც მათი საუბარი ეხება რელიგიურ თემებს, მისიონერი ცდილობს, გამოიყვანოს ისინი ცდომილებიდან, წიგნებში უჩვენოს მათი შეცდომები, მოუთხროს როგორ დიდი ხნის განმავლობაში იყვნენ გაერთიანებულნი რომის ეკლესიის მეთაურობით...(არ იკითხ.), რომელთა პატრიაქი ინიშნებოდა ფულის გაღების ძალით...(არ იკითხ.) თურქი მთავრის მიერ[3], რომლის ხელშიც მონობაში ჩავარდნენ ღმერთის სამართლიანი სასჯელის სახით. მეტს აღწევენ ჩვენი კათოლიკეები, რომლებსაც გააჩნიათ მეტი გამოცდილება ამ საქმე'ში, ურთიერთობენ ერეტიკოსებთან, რომლებიც...(არ იკითხ.) თავიანთი მშობლიური ენა (ღვთის შეწევნით) ისინი მათ განაწყობენ იმისათვის, რათა მიმართონ...(არ იკითხ.) მამა მისიონერებს, მიუხედავად იმისა, რომ სომეხი, რა თქმა უნდა, მთლიანად ჩაფლულია თავის მოგებაში...(არ იკითხ.), სრულიად

ხელი შეუწყეს". (მ. **თამარაშვილი**. პასუხად..., გვ. 67. პატრი ანჯელო და პოპი თავრიზიდან რომში გაგზავნილ წერილში (1718 წ. 8 აპრილი) კი როგორც ენახეთ წერს: "ასეთი უწყალობის ქმნა არ შეეძლოთ (სომხებს – აეტ.), ქართველებს რომ ნება არ მიეცათ" (მ. **თამარაშვილი**. ისტორია..., გვ. 335-336; **მისივე**, პასუხად..., გვ. 69.

[1] იგულისხმება მხარეში, ქვეყანაში.

[2] ამ შემთხვევაში იგულისხმება ოსმალეთის სულთანი.

[3] უნდა იყოს ოსმალეთის სულთანი.

დაივიწყა სულის შესახებ, ხარბ ანგარიშებში, კათოლიკეებისა და მისიონერების დევნაში, იღვიძებს ძილისაგან...(არ იკითხ.) რელიგიაზე საუბარში, და ღვთიური მადლის გაელენით, რომელსაც უფალი უხვად უგზავნის ყველას...(არ იკითხ.) ჩვენს სარწმუნოებაზე მოქცა მეტი, ვიდრე წარსულ დროებაში.

ჩვენი ეკლესია რიგიანად მორთულია...(არ იკითხ.) და სადღესასწაულო დღეებში გამოიყენება...(არ იკითხ.), როცა მესაზე[1] და დაკრძალვაზე...(არ იკითხ.) იკრიბება ბევრი ხალხი, მაგრამ ხშირად იფეთქებს ჩხუბი კათოლიკეებსა და...(არ იკითხ.). საქმე იმაშია, რომ ისინი ხშირად ასაფლავებენ ისევე, როგორც ჩვენი მრეელის მორწმუნეებს, მაგრამ მიაჩნიათ, რომ ისინი...(არ იკითხ.) ღირსნი არ არიან ასეთი წეს-ჩვეულებისა...(არ იკითხ.) მათი კანონებით და მამა მისიონერები... (არ იკითხ.), ვინც არ დაეთანხმნენ ამას, იძულებული გახდნენ...(არ იკითხ.) ისინი დაეკრძალათ...(არ იკითხ.), ისე როგორც ისინი აკეთებენ ამჟამადაც. ერეტიკოსებმა შემდგომში ინანეს ამის გამო, როდესაც დაინახეს როგორ სწრაფად იზრდებოდა კათოლიკეების რიცხვი და, შესაბამისად, მცირდება მათი შემოსავალი. ამიტომ კათოლიკეებმა, რომლებსაც უნდათ შეინარჩუნონ მათი პრივილეგია, დაიკრძალონ მისიონერების მიერ, ეხლა...(არ იკითხ.) გადაიქცნენ ერეტიკოსების მრისხანების სამიზნედ. ვფიქრობ, აუცილებელია დაეეალოთ კათოლიკეებს...(არ იკითხ.) დაკრძალვები მოახდინონ ერეტიკოსებმა, მაგრამ არა...(არ იკითხ. 1 ხაზი) სიმშვიდისათვის, რამდენადაც... (არ იკითხ.).

(არ იკითხ. 2 ხაზი) ვაჭრობა და ფულის აკრება. მათ შორის არიან ისეთებიც, რომლებიც არ...(არ იკითხ.) მისიონერებთან, მაგრამ უნდათ იყვნენ დამოკიდებულნი... (არ იკითხ.) ხანდისხან იარონ სომხებთან ეკლესიაში (0,5 ხაზი არ იკითხ.) ეკრძალებათ მისიონერებთან, რამდენადაც, მათი აზრით, ეს მიიყვანს გახრწნამდე. მცდარი მოსაზრებების პროპაგანდა უმეტესად [გამოწვეულია] უმეცრებით, ვიდრე ბოროტი ხასიათით, ამყოფებს კათოლიკეების სულს უპირატესად შფოთვაში, ვიდრე სიმშვიდეში. ასევე ელზერუმში[2], სადაც ეიცხოყრე რმდენიმე თვე, ეეხმარებოდი რა მამა ბერნარდოს, იეზუიტს...(არ იკითხ.) ერთი, ასევე ხდება მსგავსი არეულობები, რამდენადაც მეტი მორწმუნე ჰყავს ამ მისიას, იმდენად მეტად განიცდის ტანჯვას

f. 40r.

მუშაკების ნაკლებობისა და..(არ იკითხ.) დიდი თურქისაგან[3]. (არ იკითხ.) მას შემდეგ, რაც მამა მისიონერები საუკეთესოდ, თუ...(არ იკითხ.) სააერო

[1] მესა (Messa)-წირვა კათოლიკურ ეკლესიაში.

[2] ცხადია, ერზერუმი.

[3] ე.ი. ოსმალეთისაგან.

ტანსაცმელში თავისუფლად გადაადგილდებიან, როგორც მკურნალები და სარგებლობენ ქვეყნის ზოგიერთი მღვდლის ყოფნით, მოსახდენად...(არ იკითხ.) ქალაქსა და სოფლებში... (არ იკითხ.) რამდენადაც მათ ეკრძალებათ ქადაგება სომხურ ეკლესიაში, მორწმუნეთა უმრავლესობა არ ისმენს მესას და არ იღებს საიდუმლობებს მრავალი წლის განმავლობაში...(არ იკითხ. 0,5 ხაზი) ხსენებული მამა ბერნარდოს სიკედილში... (არ იკითხ. 3 ხაზი) და მიზეზი, რის გამოც იქიდან წამოვედი ამ მამის სიკედილის შემდეგ, არ დარჩა ქართული ენის მცოდნე მისიონერი. მხოლოდ ქართულის ცოდნით იყო შესაძლებელი ჩამოსულებთან ურთიერთობა და იმთთან, ვინც ეს ენა იცოდა, არ შეიძლებოდა...(არ იკითხ.); არც შემეძლო ბევრისთვის მიმელწია საქართველოში იმის გამო...(არ იკითხ.).

მისიაში ჩემი ყოფნის მთელი დროის განმავლობაში ვიმყოფებოდი გურში[1], სადაც გამაგზავნა ჩვენმა პრეფექტმა...(არ იკითხ. 8,5 ხაზი). ამ ახალგაზრდა კათოლიკეთა შორის, სრულიად...(არ იკითხ.) იმყოფება ერთი დაბალი ტანის, წმინდა წიგნების ცოდნის გამო დიდი პატივით მოსილი [კაცი]; ამას უნდა დავუმატოთ აგრეთვე [მისი] კარგი მანერები. მის მოსაზრებას უსმენდნენ ერეტიკოსებს შორის რელიგიაზე კამათის დროს, ხოლო რამდენადაც ის ატარებს კათოლიკური სარწმუნოების სინათლეს, მას შეუძლია დაარწმუნოს იმდაგავარად, რომ ისინი მოდიან ჩვენს მამებთან და იღებენ ჩვენს სარწმუნოებას. ამგვარად მიიღო კათოლიკური სარწმუნოება...(არ იკითხ.) გორის ოთხმა წარჩინებულმა მოსახლემ, ხოლო მათთან ერთად, მცირე დროის განმავლობაში, კიდევ 20 კაცმა. დიდად იკლო იმათ შიშმა, ვინც ჩვენს მისიონერებთან მოდიოდნენ და ეშინოდათ, რომ დევნას დაუწყებდნენ. თანდათანობით შეწყდა კათოლიკეებზე თავდასხმები, რამდენადაც კათოლიკე გახდა ის ოთხი წარჩინებული კაცი; შეიძლება გვქონდეს იმედი სულების კიდევ მეტ მოსავალზე. გორიდან ჩემი გამომგზავრების დროისათვის მყავდა ოცდაათი...(არ იკითხ.) კათოლიკე, სხვები კი მზათ იყვნენ ჩვენს სარწმუნოებაზე გადმოსასვლელად.

f. 40 v.

იმავე გორის მისიაში არ არიან ქალი-კათოლიკეები, თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე ...(არ იკითხ.) და სურვილით აღვსილებს გამოვიდნენ სიბნელიდან სინათლეში, მაგრამ ყველა ისინი არიან დაბნეულები, რადგან ეშინიათ... (არ იკითხ.) ატარონ „მედასავლეთე" [ქალის] მეტსახელი, რომელიც შეურაცხყოფად ითვლება სომხებში, მაგრამ უფრო მეტად...(არ იკითხ.) ჩვენი პატარა ეკლესია [არსებული] საიდუმლო ადგილას. ისინი...(არ იკითხ.) შეიძლება გასწორდეს დროის განმავლობაში, როცა გაიზრდება მორწმუნეთა რიცხვი; როცა გაქრება...(არ იკითხ.) და პატივისცემა, რომელიც [ქალს] ჩააგონა მტერმა. ეკლესიის ასაგებად...(არ იკითხ.) საკუთარი ადგილი სახლის

[1] ცხადია, გორში.

სიახლოვეს...(არ იკითხ.) ეს გრძნობა...(არ იკითხ.) შემცირდება ამ მიზნით მისიის ხარჯები. მაგრამ, რამდენადაც არ არსებობს შემოსავლის ასეთი წყარო, როგორც ჩვეულებრივ იყო მკურნალობა[1], არ შემიძლია განვახორციელო ის, რაც ჩავიფიქრე. რომ ყოფილიყო თუნდაც მცირე ფული, მაშინ კათოლიკეები დაგეხმარებოდნენ აგვეგო ეკლესია. მათ არ შეუძლიათ თავიანთ თავზე აიღონ ყველა ხარჯები, რადგან განიცდიან მრავალი სახის შევიწროებას...(არ იკითხ.) [რომელსაც] განიცდიან სომხები...(არ იკითხ.) უმეტესად მთავრობის ცვლილებისა და გადატანილი ომების გამო. იმედი მაქვს ღმერთის მოწყალების, რადგან ვგრძნობ, რომ ეს მისიონი უფრო მეტად აყვავდება, ვიდრე სხვები და რომ...(არ იკითხ.) მეტად დაყოვნდა...(არ იკითხ.) ვიმედოვნებ, რომ ის მოიტანს მეტ ნაყოფს. არის სხვა გრძელი...(არ იკითხ.) სომხები სამეგრელოს საზღვარზე, სადაც შეიძლებოდა...(არ იკითხ.) იმედიანად მიღება ახალი მორწმუნეების, ერთ-ერთ მათგანში მიმიწვია ჩვენმა ერთმა კათოლიკემ...(არ იკითხ.), რათა მემკურნალა მისი ძმისთვის, მაგრამ არა იმდენად სამკურნალოდ, რამდენადაც, გზა გამეხსნა მისიისათვის მის სამშობლოში. (არ იკითხ.) სომხური ეკლესიები დაბრკოლებებით ემსახურებოდნენ ჩვენ სარწმუნოების აღსარებას...(არ იკითხ.) მე მათ ვუპასუხე, რომ ისინი მოლაპარაკებოდნენ სხვა მღვდლებს და მათთვის ეჩვენებინათ საკამათო წიგნები...(არ იკითხ. 1 ხაზი) სული, და ყველაფერი იმისგან შორს, რისაც ეშინოდათ მსგავსად აკუტსიხეს[2] მცხოვრებლებივით...(არ იკითხ.) და მე გავემგზავრე ჩემს თავშესაფარში, გორში, რამდენიმე თვის შემდეგ... (არ იკითხ.) ელზერუმი[3], იქიდან კი გავიქეცი იტალიაში.

იქაურ მისიებში არ არსებობს მოწყალება მესას[4] შემთხვევაში, გარდა ტიფლისისა. ექიმობა იყო თავის რჩენის საშუალება (არ იკითხ.) და ნაკლებად

---

[1] კაპუჩინები განიცდიდნენ უკიდურეს მატერიალურ სიდუხჭირეს, რადგან წმ. კონგრეგაცია "დე პროპაგანდა ფიდე" მათ კუთვნილ ჯამაგირს წლობით აგვიანებდა. ამიტომ პატრების რწენის ერთგვარ წყაროს *საკუთრივ საქმიანობიდან გასამრჯელოს აღება* წარმოადგენდა, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ღარიბებისაგან გასამრჯელოს არ იღებდნენ, ამან მაინც მისიონს დიდი ზიანი მიაყენა, რადგან გასამრჯელოზე მკურნალობამ მოსახლეობის პატრებისადმი დამოკიდებულებაზე ცუდად იმოქმედა, რაც წმ. პროპაგანდის უმაყოფილებას იწვევდა (Archvio di Propaganda Fide, Archvio di Propaganda Fide, Scritture Fiferite nel Congressi, Georgia 1626-1707, vol. I, f.167) ეკონომიურად გაჭირვებულ მდგომარეობაში ჩაყარდნილმა მისიონერებმა გადაწყვიტეს მკურნალობისათვის გასამრჯელო აეღოთ.

პატრი ჯუსტინოს აზრით, მოსახლეობას თუ არ ეცოდინებოდა, რომ მისიონერებს ინახავდა წმინდა კონგრეგაცია, მაშინ ისინი ვერ ისარგებლებდნენ პატივისცემითა და ავტორიტეტით. ალბათ, არსებობს დოკუმენტი, რომლის ძალითაც მისიონერებს აეკრძალათ მკურნალობისათვის გასამრჯელოს აღება, რაზეც წუხილით აღნიშნავს კაპუჩინი მამა ანტონიო დი რომანო.

[2] ალბათ, ახალციხე.

[3] ცხადია, ერზერუმში.

[4] მესა (Messa)-წირვა კათოლიკურ ეკლესიაში.

დასაჯერებლად მიმაჩნია, რომ ეს მისიები იარსებებენ კიდევ დიდ ხანს, რადგან (არ იკითხ.) ამ პროვინციაში, რამდენადაც სომხები არიან მშიშარები, როგორც კურდღლები, როცა სცემენ, მაგრამ თუ მუდმივად არ ექნებათ სიმშვიდე (არ იკითხ.) ყოველთვის მეტად კეთილგანწყობილად უყურებდნენ ამ მისიებს, ვიდრე (არ იკითხ.), ვიმედოვნებ, რომ ასე გაგრძელდება მომავალშიც. ვითხოვ მათთვის ღვთისაგან დალოცვას (არ იკითხება).

№6
კაპუჩინი მისიონერის ანტონიო მარია დ'ამელიას ანგარიში წმინდა კონგრეგაციის წინაშე

წარდგენილია 1723 წლის შემდეგ

მამა ანტონიო მარია დ'ამელია, მოქადაგე-კაპუჩინი და მისიონერი საქართველოში, ასტრახანის ახალი მისიიდან დაბრუნებული რომში, ანგარიშით წარსდგა წმინდა კონგრეგაციის წინაშე ამ მისიონის დაარსებისა და მუშაობის დაწყების შესახებ და მოგვითხრო შემდეგი[1].

f. 41r.

როდესაც ეს მამა იყო გორის მისიონის უფროსი, მოულოდნელად მიიღო განკარგულება ღირსი მამა...(არ იკითხ.) ფლორენციელი, იმ დროს კაპუჩინების მთავარ პროკურატორისგან, [დათარიღებული] 1717 წლის 16 მაისით, რომლითაც მას ებრძანა ამ განკარგულების ძალით, გამგზავრებულიყო ასტრახანში და ჩაებარებინა იქაური მისიონის უფროსობა, რომელიც უნდა დაეარსებინა წმინდა კონგრეგაციის დეკრეტით. ეს მამა, როგორც მორჩილი შვილი, უფროსთა ბრძანების აღსასრულებლად, იმ ხიფათის მიუხედავად, რომელსაც ის აუცილებლად გადაეყრებოდა, როგორც ხმელეთზე ძარცვისა და თავდასხმების შედეგად, რომლებსაც ლესკები[2] (ნამდვილი ყაჩაღები) რომ ახდენდნენ ამ დროს იქაურ გზებზე, ასევე ზღვაზე, რადგან კასპიის ზღვაზე ცურვა იშვიათად [მთავრდებოდა] გემის დაღუპვის გარეშე. ის გაეშურა გორიდან, შემდეგ ტფილისიდან...(არ იკითხ.) 1718 წლის მარტში და ღვთის კურთხევით, იმავე წლის 16 აპრილს მთელი და დაუზიანებელი [ჩავიდა] ასტრახანში, სადაც შეხვდა ორ მისიონერს, ესე იგი მამა ბონავენტურას ქალაქ კასტელოდან და მამა ჯოვანი მარია და ნორჩას, რომლებიც

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., ff. 41r-48v. **მოხსენება დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] დაღესტნელების ტრადიციული ქართული სახელწოდება. ძირითადად იგულისხმებოდნენ დაღესტნის სამხრეთში, საქართველოს მოსაზღვრე ტერიტორიაზე მცხოვრები დაღესტნელი ტომები: ლე'სგები, ლაკები, ხუნძები და სხვები.

ცხოერობდნენ საცოდავ ქოხში ქალაქიდან შორს (სახლი, რომელიც იყიდა ქალაქ'ში მამა პატრიციო მილანელმა მის ჩასვლამდე ცოტა ხნის წინათ, დაიწვა ხანძრის დროს)[1], სადაც ისინი საქმიანობდნენ მხოლოდ იმას, რომ ამ ქოხის ერთ-ერთ ოთახში ლოცულობდნენ მესას[2]. რამდენადაც მათ არც ერთი ენა არ იცოდნენ, არ შეეძლოთ ხელი მოეკიდათ სხვა რომელიმე სამისიონერო საქმისათვის. საწყალი მამა [ანტონიო მარია დ'ამელია] კინაღამ მოკედა, როცა დაინახა ასეთი სიღატაკე, და კიდევ უფრო შეწუხდა, როდესაც გაიაზრა, როგორ სულიერ ზიანს განიცდიდნენ ადგილობრივი კათოლიკეები, რადგან არც ერთმა მისიონერმა არ იცოდა ენა, არ შეეძლოთ მიეღოთ აღსარება იმ შემთხვევაშიც კი თუ ვინმე ავადმყოფობდა...(არ იკითხ.). მამამ საქართველოში შეისწავლა ქართული ენა...(არ იკითხ.), მაგრამ რამდენადაც ამ ენას [ასტრახანში] არავინ ხმარობდა, მას ვერ იყენებდა. იმავე დროს ასტრახანში ცხოერობენ სომხები. მათთვის ჩვეულებრივია და შესაბამისად მისიონერებისთვისაც აუცილებელი – თურქული ენა. ამიტომ მამა, მიისწრაფოდა რა თავისი მოვალეობის აღსასრულებლად, იძულებული გახდა თავის თავზე აეღო ამ ენის შეწავლისათვის მძიმე შრომა, რომელსაც ის დაეუფლა.

f. 40 v.

ოთხი თვის შემდეგ, რომელიც მამას დასჭირდა იმისათვის რათა საკმაოდ დაუფლებოდა ენას და გამოეყენებინა ყოველდღიური საჭიროებისათვის, დარწმუნდა, რომ ეკლესიისა და სახლის აშენების გარეშე შეუძლებელი იყო ფიქრი მისიონის დაარსებაზე, მაგრამ დაუსრულებელი წინააღმდეგობები, როგორც ის ითვალისწინებდა, განსაკუთრებით კი ფულის უქნლობა, ხელს უშლიდა განეხორციელებინა ის, რაც ჩაიფიქრა. როცა გაიარა რამდენიმე ხანმა, მიუნდო ღმერთსა და ღვთიურ განგებას და გადაწყვიტა, დაეწყო ეს დიდი საქმე, რომელიც წარმატების შემთხვევაში მოემსახურებოდა ღმერთის დიდებას და მოიყვანდა მრავალ ახალ სულს სარწმუნოების მისაღებად. ამგვარად მამამ შეადგინა არზა მისი სამეფო უდიდესობულების[3] სახელზე

---

[1] ასტრახანში ხის ნაგებობები ჭარბობდა, რის გამო, ხშირად ქალაქის მნიშვნელოვანი ნაწილი ხანძრით ისპობოდა. რუსეთში გადასახლებული არჩილ II ასტრახანში ცხოერობდა სამი წლის განმავლობაში. მან თან წაიღო ზოგიერთი სიწმინდე, რომლებიც სხვა ქონებასთან ერთად დაიწვა: ვახუშტი ბატონიშვილი წერს: „ხოლო დღესა ახალწლისასა აღუნთეს ლამპარი დიდი სამსჭუალსა, მოეკიდა ცეცხლი სასუენსა მას, რამეთუ არიან სახლნი სრულიად ხისანი და დაიწუნენ ყოველნი სიწმინდენი და საგანძურნი არჩილისანი. არამედ პოვნეს სამსჭუალნი და ნაწილნი უენოდ, კუალად დაუჯდომელი, დაეწვაეი ცეცხლსა მას შინა". (ქართლის ცხოერება, IV, გვ. 845).

[2] მესა (Messa)-წირვა კათოლიკურ ეკლესიაში.

[3] ე.ი. პეტრე I-ის სახელზე. ასტრახანის მხარის ინტენსიური კოლონიზაცია დაიწყო პეტრე პირველის დროს (1682-1725). მისი ბრძანებით (1717 წ. 22 ნოემბერი) წარმოიქმნა ასტრახანის გუბერნია. ასტრახანმა მიიღო საგუბერნიო ქალაქის სტატუსი. იწყება მისი სწრაფი განვითარება. დიდი იყო მისი მნიშვნელობა რუსეთის სახელმწიფოს საგარეო ვაჭრობაში.

და წაიღო იმ ქალაქის სამეფო კანცელარიაში. ამ არზაში ნათქვამი იყო, რომ წმინდა მამა-მისიონერები და კათოლიკენი სთხოვენ მის უდიდებულესობას შეიძინონ ცარიელი ადგილი, რომელიც მათ უკვე მოძებნეს, სახლის ასაშენებლად და ყველაფერი იმისათვის, რაც საჭიროა კათოლიკური სარწმუნოების აღსრულებისათვის. ეიცე-გუბერნატორმა, რომელსაც მამამ ადრე უკვე მიმართა, მის თხოვნაზე კეთილგანწყობილი პასუხი მისცა და შესაბამის მოხელეებს უბრძანა, გამოეყოთ მიწის ნაკვეთი: გაუზომავთ დიდი....(არ იკითხ.), ოთხი მხრიდან მოენიშნათ მიჯნები, შემდეგ კი შეედგინათ წერილობითი შეთანხმება....(არ იკითხ.) და შესაბამისი თანხის გადახდის შემდეგ გადაეცათ მამასთვის. ნაკვეთის ზომები იყო: სიგრძეში 26 და სიგანეში 20 საჟენი[1]. საჟენი არის მიახლოებით ჩემი ნაბიჯის სიგრძე, ერთი ხელისგულით მოკლე ან გრძელი.

როცა სომეხმა სიზმატიკოსებმა [შეიტყეს] მამის გადაწყვეტილებისა და იმის შესახებ, რომ უკვე მიღებულია ნაკვეთი მშენებლობისათვის, სიბრაზისაგან აცახცახდნენ, მით უმეტეს, რომ....(არ იკითხ.) დეენა, თითქმის თანაზომიერია მათი უდიდესი უნამუსობისა და გადაწყვიტეს გაეკეთებინათ ყველაფერი, რათა წინაღდგომოდნენ [მშენებლობას], მოესყიდათ მოხელეები, თუკი ღმერთი უარს ეუბნება მოწყალებაზე. საქმე შეფერხდა მანამდე, ვიდრე დაიწყებოდა. უკვე გავიდა ორი თვე მას შემდეგ, რაც გამოყოფილი და მონიშნულ იქნა ნაკვეთი. მიუხედავად იმისა, რომ მამა თითქმის ყოველ დღე დადიოდა კანცელარიაში, რათა მიეღო ასე ნანატრი ხელშეკრულება, საქმე სულ გადაიდებოდა დღიდან დღეზე, გადიოდა კვირეები და ხელშეკრულების მაგიერ მამა იღებდა მხოლოდ ათას დაპირებას და დაიმედებას. ....(არ იკითხ.) მამამ, ამგვარი დაბრკოლებებისა და გაჯანჯლების, განსაკუთრებით გულდამძიმებულმა, არ იცოდა რა ეფიქრა, უფრო მეტიც, რაც უფრო მეტს ფიქრობდა, მით უფრო ნაკლებად ესმოდა შეფერხების მიზეზი, და უფრო მეტად ეშინოდა წარუმატებლობის, რადგან ხედავდა, როგორ გაციებდნენ მოხელეები მის სასარგებლოდ თავდაპირველი კეთილგანწყობილი აღტკინების შემდეგ.... (არ იკითხ.). მამას ეჭვი გაუჩნდა ეიცე-გუბერნატორის მიმართ, მაგრამ მას არ ჰქონდა საკმარისი საფუძველი, ამიტომ როცა კიდევ მიემატა... (არ იკითხ.), ის

f. 42r.

ეხლა ცხოვრობდა უკიდურესად განაწყენებულ მდგომარეობაში, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ღმერთმა დაამშვიდა იმით, რომ აუხსნა ხელშეკრულების

---

[1] სიგრძის საზომი ერთეული ძველ რუსეთში. ძველი რუსული წყაროების მიხედვით, XI–XVII საუკუნეებში საჟენის ზომა იყო 152 და 176 სმ. ეს იყო ე.წ. სწორი საჟენი, რომელიც, განისაზღვრებოდა ადამიანის გაშლილი ხელების სიგრძით, ერთი ხელის თითების ბოლოებიდან მეორე ხელის თითების ბოლოებამდე. ე. წ. ირიბი საჟენი, ზომით 216 და 248 სმ., განისაზღვრებოდა სიგრძით ტერფის ძირიდან დიაგონალურად გაშლილი ხელის თითების ბოლოებამდე.

გაცემის შეფერხების მიზეზი. ერთმა მქადაგებელმა, აღმსარებლობით სქიზმატიკოსმა და მამას მეგობარმა, მოუთხრო მას იმ მოლაპარაკებებსა და შეთანხმებებზე, რომელიც ჰქონდათ და აქვთ სომხებს მოხელეებთან და საიმპერატორო კანცელარიის მდივანთან იმ მიზნით, რომ ხელი შეეშალათ დოკუმენტის გაცემისათვის და ამგვარად შეეფერხებინათ ეკლესიისა და სახლის მშენებლობა. მთელი ორი თვის განმავლობაში, სომხებმა ამ მიზნით, სხვა საჩუქრების გარდა, მხოლოდ ფულის სახით, მოხელეებს გადასცეს 200 სკუდოზე[1] მეტი. უკანასკნელებმა ამის გამო დაარწმუნეს სომხები, რომ მამა ვერასოდეს მიაღწევდა თავის მიზანს. ასეთმა მოულოდნელმა უსინდისობამ სომხების მხრიდან, დათრგუნა მამა, მაგრამ იმავე დროს იცოდა, რომ ვიცე-გუბერნატორი არ მონაწილეობდა ამისთანა სისაძაგლეში და არ იცოდა ჩინოვნიკების მოქმედებაზე. მას გაუჩდა იმედი, რომ შეძლებს...(არ იკითხ.) მზაკვრობა, რომ მასში ჩაცვივდებიან თვით ისინი, ვინც მას ქსოვდნენ, თუკი ეს იქნება აუცილებელი. მაშინ მამამ, მოიკრიბა ძალა და მიენდო ღმერთს, გაეშურა ვიცე-გუბერნატორისაკენ. მოუყვა მას ამ საქმის შესახებ და იმაზე, როგორ ზარალს განიცდიდა დოკუმენტის დაგვიანების გამო. მოკრძალებით სთხოვა უბრძანოს მოხელეებს ბოლოს და ბოლოს გასცენ ბედშაეი ხელშეკრულება. ვიცე-გუბერნატორმა მოიბოდიშა და სთქვა, რომ მოწმობის გაცემის შეფერხებაში მას ბრალი არა ჰქონდა, მოხელეების ბრალი იყო, რომლებმაც გამოიჩინეს დაუდევრობა. მამა მოკრძალებით შეეპასუხა, რომ მისი აზრით, მოხელეები ატყუებენ მის მოწყალებას და თვითონ მასაც. ამ სიტყვებმა გააკვირვა ვიცე-გუბერნატორი და სცადა აეძულებინა მამა ყველაფერი ეთქვა, მაგრამ მან ღრმა პატივისცემით სთხოვა ამაზე მეტი არ გაეგრძელებინა საუბარი. ვიცე-გუბერნატორი რაღაცას ეჭვობდა, მაგრამ როგორც კეთილგონიერმა ადამიანმა აღარ დააძალა, თავისთან გამოიძახა მდივანი, და მამის თაანდასწრებით მკაცრად დატუქსა მისი დაუდევრობისათვის და უბრძანა, ჯოხით გაროზგვის შიშით (ჩვეულებრივი დასჯა იმ მხარეებში), შემდეგ დილას თავისი ხელით მოიტანოს დოკუმენტი. შემდეგ მიუბრუნდა მამას და უთხრა: მამაო, ხვალ მოდით ჩემთან და მიიღებთ იმას, რაც გინდათ. მამამ შეებით ამოისუნთქა ამ წარმატების გამო, ღმერთს მადლობა შესწირა, მოუთმენლად დაელოდა შემდეგ დილას, რათა ენახა რით დამთავრდებოდა ეს ყოველივე. ის დილაადრიან მივიდა და მისაღებში დაჯდა. როცა ვიცე-გუბერნატორმა ის დაინახა, მაშინვე თავისი მსახური გაგზავნა მდივანთან, რომელიც გამოცხადდა დოკუმენტით. ვიცე-გუბერნატორმა ხელი მოაწერა მას და მამას გადასცა. მამამ, რომელსაც უკვე დიდიხანია გამზადებული ჰქონდა [საამშენებლო] მასალებიც და ოსტატებიც [მზად იყვნენ], დროის დაუკარგავად, იმავე დღეს, 1719 წლის 23 სექტემბერს, შეუდგა

[1] სკუდო (იტ. Scudo) XVI-XVIII სს. იტალიის რიგ სახელმწიფოებში ვერცხლისა და ოქროს მონეტა. უტოლდება 5 ლირას.

მშენებლობას. უპირველეს ყოვლისა, მამამ აუცილებლად ჩათვალა ნაკვეთისთვის შემოეველო

f. 42 v.

ღობე, არა იმდენად იმისათვის, რომ მშენებლობა ეწარმოებინა დაფარულად, არამედ იმიტომ, რომ მას რამდენიმე საშიში დაავადების მქონე [პირი] ჰყავდა და ისინი, რომ დახოცილიყვნენ, შეეძლებოდა მათი ღობის შიგნით დაკრძალვა, იმ ადგილას, რომელიც უკვე გამოყოფილი იყო სასაფლაოდ. როგორც ვარაუდობდა, ასეც მოხდა. რამდენიმე დღის შემდეგ ერთ-ერთი ავადმყოფი მოკვდა და ის იყო პირველი, რომელიც ჩვენს ნაკვეთზე დაიკრძალა. ღობის შემოვლების შემდეგ დაიწყო ეკლესიის მშენებლობა, რომელიც დაშორებული უნდა ყოფილიყო სახლისგან (ასეც არის სინამდვილეში). მაგრამ, რადგან ეკლესიის შესახებ თხოვნაში განსაკუთრებით არ იყო ნათქვამი (მამამ იცოდა, რომ მეფის სპეციალური ნებართვის გარეშე ეკლესიის აშენების ნებას არ მისცემდნენ). ეკლესია შენდებოდა არა საჯარო წირვისათვის, ესე იგი მასზე არ იყო ეკლესიის გარეგნული ნიშნები, თუმცა ყველამ იცოდა, რომ ეს იყო ეკლესია, შიგნით კი შემკული იყო ყველა მორთულობით, რომლებიც შეშვენის ნამდვილ ეკლესიას. რამდენადაც სომეხ ქალებში არ არის მიღებული ეკლესიაში სიარული მამაკაცებთან ერთად, ამიტომ, ამ ქალებისთვის მოხერხებული რომ ყოფილიყო (ისე, როგორც მიღებულია აღმოსავლეთში), ამიტომ ეკლესიის ნახევარ სიმაღლეზე და სიგრძეზე გამოყო განსაკუთრებული [ფართი], რაღაც გალერიის მსგავსი ცხაურიანი ტიხარით, როგორც კეთდება ჩვენი მონაზვნებისათვის. ეკლესიაში შემოსული ქალები კიბით ადიან მაღლა, სადაც სრულ სიმშვიდეში იმყოფებიან, უჩინარნი ყველასათვის, მთელი დროის [განმავლობაში], ვიდრე ეკლესიაში მიმდინარეობს მესა[1] და სხვა ლოცვები. ეკლესია დამთავრდა, მოირთო და მოეწყო აუცილებელი [საეკლესიო] ნივთებით, დაახლოებით 1720 წლის 22 თებერვალს, ხოლო იმავე თვის 26 რიცხვში მამამ დაამთავრა პირველი მესა დიდძალი ხალხის [თანდასწრებით], მღვდელი-სქიზმატიკოსების და ერეტიკოსების გასაბოროტებლად, რომლებმაც დაკარგეს წონასწორობა კათოლიკური რელიგიის ასეთი წარმატების გამო. ეს ეკლესია სიგრძით არის შვიდნახევარი ნაბიჯი, სიგანეში ოთხნახევარი, რაც წარმოადგენს კარგ პროპორციას. როცა ეკლესია დამთავრდა, დაიწყო სახლის მშენებლობა. პირველსავე ოთახში, რომელიც აშენდა, მამა გადავიდა საცხოვრებლად. ეს მოხდა იმავე წლის 28 მარტს. სახლი არის საკმაოდ მოხერხებული, პირველ სართულზე არის ოთხი ოთახი, განლაგებული ერცელი დარბაზის გვერდებში, ხოლო...(არ იკითხ.) კარისგან არის...(არ იკითხ.) ორი სახელოსნოთი. მეორე სართულზე, რომელიც საზაფხულოა, კიდევ არის ორი მოხერხებული ოთახი, ერთი ერთი მხრიდან, მეორე – მეორე მხრიდან, მათ შორის არის

[1] მესა (Messa)-წირვა კათოლიკურ ეკლესიაში.

განიერო გასასელელი. ყველაზე კარგი აქ ის არის, რომ სახლი დგას განცალკევებით. რადგან მის გარშემო არის ცარიელი სივრცე, ამიტომ ხანძრების დროს, რომლებიც იქ ხშირად ჩნება, ცეცხლი მისთვის საშიში არ არის.

ამგვარად, ეკლესიისა და სახლის აშენების შემდეგ, მამა კი არ დამშვიდდა, არამედ დაიწყო ფიქრი იმაზე, როგორ მოეწყო სასულიერო საქმეებიც. მამა ნათლად ხედავდა, რომ არ შეიძლებოდა იმის იმედი ჰქონოდა, რომ მიაღწევდა რაიმე პროგრესს კათოლიკეების რიცხვის გაზრდასა და კთოლიკური სარწმუნოების გავრცელებაში, თუ არ ექნებოდა მრევლის ყოლის სრული უფლება. ამიტომ, რათა სრულად აღესრულებინა თავისი მოვალეობა, გადაწყვიტა ასეთი

f. 43r.

უფლება მოეპოვებინა. უნდა ვიცოდეთ, რომ ეს არის სრულიად დელიკატური მომენტი სომეხი ეპისკოპოსებისა და მღვდლებისათვის, განდგომილთა და ერეტიკოსებისათვის, რომლებიც გამუდმებით კანკალებენდნენ, რადგან ეშინოდათ ასეთი უფლების დაკარგვის შესახებ გაფიქრებისაც კი. რამდენადაც ისინი იღებენ ფულს ყველა ლოცვისა და საიდუმლოებისათვის, მთელ თავიანთ შემოსავალს ისინი იღებენ ნათლობის, ქორწინებისა და დაკრძალვის დროს. (არ იკითხ.)...როდესაც წმინდა მამებს სურთ, რომ შეეხონ ამ მომენტს, ისინი [სომეხი მღვდლები] გადაიქცევიან ეშმაკ, საშინელ ფურიებად...(არ იკითხ.), და ყოველგვარ ფასად ცდილობენ არ დაუშვან, რომ მისიონერებმა მიიღონ უფლება ჰყავდთ მრევლი სომხებს შორის. (არ იკითხ.).... მამა ყოველივეს ხედავდა თავისი თვალით, ყველა მისიაში, სადაც მუშაობდა. ყველაფრისდა მიუხედავად, სუფთა თავგამოდებით მოინდომა ეცადა, აღესრულებინა ეს განსაკუთრებით მნშვნელოვანი საქმე. პირველი შემთხვევა, რომელიც...(არ იკითხ.) დაკავშირებული იყო სომეხი მშობლების მიერ ბავშვის კათოლიკური წესით მონათვლასთან. გაიგეს რა ამის შესახებ, სომეხმა მღვდლებმა თავიანთი დამქაშებით ატეხეს საშინელი ხმაური და ჩხუბი. მამა-მისიონერის გამო, ბავშვის მამასაც დაუწყეს დევნა საშინელი გაბორეტებით, რათა დაეშინებინათ სხვები, მაგრამ ჩვენმა მამა-მისიონერმა, იცოდა რა თავისი სიმართლე, არ დაემორჩილა მათ მუქარას და უკან არ დაიხია დევნის წინაშე. სომხებმა მიაღწიეს იმას, რომ ვიცე-გუბერნატორმა ცერემონიის ორი დღით ადრე აუკრძალა [მამას] ამ ქალაქში აღესრულებინა პირველი კათოლიკური ქორწინება. მაგრამ მამა წავიდა მასთან და დაუფარავად იჩიელა ამის გამო, რამდენადაც ასეთი აკრძალვა ეწინააღმდეგებოდა ნებართვას, რომელიც მიანიჭა მისმა უდიდებულესობამ [მეფემ] მისიონერებსა და კათოლიკეებს, რომ შეესრულებინათ თავიანთი რელიგიური წესები. ამიტომ ერთიცა და მეორეც, მისგან მოითხოვდნენ სამართლიანობას, გამოხატულს საბოლოო განაჩენით, [მამამ] განაცხადა, რომ წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი მიმართავენ მის უდიდებულესობას [მეფეს]. ვიცე-გუბერნატორი (ღმერთის განგებით) გონს მოეგო და წმინდა კათოლიკური

ეკლესიის მტრების სამწუხაროდ და ჩვენი მამის სასარგებლოდ გამოიტანა განაჩენი. სქიზმატიკოსებმა, როდესაც გარდაიცვალა პირველი სომეხი-კათოლიკე, განიზრახეს ძალით მოეტაცათ მის სხეული და დაეკრძალათ. მაგრამ ჩვენმა მამამ, ძალადობას დაუპირისპირა სიფრთხილე. მანამდე, ვიდრე ისინი რამეს მოიმოქმედებდნენ, [მიცვალებული] დაკრძალეს უხმაუროდ. ამგვარად, პირველი დაბრკოლებების გადალახვის შემდეგ, რომლებიც ხელს უშლიდნენ ყველა საქმის მოგვარებას, მამამ გააგრძელა სამწყსოს მიერ მოპოვებული უფლების შეუფერხებლად განხორციელება. მამა დაწერილებით არ ჩერდება [წერილში] იმაზე, რამდენი შეურაცხყოფის, ცილისწამების, მუქარის და სიძულვილის გადატანა მოუხდა სქიზმატიკოსებისგან, სამწყსოს ყოლის სრული უფლების მოპოვების გამო. პირველი, იმიტომ, რომ ამაზე არ არის საუბარი, ხოლო მეორე, ეს ნიშნავდა, რომ არასოდეს ისურვო...(არ იკითხ.). სამაგიეროდ ის რამდენჯერმე გააფრთხილეს და მოუწოდეს, იმათაც კი, ვინც კათოლიკე არ იყო, რომ მარტო არ გამოსულიყო გარეთ, რადგან სომხებმა ჩაიფიქრეს მისი მოკვლა.

f. 43 v.

მაგრამ მამას თვალწინ და გულში ჰქონდა ღმერთის დიდება, გავრცელება წმინდა, უბიწო და უცოდველი კათოლიკური სარწმუნოებისა და სულების გადარჩენა. სრულად ირწმუნა რა ღვთიური მფარველობა, იმედოვნებდა, რომ ღმერთი შეეწეოდა და დაიცავდა თავდასხმებისა და შეურაცხყოფისაგან, როგორც მოხდა კიდეც, სასწაულებრივად: უზენაესმა გაათავისუფლა ის ამ ხიფათისა და სხვა მრავალი უსიამოვნებისგანაც.

ამგვარად, მამამ მოაწესრიგა ყველაფერი ძირითადი სამუშაო მისიონში. ახლა დარჩა მხოლოდ ეკლესიის გახსნა საჯარო მსახურებისათვის, რაც იქნებოდა უდიდესი წარმატება კათოლიკური რელიგიის სადიდებლად. ყველა წირვა-ლოცვა მიმდინარეობდა ღიად, ასე, რომ უფლის სხეულის დღესასწაული[1], რომელიც დადგა უშუალოდ ეკლესიის მშენებლობის დასრულებისთანავე, მამამ ისეთი ზეიმით და... (არ იკითხ.) ტკაცუნების აფეთქებით, რომ ბევრი ხალხი მოვარდა, რათა ენახათ ასეთი არნახული სანახაობა...(არ იკითხ.). უნდა ითქვას, რომ შამახიაში[2] ყოფნის დროს მამამ ახლოს გაიცნო არტემი ეოლესკი[3], მოსკოველი დიდებული, რომელიც იმ დროს იყო მისი დიდებულების განსაკუთრებული ელჩი სპარსეთში. როცა ეს უკანასკნელი

---

[1] ქრისტეს სხეულისა და სისხლის დღესასწაული, კათოლიკურ ეკლესიაში, წარმოიშვა მე -13 საუკუნეში. აღინიშნება ხუთშაბათს სამების დღეს, ანუ სულთმოფენობის მეათე დღეს, აღდგომის მე-60 დღეს. არის უმაღლესი ხარისხი კათოლიკური დღესასწაულების იერარქიაში.

[2] შემახია=შირვანი

[3] არტემ პეტრეს ძე ეოლინსკი (1689-1740), პეტრე I-ის მიერ დაწინაურებული სახელმწიფო მოღვაწე, დიპლომატი. ის პეტრე I-მა 1719 წელს დანიშნა ასტრახანის პირველ გუბერნატორად.

თავისი ელჩობიდან ბრუნდებოდა, ვიდრე გზას გააგრძელებდა მოსკოვისკენ, მანამდე რამდენიმე კვირით შეჩერდა ასტრახანში და ამ დროს მან პატივისცემის ნიშნად [მამა] მიიწვია სადილზე, მის მიმართ გამოხატა აგრეთვე სიმპათიის სხვა ნიშნებიც. მამამ გადაწყვიტა ესარგებლა ამით და მოუყვა მის აღმატებულებას მისიონის საქმეებისა და იმ სიძნელეების შესახებ, რომლისაც ეშინოდა, რომ წააწყდებოდა. სთხოვა მას დაცვა და მისიონერებისა და კათოლიკეების სახელით გადასცა თხოვნა მისი უდიდებულესობის [მეფის] სახელზე. მისი აღმატებულება დაპირდა ყოველივე შესაძლებელის გაკეთებას, რათა მიღწეული ყოფილიყო ის, რაც მამას სურდა. მისი აღმატებულება წავიდა, მაგრამ რამდენადაც რჩებოდა აუცილებლობა რამენაირად დაეწყო მუშაობა მისიას, მამამ, რათა საქმე აღარ გადაედო, მისი აღმატებულების პასუხის ლოდინში, წავიდა სხვა გზით და დაასრულა საქმე, რაზეც უკვე ითქვა.

ისე მოხდა, რომ როცა მის უდიდებულესობას უნდა დაენიშნა ასტრახანის სამეფოს ვიცე-მეფე (ასე უწოდებენ რუსები) მან ამ თანამდებობაზე დანიშნა, როგორც განსაკუთრებით გამოჩენილი, მისი აღმატებულება ეოლესკი[1]. ეს იყო მამისათვის უდიდესი ნუგეში, რამდენადაც იმედოვნებდა, რომ მისი ჩამოსელა იქნებოდა მისიონისათვის დიდათ სასარგებლო. ამგვარად, რამდენიმე ხნის შემდეგ მისი აღმატებულება ჩამოვიდა ასტრახანში. მამა მაშინვე წავიდა მასთან მისასალმებლად და ბედნიერად ჩამოსვლის მისალოცად. მისმა აღმატებულებამ კმაყოფილება გამოხატა მამის ვიზიტის გამო, იმავე დროს აგრძნობინა, რომ მასთან

f. 44r.

მიმართებაში შეინარჩუნა იგივე სიმპათია, რომლითაც ადრე იყო განწყობილი. მამამ იმ პირველი ვიზიტის დროს უხერხულად მიიჩნია დაეწყო საუბარი მის აღმატებულებასთან თავის პირად საქმეებზე და გადასდო უფრო შესაფერისი დროისათვის. რამდენიმე დღის შემდეგ, როცა მამის აზრით, მისმა აღმატებულებამ მოახდინა ყველა აუცილებელი ვიზიტი, ის ისევ შეეიდა მასთან, რათა გაეგო რაიმე წერილმანები თავისი საქმის მსვლელობაზე. ღმერთმა ისე მოაწყო, რომ მისმა აღმატებულებამ სრულიად ძალდაუტანებლად თვითონ წამოიწყო ლაპარაკი ამ თემაზე. ჩვეულებრივი კომპლიმენტების შემდეგ მისმა აღმატებულებამ, ღიმილით უთხრა მამას: მამაო, გავიგე, რომ თქვენ აქ ააშენეთ ლამაზი სახლი, გილოცავთ. მამამ, სიხარულით გადარეულმა, რადგან დაინახა, რომ მისი მიზნისკენ მიმავალი გზა იხსნებოდა, უპასუხა: თქვენო აღმატებულებავ, შეიძლება ლამაზი სახლი ეწოდოს საცოდავი კაპუჩინების მოკრძალებულ საცხოვრებელს, მაგრამ მასში თუ არის რაიმე ლამაზი, ეს სილამაზე მოველინა თქვენი აღმატებულების

[1] უნდა იყოს არტემი ვოლინსკი.

ღეთისმოსაობითა და გულუხვობით. მისმა აღმატებულებამ უთავაზიანესი სიტყვებით უპასუხა: მისთვის განსაკუთრებული ღირსება იქნება, თუ შეძლებს რაიმეთი დაეხმაროს ღირს მამა-მისიონერებს. მაშინ მამამ მოიბოდიშა იმისათვის, რომ მშენებლობა დაასრულა მის დაბრუნებამდე და რაიმე პასუხის მიღებამდე, გასამართლებლად დაასახელა მისიონის არსებული საჭიროებანი, რომლებიც არ აძლევდნენ საშუალებას შემდგომისათვის გადაეწია მშენებლობის დაწყება სერიოზული ზარალის გარეშე...(არ იკითხ.), მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მან ვერ გაბედა მისი აღმატებულების დაბრუნებამდე და მისი აღმატებულების პასუხის მიღებამდე გაეხსნა საჯარო ეკლესია ან გარედან მოეთავსებინა ეკლესიის რაიმე ნიშანი, ესე იგი ჯვარი. ეს იყო ის სილამაზე, რომელიც განკუთვნილი იყო მისი აღმატებულების სიკეთის განსადიდებლად. ამ სიტყვებზე მისმა აღმატებულებამ მრავალი მაღაჩინოსანის თანდასწრებით, რომლებიც იქ იმყოფებოდნენ, თქვა: წმინდა მამაო, თქვენ შეგეძლოთ ეს გაგეკეთებინათ მაშინვე, რადგან მისმა უდიდებულესობამ დაგვრთო ნება, მაგრამ რამდენადაც თქვენ ინებეთ ეს პატიე მე მომანიჭოთ, მე თქვენ გეუბნებით: გახსენით საჯარო ეკლესია, დააყენეთ ჯვარი, რადგან მისმა უდიდიდებულესობამ გასცა ასეთი ნებართვა. იოლად შეიძლება წარმოდგენა, რამდენად იყო ნუგეშცემული მამა კათოლიკური რელიგიის ამგვარი ღირსეული და დიდებული წარმატებით. ამიტომ დროის დაუკარგავად, რამდენადაც მას ყველა მასალა გამზადებული ეწყო, იპოვა ოთხი კარგი ოსტატი, მისცა ნახაზი და შეუთანხმდა რა სამუშაოს ფასზე, უბრძანა, აეღოთ აუცილებელი ზომები მიწაზე, უხმაუროდ და ფაციფუცის გარეშე, კათოლიკური სარწმუნოების მტრებისთვის უკანასკნელ წუთამდე დაემალათ ნებართვის მიღება. გაკეთდა ახალი გადახურვის მთელი ჩონჩხი, განსაკუთრებით მისი საყრდენი, რომელიც უნდა დაედგათ ეკლესიაზე, მასზე უნდა მიემაგრებინათ ხის დიდი ჯვარი, რომელიც პატარა კოშკივით უნდა აღმართულიყო ეკლესიის შუაში. რანდენადაც მოდიოდა

f. 44 v.

უწმინდესი ღვთისმშობლის ამაღლების დღესასწაული (ეს დღესასწაული რუსებთანაც აღინიშნება დიდი ზეიმით), მამას უნდოდა, რომ ამ დღისთვის, ყველას დასანახად ეკლესიაზე აღმართული ყოფილიყო წმინდა ნიშანი. ამიტომ ოსტატებს დაპირდა კარგად დასაჩუქრებას, თუ იმუშავებდნენ დღე და ღამე, ჯვარს მიამაგრებენ თავის ადგილზე დღესასწაულის დილას. ოსტატები, წაქეზებულნი კარგი გამომუშაევებით და დამატებითი დახმარეების მიღებით, რომლებიც მამამ გამოძებნა, ისე კარგად იმუშაევს, განსაკუთრებით დღესასწაულის წინა ღამეს, რომ ჯერ კიდევ გათენებამდე, დღესასწაულის დილას ჯვარი დაყენებული და მიმაგრებული იყო თავის ადგილზე, ეკლესიაზე ღმერთისა და უწმინდეს ქალწული მარიამის სადიდებლად.

ძნელია ამის დაჯერება, მაგრამ სიმართლეა. ახალი ჯვრის გამოჩენამ ამ ველურ მხარეში გამოიწვია პანიკა ყველა ეშმაკულ სულში, მაგრამ ისინი, იმის მაგიერ, რომ გაფანტულიყვნენ და გაქცეულიყვნენ ამ წმინდა ნიშნის დანახვისას, ყველანი იქ შეიკრიბნენ, რათა კათოლიკური რელიგია, კათოლიკეები და ჩვენი მამა დაესიანებინათ. ერეტიკოსებისა და სქიზმატიკოსთა და მათი მიმდევრების სულებში გაჩაღებულმა შეურიგებელმა ღვარძლმა კათოლიკური რელიგიის ტრიუმფის დანახვისას, (არ იკითხ.)... გაერთიანებულებმა ამ ქალაქის ეპისკოპოსის, თავიანთ წინამძღოლის გარშემო, განიზრახეს ეკლესიის დანგრევა. ყველა ერეტიკოსმა და სქიზმატიკოსმა, განსაკუთრებით სომხებმა, რომლებიც თავიანთი დანაკარგის გამო მძიმედ არებდნენ, მიმართეს ეპისკოპოსს (რომელიც ამ მომენტამდე არც ერთხელ არ ჩარეულა), რათა მას გამოეყენებინა თავისი სასულიერო ხელისუფლება და არა მხოლოდ წინაღდგომოდა კათოლიკური რელიგიის წარმატებას, არამედ მთლიანად განედევნა კათოლიკეები თავის სამფლობელოდან. ჯვრის აღმართვიდან სამი თუ ოთხი დღის შემდეგ, ეპისკოპოსმა თავისთან დაიბარა მამა. მამა წავიდა მასთან. როცა მან დაინახა მამა, აღელვებული სახით...(არ იკითხ. 0,5 ხაზი). შემდეგ, ქედმაღლური ტონით, რომელიც კარგად აჩვენებდა, რამდენ ბოღმას ინახავდა გულში, ჰკითხა მამას, ვინ მისცა მას უფლება აეშენებინა სახლი და ეკლესია ასტრახანში. მამამ ამოიღო უბიდან მიწის ნაკვეთის ყიდვა-გაყიდვის საბუთი, რომელიც შედგენილი იყო მისი უდიდებულესობის [მეფის] სახელზე და გაუწოდა ეპისკოპოსს. მან ყურადღებით წაიკითხა, მაგრამ იქ ვერ აღმოაჩინა გარკვეული მითითება ეკლესიაზე, დიდი კადნიერებით შეეკამათა, რომ მასში არ იყო აღნიშნული ეკლესიის, მითუმეტეს საჯარო ეკლესიის აშენებაზე. მამამ უპასუხა, რომ ის თუ ნახავდა ისე, როგორც საჭიროა, აღმოაჩენდა ასეთ ნებართვას, რაც შეეხება საჯარო ეკლესიის ქონების ნებართვას, ასეთი ნებართვა მიიღო მისი აღმატებულებისაგან, ეიცე-მეფისაგან, რომელმაც განაცხადა, რომ ამის უფლება მისცა მისმა დიდებულებამ. ეპისკოპოსმა უპასუხა, რომ მამა ტყუის და ამიტომ მას თუ არა აქვს მისი უდიდებულესობის წერლობითი ნებართვა, ის [ეპისკოპოსი] უკრძალავს მას მესას, ასევე სხვა რელიგიურ მსახურებას და უბრძანა ეკლესიის დაკეტვა, მანამდე ვიდრე არ იქნება მიღებული სხვა გადწყვეტილება. მამამ გაიცინა და მტკიცედ განაცხადა, რომ ასტრახანში, ისევე, როგორც რუსეთის მთელ სამეფოში, ის აღიარებს თავის ერთადერთ მბრძანებლად მის სამეფო უდიდებულესობას, და რამდენადაც ის არ არის რუსი მღვდელი, არ ემორჩილება ეპისკოპოსს, და ამ უკანასკნელს არ გააჩნია მასზე არავითარი ძალაუფლება. ამიტომ [მამა] დაემორჩილება [ეპისკოპოსის] ბრძანებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში,

f. 45r.

თუ ასეთი რამ წარდგენილი იქნება მისი უდიდებულესობის ბრძანებით წერილობითი სახით. საბოლოოდ, ხანგრძლივი კინკლაობის შემდეგ, როცა

დაღამდა, ეპისკოპოსმა თქვა: რადგან ამბობთ, რომ ნებართვა მოგცათ ეიცე-მეფემ, ხვალ მოველაპარაკები მის აღმატებულებას, და ამის მერე გამოვიტან საბოლოო დაგაწყვეტილებას. მან ამ სიტყვებით გაუშვა მამა. გვიან დრომ არ მისცა საშუალება მამას წასულიყო ეიცე-მეფესთან, მაგრამ შემდგომ დღეს, დილით ადრე ის სწრაფად წავიდა სასახლეში. შეიყვანეს იქ, სადაც იმყოფებოდა მისი აღმატებულება მრავალ მოხელესთან ერთად. როცა ეიცე მეფემ დაინახა, მაშინვე ჰკითხა (მან უკვე გუშინ იცოდა, რომ ეპისკოპოსმა დაიბარა ის): მამაო, რა უნდა ეპისკოპოსს შენგან? მამა მოუყვა მომხდარის შესახებ და როცა ეიცე-მეფემ მას მოუსმინა, თქვა, რომ მას ულაპარაკია და მოქცეულა კარგად და სწორად. შემდეგ გამოიძახა მდივანი, რომელსაც გაღიზიანებულმა უთხრა: ეხლავე წადი ეპისკოპოსთან და ჩემგან გადაეცი, რომ თუ ის ეპისკოპოსია და სურს შეასრულოს თავისი მოვალეობა ისე, როგორც წესია, წავიდეს ლუთერანებთან[1], სომხებთან, თათრებთან, ინდოელებთან (ისინი არიან კერპთაყვანისმცემლები) და სხვა ხალხებთან, რომლებიც ცხოვრობენ ასტრახანში და ნახოს, როგორი ნებართვა აქვთ აქ საჯარო ეკლესიების ფლობის შესახებ. რაც შეეხება ღირს მამებს, მათ გმო ნუ შეწუხდება, რადგან მე მაქვს მისი უდიდებულესობის ნებართვა, დაანებოს [კათოლიკეებს] თავი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მე თვითონ ვაცნობებ მის უდიდიდებულესობას ეპისკოპოსის საწუხარის შესახებ. შემდეგ მოუბრუნდა მამას და უთხრა: წადით და თუ კიდევ ვინმე გკითხავთ საიდან გაქვთ ეკლესიის მშენებლობის ნებართვა, პირდაპირ უპასუხეთ, რომ ნებართვა მოგეცით მე. თუ ვინმე მოისურვებს ნებართვის ნახვას და შემოწმებას, მოვიდნენ ჩემთან და ყველაფერს ეაჩვენებ და ვეტყვი, რომ რადგან მე გაეცემ ნებართვას, ის ჩემთან ინახება. ასეთი საყვედურის შემდეგ, ერთი შეხედვით, ეპისკოპოსი დამშვიდდა, მაგრამ სინამდვილეში ის არ დაწყნარდა და თავის დამქაშებთან ერთად იმაზე ფიქრობდა, როგორ მიეღო ახალი, უფრო მოქმედი ზომები თავისი მიზნის მისაღწევად. შემდეგი მონაყოლის უკეთ გაგებისათვის უნდა ითქვას, რომ წინათ რუსებს ჰყავდათ პატრიარქი, მაგრამ ის გაერია ბოლოდროინდელ ამბოხებაში. მეფის ბრძანებით ის დასაჯეს (მისი მოკვეთილი თავი ჩამოცმული რკინის სარზე აქამომდე გამოფენილია მოსკოვის მოედანზე). იმ დროიდან მისმა უდიდებულესობამ, მიუხედავად სულიერი მამების თხოვნისა, აღარ ინება პატრიარქის დანიშვნა, მის მაგიერ, სასულიერო საქმეების განგებისათვის შექმნა რეა ეპისკოპოსისაგან შემდგარი კონგრეგაცია, რომელსაც რუსეთში უწოდებენ სინოდს[2]. თვით სულიერ

[1] ლუთერანიზმი – ერთ-ერთი უძველესი პროტესტანტული მოძრაობა ქრისტიანობაში. იგი დაკავშირებულია პროტესტანტული კონცეფციის წარმოშობასთან, რადგან სწორედ ლუთერანელები იყვნენ ისინი, ვინც პირველები იწოდნენ პროტესტანტებად.

[2] სინოდი, რუსეთის ეკლესიის საეკლესიო-სახელმწიფოებრივი ადმინისტრაციის უმაღლესი ორგანო, ე.წ. სინოდურ პერიოდში (1721-1917). წმინდა სინოდი იყო რუსეთის ეკლესიის უმაღლესი ადმინისტრაციული და სასამართლო ხელისუფლება. მას

მამებს მიაჩნიათ, რომ ეს კონგრეგაცია დამოუკიდებელია სასულიერო საქმეებში მეფისგანაც კი, მაგრამ ეს ასე არ არის.

ეხლა კი, ეპისკოპოსმა, სხვა სულიერ მამებთან ერთად, მიმართა ამ კონგრეგაციას. მან მამაზე შეაგროვა მრავალი ბრალდება. იმედოვნებდა, რომ ამ საშულებით ისინი მოშლიდნენ უკვე აწყობილ მისიონს. უბრალო ხალხშიც გავრცელდა ხმა, რომ ახლო მომავალში დაიწვება კათოლიკეების ეკლესია. ამამ

f. 45v.

საჩუქრების საშუალებით მოიპოვა ეპისკოპოსის ერთ-ერთი მდიენის კეთილგანწყობილება, რომელიც მას აცნობებდა იმის შესახებ, რაც ხდებოდა ეპისკოპოსსა და სქიზმატიკოსებს შორის. მან მოუთხრო კონგრეგაციაში მიმართვის შესახებ და იმედებზე, რომლებიც მათ ჰქონდათ. ამ უკანასკნელ შემთხვევაზე მან დაამტკიცა, რომ ის არ იტყუებოდა, რადგან რამდენიმე დღის შემდეგ ის ღამით მოვიდა მამასთან და აცნობა, რომ ეპისკოპოსმა კონგრეგაციიდან მიიღო პასუხი. კონგრეგაცია უბრძანებდა ეპისკოპოსს გამოეცადა მამა კონგრეგაციის მიერ შემუშაევებული ზოგიერთი მუხლის მიხედვით. მდივანმა გადასცა აგრეთვე, რომ ეპისკოპოსმა ძალიან გაიხარა ასეთი დაჟალებით და დიდად ტრაბახობდა, რომ ახლო მომავალში ის მამას დაადებდა ბორკილებს. სიმართლე ითქვას, მამა არ შეშინდა, მით უმეტეს, რომ ის განუწყვეტლივ ლოცულობდა ღმერთის სახელზე, შესთხოვდა ძალას და მხნეობას, რათა ყოველივე იმისათვის გაეძლო, რაც შეიძლება მომხდარიყო. ის მოეთათბირა...(არ იკითხ.) მის აღმატებულებას იმის შესახებ, როგორ მოქცეულიყო იმ შემთხვევაში, თუ ეპისკოპოსი დაუძახებდა და უნდა გამოცხადდეს თუ არა ამ გამოცდაზე. მისმა აღმატებულებამ ურჩია მიეღო გამოცდა, რამდენადაც, როგორც მან სთქვა, ამით თავიდან აცილებული იქნებოდა დიდი სკანდალი. იმავე დროს, მან გაამხნევა ის და მოუწოდა არ შეშინებოდა. ბოლოს, ეპისკოპოსმა მამა თავისთან დაიბარა. მამა წავიდა მასთან. ეპისკოპოსმა თავხედური და ქედმაღლური სიტყვებით გამოუცხადა მას კონგრეგაციიდან მიღებული ბრძანება მისი გამოცდის შესახებ. მამამ მოიკრიბა მხნეობა და უთხრა: მონსინიორ[1] მე შემეძლო თქვენი მაღალ უსამღვდელოესობისათვის მეთქვა ის, რაც წინათ ეუთხარი, სახელდობრ: ამ სამეფოში მე არ ვცნობ სხვა რომელიმე მბრძანებელს, გარდა მისი უდიდებულესობისა [პეტრესი], მაგრამ, რადგანაც ყოველთვის მაქვს ამის

ეკუთვნოდა პირველი ინსტანციის სასამართლოს უფლება ანტიკანონოკური მოქმედებებში ბრალდებულ ეპისკოპოსებთან მიმართებაში, სინოდსაც ჰქონდა საბოლოო გადაწყვეტილებების მიღების უფლება განქორწინების საქმეებზე, სასულიერო პირებისათვის ღირსების აყრის, საერო პირების ანათემის უფლება; ხალხის სულიერი განმანათლებლობის საკითხები ასევე იყო სინოდის იურისდიქციაში.

[1] მიმართვა ეპისკოპოსისადმი: თქვენო უგანათლებულესობავ, თქვენო უმაღლესობავ, თქვენო უსამღვდელოესობავ.

თქმის საშუალება, აგრეთვე იმიტომ, რომ მინდა კონგრეგაციამ იცოდეს ის, რაც მოხდა და არ დაუჯეროს ჩემი მტრების მონაჩმახს ჩემზე, მოხარული ვარ თუ გამომცდიან, ამიტომ წამიკითხეთ რომელი კითხვებით უნდა გამომცადონ. ეპისკოპოსმა წაიკითხა კონგრეგაციის ბრძანება, რომელშიც მითითებული იყო, რისი გაგება სურდა კონგრეგაციას. პირველი: მას უნდოდა სცოდნოდა ვინ არის მამა; მეორე: საიდან მოვიდა; მესამე: რისთვის მოვიდა; მეოთხე: ვინ გამოგზავნა; მეხუთე: რა უფლების ძალით ააშენე სახლი და ეკლესია; მეექვსე: წმინდა მამებმა ჩაიდინეს რაიმე ბოროტმოქმედება და თუ არა, ხომ არ აპირებდნენ ჩადენას. ეპისკოპოსმა დაუძახა მდივანსა და მოწმეებს და როცა ისინი მოვიდნენ, დაიწყო ოფიციალური გამოცდა. პირველ კითხვაზე მამამ უპასუხა და მიუთითა თავის ჩინსა და მდგომარეობაზე; მეორე [კითხვაზე] უპასუხა, რომ ამჟამად ის მოვიდა სპარსეთიდან, მაგრამ ბევრად ადრე [სპარსეთში] მიეიდა რომიდან; მესამე კითხვაზე უპასუხა, რომ მოვიდა იმისათვის, რათა ამ მხარეში მცხოვრებმა კათოლიკეებმა, რომლებიც იმყოფებიან მისი უდიდიდებულესობის სამსახურში, შეძლონ თავიანთი რელიგიის აღიარება იმ ნებართვის მიხედვით, რომელიც მისმა უდიდიდებულესობამ მისცა ყველა ხალხს, როცა მოინდომა მათთან ვაჭრობა; აქ მამას ჰკითხეს კათოლიკეთა რაოდენობის შესახებ, განსაკუთრებით სომხებზე. მან [დაასახელა] რიცხვი და მოითხოვა [მისი პასუხი] შეეტანათ გამოცდის ანგარიშში; მეოთხე კითხვაზე უპასუხა, რომ ის გამოგზავნა მისმა უწმინდესობამ [პაპმა] და კარდინალების მაღალუსამღვდელოესობამ; ამის შემდეგ ეპისკოპოსმა ჰკითხა, აქვს თუ არა სარეკომენდაციო წერილები: მამამ უპასუხა, რომ აქვს. ეპისკოპოსმა უბრძანა ეჩვენებინა ისინი, რაზეც მამამ უპასუხა, რომ არ აჩვენებს არც მას და არც კონგრეგაციას, [აჩვენებს] მხოლოდ მის

f. 46r.

დიდებულებას, როდესაც ის ინებებს მათ ნახვას. მეხუთე კითხვაზე უპასუხა, რომ

ეკლესია და სახლი ააშენა მისი უდიდებულესობის ნებართვით, რასაც მოწმობს ოფიციალური ქაღალდი. მას ჰკითხეს საჯარო ეკლესიის შესახებ, რაზეც უპასუხა ზუსტად ასეევე. რაც შეეხებოდა უკანასკნელ კითხვას, მამამ შენიშნა, რომ ის საკუთრივ გამოცდას არ ეხება, კონგრეგაციამ მისცა მხოლოდ ცნობისათვის, რომელიც ეპისკოპოსმა ითხოვა, მაგრამ ეს უკანასკნელი გამოცდაში შეიტანა თავისი უმეცრების გამო. ამიტომ მამამ უპასუხა, რომ არ შეუძლია და არც აქვს ვალდებულება უპასუხოს ამგვარ კითხვაზე, რადგან სიმართლეც რომ სთქვას, მაინც სულერთია არ დაუჯერებენ. ამიტომ, რათა მიიღონ მათთვის საინტერესო ცნობები, მათ შეუძლიათ ისინი მოძებნონ სახელმწიფო კანცელარიებში, სადაც იწერება ცნობები ყველა ბოროტების შესახებ, ამიტომ ისინი იოლად აღმოაჩენდნენ ჩანაწერს წმინდა მამების დანაშაულებათა შესახებ, თუ მათ ასეთი რამ ჩაიდინეს. ამგვარად, ისინი

ვისაც ევალებათ მოძებნა, თვითონვე ნახავდნენ, შეუძლიათ თუ არა წმინდა მამებს ბოროტების ჩადენა. ამით დამთავრდა გამოცდა, მამამ ხელი მოაწერა ოქმზე და ეპისკოპოსმა ის გაუშვა შემდეგი სიტყვებით: წადით, მაგრამ თავის დროზე მოვილაპარაკებთ.

მამა წავიდა, მაგრამ გაბრაზებულმა, დროის დაუკარგავად კონგრეგაციაში მყოფ ეპისკოპოსებს მისწერა წერილი, რომელშიც ჩიოდა: პირველი. იმის გამო...(არ იკითხ.), რომლებსაც არამართლზომიერად ეკითხებოდა ეპისკოპოსი; მეორე: (არ იკითხ.)...თუ განვიხილავთ დასმულ კითხვებზე გაცემულ პასუხებს იმგვარად, რომ ისინი ჭეშმარიტად იქნენ განხილული, რამდენადაც შეიძლება საქმე წარიმართოს სხვაგვარად. მამა აცხადებდა, რომ არასოდეს დათანხმდებოდა მიკერძოებულ გადაწყვეტილებას; თუ ის დათანხმდა, რომ გამოცდილიყო მათ საამებლად, ეს არ ნიშნავს, რომ აპირებს დაემორჩილოს მათ, როგორც თავის სრულუფლებიან მოსამართლეებს; ის დაუყოვნებლივ მიმართავს მის უდიდებულესობას, რომელსაც მიიჩნევს თავის ერთადერთ მოსამართლედ. ზემოხსენებული მდივნისგან მამამ გაიგო, რომ ეპისკოპოსმა უკვე გადაგზავნა გამოცდის ოქმი და, განიხილა რა მამის პასუხები, როგორც საჭირო იყო, უთხრა სომხებს, რომ მათ მცირე რამის იმედი უნდა ჰქონდეთ. როგორც აღმოჩნდა, მან სწორად განსჯერიტა, რადგან რამდენიმე კვირის შემდეგ ეპისკოპოსმა მიიღო პასუხი, რომ კონგრეგაციამ მოიწონა ყველაფერი, რაც მამამ გააკეთა. მამამ მადლობა შესწირა ღმერთს ასე სწრაფი და წარმატებული დასასრულისათვის და იფიქრა, რომ ამის შემდეგ დასტოვებდნენ მშვიდად, მაგრამ სქიზმატიკოსმა ეშმაკისეულმა სულმა არ მოისვენა. რამდენიმე დღის შემდეგ მოვიდა მისი მეგობარი და აცნობა, რომ ეპისკოპოსმა სომხების ჩაგონებით, კვლავ მიწერა კონგრეგაციაში, ამჯერად იმის შესახებ, რომ მამამ კანონის დარღვევით ააშენა ეკლესია სომეხთა ერთ ერთი ეკლესიის გვერდით, ასე, რომ აუცილებელია...(არ იკითხ.) მისი დანგრევა. მამამ, რომელმაც მიწის ნაკვეთის შეძენამდე იზრუნა თავიდან აეცილებინა ასეთი სახის სირთულეები, მხოლოდ გაიცინა, როდესაც მოისმინა ეპისკოპოსისა და მისი დამქაშების ამ პრეტენზიის შესახებ. ეს ყოველივე მით უფრო სასაცილო და უხიფათო იყო, რომ ლუთერანული, ასევე ერთი სომხური ეკლესია მდებარეობდა ბევრად ახლო

f. 46v.

რუსულ ეკლესიასთან, ვიდრე კათოლიკეების ეკლესია. მიუხედავად ამისა, დაელოდა როგორ პასუხს მიიღებდნენ. საბოლოოდ კონგრეგაციამ გონივრულად ურჩია ეპისკოპოსს, რომ მოეხდინა აუცილებელი გაზომვები და ეცნობებინა რამდენი საჟენის დაშორებით მდებარეობდა ეკლესია. ეპისკოპოსმა ბრძანა გაზომვა და აღმოჩნდა, რომ ეკლესია მდებარეობს 120 საჟენის (რამდენს უდრის 1 საჟენი, ითქვა ზემოთ) დაშორებით. დადგენილი მანძილის შესახებ აცნობეს. ეპისკოპოსმა კონგრეგაციიდან მიიღო საყვედური ცრუ

განგაშის გამო. ერთადერთი იმედი, რომელიც დარჩათ კათოლიკური რელიგიის მტრებს, დაკავშირებული იყო მეფის ასტრახანში ჩამოსვლისთან ლოდინში. ისინი ფიქრობდნენ, რომ შეძლებენ დევნის განახლებას და გამრავლებას და ამიტომ წინასწარ ტაბებოდნენ [მეფის] ჩამოსვლის მამისათვის დამღუპველი შედეგებით. მაგრამ არც ეს დაუშვა ღმერთის განუსაზღვრელმა გულკეთილებამ, რადგან მისი უდიდებულესობის ჩამოსვლამ სინამდვილეში მოუტანა ნუგეში მამას და ყველა კათოლიკეს, რადგან, როგორც პირველი აუდიენციის, ასევე მეორეს დროსაც, რომელიც მამას ჰქონდა მის უდიდებულესობასთან, მეფემ მოიწონა მამის ყველა მოქმედება, გამოამჟღავნა დიდი კეთილგანწყობა და სიხარული იმ ყველაფრის გამო, რაც მამამ იქ გააკეთა. ამის შემდეგ ყველა მტერი დარჩა შერცხვენილი და თავს ვეღარ სწვედნენ მაღლა.

ესენი კი გაჩუმდნენ, მაგრამ ვერ დამშვიდა ეშმაკი, რადგან, რასაც მან ვერ მიაღწია ამდენი დევნითა და ხრიკებით, მამა მიიყვანა იმ მდგომარეობამდე, რომ მან გადაწყვიტა [მიზნისათვის] მიეღწია იმდენად საშიში მტრის დახმარებით, რომელიც იყო უფრო ცბიერი, ვერაგი, უსინდისო და დამნაშავე. ეს იყო ვინმე მინას[1] ვართაბიეტი[2], სომეხი, რომელიც რომში ყოფნის დროს (როგორც მამამ შეიტყო), თავისი ცბიერებით და ტყუილით შეძლო ბევრის შეცდომაში შეყვანა. რადგან თავს ასაღებდა კათოლიკედ, მიიღო ბევრი ფული, საჩუქრები და სარეკომენდაციო წერილები და წავიდა მოსკოვში, სადაც იმყოფება ამჟამადაც. სინამდვილეში ეს არის მსოფლიოში ერთი ყველაზე ვერაგი სქიზმატიკოსი და ერეტიკოსი, ყველას შეუძლია თვითონ განსაჯოს არის თუ არა ასე, როცა მოისმენს, რის მოყოლასაც აპირებს მამა.

ეს მინას ვართაბიეტი, მას შემდეგ რაც იმყოფებოდა რომში, გადაიხადა დიდი თანხა, რის გამოც ალბანეთის პატრიარქმა[3] (Patriarcha d'Albania), ან ხან საზარმა[4], ერეტიკოსმა და სქიზმატიკოსმა, ის გამოაცხადა ყველა იმ სომეხის ეპისკოპოსად, რომლებიც ცხოვრობენ რუსეთში. ამ კეთილმა ეპისკოპოსმა [მინასმა] თავისი ეპისკოპოსის წოდების შესახებ გამოაცხადა მხოლოდ მაშინ, როცა გაიგო ღირსი მამების დამკვიდრება ასტრახანში, მათ მიერ დიდი ხნის

---

[1] ჯუსტინო და ლივორნო 1686 წლის 7 ოქტომბერს წმ. კონგრეგაცია "დე პროპაგანდა ფიდეს" კარდინალისადმი გაგზავნილ ერთ-ერთი წერილში, დადებითად ახასიათება მინასს და აღნიშნავს, რომ მინასი კათოლიკობას ეზიარა საქართველოში, თბილისში. ჯუსტინო რეკომენდაციას უწევს მინასს, რომელსაც განიხრახული ჰქონდა წასულიყო ევროპაში, რათა თავი დაეღწია საშინელი დევნისაგან. (დაწერ. იხ.: ევროპული წყაროები საქართველოს შესახებ, I, გვ. 138, 150).

[2] ვართაპეტი – სწავლული ბერი სომხურ ეკლესიაში, არქიმანდრიტი.

[3] ალბათ, უნდა ვიგულისხმოთ აღვანაკის (განძასარის) სომხური ეკლესიის კათოლიკოსატი.

[4] ამ მოხსენების დაწერის დროისათვის აღვანაკის სომხური ეკლესიის კათოლიკოსი იყო ესაია გასან ჯალალი (1702-1728), თუმცა ძნელია მათი იდენტიფიცირება.

წინათ ადგილის შერჩევა თავიანთი რეზიდენციისათვის. როცა მასთან მიაღწია ხმამ კათოლიკური რელიგიის წარმატების შესახებ ამ ქალაქში, გამოფხიზლდა და სასწრაფოდ გაეშურა იმ მხარეში. მივიდა თუ არა იქ, ჯერ კიდევ არ იყო გადმოსული გემიდან, რომ ჩვენმა მამამ დაუყოვნებლივ მიიწვია, მოენახულებინა წმინდა მამების სახლი და დარჩენილიყო იქ საცხოვრებლად, რადგან გაიგო მამამ, რომ ის იყო კათოლიკე. მას

შესთავაზეს ყველა ის კომფორტი, რომელიც იქ იყო. მან უარი თქვა ამაზე და

f. 47r.

საცხოვრებლად გაჩერდა სომხებთან. დრო და დრო მამა მას მოინახულებდა ხოლმე, თვითონაც ერთხელ ესტუმრა ჩვენს მამას. მამა დიდად ეჭვობდა მისი აღმსარებლობის შესახებ და რამდენიმე დღის შემდეგ, ღვთის შეწევნით, ეს ეჭვი დადასტურდა, რადგან მან საჯაროდ გამოამჟღავნა თავი როგორც ერეტიკოსმა. ეს მოხდა მაშინ, როდესაც მან შეაგროვა ბლომად ფული, რათა ადვილად ეჩვენებინა თავისი ძალაუფლება და ეპისკოპოსის ჩინი, მაშინ [როდესაც] მღვდლად აკურთხა ერთი ახალგაზრდა სომეხი, რომელიც იყო არა მხოლოდ ერეტიკოსი და სქიზმატიკოსი, არამედ ასევე ყველაზე მკაცრი მდევნელი, როგორიც კი იმ მხარეში ჰყავდათ კათოლიკეებს და კათოლიკურ რელიგიას. იმავე დროს ის ასრულებდა ყველა მათ წესებს, განსაკუთრებით კი, როგორც მათშია მიღებული, როცა წარმოითქმეოდა რწმენის სიმბოლო. მან, აიძულა ღირსებაში ხელდასხმული დაეფიცა, რომ ის არასოდეს აღიარებდა ქალკედონის კრების[1] გადაწყვეტილებებს, რომელზეც დაგმეს დისკორი[2], რომელსაც თავიანთ ეკლესიაში ეთაყვანებიან, როგორც წმინდანს. ყოველივე ეს მოხდა მამის თანდასწრებით. ამას გარდა მან, ასევე ფულის გულისათვის, ნება მისცა ერთ ქალს მეორედ გათხოვილიყო, მაშინ როდესაც ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო მისი პირველი ქმარი. უკვე ეს ორი შემთხვევა იყო საკმარისი მოწმობა იმისა, რომ ის არ იყო კათოლიკე, მაგრამ იყო რაღაც ცუდი. ერთხელ, კვირა დღეს, ეკლესიაში მოიწვია ყველა [სომეხი].

---

[1] ქალკედონის მსოფლიო საეკლესიო კრება (მართლმადიდებლებისთვის — მეოთხე მსოფლიო საეკლესიო კრება) —გაიმართა 451 წელს ქალაქ ქალკედონში, რომის პაპის ლეო I-ის მოწვევით. მას შეხვედრებს 630 ეპისკოპოსი. კრებას უნდა განეხილა დიოფიზიტობისა და მონოფიზიტობის საკითხი. კრება გაიხსნა 8 ოქტომბერს და დასრულდა 1 ნოემბერს. კრებამ დაგმო მონოფიზიტობა და აღიარა ქრისტეში ღვთაებრივისა და ადამიანურის განუყოფლობა – დიოფიზიტობა. კრებამ დაგმო მონოფიზიტების ლიდერი ევტიქი და მისი თანამოაზრენი განკვეთა. მიუხედავად ამისა, სირიის, პალესტინისა და სომხეთის ეკლესიები მონოფიზიტური გახდა. ქალკედონის კრებამ კონსტანტინოპოლს, როგორც იმპერიის დედაქალაქს, განსაკუთრებული უფლებები მიანიჭა. იგი რომის თანასწორ ქალაქად გამოცხადდა, ხოლო კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ მეორე ადგილი დაიკავა რომის შემდეგ.

[2] დიოსკორე-ალექსანდრიის პატრიარქი (444-451). მონოფიზიტური მწვალებლობის ერთ-ერთი ლიდერი. 451 წელს ქალკედონის კრებამ განკვეთა.

დიდი თაყვირილობის დროს მან წარმოადგინა ბრძანება თავისი ეპისკოპოსად ხელდასხმის შესახებ, რის შემდეგ თქვა, რომ ყველამ უნდა აღიაროს იგი და მოითხოვა თითოეულ მათგანს დაედო მის წინაშე ერთგულებისა და მორჩილების ფიცი. სომეხი კათოლიკეები, მამის მოწოდების თანახმად, ამ კრებაზე არ მიეიდნენ. ამიტომ საშინლად განრისხებულმა მინასმა შემდეგ კვირას, დილაადრიან მამასთან გამოგზავნა თავისი დიაკონი, რომელმაც მოიტანა მისი ეპისკოპოსად ხელდასხმის ბრძანება და მოითხოვა, რომ ამ ბრძანებაზე ხელ მოეწერათ იმ სომხებს, რომლებიც ჩვენი მამის ეკლესიაში დადიოდნენ. მამამ არც კი დახედა ბრძანებას და უკან გაუგზავნა, თანაც შეუთვალა, რომ სადილობის შემდეგ თეითონ მიეიდოდა მინასთან. მამა წავიდა მასთან და მრავალი ურთიერთ საყვედურების შემდეგ ვართაბიეტომ უთხრა მამას, რომ თუ ის შემდეგშიც არ მისცემს უფლებას სომეხ-კათოლიკეებს სცნონ ის ეპისკოპოსად, მაშინ [მამა], ასევე სხვებიც მწარედ ინანებენ და ბევრ სიმწარეს ნახავენ. ამ მუქარაზე მამამ უპასუხა, რაც მოსახდენია, უნდა მოხდეს, თავიდან ვერ აიცილებ, მაგრამ სომეხი კათოლიკეები არასდროს და არაფრის გულისთვის არ აღიარებენ მას, ერეტიკოსს, გამთიშველს და ეკლესიიდან განკვეთილ ეპისკოპოსს თავიანთ ეპისკოპოსად.

ცბიერი ვართაბიეტო ჯერ კიდევ მოსკოვიდან წამოსვლამდე, ალბათ გრძნობდა, რაც შეიძლებოდა დამართოდა, ამიტომ [ადრევე მოსკოვში] მოიპოვა მეფის ბრძანება, რომლითაც სომხებს ებრძანათ, დაუმორჩილებისათვის დასჯის შიშით ეღიარებინათ ის ეპისკოპოსად და ყოფილიყვნენ მის სრულ მორჩილებაში. და აი, ბოროტებით აღვსილმა, ეხლა ეს ბრძანება აჩვენა მამას და უთხრა, რომ ამის შემდეგ აღარ შეუქმნას მას დაბრკოლებები, რადგან ახლა უკვე ლაპარაკია არა სუსტ პატრიარქზე, საქმე ეხება დაუმორჩილებას უძლიერესი და ნამდვილ მონარქისადმი. მამამ თავის დაკერით აღიქვა მისი დიდებულების ბრძანება და

f. 47v.

დაუყოვნებლივ გაეშურა ვარტაბიეტოსთან, რომელსაც უთხრა, რომ ის და ყველა სომეხი-კათოლიკე ემორჩილებიან მისი უდიდებულესობის ბრძანებას, მაგრამ მას და მის კათოლიკეებს არ შუძლიათ დაიჯერონ, რომ მისმა უდიდებულესობამ ინება დაუმორჩილოს მინასს სხვა რელიგიის სომხები, რადგან თავის უზარმაზარ იმპერიაში ჰყავს სომხები, რომლებიც გარუსდნენ. დაუჯერებელია, რომ მან მოისურვა ხელხლა დააბრუნოს ისინი სომეხი ეპისკოპოსის ძალაუფლების ქვეშ, რომლის აღმსარებლობა ასე განსხვავებულია. ამგვარად, რამდენადაც შეიძლება მტკიცედ ვარაუდი, გარუსებულ სომხებზე ეს ბრძანება არ ვრცელდება. ზუსტად ასევე უნდა ვიმედოვნებდეთ, მისი უდიდებულესობის კეთილგანწყობას არ ჰქონდა მხედველობაში ბრძანების გავრცელება სომეხ-კათოლიკეებზე, ისინი შეიძლება აღმოჩნდნენ

[ბრძანების] მოქმედების ქვეშ მხოლოდ მისი უდიდებულესობის განსაკუთრებული განცხადების შემდეგ. ვართაბიეტოს დაესვა წერტილი. იოლად შეიძლება წარმოდგენა, როგორი დიდი იყო [მინასის] გულისწყრომა, როცა დაინახა, რომ დაიმსხერა მისი იმედები. როცა დაინახა, რომ ძალით თავისას ვერ მიაღწევდა, მიმართა მოტყუებას, ისე როგორც უკარნახა ცბიერებამ. მან თავისთან სახლში გამოიძახა სომეხი-კათოლიკეები და გააბა მოთათ საუბარი, რათა დაეყოლიებინა ისინი შერიგებაზე, თანხმობასა და გაერთიანებაზე, უწოდებდა რა თავის თავს კათოლიკეს და უჩვენებდა მათ თავის დიპლომებს. ის მათ პირდებოდა, რომ თუ მამას ჩამოშორდებოდნენ და აღირებდნენ მას თავიანთ უფროსად, ის ზოგიერთ მათგანს აკურთხებს მღვდლად; დაპირდა, რომ მამის მსგავსად, არ აიღებს მათგან ფულს არც დაკრძალვისათვის, არც ნათლობისათვის, არც ქორწინებისათვის, არც სხვა ცერემონიალისათვის; გაათავისუფლებს მათ მეათედის[1] [გადახადისგან], მაშინ, როდესაც სხვები გადაიხდიან. მათ ჩააგონებდა და პირდებოდა, რომ უდიდესი სურვილი ჰქონდა ეხილა თავისი ხალხი მშვიდობასა და თანხმობაში. უმტკიცებდა მათ, რომ ორ სხვადასხვა ეკლესიაში სიარული არის ცუდი, სამარცხვინო, მცირეთა ვალდებულების და სამართლიანობის საქმეა გაჰყვნენ უმრავლესობას და უმეტესობას. ამგვარი ეშმაკური ცბიერებითა და ფანდებით, შეძლო თანდათანობით დაპყრობდა ამ მდაბიო ხალხის გონებას. თუ არ ჩაერეოდა ღმერთი, მისიონი ძლიერ დაზიანდებოდა. მამამ, რომელმაც ეს ყველაფერი იცოდა, დაიწყო ღონისძიებათა გატარება. უპირველეს ყოვლისა, აუკრძალა ორივე სქესის სომეხ-კათოლიკეებს მისვლა მინასის სახლში. შემდეგ, საჯარო ქადაგებების დროს ის ამხელდა და ამათრახებდა მის ცბირებას და ტყუილს. მან გააფრთხილა კათოლიკეები, რომ თუ ძვირფასია მათთვის თავიანთი სულები, მაშინ მათ არ უნდა მოისმინონ მისი ცრუ დაპირებები, რადგან ის მათ უღალატებს სულითა და გულით. ამის შემდეგ, მთელი გულმოდგინებით აღჭურვილი მამა წავიდა ვართაბიეტოსთან და დატუქსა მისი უგუნურობისა, ცრუ რწმენისა და ფარისეველობისათვის, ამხილა მისი მზაკვრობა და მაქინაციები, განზრახული კათოლიკური რელიგიის წინააღმდეგ. მამამ მოუწოდა

f. 48r.

მინასს შეეწყვიტა ლაპარაკი სომეხ-კათოლიკეებთან რელიგიასა და რწმენაზე. განუცხადა, რომ უკვე აცნობა რომში კათოლიკური რელიგიის საწინააღმდეგო მის ყველა მოქმედებაზე. უფრო მეტიც. ის პირადადაც აპირებს რომში გამგზავრებას, რათა მიაღწიოს უფრო მოქმედი ღონისძიებების გატარებას. რომს გრძელი ხელები აქვს, მას ეს უნდა ახსოვდეს. ასე რომ ეს ხელები მისწვდებიან მას, როგორ შორს არ უნდა იყოს და დასჯიან მას უგუნურებისათვის. საბრალო და საცოდავი ვართაბიეტო

[1] მოსაელისა და სხვა ყოველგვარი შემოსავლის მეათედი ნაწილი, რომელსაც ეკლესიის სასარგებლოდ იხდიდნენ ფეოდალი'სმის ეპოქა'ში.

შეცბუნდა ამგვარი თავდასხმისაგან და შეეშინდა მუქარის. მან შეწყვიტა მამის, კათოლიკეების წამება და კათოლიკური რელიგიის წყენინება. მალე, ხახამშრალი დაბრუნდა მოსკოვში, სადაც ამუამადაც იმყოფება. ამგვარად, ბოლოს და ბოლოს მისიამ დაიწყო მშვიდობიანი და წყნარი ცხოვრება ღვთის მადლითა და ქალწული მარიამის მფარველობით.

ასეთია მოთხრობა დასაწყისის, შუა და დასასრულის იმ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ამბების, რომლებიც მოხდა ახალი მისიის დაარსებისა და გამტკიცების პერიოდში, რომლის ორგანიზება მოახდინა მამამ ასტრახანში. მიმოვიხალაეთ რა ყველა ამ ამბავს, თითოეულს ცალ-ცალკე და ყველას ერთად, შეიძლება აღფრთოვანდე ღვთიური განგებით და ნათლად დაინახო, ღმერთი თაეისი მუდმივი დახმარებით როგორ თანსდევდა ჩვენს საქმეს. შეიძლება ასევე ითქვას, რომ ღმერთი გამუდმებით ახდენდა სასწაულს და უჩვენებდა, რომ სურს იმ მხარეში იყოს მისი მისიონი კათოლიკური რელიგიის სადიდებლად. მამა, რომელიც ამის მოწმე იყო, მთელი რწმენით აცხადებს, რომ თვითონ მხოლოდ ღვთიური ნების იარაღი იყო.

რაც შეეხება ამ მისიონის შენახვას, მამა პირადი გამოცდილების საფუძველზე ამბობს, რომ ამ მისიონის დასახმარებლად, ასევე მისი გაფართოებისა და განმტკიცებისათვის აუცილებელია, პირველ რიგში: ვართაბიეტო მინასის საჯარო შერცხვენა, რათა ამის შემდეგ თავი შეიკავოს ყოველგვარი მცდელობისაგან, დაშალოს კათოლიკეები, ან ზიანი მიაყენოს კათოლიკურ რელიგიას. ამის შედეგად სომეხი მღვდლები და მათი დამქაშებიც, რომლებიც ცხოვრობენ ასტრახანში, დიდი პატივისცემით მოეპყრობიან წმინდა მამებს და შეწყვეტენ კათოლიკეების დევნას. თუ [მინასი] არ დაისჯება, მაშინ არ უნდა ველოდოთ სხვა რამეს, გარდა ხარალსა და ახალ დაბრკოლებებს კათოლიციზმის გავრცელებისათვის.

მისიონში უნდა გაიგზავნონ თურქული ენის მცოდნე მისიონერები, რადგან ორივე სქესის სომხები სხვა ენაზე არ ლაპარაკობენ. ეს მოთხოვნა უნდა დაკმაყოფილდეს რაც შეიძლება სწრაფად, რადგან მამის მიერ იქ დატოვილმა ორივე მისიონერმა ენა არ იცის.

ასევე აუცილებელია, რომ მისიონერებმა, რომლებიც იქ დარჩებიან საცხოვრებლად, რეგულარულად მიიღონ შემწეობა, რათა შეძლონ საზრდოობა და ცხოვრება; უსრულყოფილი უნდა იყოს ამ შემწეობის [ადგილამდე] დაცულად მიტანა. ყოველივე ამას მამა მოჰყვა სინდისის სიწმინდის, ღმერთის დიდების,

f. 48v.

ჰეშმარიტი, წმინდა და უცდომელი სამოციქულო რომაულ-კათოლიკური რელიგიის ამაღლებისა და გავრცელებისათვის, გადარჩენისათვის სულებისა, რომლებიც გამოსყიდულია იესო ქრისტეს ძვირფასი სისხლით. ამინ.

რაოდენობა

გამთიშველი და ერეტიკოსი სომხებისა, რომლებიც ასტრახანის ახალი მისიის მუშაობის დროს 1718 წლიდან 1723 წლის 27 იანვრამდე მოექცნენ ჩვენს წმინდა კათოლიკურ სარწმუნოებაზე და მამის წინაშე წარმოსთქვეს რწმენის სიმბოლო: 52 [ადამიანი]; იმავე მამის მიერ იმავე პერიოდში მონათლული: 37 [ადამიანი], მათ შორის შვიდი თურქი (ბიჭები და გოგოები), ჩვენი კათოლიკეების მიერ ნაყიდი;

ქორწინების წესი შესრულებული, მის მიერ იმავე პერიდში: 12;

იმავე პერიოდში გარდაცვლილი და მის მიერ დაკრძალული: 45.

№7

წმინდა კონგრეგაციის კარდინალ პრეფექტ პეტრესადმი ივანე და ვახტანგ ორბელიანების ქართულ ენაზე მიწერილი წერილი[1]

თბილისი, 1741 წლის 26 აგვისტო

კარდინალი პეტრა ფრეფეტო[2]

ქ: წმინდასა და დიდებულსა ყოვლად ნეტარებით აღვსილსა ჩუენ მდაბალთათჳს მწედ და მეოხად სასოსა. სულიერსა მამასა და უფალსა ჩუენ წმინდისა რომანელთა ეკლესიისა სარწმუნოებისა მრწმუნებელნი თაყუანისცემით ამბორს უყოფთ ბრწყინვალესა მარჯუენასა თქუენსა. თქუენი პატიოსანი წიგნი 1734 მოვიდა, რომელმან სცა ნუგეში უძლურებასა ჩუენსა რომელსა შინა ეწერნეს სიხარულნი სარწმუნებისა ჩუენისანი და ჩუენ ჟამთა ქცეულებამა მრავალ გვარ განსაცდელი შეგვამთხვია ურუმთაგან და ყიზილბაშთა და ლეკთაგან და ამ ჟამადდმდე არღარა დრო გვეცა რომელ გვეუწყებინა ცხოერებანი ჩუენი აწე ესე სულიერი მამა ეპისკოპოზი ქუეყნისა ჩუენისა ქრისტეფორე წარმოვგზაენეთ ყოელისა სოფლისა მაკურთხეველსა წმინდასა მეუფესა წინაშე, რომლის მიერ დიან მოწყალებისა წყარონი და რწყევენ ყოველსა ქუეყანასა შენდობისა მდინარენი და გვაქუს სასოება. სიწმინდისა

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., f. 337. ეს წერილი პირველად გამოაქვეყნა მ. თამარაშვილმა (მ.თამარაშვილი, ისტორია..., გვ. 350-351).

[2] უნდა იყოს პრეფექტი.

თქუენისა მინდობილთ, რათა შეწიენეთ უცხობით შეუწეენელობასა მისსა და რომელიცა ეედრებანი ჩენ მიერ მოგახსენოსთ კეთილმან კეთილად შეისმინოთ და გვიმეოხეთ მეოხსა ყოვლისა სოფლისათანა.

თქვენის სიწმინდის მსასოებელნი ორბელიანნი იოანე და ვახტანგ

დაწერილია თბილისში 26 აგვისტოს, 1741 წ.

№8

წმინდა კონგრეგაციის კარდინალ პრეფექტ პეტრესადმი იოანე და ვახტანგ ორბელიანების იტალიურ ენაზე მიწერილი წერილი

თბილისი, 1741 წლის 25 აგვისტო

ყოველადუწმინდესო მთავარო[1]

თქვენი ბრძანებულებებისადმი უმორჩილესნი, ჩვენ ყველანი ვემთხვევით თქვენს ფერხთ და ვეამბორებით თქვენი ფრიად პატივცემულებისა და უგანათლებულესობის წმინდა ხელებს; ჩვენ ყველანი რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის ჭეშმარიტი კათოლიკეები ვართ და მას ვემორჩილებით მას შემდეგ, რაც ვსცანით კათოლიკური სარწმუნოების ჭეშმარიტება და ერეტიკული ეკლესიის სიცრუე და სიყალბე. დიდი ხანია, რაც თქვენმა ყოვლადუწმინდესობამ ჩვენ უღირსთ და გლახაკთ გამოგვიგზავნა წერილი 1734 წლის სექტემბერში, რომელიც ჩვენთვის იყო ზეიმი და სიხარული, რადგან მასში დავინახეთ ჩვენდამი უჩვეულო გულმოწყალება და მიუწვდომელი სიყვარული. ჩვენ გვწამს, რომ თქვენი ყოვლადუწმინდესობისათვის რაიმე საგანი არა ვართ და ვიმედოვნებთ, როგორც გაერთიანება, თქვენგან დიდ სულიერ დახმარებას. ახლა თქვენს მამობრივ გულს ვავედრებთ, რომ ჩვენ თურქების 12 წლიანი მონობა გადავიტანეთ და ახლა სპარსელების ხელში საეალალო მდგომარეობაში ვიმყოფებით, რომელთაც ყველა სამფლობელო ჩამოგვერთვა და რაც უარესია, ხშირად ჩვენ ერეტიკოსებისაგან სულიერ და ფიზიკურ დევნას განვიცდით. ამიტომ თქვენი პატივცემული მამობის ფერხთა წინაშე წარმოვაელინეთ თბილისის ჩვენი ეპისკოპოსი, რათა ჩვენმა ეპისკოპოსმა საკუთარი პირით მოგახსენოთ ზოგიერთი რამ ჩვენზე, რადგან წერა გვეკრძალება, როგორც იქნა, ახლა თქვენი ყოვლადუწმინდესობა ჩვენი კეთილისმყოფელი მამაა და ნათლად გვესმის, რომ ჩვენს ახლანდელ საჭიროებებში გვსურს ეისარგებლოთ მისი ჩვეულებრივი გულმოწყალებით, თუმცა ვართ რა

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., f. 340. იოანე და ვახტანგ ორბელიანების მიერ ქართულ ენაზე დაწერილი წერილის **თარგმანი იტალიურ ენაზე. ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

მისი უღირსი ცოდეილი სამწყსო, ვთხოვთ არ დაგეაგდოს მისი უსარგებლო მსახურები.

თბილისი, 25 აგვისტო, წელი 1741.

უმდაბლესი და უღირსი, უმორჩილესი მსახური ივანე და ვახტანგ ორბელანთები.

№9

რომის პაპისადმი ივანე და ვახტანგ ორბელიანების ქართულ ენაზე მიწერილი წერილი

თბილისი, 1741 წლის 15 სექტემბერი

ნეტარეულო მამა[1]

ქ: მაღლისა მის და ზენა აღმატებულისა და უზენაესსა, ყოველთასა ჭეშმარიტსა, მონაცვლესა მეუფისა ქრისტესსა და მისსავე მოსაყდრესა, ზესკნელთა და მიერთისა, სფერისა ამის სოფლისა და ქვესკნელთაცა მოურნესა, რომლისაგან დიან წყარონი უხვად მომდინარენი მიტევებისა და შენდობისანი, გარემომცველნი სამგერგელიანოსა ჴმეელთანი კლიტეთა მჰყრობელსა სასუფეველისასა, რომლისა ჴელმწიფებითა განეხმიან ბჭენი საუკუნოსა ცხოერებისანი, მორწმუნეთა მართალ მრწმენთათვის დაიჴშეიანეე არ მეარეეთა მისთათეის კლდესა შეურყეველად დაფუძნებულსა, რომელსა ეერა ეერად შეარყეენ ბჭენი ჯოჯოხეთჳსანი, რომლივსა უფლებ მწყემსობ განმგეობითა აწ მართებულ არს ჯეარი ცხოელი ზედა ყოველსა ქეყანასა და რომლისა ქადაგებითა მოედრკების მუჴლი მჴურვალედ ყოველთა ტომოა და ენათანი. უფლისა იესოს და აღუარებენ მჯდომარესა ცათა უმაღლეს უვრცელესსა ერთსა წმიდასა და კათოლიკე სამოციქულო ეკკლესიასა ღედისა მის და დედოფლისა აღმოსაეალ, სამხარ, ჩრდილო, დასაცლისაოა მამისა ყოველთა ადამიერთა დაშენებულთა ჴმელთ ეპიფანიასათა მჩურვალედ მომძიებელისა და მსრუნეელსა მათსა უფალსა უფლითასა.

მათის ქრისტეს მსგაუსის სიმდაბლით შეილად კადნიერი ქმნილნი. მცირე მინანი და მჴურვალედ მორწმუნენი დიდისა შიშით და ძრწოლჳთ წმიდასა

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia" 1708-1760. V. 2., f.336 . ეს წერილი პირველად გამოაქვეყნა პატ. მ. თამარაშვილმა (მ. თამარაშვილი, ისტორია...,გვ. 349-350). რამდენადაც ტექსტი პატ. მ. თამარაშვილთან რიგ ხარვეზებს შეიცავს და თანაც ერთი წინადადება საერთოდ გამორჩენილია, მისანშეწონილად ჩავთვალეთ მისი ხელახლა სრული და გასწორებული სახით გამოცემა.

და მშვიდობისა მახარებელთა ფერჴთა მდუღარჯსა ცრემლითა განწმენდისა მომლოდნენი გონებისა განზრახვითა მრავლისა საეჭვრისა სიტყვითა თაყვანებით შეეხებით და ვითარცა მარიამ მაცხოვრისასა დაჟალებით და ჭეშმარიტად მივიღებთ სათხეელსა ჩვენსა სულჯსა და ჴორცთასა და მდიდარ ეიქნებით უტყულჯსა სასოებითა. Ო, მაღალო და ნეტარო მამაო, ვითარცა სულნი საჴსინადნი ქვესკნელთანი შენგან ელიან გამოხსნასა და შენ ხარ გამომჴსნელი ეგრეთვე შეგვიწყალენ დიდთა ამათ ჭირთა და განსაცდელთა შინა მყოფნი და კეთილად შეიწყნარენ ვედრებანი ჩვენი შორიელთა და განწირულთა მონათანი და მოიხსენენ სიტყვანი ჩვენნი. აჰა, წარმოგვივლინებიეს ეფისკოპოსი ქვეყნისა ჩვენისა წინაშე დიდებულებისა შენისა და ჩვენნი საქმენი ყოველნი პირითა ამისათა ბრწყინვალებამან მეუფებისა თქუენისამან შეისმინენ და ვითარცა ჯერ იჩინოს უცთომელმან შეილმოყვარებამან სახიერსა მამისამან ეგრეთ იყავნ.

მდაბალნი მონანი ორბელიანნი იოანე და ვახტანგ

№10

პაპისადმი ივანე და ვახტანგ ორბელიანების იტალიურ ენაზე მიწერილი წერილი

თბილისი, 1741 წლის 15 სექტემბერი

f. 242r. უნეტარესო მამავ[1]

მოკრძალებით ვემთხვევით თქვენს ფერხთ კურთხეულო და წმინდაო მამაე, როგორც ყველა მორწმუნის საერთო მამას და ჩვენი წმინდა კათოლიკური სარწმუნოების თავს და ქრისტეს მონაცვლეს და წმინდა პეტრეს მემკვიდრეს, ვაღიარებთ მთელი პატივისცემითა და მორჩილებით და გვწამს, რომ მხოლოდ თქვენ ხართ უზენაესი მწყემსი ჩვენი სულებისა დედამიწაზე და ამიტომ ჩვენ, გლახაკნი ვემთხვევით თქვენს წმინდა ფერხთ, ვსცანით რა რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის ზუსტი ჭეშმარიტება, ასევე ცდომილება და სიყალბე ერეტიკული ეკლესიისა, რის გამოც წარსული გავატარეთ უმეცრებაში, ვიდრე შეცდომებში. ამიტომ, მტკიცე რწმენით მივმართავთ კათოლიკურ ეკლესიას, რომელიც დახმარების გარეშე არ დაგეტოვებს, როგორც საბრალო კათოლიკეებს, რომლებიც ამ ქვეყანაში

[1] წერილი მიწერილია პაპ ბენედიქტე XIV-სადმი (1740-1758). Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff. 242r-242v. იოანე და ვახტანგ ორბელიანების მიერ რომის პაპისადმი ქართულ ენაზე დაწერილი წერილის **თარგმანი იტალიურ ენაზე.ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

ცხოვრობენ. ამრიგად, წმინდაო და გულმოწყალეო მამაე, წარმოგიდგენთ ჩვენს სიღარიბეს რამდენიმე სტრიქონში. 12 წელი თურქების მონობაში ვეწამეთ და ახლა სპარსელების ქვეშ ვიმყოფებით და ოითქმის მთელი ჩვენი ქონება წაგვართვეს, რის გამოც საეალალო მდგომარეობაში ვართ. ხშირად ერეტიკოსები ცუდად გვეპყრობიან და თუ თქვენი უწმინდესობა გვიბოძებს რომელიმე ადგილს, სადაც შევძლებდით ცხოვრებას, ჩვენ მზად ვართ მთელი ჩვენი ქვეშევრდომებით დაეტოვოთ ჩვენი სამშობლო მანამდე, სანამ შევძლებთ ამ საბრალო სულების ხსნას. თქვენი უნეტარესობა თუ ამას არ ისურვებს, მაშინ იქნებ გვიშუამდგომლოთ ყულიხანთან, რომ მან მეტად არ დაგვჩაგვეროს, რომ ჩვენს წინააღმდეგ განუწყვეტელი დევნა, რომელსაც ერეტიკოსები ახორციელებენ შეაჩეროს, რადგან ამ ბოლო დროს უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაში ვგრძნობთ თავს: ამის გამო იძულებული გავხდით ეს ჩვენი არქიმანდრიტი გამოგვეგზავნა,

f. 242 v.

რათა თქვენი უწმინდესობისათვის ჩვენი სავალალო მდგომარეობა გვეუწყებინა. თუ ისურვებს თქვენი უწმინდესობა მამობრივი მზრუნველობით ამ მდგომარეობაში ჩვენთან საუბარს, ჩვენ ულირსნი ვლოცულობთ მასზე, მისი წმინდა ლოცვა-კურთხევით. ტიფლისი, 15 სექტემბერი 1741.

უმდაბლესი და ულირსი, უმორჩილესი მსახური იოანე და ეახტანგ ორბელიანთები

№11

ანტონიო ლოდაკანტის ინფორმაცია წმინდა კონგრეგაციას ქართველი კათოლიკე ეპისკოპოსის ქრისტეფორე ორბელიანის შესახებ[1]

f. 341r.

მე, ანტონიო ლოდაკანტი, აღზრდილი რწმენის პროპაგანდის სასულიერო სასწავლებლის მიერ, წარმოშობით თბილისიდან[2], გაეცანი მონსინიორ[3] ქრისტოფორო ჯორჯანოს[4], თბილისის [კათოლიკე] ეპისკოპოსს, წმ. ბასილის ორდენის წევრს, როცა ეს მონსინიორი, [მართლმადიდებელ] მღვდლად

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff. 341r-342r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] არ გვაქვს რაიმე მითითება მისი ეთნიურობის შესახებ, რაც საგულისხმოს ხდის, რომ ის სომეხი იყო.

[3] მიმართვა ეპისკოპოსისადმი: თქვენო უგანათლებულესობაე, თქვენო უმაღლესობაე, თქვენო უსამღვდელოესობაე.

[4] ქრისტოფორო ქართველი.

ყოფნისას კათოლიკურ სარწმუნოებაზე მოაქცია წმინდა მამამ ანჯელო მარია და პოპიმ, კაპუჩინმა. ხუთი წლის წინ, ჩვენი, ყველა კათოლიკეს თხოვნით, ის გამოცხადდა ეპისკოპოსად. ის დანიშნა კირილე ანტიოქიელმა[1]. ეხლა მას სურს წაიდეს რომში, რათა დაემხოს წმინდა მამის ტერფებთან და მოილოცოს წმინდა ადგილები, ასევე იმისათვის, რათა მოუთხროს იმ ტანჯვის შესახებ, რომელსაც განიცდიან ადგილობრივი საცოდავი კათოლიკენი, მისი ქვეშევრდომნი. ამისათვის მან მიიღო წერილი ორი კათოლიკე თავადისაგან კარდინალ-პრეფექტისათვის [გადასაცემად], რომლებიც იმავე დროს არიან [ქრისტოფოროს] ნათესავები და ნათესაები ორბელანთა[2] ძველი გვარისა, რომლებსაც დაახლოებით ათი წლის წინათ მისმა მაღალუსამღვდელოსეობამ, კარდინალ-პრეფექტმა გაუგზავნა მისალოცი წერილი. ეს წერილი მათ გადასცეს ზემოხსენებულ ეპისკოპოსს, რომელმაც სცნო იგი მისი მაღალუსამღვდელოსეობის მიერ დაწერილად, იმ ეპისკოპოსთან [გამოგზავნილ] სხვა სარეკომენდაციო წერილებთან ერთად, ასევე ზემოთხსენებული თავადების მიერ ჩვენი ბატონი პაპისათვის გამოგზავნილი წერილები.

ზემოთნახსენებ ეპისკოპოსმა წმინდა კონგრეგაციას უნდა მოახსენოს აგრეთვე, რომ ამჟამად [რომის] სასულიერო სასწავლებელში საქართველოს ჰყავს ორი სტიპენდიანტი[3] და ითხოვს სტუდენტებს მიღების დროს არ შეექმნათ დაბრკოლება, როდესაც მათ აგზავნის კათოლიკე ეპისკოპოსი ან მისიონერი-კაპუჩინები საქართველოდან. უაღრესად აუცილებელია ასეთი მეტი სტუდენტების ყოლა [რომში].

---

[1] კირილე ანტიოქიელი – ანტიოქიის პირველი მელქიტი ბერძნულ-რომაული პატრიარქი (1724-1759). მელქიტების შესახებ (იხ. პეტროზილო პ., ქრისტიანობის ლექსიკონი, თბილისი, 2011, გვ. 192.).

[2] ორბელიანთა.

[3] თბილისის მისიონის უფროსმა–პრეფექტმა, პატრმა სერაფინო და მელიკოკამ 1666 წლის დეკემბერში გაგზავნა რომში თხოვნა, საქართველოში კათოლიკობის გაძლიერებისათვის მოემზადებინათ ქართველი ახალგაზრდები. რომში დათანხმდნენ სერაფინოს წინადადებას: „ვიფიქრეთ მოვანდოთ თქვენს ერთგულებას, ურბანოს კოლეგიაში გამოსაგზავნათ მათშივე (ქართველებში – აეტ.) იპოვოთ ორი ახალგაზრდა, რომელთაც სურდეთ საეკლესიო წოდებაში შესელა და აქ გამოგზავნოთ სანდო მგზავრთან ერთად; მასთანვე გამოატანოთ თქვენი წერილიც. გარნა საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოთ, რაოა რაოდენათაც შეიძლება, კათოლიკე დედ-მამის შვილები იყვნენ, არც 15 წლისაზე ნაკლები და არც 20 წლისაზედ უმეტესი. ნიჭიერნი და გულისხმიერნი იყვნენ, რათა შეძლონ მეცნიერების შესწავლა, მეტადრე ჯანმრთელი და კარგი ხნეობისა უნდა იყვნენ, წყნარნი, მორჩილნი, სათნოებისადმი მიდრეკილნი, რათა შემდგომ უნაყოფოდ არ დარჩეს მათი შენახვა და გაწვრთნა“. (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 231). როგორც ანტონიო ლოდაკანტის წერილიდან ჩანს, საქართველოდან რომში სასწავლებლად ახალგაზრდების გაგზავნა გარკვეული შეფერხებების მიუხედავად მაინც გრძელდებოდა.

გარდა ამისა, მას უნდა წმინდა კონგრეგაციას და მის უწმინდესობას[1] გადასცეს, რომ საქართველოს აუცილებლად ჰქონდეს რომ'ში თავისი თავშესაფარი, ისევე, როგორც აქვს სხვა ქვეყნებს. ეს ხელს შეუწყობდა საქართველოს მისიონის მუშაობას. ამას დაპირდა ნეტარი [პაპი] კლემენტი მეთერთმეტე [ეპისკოპოსს].

ეპისკოპოსი გაემგზავრება უკან მიიღებს თუ არა წმინდა კონგრეგაციისა და მისი უწმინდესობის პასუხს. მას უნდა რაც შეიძლება სწრაფად დაბრუნდეს თავის დიოცეზში[2], რათა დაამშვიდოს თავისი უბედური კათოლიკეები.

f. 341 v.

ეს ეპისკოპოსი საქართველოდან გაემგზავრა 1741 წლის პირველ სექტემბერს. ის შავი ზღვით გაემგზავრა გემით კონსტანტინოპოლამდე, კონსტანტინოპოლიდან სმირნამდე და შემდეგ კი ლივერნოში.

თიფლისი არის მთელი საქართველოს დედაქალაქი, რომელიც ამჟამად ყველაფერში ემორჩილება სპარსეთს. საქართველოში არის სულ შვიდი თავადი[3]. მათ შორის მთავარია ვაკტანგი[4], ის იყო საქართველოს უკანასკნელი მეფე[5]. ამჟამად მისი ოჯახი ცხოვრობს მოსკოვიაში[6], სადაც იძულებული იყო გაქცეულიყო მას შემდეგ, რაც ქვეყანა დაიკავეს თურქებმა. თვითონ

---

[1] ტიტული ქრისტიანულ ეკლესიაში: მართლმადიდებლურში პატრიარქების, კათოლიკურში პაპების. ამჯერად, რომის პაპი.

[2] საეკლესიო-ადმინისტრაციული ტერიტორიული ერთეული.

[3] ვახუშტი ბატონიშვილის მიხედვით, ქართლის სამეფო'ში იყვნენ „ჟამთა უწარჩინებულესნი და შემძლებელი" თავადები იყვნენ: მუხრანის ბატონი, არაგვის ერისთავი, ქსნის ერისთავი, ამილახორი და ყაფლანიშვილი, ზემო ციციშვილი, ოღვს გაუქრელი იყო და სომხითის მელიქი. ქართლის ცხოვრება, IV. ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა / ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, თბილისი, 1973, გვ. 35. როგორც ჩანს, ანტონიო ლოდაკანტის მხედველობაში აქვს ქართლის სამეფოს შვიდი მსხვილი სათავადო, თორემ არსებობდა შედარებით მცირე სათავადოებიც, რომლებსაც აღარ ჩამოეთვლებით.

[4] ვახტანგ VI, ქართლის ჯანიშინი – 1703-1714 წლებში, მეფე- 1716-1724 წლებში.

[5] ანტონიო ლოდაკანტი უნდა გულისხმობდეს ოსმალების პერიოდის უმეფობის ხანას ქართლში.

[6] 1724 წელს ქვეყანაში არსებული მძიმე მდგომარეობის გამო ვახტანგ VI იძულებული გახდა რუსეთში გამგზავრებულიყო, სადაც სიკვდილამდე ცხოვრობდა. ვახტანგი გარდაიცვალა 1737 წლის (არა 1738 წელს, არა მოსკოვში, როგორც ანტონიო ლოდაკანტი წერს) 26 მარტს ქალაქ ასტრახანში, დაკრძალულია ასტრახანის მიძინების ტაძარში.

[ეახტანგი] გარდაიცვალა მოსკოვიაში 1738 წელს ბერი-კაპუჩინის ხელებში[1]. ცოცხლები არიან მისი ცოლი და შვილები.

დანარჩენი ექვსი მთავარი ცხოვრობს თავის სამფლობელოში. 4 მათგანი ერეტიკული აღმსარებლობისაა, 2 კათოლიკე, ესენი არიან ხსენებული ორბელიანთა[2]. ერთ-ერთ მათგანს თომაზ ხულიკანმა[3] ძალით წაართვა ასული და თავის შვილს მიათხოვა[4].

რაც შეეხება ხარკს, რომელიც მათ უნდა გადაუხადონ სპარსელებს, იგი შეადგენს ათ ოქროს სკუდოს[5] ქვეყნის ერთ მცხოვრებზე, გინდა დიდი იყოს ან ბავშვი, ბერი ან მღვდელი. გარდა ამისა, ყოველმა ეკლესიამ უნდა გადაიხადოს ოცი სკუდო. ამ ყველაფრის შემდეგ, ქვეყნის ყველა მოქალაქემ, როგორც კათოლიკემ, ისე ერეტიკოსმა ომის დროს უნდა მოიხადოს სამხედრო სამსახური [სპარსელთა ჯარში].

---

[1] ანტონიო ლოდაკანტის ამ მონათხრობის სისწორის დამადასტურებელი სხვა ცნობა არ არსებობს, მაგრამ ხელაღებით მისი უარყოფაც შეუძლებელია.

[2] ჯუსტინო და ლიეორნო სულხან-საბას მოიხსენიებს როგორც „ყაფლანიანთა“. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სულხანი იყო მდივანბეგ ეახტანგ ყაფლანის ძე ორბელიანის შვილი. ანტონიო ლოდაკანტი კი ორბელიანთა გვარის სხვა წარმომადგენელს მოიხსენიებს, როგორც „ორბელიანთა“, ე.ი. ორბელიანთა გვარის წევრად.

[3] თამაზ ყული-ხანი/ნადირ-შაჰი (1688-1747) ირანის შაჰი

[4] შაჰ-თამაზის მიერ გიეი ამილახერის დაპატიმრების მიზეზი, სეხნია ჩხეიძის მიხედვით, ის ყოფილა, რომ მან ამ ქართველ დიდებულს, ამილახვარს ქალიშვილი სთხოვა, რასაც უარი მიიღო. შაჰმა გიეი დააპატიმრა. მიუხედავად იმისა, რომ ამილახვარმა ბოლოს დაუთმო და თავისი ქალიშვილი შაჰს მისცა, იგი მაინც არ გაათავისუფლეს. სხვა ვერსიით, გიეი ამილახერის, ამ ძლიერი ფეოდალის სიძეობა სურდა ქართლის ტახტის მაძიებელს, ბატონიშვილ თეიმურაზს, იესე მეფის ძეს და დაინიშნა კიდეც. მაგრამ ნიშნობა ჩაშალა კახეთის მეფე თეიმურაზ II-ის მეულღემ, დედოფალმა თამარმა. თამარს, როდესაც თეიმურაზ-ანტონთან ერთად ნადირ შაჰთან სტუმრობდა, შაჰისთვის უთქვამს: გიეი ამილახვარს მეტად ლამაზი ქალი ჰყავს, შაჰის ცოლობის ღირსიო. ამით სურდა თეიმურაზისა და გიეის ნათესაობა-მოკავშირეობის ჩაშლა, რადგან თეიმურაზ II-ეს თეითონ ეჭირა თვალი ქართლის ტახტზე. თამარ დედოფალმა მიზანს მიაღწია. 1736 წელს გიეი ამილახვარი იძულებული გახდა შაჰისათვის თეითონვე მიეგვარა თავისი ასული. თეიმურაზ-ანტონი კი იმერეთში გადავიდა და ბერად შედგა (შემდეგში ანტონ I კათალიკოსი. გაჩეჩილაძე კ., ერთი ფურცელი სასულიერო ფეოდალიზმის ისტორიიდან // ქართული დიპლომატია, წელიწდეული, II, თბილისი, 2004, გვ. 510-511. XVIII საუკუნის ანონიმური სომხური ქრონიკა, გადმოგვცემს, რომ 1735 წელს თამაზ ყული-ხანი შემოვიდა საქართველოში. მან ერთ-ერთ კახელ დიდებულს, ზორაბს (ალბათ, ზურაბი) მოსთხოვა, რომ მისთვის ცოლად მიეთხოვებინა თავისი ასული. მაგრამ კახელების სასტიკი წინააღმდეგობის გამო ეს სურვილი ვერ აისრულა. Армянская анонимная хроника 722-1736 гг. Издание второе. Перевод с турецкого и примечания Академика АН Азерб. ССР Буниятова З. М., Баку – Элм – 1988, с. 27.

[5] სკუდო (იტ. Scudo) XVI-XVIII სს. იტალიის რიგ სახელმწიფოებში ვერცხლისა და ოქროს მონეტა. უტოლდება 5 ლირას.

კათოლიკური აღმსარებლობის ორივე თაეადი განიცდის განსაკუთრებულ დევნას, რადგან მათ წინააღმდეგ განწყობილი არიან არა მხოლოდ სპარსელები, არამედ ყველა ერეტიკოსი. ისინი იხდიან მეტ ხარკს და ყოველწლიურად ხულიკანს[1] უნდა მისცენ ხუთი ათასი კაცი. სპარსელებისთვის სულ ერთია, ეს ადამიანები იქნებიან კათოლიკები თუ ერეტიკოსები, მათ ეპყრობიან ერთნაირად. უბედური კათოლიკეები შეეწროებას განიცდიან ძირითადად ერეტიკოსების მხრიდან. როგორც ამბობენ სომეხთა პატრიარქმა-ერეტიკოსმა ეკლესია წაართვა მამა-კაპუჩინებს და გარეკა ისინი და სხვა სერიოზული ზიანიც მიაყენა. როგორც მიაჩნიათ, ეს დევნა ხდება ხულიკანის დაუკითხავად, მხოლოდ ქვეყნის ერთი წინანდელი გუბერნატორის ინიციატივით, რომელიც მოსყიდულია სომეხი პატრიარქ-ერეტიკოსის მიერ.

f. 342r.

ფრიად პატივცემულო და ღირსო ბატონებო

თიფლისის ეპისკოპოსი მონსინიორი ქრისტოფორე ორბალანთი, რომელიც იმყოფება რომში 30 სექტემბრიდან დღემდე, წმინდა კონგრეგაციას მოუთხრობს, როგორ უდიდეს ტანჯვას განიცდის ამჟამად ყველა ის უბედური კათოლიკე, რის შესახებ ინფორმირებულია ბატონი კარდინალ-პრეფექტი, იცის აგრეთვე იმ წერილის საშუალებით, რომელიც მიღებულია ორივე კათოლიკე თავადი ორბელანთისგან, რომლებმაც თაეიანთ მხრივ გაუგზავნეს წერილი მის უწმინდესობას[2].

ზემოხსენებული ეპისკოპოსი ითხოვს, რომ წმინდა კონგრეგაციამ გაატაროს რაიმე ღონისძიება, რათა წინაღუდგეს იმ ზარალს, რომელსაც განიცდიან იქაური კათოლიკენი განსაკუთრებით ერეტიკოსების მხრიდან.

ამას გარდა, ის ითხოეს ქართველებისთვის შეიქმნას თავშესაფარი რომში, ისე როგორც დაპირდა მას კლემენტი მეთერთმეტე. გათვალისწინებულ იქნეს, რომ ეს მოუტანს დიდ სარგებელს ასევე საქართველოს მისიებს.

დაბოლოს ითხოვს, რომ ქართველი ახალგაზრდები, გაგზავნილნი რწმენის პროპაგანდის სასულიერო სასწავლებელში, რამდენადაც საქართველოს აქეს ორი სტიპენდიის უფლება, მიღებული იყვნენ ამ სასწავლებელში დაუბრკოლებლად, როცა მათ გამოგზავნის კათოლიკე ეპისკოპოსი ან მისიონერი-კაპუჩინი. შემდეგ მთხოვნელი ითხოვს დახმარებას, რომ მათმა მაღალმა ყოველად სამღვდელოებამ, გაითვალისწინოს [საქართველომდე] გზის

[1] თამაზ ყული-ხანი/ნადირ-შაჰი (1688-1747) ირანის შაჰი

[2] ე.ი. რომის პაპს

სიშორე და ძალიან დიდი ხარჯები. მაგრამ მას არ ეპარება ეჭვი მათი მაღალი ყოელად სამღედელოთა გულმოწყალებასა და გულკეთილებაში.

№12

კაპუჩინი მისიონერის კლაუდიო და რეჯოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალს

მიღებულია 1744 წლის 4 იანვარს

დიდად პატივცემულო და ღირსო მამა, საყვარელო პატრონო[1]

f. 342 v.

თქვენი უსამღედელოესობის 1743 წლის 27 სექტემბრის თაეზიანი წერილი გადმომცა მონსინიორმა არქიეპისკოპოსმა, ეიცე-პატრიარქმა მამა ნიკოლო ჯირჯენტისათვის [განკუთვნილ] წერილთან ერთად...(არ იკითხ.) მამა დამიანე და ლიონესთვის ბრძანებასთან ერთად ჩემი იტალიაში დაბრუნების წინ, რაც განვახორციელე მათი მაღალი უსამღედელოესობის ნებართეით. ამის შესახებ ადრეე მაცნობა ღირსმა მამა პროკურატორმა[2] თაეის 10 სექტემბრის წერილში. ამგეარად, მისცა სწრაფი მსელელობა თქვენი მაღალი უსამღედელოსობის განკარგულებას, ისეე, როგორც ცნობების და წერილების გაგზავნას ახალდანიშნული მამა პრეფექტისათეის. რაც შეეხება წმინდა კონგრეგაციის მიერ მორიგი დასახმარებელი მოწყალების გაგზავნას, მას ეუტოეებ გალათაში[3] აღმოსაელეთის კონგრეგაციის მქადაგებელთა[4] ორდენის ღირს ეიკარიუს-გენერალს მამა ეუსებიო მარია ფრანცოზინის, ჩეენს საიმედო და გამოცდილ სინდიკს[5]. ის ყეელაფერს სრულად მიიღებს ზმოხსენებულ მონსინიორთან და პირეელივე შესაძლებლობისთანაე გადასცემს საქართეელოში. ეს ეხება ფულსაც, რომელიც განკუთვნილია ჩემი დასაბრუნებელი გ'ხის ხარჯებისათეის, რომლიც მე და ჩემს ამხანაგს შეიძლება დაგეჭირდეს ისეე, როგორც დაგეჭირდა აქეოკენ [მგზაერობის დროს]. რაც შეეხება წერილს და გაორელი[6] მამა მისიონერისათეის გადახდეინებას, მიზანშეწონილად იქნა

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff.342 v-343r. **რელაცია დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირეელად ქვეყნდება.**

[2] პროკურატორი -კათოლიკური ეკლესიის სამართალ'ში, ეს ის სასულიერო პირია, რომელიც მოქმედებს მეორეს სახელით ან ძალით.

[3] გალათიის ოლქი, რომლის დედაქალაქი იყო ანკირა, თანამედროეე თურქეთის რესპუბლიკის დედაქალაქი ანკარა.

[4] კათოლიკური ბერული ორდენი, რომელიც დაარსა ესპანელმა ბერმა წმინდა დომინიკმა. ორდენს სათაეეში უდგას გენერალური მაგისტრი.

[5] შუა საუკუნეების დასაელეთ ეეროპაში სინდიკს უწოდებდნენ რაიმე კორპორაციის (გილდიის, ამქრის, უნიეერსიტეტის და სხე.) არჩეულ მეთარს (უფროსს).

[6] ალბათ, გორელი.

მიჩნეული, რომ მონსინიორმა და ბატონმა საფრანგეთის ელჩმა გამონახონ საშუალება გადასცენ ის გაორში[1], ისე, რომ ხიფათში არ ჩააგდონ იმის ქონება და სიცოცხლე, ვინც მას მიიტანს თანამედროვე პირობებში. მაგრამ ეფიქრობ, რომ დიდი ხნის განმაელობაში გაძნელდება ამის გაკეთება, თუმცა ამ დაგვიანებიდან დიდი ზიანი არ იქნება. იმავე მიზეზით გადაეცი ის ბარგი, რომელიც აუცილებლად ჩაეთვალე შემეძინა აქაური მისიებისათვის. შევაჩერე ვენეციის ბრწყინვალე რესპუბლიკის მიერ ხულიკანისათვის[2] განკუთვნილი ნამდვილად მდიდრული სამეფო იმპერიალის[3] გაგზავნა, რომელსაც დავუბრუნებ უგანათლებულეს დოჟს ან გადაეცემ რომს. ასე

f. 343r.

მოქცევა მოგვიწევს არა იმდენად სურვილის უქონლობის გამო, არამედ იმიტომ, რომ არ ჩავარდნილიყო ხიფათში იმის სიცოცხლე, ვინც წაიღებდა მას ჩვეულებრივი გზით, არამედ უფრო....(არ იკითხ.) აუცილებლობით მას გაჰყვნენ საჭირო ცერემონიალით, ესე იგი იმისთვის რომ...(არ იკითხ.) [ადგილზე] მიტანილი იქნეს უფასოდ. თუ თქვენს მაღალ უსამღვდელოესობას ასე სურს, ღირსი მამა პროკურატორი აგიხსნით იმის შესახებ როგორ მიიღო მან...(არ იკითხ.) მოსკოვის კარი მისიისა და და მისიონერებისათვის საქართველოში...(არ იკითხ.) ხულიკანის[4] დროს. როგორი საშუალებითა და რომელი გზით შეიძლებოდა იქ გაგზავნა...(არ იკითხ.) ერთისა და მეორესი, ყოველთვის, როდესაც იქნება საკმარისი ფული...(არ იკითხ.) იმისათვის, რათა გაიგზავნოს და მიეიღოთ გასაგზავნ-გამოსაგზავნი შიკრიკები, რათა ასევე გადაეიხადოთ...(არ იკითხ.) არსებული ვალები, რომელთაგან ვერ დაგეიცავეს ვერავითარი მფარველობა. მანამდე, ვიდრე...(არ იკითხ.) დაუმორჩილებელი ლეზგები[5] და ქართველები არ იქნებიან...(არ იკითხ.) ხმების მიხედვით, შეასრულებენ იმას, რაზეც მე მწერდა მამა პრეფექტი (მისი წერილები გადაეცი მამა პროკურატორს). ამაზე და სხვა მრავალ საკითხებზე...(არ იკითხ.) აღარ გავიმეორებ, რათა მეტად არ შევაწყინო თავი თქვენს მაღალ უსამღვდელოსოებას, ვხედავ რა მდგომარეობა...(არ იკითხ.) იმ საცოდავი მისიონერების მდგომარეობა არის სასოწარკვეთილი, უპირველეს ყოვლისა, მხურვალე მადლობას ეუხდი ღმერთს...(არ იკითხ.), შემდეგ კი წმინდა კონგრეგაციას იმისათვის, რომ ასე სულგრძელად გამათავისუფლეს...(არ

---

[1] ალბათ, გორში.

[2] თამაზ ყული-ხანი/ნადირ-შაჰი (1688-1747) ირანის შაჰი.

[3] იმპერიალი — დილიჟანსი. სატრანსპორტო საშუალება ქლაქებს შორის მგზავრებისა და ფოსტისათვის. მრავალადგილიანი კარეტა, რომელშიც შებმული იყო ცხენები.

[4] თამაზ ყული-ხანი/ნადირ-შაჰი (1688-1747) ირანის შაჰი.

[5] დაღესტნელების ტრადიციული ქართული სახელწოდება. ძირითადად იგულისხმებოდნენ დაღესტნის სამხრეთში, საქართველოს მოსაზღვრე ტერიტორიაზე მცხოვრები დაღესტნელი ტომები: ლეზგები, ლაკები, ხუნძები და სხვები.

იკითხ.) ვაკეთო რაიმე, სადაც საჭიროა კიდევ ბევრის გაკეთება ასეთ დროს, აღსავსე დევნითა და ომებით, როცა ჩვენი წმინდა რელიგია განიცდის დიდ ხიფათს. ამჟამად არ მაქვს უფრო ძლიერი სურვილი, ვიდრე დაეემხო თქვენი წმინდა პორფირის[1] კიდესთან, და ვიმედოვნებ კიდევ არა ერთხელ ვეღირსები ასეთ ხვედრსა და ღირსებას.

თქვენი მაღალ უსამღვდელოესობის უერთგულესი და უმორჩილესი მსახური დონ კლაუდიო და რეჯო, უღირსი კაპუჩინი.

№13

კაპუჩინი მისიონერის პიერ მარია და ბორგოს ინფორმაცია საქართველოს მისიონის შესახებ

1750 წელი

ინფორმაცია საქრთველოს მისიონისათვის აუცილებელი საგნების შესახებ[2]

f. 444r.

საქართველოს მისიონი არის ისპაანის მონსინიორ[3] ეპისკოპოსის ეპარქიაში, რომელშიც შედის გორი, თბილისი, განჯა, კავკასიის მთიანეთი, ხოლო ქალაქებიდან, ე. ი. ახალციხე და მისი შემოგარენი, კონსტანტინოპოლის მონსინიორ არქიეპისკოპოსის ეპარქიის გამგებლობაშია. მხარეებს შორის დიდი მანძილის გამო, ხსენებული ეპისკოპოსები ვერ ახერხებენ თავიანთი ეპარქიების შემოვლას საქართველოში. შედეგად კი, ჩვენი მამა-მისიონერების მიერ მონათლულნი მოკლებულნი არიან კონფირმაციის საიდუმლოს[4]. ამ მოტივით, მთელი ხალხის სახელით, ჩვენი კათოლიკეების

---

[1] მუქი წითელი ფერის ძვირფასი მატერიის გრძელი წამოსასხამი

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia",1708-1760. V. 2., ff. 444r-446r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** წერილი ხელმოუწერელია. ამ ხუთგვერდიანი ხელნაწერი რელაციიდან პატ. მ.თამარაშვილმა თავის ცნობილ წიგნში მოიტანა მხოლოდ 21 სტრიქონი (მ. **თამარაშვილი.** ისტორია..., გე.364, 752)

[3] მონსინიორი (Monsignore)-რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიაში საპატიო წოდება. იგი ენიჭება განსაკუთრებული ღირსების მატარებელ ეპისკოპოსებს, პრელატებს, კანონიკოსებს. ერთ დროს ასე მიმართავდნენ აგრეთვე პაპებს, მონარქებსა და კარდინალებს.

[4] კონფირმაცია, ანუ მირონცხება (შეიდ საიდუმლოთაგან ერთ-ერთი) სულიწმიდის ნიჭის საიდუმლოა და ქრისტიანული ინიციაციის საბოლოო ნიშანს წარმოადგენს. კათოლიკე ეკლესიაში მირონცხების აღმსრულებელი მღვდელმსახურია ეპისკოპოსი, თუმცა მისი აღსრულება ამგვარი უფლების მქონე სხვა სამღვდელო პირსაც შეუძლია. მართლმადიდებელ ეკლესიაში ამ ფუნქციას ასრულებს მღვდელმსახური, რომელიც მირონცხებას ნათლობასთან ერთად აღასრულებს.

უფროსებმა წერილი გაუგზავნეს წმინდა კონგრეგაციასა და დიდად პატიჟცემულ პროკურატორს[1]. გადადგან პირველი ნაბიჯი, რადგან აუცილებელია საქართველოს ხსენებულ მისიონში დაინიშნოს ადგილობრივი ეპისკოპოსი, ვინაიდან მისიონერების უძალობის გამო, ჩვენი კათოლიკეები მოკლებულნი არიან ამგვარი [მირონცხების] საიდუმლოს. ასეთ ნამდვილ გასაჭირში ჩვენს კათოლიკეებს ურყევი ერეტიკოსები ნიადაგ კიცხავენ ნაკლულად მონათვლის გამო, რომ ისინი სინამდვილეში არ არიან მონათლულები, რადგან მათ აკლიათ [მირონცხების] საიდუმლო. თავიანთი უცოდინრობის გამო ისინი ერთმანეთში ურევენ ნათლისღების საიდუმლოსა და კონფირმაციის საიდუმლოს. ნათლობა და კონფირმაციის საიდუმლო, ეს ყველაფერი შესაძლოა მისიონერებმაც შეამოწმონ, განუმარტონ მათ და ამგვარი შეცდომებისაგან იხსნან ისინი, მაგრამ ეპისკოპოსის დანიშვნა აუცილებელია ზემოთ დასახელებული მიზეზით და თუ წმინდა კონგრეგაცია მიიჩნევს, რომ ეს შეიძლება ჰქონდეს ტომით სომეხს[2], რადგან მას არ დასჭირდებოდა ეპარქიის იმ ნაწილის შემოვლა, სადაც არის ისპაანის მონსინიორის ადგილსამყოფელი, თუმცა სომეხ ერეტიკოსთა

f. 444 v.

განუწყვეტელი დევნის გამო, არასოდეს ყოფილა შემთხვევა, რომ სომეხთა კათოლიკე ეპისკოპოსი და მღვდელი იქ ყოფილიყვნენ, ანდა ეპისკოპოსები ჩასულიყვნენ მათი რიტის საფრთხის გამო და არ დაუშვან ნათლობის აქტის გარეგნული კონფირმაცია. საქართველოს ქალაქის მისიონში, ე. ი. ახალციხესა და მისი შემოგარენის ეპარქიაში, რომელიც ექვემდებარება კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსს, შეიძლება თანაცხოვრება, თუმცა ამასთან ერთად, ეს უფლის დიდებას ვერ მოიტანს; რადგან საჭირო შემთხვევაში სომეხი ეპისკოპოსები ყოველ წელს [ახალციხეში] მოდიან, ამ დროს ერეტიკოსები თავს იკავებენ და პატივს მიაგებენ ჩვენს კათოლიკეებს, საერო პირებს, მღვდლებს და მათ ქვეშევრდომებს და ....(არ იკითხება)... აჯერებენ მათ, რომ ერეტიკული რიტუალები აღასრულონ წმინდა მესაზე[3]. მათ წინაშე შიშის, ან ადამიანური პატივისცემის, ან მრავალგვარი გამომძალველობის გამო, რამდენადაც ფული ადვილად იმორჩილებს მათ, არ სწამთ ქრისტეში ორი ბუნება და წყვეტიან წმ. პაპა ლეონს[4] და მესას, ჩვენი წმიდა

---

[1] პროკურატორი -კათოლიკური ეკლესიის სამართალში, ეს ის სასულიერო პირია, რომელიც მოქმედებს მეორეს სახელით ან ძალით.

[2] იგულისხმება სომეხთა კათოლიკე ეპისკოპოსს.

[3] მესა (Messa)-წირვა კათოლიკურ ეკლესიაში.

[4] იგულისხმება პაპი ლეონ I დიდი (440-461. ქალკედონის მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე (451 წ.) პაპმა ლეონ I-მა დიდმა შეასრულა მშვიდობისმყოფელის როლი და თავისი ეპისტოლეთი მხარი დაუჭირა კონსტანტინოპოლის თეალსაჩინოს სამების ბუნებასა და ქრისტეს ბუნებაზე, ე.ი. არაორაზროვნად გაკიცხა ნესტორიანელებიც და მონოფიზიტებიც. პაპმა თავი შეიკავა ფილოსოფიური დავებისაგან და თავის ეპისტოლეში შემოიფარგლა მტკიცებით, რომ ქრისტე არის ძე ღვთისა (მთელი 100

პაპის სახელის ნაცვლად ასახელებენ ერეტიკოსი პატრიარქის[1] სახელს. გასული წლის მარტის[2] თვეში მათ ცილობა დაიწყეს და ახლოს იყვნენ ყველაფერი დაეთმოთ[3] (როგორც მათ თქვეს, არა გულით, არამედ თვალთმაქცურად), თუ არა ერთი იქ მყოფი მგზნებარე, თავგამოდებული და უნარიანი მისიონერი[4]. ამას ემატება ისიც, რომ სომეხი ერი, ეპისკოპოსი და მღვდლი გარკვეულწილად მათი საერო კათოლიკეების მონები ხდებიან; და საჭიროა მათ ეს თავისებურად გააკეთონ, ან კანონიერად, ან უკანონოდ, ან სხვაგვარად, ან გაჯოხონ ისინი, როგორც ეს დიდი ხანი არ არის, რაც საჯაროდ თავს გადახდა ახალციხის მღვდლების უფროსს.

f. 445r.

აქედან კეთდება დასკვნა, რომ ამ მისიონისათვის[5] აუცილებელია, ანდა ძალიან აუცილებელია გამორჩეული ეპისკოპოსი, თუკი გნებავთ მათში კათოლიკური რელიგიის შენარჩუნება და მისი [შემდგომი] წარმატებები. [ეს ეპისკოპოსი] უნდა იყოს ლათინი, რადგან ლათინს არ შეეშინდება ერეტიკოსის, ვინაიდან ის მისიონში იქნება პორტასა და სპარსეთის შაჰის თანხმობით და ამ ხელისუფალთაგან ერთს დაექვემდებარება. რაც შეეხება ამ ეპისკოპოსის[6] შენახვას, როცა საეპისკოპოსო შეიქმნება, ამბობენ, რომ არ არის საჭირო ის იყოს ისეთ ფუფუნებაში, როგორც ეს იყო [ადრეულ] ქრისტიანობაში. მართალია, აქ, ხალხისაგან ყოველგვარი ლამუნის გარეშე, ეყოლებათ რა მხოლოდ აუცილებელი მსახურები, მათ შეეძლოთ მინიმალური შემწეობის მიღებით ცხოვრება. მიიჩნევენ, რომ ყოველწლიურად 300 სკუდო[7] შეიძლება ეყოს მის[8] მოკაზმულობას, ხოლო ჩვენი მისიონერებისათვის, რომ იყვნენ ურყევნი და ღვთისმოსავნი, წლიურად 100 სკუდო საკმარისია. შემოთავაზებულია კიდევ ერთი სხვა საშუალებაც, სახელდობრ: როდესაც წმინდა კონგრეგაცია ხსენებული მისიონისათვის ახალი ეპისკოპოსის დანიშვნაზე იფიქრებს, მისიონის ცენტრებს იქ მოაწყობს, სადაც არის კონსტან-

---

პროცენტით ღმერთია) და განკაცების შემდეგ (მთელი 100 პროცენტით ადამიანია) მიიღო ორი ბუნება-საღმრთო ბუნება და კაცობრიული ბუნება. ამ ორ მდგომარეობას შორის არ არსებობს არანაირი წინააღმდეგობა. ყველაფერი საუსებით ნათელია: ჭეშმარიტი ღმერთი, ჭეშმარიტი ადამიანი, კავშირი. ეს გადაწყვეტილება გახდა და რჩება დღემდე საღვთისმეტყველო ორთოდოქსიად.

[1] იგულისხმება სულიად სომეხთა პატრიარქი, მაგრამ რომელს გულისხმობს ძნელი სათქმელია.

[2] ე. ი. 1749 წლის მარტის თვეში.

[3] ანუ დათანხმებოდნენ.

[4] იგულისხმება კამათისათვის მზად მყოფი მისიონერი.

[5] ცხადია, საქართველოს მისიონისათვის.

[6] ე. ი.საქართველოს კათოლიკეთა ლათინი ეპისკოპოსი.

[7] სკუდო (Scudo) XVI-XVIII სს. იტალიის რიგ სახელმწიფოებში ვერცხლისა და ოქროს მონეტა. უტოლდება 5 ლირას.

[8] იგულისხმება ლათინი ეპისკოპოსის.

ტინოპოლის ეპარქია, ანუ როგორც ისპაანშია, რომლის ეპარქია არის სალიუნის (Saluini) მონსინიორ არქიეპისკოპოსის ქვეშ, რომელიც ასევე ნარკუავის (Narcuav) ეპისკოპოსიცაა. იქნება რა მცირე მანძილით [დაშორებული], მას ხსენებული მისიონებისათვის შეუძლია ნებისმიერი ამოცანა განახორციელოს. ის ადვილად შეძლებს [მისიონის] მონახულებას, უკიდურეს შემთხვევაში ყოველ სამ წელში ერთხელ, რადგან მისი საერქიეპისკოპოსო საქართველოდან 10 ან 12 დღის სავალზეა. აგრეთვე ითქვა, რომ ხსენებული მისიონისათვის აუცილებელია განათლებული, წინდახედული, მგზნებარე და თავდადებული მისიონერები[1], განსაკუთრებით ახალციხეში, სადაც უფრო ბევრი ადგილია კათოლიკეებისათვის. ისინი იმ მღვდელთა მზრუნველობის ქვეშ არიან, რომლებიც მედიდურობის გამო ერთმანეთს არად აგდებენ და ისინი თავიანთ უვიცობას ადვილად მოახვევდნენ თავს კათოლიკეებს, თუკი თავისას არ გაიტანდნენ მამა-მისიონერები, რომლებიც ახალციხეში იმყოფებიან.

f. 445 v.

ამას ისიც უნდა დავამატოთ, რომ ხსენებული ახალციხის ოლქში არის მრავალი სოფელი, კერძოდ, იელიტა (Iwilita), ვალე (Valle), უდე (Ude), ართვინი (Artin), არტაანი (Artan) და სხვ., სადაც ყველა ქრისტიანი კათოლიკეა, მაგრამ რამდენიმე სომეხი კათოლიკე მღვდლის მზრუნველობის ქვეშ იმყოფებიან, რომელთაც ან არ იციან, ან შეუძლიათ იქადაგონ და შეასრულონ საკრამენტები[2] მათი უვიცობისა და დაუდევრობის კეალად, რაც უეჭველია, კათოლიკეების სულს ვერ გადაარჩენს. ასეთი ნაკლის აღმოსაფხვრელად საჭირო იქნება, რომ აქ უფრო იყვნენ (ძლიეს საკმარისი ჩვეულებრივი თავშესაფრები) მისიონერები, რომელთა მზრუნველობამ შეიძლება ეს საბრალო უმეცრები აუცილებლად მისაღებ და სარწმუნო საგნებში გაანათლოს. თქვენ არ იფიქროთ, რომ ამან მღვდლებს შორის შეიძლება წარმოშვას შურიანობა. შარშან ერთი მამა-მისიონერი პიერ და ბორგო (Padre Pier dal Borgo) ამ ადგილებიდან ერთ-ერთში, ე. ი. იელიტაში იყო, სადაც ქადაგებდა და მთელი

---

[1] ადვილად აიხსნება, რომ განათლებული და თავდადებული კათოლიკე მისიონერები თეორიულ დავაში ადვილად ამარცხებდნენ მოწინააღმდეგე ერეტიკოსებსა და სქიზმატიკოსებს. ამას კი, როგორც სხვა წყაროებიდანაც ჩანს, მოჰყვებოდა კათოლიკე მრევლის გამრავლება.

[2] საკრამენტალიები (ლათ. Sacramentali, გეიანლათ. sacramentalis, იტ. sacramento)- ეკლესიის მიერ დაწესებული წმინდა ნიშნები, რომელთა მეშვეობითაც, საიდუმლოთა ანალოგიით, უმთავრესად ეკლესიის ვედრებით, სულიერი შედეგები მიიღწევა. საკრამენტალიათა აღმსრულებელი უმთავრესად შესატყვისი ძალაუფლების მქონე სასულიერო პირია. საკრამენტალიებია: საგანთა თუ პირთა კურთხევა, ეკლესიის მიძღვნა, ექსორციზმი და დამფუძნებელი და მავადრებელი კურთხევა. **პიერო პეტროზილი**, ქრისტიანობის ლექსიკონი, თბ., 2011, გვ.286).

მარხვის განმაელობაში ხალხს კატეხიზმოს[1] ასწაელიდა. მამები და ხალხი ხალისით მეგებებოდა, რომელთაც სურდათ, რომ მათთან დავრჩენილიყავი და იქვე დაეფუძნებულიყავი; მთავაზობდნენ სახლს და სარჩენ მოწყალებას, უკიდურეს შემთხვევაში წმინდა კონგრეგაციის დადგენამდე, მაგრამ მაშინ ქრისტიანობაზე [მათი] დაბრუნების აუცილებლობის გამო, მას შეეძლო გამოეყენებინა ის მღვდლები და კათოლიკეები. და ეს მართალია, წმინდა კონგრეგაციას შეუძლია ინფორმაცია მიიღოს ამ მხარეების კათოლიკეებისაგან, ასევე იმათგანაც, რომელთაც ჯერ არ დაუტოვებიათ რომი და [არ გამომგზავრებულან] მათ[2] ქვეყანაში. როგორც ყველას, მათაც სწყურიათ ჰყავდეთ მისიონერები, რომლებიც ამ ხალხს გაანათლებს.

f. 446r.

მართალია, რომ მისიონერების სიჭარბე უფრო მძიმე ტვირთად დააწვებოდა ახალციხის თაეშესაფარს, მაგრამ ყოველიეე ამ გასაჭირის მოგუარება შესაძლებელია, თუ მათ დაუნიშნავენ მცირე ყოველწლიურ შემწეობას. ამ საშუალებით აწარმოებდნენ ყიდვა-გაყიდვას ამ ხალხთან, რომელიც 4 თუ 5 ათას კათოლიკეს ითვლის. ამას დაემატება მისიონერების მიერ უბირი კათოლიკეების სწაელებისათეის მიღებული [გასამრჯელო]. ასევე ადვილად შეიძლება იქ მცხოერები მცირერიცხოვანი ერეტიკოსების მოქცევა [კათოლიკობაზე]; და ასევე ადვილად შეიძლება ქადაგება და წმინდა სარწმუნოებაზე მოზიდვა ორი თუ სამი ებრაული სოფლისა, რომელიც ამ შემოგარენშია; აქ ებრაელები არ არიან ისეთი ჯიუტნი და კერპნი, როგორც-ქრისტიანები. დაბოლოს, დავასკვენი რომ, თუ მოისურვებთ ამ მისიონების კარგად მოწყობას, ნაყოფი იქნება ძალიან დიდი არა მხოლოდ იქ, სადაც მისიონერები იცხოერებენ, არამედ მეზობელ ადგილებშიც, ასევე მიეარდნილ სოფლებშიც. აგრეთვე შეიძლება მისიონი გავრცელდეს იმერეთის ერცელ პროვინციაშიც, სადაც რამდენჯერმე მიიწვიეს ჩვენი მისიონერები, მაგრამ სიმცირის გამო იქ ვერ შეძლეს წასელა. ადგილები ერცელია, მაგრამ მისიონერები ცოტანი არიან, თუმცა ბევრ მათგანს არა აქვს მგზნებარე გულმოდგინება, როგორიც უნდა ჰქონდეს თაეგამოდებულ მისიონერს, ამიტომ ზოგიერთს შეუძლია თქვას: "რატომ დგახართ აქ მთელი დღე უსაქმურად" ("quid hic statis tota die otiosi."). ამიტომ ეეეედრები წმინდა კონგრეგაციის ყოელად უწმინდეს [კარდინალებს], რომ ამ მისიონებს დაუნიშნოს მეთაური, რათა თაედადებულად მართოს იგი და მგზნებარე და ერთგული მისიონერები გააგზავნონ, რათა მთელი ძალები ჩააქსოვონ აქ ფესვგადგმული მანკიერების

[1] კატეხიზმო – (Catechismo. ბერძნ. katechismos, შემდეგ საეკლესიო ლათ. catechismus) რელიგიის არსებით ჭეშმარიტებათა სპირ და მარტივ, ძალდაუტანებელი სწაელება ბავშეებისა და განათლების არმქონე ზრდასრულთათეის, რასაც ნათლისღების შემდეგ ხდება. (**პიერო პეტროზილი**, ქრისტიანობის ლექსიკონი, თბ., 2011, გვ.152).

[2] ე. ი. ახალციხის მისიონებს.

ამოძირკვასა და ერთგულ და მგზნებარე კათოლიკეებში წმინდა სარწმუნოების გაძლიერებას.

№14

კაპუჩინი მისიონერის რუდოლფო და ბორმიოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი[1]

თბილისი, 1751 წლის 26 თებერვალი

f. 457r.

თქვენო უგანათლებულესობაე, შეიძლება ფიქრობთ, რომ მე დიდხანს დაეაყოვნე კავკასიის მთიანეთის მისიონში და ვთანამშრომლობდი მთიელთა [კათოლოკობაზე] მოსაქცევად, მაგრამ ახლა თბილისში ვიმყოფები და გწერთ ჩემს ნაფიქრალს. მე არ ვიცი რა ვიფიქრო და არც ის, რომ უფლის განკარგულებები ძალიან ღრმა და ანაზდეულია. ეს ჩემი წაუსელელობა, ცხადია, არ იყო ის, რომ გაეექეცი გასაჭირსა და საფრთხეებს, არამედ [მინდოდა] მხოლოდ პრეფექტთან ვყოფილიყავი. როცა 1748 წლის 28 დეკემბერს ჩაველი ახალციხეში, მაშინვე აქ მოიყვანეს რამდენიმე ახალგაზრდა და მთხოვეს წავსულიყავი განჯაში, რათა ფეხზე დამეყენებინა მისიონი და მომეძებნა მიტოვებული ღვთისმოსაეი ერისკაცები. მე რამდენიმე ხანი, დაახლოებით ექვსი წელი ვიცხოვრე განჯაში. ეს იყო ის დრო, როცა სპარსეთის მეფე[2] ნადირ შაჰი[3] იბრძოდა დაღესტნის წინააღმდეგ და დიდი უბედურება და უკიდურესი შიმშილობის დრო იდგა.

შემდეგ, როდესაც განჯიდან გავემართე ევროპისაკენ, იქ დაეტოვე მამა სპურანდიო და მერჩა (Spurandio da Mercia), რომელმაც, ჩემი წასელიდან რამდენიმე დღის შემდეგ, დატოვა განჯა, ეკლესია და სახლი ერისკაცებს გადასცა. ამიტომ, დაეყევი ღირსეული პრეფექტის ნება-სურეილს, რათა ამ მისიონისათვის გაგვეკეთებინა კარგი საქმე, მაგრამ დადგა ზამთრი და ეერ შეეძელი რა თოელიანი კავკასიის მთიანეთის მისიონში წასელა, კვლაე განჯაში წაეედი. ასე რომ, დავტოვე ახალციხე და ჩაეედი გორში მამა ჯიროლამო და ნორჩასთან, რომელიც აქ იწერთნებოდა. მას გადავეცი ყველა

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff.457r-460v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** ამ ერცელი რელაციიდან პატ. მ. თამარაშვილმა თაეის ცნობილ წიგნში მოიტანა მხოლოდ 17 სტრიქონი (მ. **თამარაშვილი, ისტორია...,** გვ. 365-366).

[2] ცხადია, ირანის შაჰი.

[3] ირანის შაჰი, ნადირ შაჰი (1736-1747).

ჩვენი ნიეთი, ძალიან ცოტა ტფილისში გაეგზავნე და ტფილისიდან კელავ განჯაში წავედი, სადაც 1749 წლის წმინდა

f. 457 v.

შაბათს, 25 მარტს, ჩავედი. მამა პრეფექტი დამპირდა, განჯაში გააგზავნიდა კიდევ ერთ ბერს, რომელსაც ეკლესია და სახლი დაეუდგინე, მაგრამ ამ მიტოვებული მისიონისათვის არასოდეს არსებობდა შესაძლებლობა, თუნდაც წლის განმავლობაში დროებით, დიდი პატივით მსახურებისა. თავს ძალა დავატანე და განჯაში კიდევ ოცი თვე დაეყავი. ბევრჯერ მიეწერე მამა პრეფექტს, რომ გამოეგზავნა მისიონერი. მან კი ჯერ მიპასუხა, რომ უკვე გამოაგზავნა, მერე, რომ ახლა ისინი ურჩობენ, შემდეგ მომწერა, რომ არ უნდა განჯაში წასვლა და როგორც სხვა პრეფექტურები, ესეც მიტოვებულია...(არ იკითხება)... მან გაგზავნა განჯის მისიონის წინამძღვარი. მან[1] მომწერა, რომ [მისიონერს] არ უნდა წამოსვლა, ხოლო მას[2] მისწერა, რომ მე არ წავედი განჯაში, როგორც ეს მე ამ პრეფექტისადმი მამა პრეფექტის მიერ მოწერილ წერილში ვნახე. ასე რომ, განჯაში ვიმყოფებოდი უკიდურეს სიდუხჭირეში: ჩემთვის ვიყავი მარტო ყოველგვარი აღიარების გარეშე: პრეფექტი არ აგზავნის არც ბერს და არც მოწყალებას...(არ იკითხება), ხოლო მე მინდოდა წავსულიყავი იმ მისიონში, რომელშიც წმინდა კონგრეგაციამ გამამწესა, მაგრამ გულმა არ გამიშვა მიმეტოვებინა საბრალო კათოლიკეები ამ საფრთხეში, რომლებიც დარჩენილნი იყვნენ ეკქარისტიის გარეშე, რადგან იმ დროს განჯაში ექვსიდან ხუთი მოძღვარი გარდაიცვალა და ჩემი ხელით დაეკრძალე ისინი, ხოლო [მეექვსე] განჯიდან შორს საავალზე იყო წასული რაღაც საქმეების მოსაგვარებლად. გარდა ამისა, ოცდაათზე მეტი მძიმედ იყო დაავადებული და დიდი ხნის მანძილზე სიკვდილის ზღვარზე მყოფნი აქ ჩამოეიდნენ. მათ ეაზიარებდი და მომაკვდაეთ ამგვარად ვემსახურებოდი. ამიტომ, მე რომ არ ვყოფილიყავი განჯაში, ეს საბრალო კათოლიკეები, რომლებიც დაიხოცნენ და სიკვდილის პირას იყვნენ, რა უნდა ექნათ. სინამდვილეში განჯაში ცოტაა კათოლიკე. ამიტომ აქ მისიონერები მუდმივად არ ჩერდებოდნენ, თუმცა ეს მისიონი, რომლის ეკლესია საესეა უბრალო და შეძლებული ადამიანებით, ბევრჯერ დარჩენილა მისიონერების გარეშე. რადგან ეს ქალაქი არის ძალიან მერკანტილური, აქ კათოლიკე ვაჭრები ყველა მხრიდან მოდიან: ტფილისიდან, გორიდან, ახალციხიდან, არწრუმიდან, ტოკატიდან, დიარბექირიდან, ანგურიადან[3], ყირიმიდან, ასტრახანიდან, თაერიზიდან. ამის გამო, განჯაში მისიონერებზე დიდი

[1] ე.ი. პრეფექტმა.

[2] ე. ი. ამ რელაციის ადრესატს.

[3] d'Anguria. ამ ეტაპზე ვერ დგინდება ადგილის ლოკალიზაცია. იქნებ იყოს "გურიიდან"? ძნელი სათქმელია.

f. 458r.

მოთხოვნილებაა და თუ მისიონერები იქ მუდმივად იქნებიან, შეიძლება ძალიან ბევრი ჭეშმარიტი კათოლიკე გაჩნდეს, მით უმეტეს, რომ განჯა განძასარის სომეხთა პატრიარქის იურისდიქციის ქვეშაა და მას ძალიან უყვარს კათოლიკური სარწმუნოება. როცა 1750 წლის ოქტომბრის თვეში ის განჯაში ჩამოვიდა, მე ბევრჯერ ვიყავი მასთან სტუმრად და თვითონაც ბევრჯერ მიმიწვია სადილზე და თავისუფლად საუბრობდა [კათოლიკობაზე], ერთი ერთზე კი კათოლიკური სარწმუნოების მიმართ დიდ სიყვარულს აცხადებდა და ამ საგანზე საუბრობდა ისე, რომ ის შინაგნად კათოლიკე იყო. ეს კი ხდებობდა მისი ეპისკოპოსების, ვართაპეტებისა და სხვა ადამიანების თანდასწრებით, რომლებიც კათოლიკურ სარწმუნოებაზე ბევრ რამე კარგს ამბობდნენ. ის ბევრს მეკითხებოდა რომის პონტიფექსის საქმის გარშემო, ე. ი. იმაზე, თუ როგორი იყო მისი სამოსელი, როგორ და როდის ზეიმობდა, ვისთან ტრაპეზობდა, რას ეძახდნენ პონტიფექსის მმართველობას და სხვა საკითხებზე, რომელთაც ეუპასუხე იმდენად, რამდენადაც ვიცოდი. ამ პატრიარქს ჰქვია ნერსესი, რაც იტალიურად ნიშნავს ნარჩისს, ძალიან მოხუცია, შეიძლება 90 წლის იყოს, ან უფრო მეტიც. ერთ დღეს მან მითხრა: მინდა რომ ჩემს მონასტერში მოხვიდეთ და გამოგიგზავნით საჯდომ ცხენს. მისი მონასტერი განჯიდან სამი დღის სავალზეა. შემდეგ მან სხვა ვერაფერი გააკეთა, რადგან პრეფექტმა უკან თბილისში გამიხმო, როგორც ქვემოთ ვიტყვი და ის დაბრუნდა თავის მონასტერში, ხოლო როდესაც გაემგზავრა, მან ჩემდამი დიდი სიყვარული გამოხატა.

იმ პერიოდში, როდესაც განჯაში მარტო ვიყავი, მიწვევდა სარწმუნოების შესახებ ეპისკოპოსებთან, ვართაპეტებთან და სხვა ადამიანებთან საუბარი. ისინი თითქმის ყოველთვის მეუბნებოდნენ: როგორც თქვენ ამბობთ, წირავთ აღსარების გარეშე, რადგან ჩვენი მღვდლების წინაშე აღსარებას არ ამბობთ, ხოლო თქვენ კი აქ მარტო ხართ დარჩენილი. ასე რომ, უფლის წინაშე სინდისი საამურად არ მქონჯნიდა, მიუხედავად ამისა, მაინც ყველა კითხვაზე, რომელზეც შემეძლო მეპასუხა, პასუხი გავეცი. ამასთან იმ კითხვაზე, ე. ი. მესაზე აღსარების გარეშე, ვცდილობდი თავი ამერიდებინა და ხან ერთს ვამბობდი და ხან მეორეს.

f. 458 v.

იმ დროს, როცა განჯაში ვიყავი, ხუთი პირი გახდა კათოლიკე და მათ შორის ერთი მღვდლის შვილი იყო. მისიონს უძველესი დროიდან ჰქონდა ერთი სახლი და სახლთანვე ერთი ზვარი, სადაც ასევე აშენდა ეკლესია. მისიონერთა ეს ადგილი განჯაში გამოძალვის გარეშე თურქების[1] ხელში ჩავარდა და ოცდახუთ წელზე მეტი დაკარგული იყო. სხვა ბერებმა სცადეს

[1] იგულისხმება მუსლიმების.

მისი დაბრუნება, მაგრამ მათ ეს ვერ შეძლეს. მე გამოვეგლიჯე იგი თურქებს ხელიდან, როცა საკმაოდ დაერწმუნდი მასზე 70 სკუდო დამეხარჯა. ეს ადგილი ძველად კათოლიკეებმა იყიდეს 300 სკუდოდ და მამებმა ცოტაც დამიმატეს, როგორც ეს ჩემს დროს გააკეთეს კათოლიკეებმა, როცა შეიძინეს პატარა თანდართული ადგილი, რაც ძალიან მოსახერხებელი იყო და ეკლესიას შესწირეს. ასე რომ, დაახლოებით ორი წლის განმავლობაში, როცა განჯაში ვიყავი, შევინარჩუნე მისიონი აურზაურის დროს სულიერად და უფრო მეტად გავაუმჯობესე, ვიდრე ეს [მანამდე] იყო. მე იქ სახლი დიდად მოვაწესრიგე და როგორც ეთქვი, ძველი სახლი უკან დავიბრუნე, განჯის ერეტიკოსი ხალხის მიმართ კეთილგანწყობა გამოვავლინე და ის, რაც ზარის მიზეზით გამწვავდა, ვთქვი, ეს არ განმეორდებოდა. და ამ დროს მამა პრეფექტს არც ერთხელ არ გამოუგზავნია მოწყალების გროშიც კი, რომელსაც უფალი მიგზავნის, რათა ბოლომდე შემესრულებინა მისია განჯაში, როგორც არაერთხელ ეწერდი ამის შესახებ. ვიყავი მარტო, თუმცა ეირწმუნე, რომ პრეფექტი ვალდებული იყო ეზრუნა ჩემს მძიმე შრომაზე და რაც შეეხება განჯის მისიონის კეთილდღეობას, პრეფექტმა აქ ორი მისიონერი გამოგზავნა, რომელთაც მიბრძანეს განჯის დატოვება. გარდა ამისა, პრეფექტი მწერდა, რომ მამა პროკურატორის ლუდოვიკო ტურინელის ბრძანებით ამიერიდან არ მიედიეარ კავკასიის [მთიანეთის] მისიონში, ებრუნდები თბილისში იმ პირობით, რომ მხოლოდ აქ

f. 459r.

მეძლევა [საქმიანობის] უფლებამოსილება. ანდა სიმართლეა, რომ აქედან მაბრუნებენ ევროპაში მას შემდეგ, როცა მოვაწყვე პურისა და ღვინის სახლი, შესაძლოა 50 სკუდოზე მეტი ღირებულების, რომელიც გადავეცი ახალ მამებს და თბილისში ჩამოვედი. განჯის დატოვებით ჩემთვის არაფერი განახლებულა, რადგან უკვე მსურდა წმინდა კონგრეგაციის მიერ განწესებულ მისიონში წასვლა, თუმცა ვწუხდი იმაზე, რომ განჯაში მოსულმა მამებმა არ იცოდნენ ქვეყნის ენა, ე. ი. სომხური და თურქული, ფლობდნენ მხოლოდ ქართულს და ნაკლებად შეეძლოთ მსახურება. გარდა ამისა, მამებმა არ იცოდნენ ქვეყნის ზნე-ჩვეულებები. დიდად ეეჭვობდი, რომ ისინი შეძლებდნენ სულიერად მისიონის შენარჩუნებას აურზაურის დროს, როცა მე განჯა დაეტოვე. ამ მამებმა ძლივს ორი თვე დაჰყვეს [განჯაში] და [უკან] თბილისში დაბრუნდნენ და მისიონი მისიონერების გარეშე დარჩა და ეს არის მამა კლაუდიო და რეჯოს ბრძნული მმართველობა. მან გაგზავნა თბილისიდან ეს ორი მამა, რომელთაც იცოდნენ ქართული ენა და თბილისის მისიონში არავინ დარჩა ქართული ენის მცოდნე. მან გამომიხმო განჯიდან და იქ არ დარჩა არავინ, რომელმაც იცოდა სომხური და თათრული ენა. ამის გამო 1750 წლის შობას განჯაში ბევრი ისევ აღსარების გარეშე შეხვდა. ამ ორი მამის წასვლის შემდეგ თბილისში სომეხ და ქართველ კათოლიკეებს, ასევე სქიზმატიკოსებს შორის

დიდი ჭორაობა დაიწყო: ქართველი კათოლიკეები [იმაზე] ჩიოდნენ, რომ მა-მებს მათი მიტოვება სურდათ. და სწორედ იმ დროს, როცა თბილისში არაერთ იყო ქართული ენის მცოდნე პატრი, ორი ქართველი არისტოკრატი სასიკ-დილოდ ავად გახდა და უსიარებელნი გარდაიცვლებოდნენ, თუ თბილისში შემთხვევით არ აღმოჩნდებოდა უცხოელი კათოლიკე მღვდელი, რომელმაც მათგან ერთს აღსარება ათქმევინა. მეორე ქართველი მაშინ გახდა ავად,

f. 459 v.

როცა [ეს] მღვდელი წავიდა და საჭირო იყო ამ სნეულის მიერ აღსარების თქმა. ამიტომ ღირსეულმა მამა ნიკოლო და ჯირჯენტიმ (Nicolo da Girgenti), რომელსაც მრავალი წელია უჭირდა სიარული, მითხრა, რომ [სნეულთან] ოთხმა კაცმა წაიყვანა. შემდეგ განჯის მისიონი მიტოვებული აღმოჩნდა. წუთისოფლის გასაოცრად და ჩვენდა სასირცხეოდ [იგი დარჩა] მისიონერების გარეშე. აი, მამა კლაუდიო და რეჯო, ასე მართავს მისიონებს: რასაკვირ-ველია, ის ანაწილებს, მაგრამ უნდა მისი ახირებისადმი მორჩილები და ეს ამარცხებს მას. წერილობით ბევრჯერ გავაპროტესტე, თითქოსდა მე მინდოდა თბილისის მისიონის დანგრევა: როგორც სხვებისაგან გავიგე, ის ბევრ რამეებს ამბობდა... (არ იკითხება)... მხედველობაში მქონდა მისი ახირება. ახლა როგორც ხედავს, ჩადენილი საქმეების გამო იბრძვის ჩემს წინააღმდეგ ყველა და უმეტესად იმის გამო, რომ განჯა მოკლებული აღმოჩნდა მისიო-ნერებს, როცა თითქმის ორი წლის მანძილზე დამტოვა განჯაში უსახსროდ, უაღსარებოდ და ახლა განჯის მისიონი მისიონერების გარეშე დარჩა. ახლა ვამბობ, ერთხელ მან ჩვეულებისამებრ თვალთმაქცურად, მაგრამ ალერსიანად მომწერა: თბილისის შინაურებში დამიდასტურეს, რაც თქვენ გადაგხდათ განჯის მისიონის კეთილდღეობისათვის და ამაზე არ შემიძლია მადლობა არ გადაგიხადოთო. დავაძალე მას განჯის წინამძღოლი წარედგინა... (არ იკითხება)... მაგრამ ის, რაც ვერ გავაკეთე მაშინ, მე შემიძლია მომავალში გავაკეთო, ასეთია მამა კლაუდიო და რეჯოს პროცედურა. თუკი ვინმეს ჰქონდა უდიდესი შეცდომები მისიონის მმართველობის ირგვლივ, ის სხვა არაფერს ეძებს, გარდა შურისძიებისა და რაც შეიძლება ბევრი უსარგებლო მაგალითების მოტანისა. ჩემს ერთ-ერთ წერილში, სხვა საკითხებთან ერთად, მე მას გულახდილად ვუთხარი, რომ მას აქვს უნარი მართოს მისიები, თუ სურდა სულების ხსნა, რითაც პრეფექტურა გაიმარჯვებდა. ჩემზე შურის-ძიების მიზნით, ჩუენს მამა პროკურატორთან, მისიონერებთან მაძაგებდა, თუმცა მისი არაფის სჯეროდა: განჯაში დიდხანს, როგორც უბადრუკი, დამტოვა უსახსროდ და ამიკრძალა ვალის აღება, წამართვა უფლება-მოსილება, ამიკრძალა წმინდა

f. 460r.

კონგრეგაციის მიერ გამწესებულ მისიონში წასვლა. და ამის შემდეგ ახლა მწერს, რომ სურს დამნიშნოს განჯის [მისიონის] უფროსად, რადგან

ხედავს, რომ იქ წასელა არავის სურს, ვინაიდან ბევრმა მისმა ხელქვეითმა უარი თქვა განჯაში წასვლაზე. დაახლოებით რვა წელი დაეყავი განჯაში და ყოველთვის ეხელმძღვანელობდი ამ მისიონს როგორც სულიერად, ასევე აურზაურის დროს. დღემდე ვამბობ, თუ მე კავკასიის მთიანეთის მისიონისათვის, სადაც წმინდა კონგრეგაციამ გამამწესა, კარგი ვარ, განჯისათვის ან სხვა ადგილისათვის არ ვარგივარ? მართლაც, გადაეწყვიტე ევროპაში დაბრუნება, რადგან პრეფექტმა განჯაში გამგზავნა და მომწერა: ან დაუბრუნდი თბილისის ოჯახს, ანდა დაბრუნდი ფრაკიაში. მართლაც, გადაჭრით გადაეწყვიტე ევროპაში დაბრუნება. რადგან, როცა წაველი განჯაში, მე ჩვენი ნივთები გორში დავტოვე მამა ჯიროლამო და ნორჩასთან, [სადაც მას ჰქონდა] მხოლოდ პატარა სახლი წირვა-ლოცვის აღსავლენი და ასევე მეორე პატარა სახლი. შემდეგ [ეს ნივთები] წავიღე თბილისში, რადგან მაშინ ვფიქრობდი, კავკასიის მთიანეთში გამგზავრებისათვის, საჭიროა თბილისში დაბრუნება და სხვების მოლოდინში [ნივთები] დავტოვე თბილისში. ასე რომ, სრულიად ცარიელი წაველი განჯაში, რადგან, როგორც პრეფექტმა მითხრა, იქ ორ თვეზე მეტი არ მომიწევდა დარჩენა. ახლა მამებმა, რომლებიც წავიდნენ იმერეთში, თბილისის სახლიდან წამიყვანეს და თითქმის ყველაფერს მოკლებული ვარ. არ მაქვს მღვდლისა და მისიონერის მოწმობა, ყველა [ნივთი] დარჩა თბილისში და არ ვიცი რა დავტოვე გორში, რადგან იქ მისვლა და ნახვა არ ძალმიძს. ვამბობ, რომ გადაეწყვიტე ევროპაში დაბრუნება, რადგან პრეფექტი არ მაგზავნიდა წმინდა კონგრეგაციის მიერ გამწესებულ მისიონში და ამას ის შურისძიების გამო აკეთებდა. მაგრამ შემდეგ ითვალისწინებდა, რომ მე

f. 460 v.

მისიონში წმინდა კონგრეგაციის ბრძანებით მოვედი, პატივს ვცემ წმინდა კონგრეგაციის წესებს, რომ უკან არ დავბრუნდები კავკასიის მთიანეთში წაუსვლელად და აქამდე იქ წასელა პრეფექტის მიზეზით ვერ მოხერხდა. თუკი წმინდა კონგრეგაცია მიბრძანებს, რომ არ წავიდე კავკასიის მთიანეთში, თქვენს ფრიად პატივცემულებას ვთხოვ, დამაბრუნეთ ჩემს პროვინციაში ანდა დაებრუნდები რომში, რათა ანგარიშით წარვსდგე ჩემი მუშაობის შესახებ და ეს სწორედ იმიტომ მსურს რომ, თუ რამეში დამნაშავე ვარ, დავისაჯო. თუკი პრეფექტმა გააკეთა ცუდი რამე შურისძიების მიზნით, რათა მორჩილი ვყოფილიყავი მისი ახირებების მიმართ, ასევე მოითხოვს მასზე მართლმსაჯულებას მისიონების საერთო ამოცანებისათვის. მე მაროებულად ვაფასებ თქვენი უწმინდესობის გაფრთხილებას: რამდენად სწორად დავხარჯე ყოველწლიური ფულადი დახმარება, რომელიც ხელში მიცვიღე რომში წმინდა კონგრეგაციისაგან. [იგი დაეხარჯე] რამდენჯერმე სწორად: პირველი დაიხარჯა მგზავრობისას, როცა ავიღეთ რა მრავალი ნივთი კავკასიის მთიანთის [მისიონში] წასაღებად, რადგან იქ ხდება გაქურდვა და, კერძოდ, არა [მხოლოდ] ფულისა. იგი დავხარჯე განჯაში ცხოვრებისას, რადგან პრეფექტი

არაფერს მაძლევდა. იგი დავხარჯე იმაში, რომ განჯის სახლი თურქებისაგან[1] დამებრუნებინა. დავხარჯე იგი იმაზეც, რომ განჯის მისიონი უფრო უზრუნველყოფილი დამეტოვებინა, ვიდრე [მანამდე] იყო...(არ იკითხება). მიუხედავად ამისა, ახლა კიდევ მთელი [თანხა] მიჭირაეს [ხელში]. დაბოლოს, ვიმეორებ, რომ სანამ მამა კლაუდიო და რეჯო იქნება პრეფექტი, შეუძლებელია მისიონის საქმეები კარგად წავიდეს. პირველ რიგში პრეფექტი, ეს-ეს არის აქ ჩამოსულ ყველა მისიონერს აიძულებს, მასთან ხლებას; მეორე, მან ყველა მისიონერი ჩააგდო სასოწარკვეთილებაში, ანდა უკიდურეს შემთხვევაში აიძულებს ყველას გული აუცრუოს სამოციქულო მსახურებაზე; მესამე, საეჭვოა, მას რომელიმე სამრევლო მღვდელი აფასებდეს. რაც არ უნდა წეროს, მას სხვა არაფერი გაუკეთებია მისიებში. ნაცვლად იმისა, რომ იზრუნოს ბერებს შორის ერთიანობაზე, წერს რაღაც სიახლეებს, რათა მაენე და უსარგებლო ნამოქმედარი დამალოს. არ დამიჯერა და თქვენს ფრიად პატივცემულებას წერს და გმობს ერთს, ხოლო როცა დამიჯერა, ამასობაში ბოროტება გაიზარდა. კურთხეული ღმერთი მას დააფარებს თავის წმინდა ხელს. ღირსეული ძმა რუდოლფო და ბორმიო.

ტფილისი, 26 თებერვალი, 1751.

№15

კაპუჩინი მისიონერის ჯუზეპე და მოდენას რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი[2]

1756 წლის 3 იანვარი

f. 487r.

მიუხედავად ჩემი მხრიდან მორჩილებისა, მოვიდა თქვენი დიდად პატივცემულებისა და ფრიად უგანათლებულესობის ყველაზე ცნობილი ბრძანებები, ასევე სხვა მისი მსგავსი [ბრძანებები]. თუმცა მეტად ღონემიხდილი ვარ და არ ვიცი დადებითი რა ვთქვა საქართველოს მისიონის შესახებ, რადგან ბევრი დრო გავიდა, რაც იქედან წამოვედი და განსაკუთრებულ სიახლეებს ჩემამდე არ მოუღწევია. ამიტომ არ ვიცი ამ მომენტში იქ რა ხდება. მაინც გაუწყებთ იმ მდგომარეობის შესახებ, რომელიც ჩემს წამოსვლამდე იყო.

---

[1] უნდა გაეიგოთ მუსლიმებისაგან.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff.487r-491r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** რელაცია ხელმოუწერელია. ამ ცხრაგვერდიანი ხელნაწერი რელაციიდან პატ. მ.თამარაშვილმა თავის ცნობილ წიგნში მოიტანა მხოლოდ 55 სტრიქონი (მ. თამარაშვილი, ისტორია..., გვ. 368-370)

მაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ მისიონერები და კათოლიკეები [საქართველოში] დავტოვე ძალიან დაღონებულნი და შეშინებულნი, რაც მომდინარეობდა კონსტანტინოპოლის ბერძენთა პატრიარქისაგან, რომლის მიზეზით გასულ წელს[1] მისიონმა კაეკასიის მთების ძირას დაკარგა რაჭის მისიონი და არსებობდა საფრთხე სხვა დანარჩენის დაკარგვისა. ამიტომ ჩემმა მამა პრეფექტმა აქედან გამგზავნა კონსტანტინოპოლში, საიდანაც მოვედი ამ სამთაეროში[2]. მაგრამ გარკვეული წინსელისათვის [საჭიროა] რაღაცა ფორმის განკარგულება, რათა არ დაიკარგოს მთელი მისიონები და მთელი ჩვენი თავშესაფრები, პირველ რიგში ვამბობ განჯის მისიონზე, რომელიც მისიონერების გარეშეა დარჩენილი. მისი მიტოვების მიზეზი ის გახლდათ, რომ 1751 წლიდან საქართველოს ჯარი, რომელიც იქ იმყოფებოდა, მტერმა გაანადგურა, ხოლო თვით ქალაქი გაძარცვა და ნაწილობრივ დაანგრია. უფრო უარესიც, აქ მცხოვრები ათასობით ორიენ სქესის ადამიანი დახოცეს, ხოლო სხვები დაატყვევეს და უცხო ქვეყნებში მონებად წაასხეს. ასე რომ, მამა როდოლფო და ბორმიო (Rodolfo da Bormio) მამა ფედელე და ტორინო (Fedele da Torino) მაშინ დიდ გასაჭირში ჩაეარდნენ და მოუწიათ თურქების[3] წნეხის ქვეშ ყოფნა. ამათგან

f. 487 v.

მათ სიკვდილი ელოდათ, მაგრამ აღადგინეს თავშესაფარი ეკლესიასთან ერთად და შემდეგ იმ ქალაქის გუბერნატორისაგან სიკეთეს ნახავდნენ, თუ აქედან სომხების სისაძაგლეს არ ექნებოდა ადგილი..

მას შემდეგ, რაც ამ უბედური ქალაქის დაუდეგრობა დასრულდა, პრეფექტი და სხვა მისიონერები რამდენიმე წელი მსახურებას ეწეოდნენ თაეიანთ განახლებულ სახლში, რათა სხვა მუშაკებთან [ერთად] ჰქონოდათ ამ მისიონის გაგრძელების შესაძლებლობა, მაგრამ უშედეგოდ. იმიტომ, რომ...(არ იკითხება)... აქ მღედლის სამოსელს სჭირდება დიდი თანხა...(არ იკითხება)...ასე რომ, რამდენადაც მისიონს არ ეძლეოდა ფულადი თანხა, ამ მიზეზით ეს მისიონი დარჩა მისიონერების გარეშე. მიუხედავად ჩვენი დიდი და საყოველთაო უკმაყოფილებისა, ბევრისთვის შეება მოჰქონდა ეაჭრობას, რადგან აქ მსოფლიოს ყველა მხრიდან მოდიან და არ ჰყავთ, ვინც მათ სარიტუალო საჭიროებებს დააკმაყოფილებდა. სხვა მისიონებთან შედარებით თბილისის მისიონზე შეუძლებელია რბილად...(არ იკითხება)... სადაც

[1] ე.ი. 1755 წელს. რაჭის მისიონი დაარსებული უნდა იყოს 1750 წლის ახლო ხანებში. აქ კათოლიკე მისიონერებმა, კერძოდ, ონში 1751 წელს საკუთარი სახსრებით ააგეს ეკლესია და მონასტერი. 1753 წლისათვის ონში კათოლიკეთა რიცხვმა 35-მდე მიაღწია (მ. თამარაშვილი, ისტორია..., გვ. 367; მ. პაპაშვილი, საქართველო-რომის ურთიერთობა, თბ., 1995, გვ. 267).

[2] ე.ი. ქართლის სამეფოში.

[3] უნდა იყოს მუსლიმების.

ოთხნახევარ წელზე მეტი ვიცხოერე და არ შემიძლია იმაზე მეტი ვთქვა, რაც განჯის მისიონზე. ეს[1] მუდმივად მოცულია საფრთხეებითა და უბედურებით როგორც ქართველების, ისე სომხების მიზე'ზით. და თქვენო დიდად პატივცემულებაე, ცოტა ვინმეს შეეძლო მასზე ზრუნვა, როგორც ვამბობდი დროის იმ მონაკვეთში, რადგან ნებისმიერ მომენტში, რაც მე გამოვცადე, მჯეროდა ამ ქვეყნებიდან მისიონებს გააძევებდნენ.

1752 წლის ნოემბრის მიწურულს თბილისში გარდაიცვალა ერთ-ერთი ჩვენი კათოლიკე სახელად ვახტანგი[2] (Vactan), რომელიც საქართველოს თავადთა ოჯახის წარმომადგენელი იყო; რადგან ის კათოლიკე იყო, შესაძლებელია, ამიტომ

f. 488r.

ჩამოერთვა ქონება და ამის გამო გახდა ერთი ძალიან ღარიბი ადამიანი. მაშასადამე, იმ დროს, როდესაც პატრები გარდაცვლილის დაკრძალვაზე მსჯელობდნენ, მათ წინააღმდეგ ამხედრდნენ ქართველები. ასე რომ, ჩვენს თავშესაფართან მრავალმა [ადამიანმა] მოიყარა თავი და ჩანდა, უნდოდათ მკაცრად გასწორებოდნენ მამებს, მაგრამ მათ აღშფოთებას აღვირი ამოსდო კითხვაზე [პასუხმა], როცა ეუთხარი, რომ თავადს არ უბრძანებია, რომ მიცვალებული ჩვენ დაგვეკრძალა და მე მტკივა ის, რომ იგი ძაღლების ლუკმა არ გახდეს: რომ ეს ამბავი კარგად არ დამთავრდა. მაგრამ სამი დღის... (არ იკითხება)...უკვე დაიწყო [გვამმა] ხრწნა, ღამით წაასვენეს ერთ მინდორზე და იქ დაასაფლავეს, როგორც ნადირი. შემდეგ დიდხანს ეუგდებდი ყურს მოსახლეობის შეურაცხმყოფილ [სიტყვებს] და სადაც სურდათ, ჩვენ

---

[1] იგულისხმება თბილისის მისიონი.

[2] ვახტანგ ორბელიანი, რომელიც დაიბადა 1700 წელს იყო თავისი დროის ცნობილი პოეტი და ფილოსოფოსი, სახელმწიფო მოღვაწე. თუ როდის მიიღო მან კათოლიკობა უცნობია, მაგრამ 1741 წლამდე, რომ მოექცა კათოლიკობაზე ცხადია. დოკუმენტები (№11 და №12)-დან ჩანს, რომ 1741 წლისათვის ის კათოლიკეა. შესაძლებელია, მას კათოლიკობა მიეღო ამავე საუკუნის 20-იან წლებში, ან 1737 წელს, პეტერბურგიდან დაბრუნების შემდეგ. მან ლათინურიდან თარგმნა თხზულება "სარწმუნოების სითბოს შესახებ" (Духовный вестник Грузинского экзархата, 1891, №10-11.). თუ ერთ ცნობას ვირწმუნებთ, ვახტანგ ორბელიანი 50-იან წლებში იმერეთის სამეფოში გადასულა და გაუკათოლიკებია იმერეთის მეფე ალექსანდრე V (1720-1752), აფხაზეთ-იმერეთის კათალიკოსი ბესარიონი (1742-1769), მისი ძმა როსტომ რაჭის ერისთავი (1749-1769) და სხვა წარჩინებულები (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. მ. თამარაშვილის პირადი არქივი, №70, ფურც. 50; 74; **მ. თამარაშვილი,** ისტორია..., გვ. 368; **მ. პაპაშვილი,** ეპისკოპოს ქრისტეფორე ორბელიანის რომში სტუმრობის მიზანი. ჟურნ.: "საისტორიო ეერტიკალები", №8, 2005, გვ. 93). თუ როდის გარდაიცვალა ვახტანგ ორბელიანი, დღემდე უცნობი იყო. როგორც წინამდებარე რელაციის აეტორი, რომელიც კარგად იცნობდა ვახტანგ ორბელიანს და მისი დაკრძალვის ამბების მოწმე იყო, პირდაპირ გვაუწყებს, რომ ის გარდაიცვალა 1752 წლის ნოემბრის მიწურულს. არ შეიძლება ამ ცნობის აეტორს არ ეერწმუნოთ.

გვაძაგებდნენ, მაგრამ დროთა განმავლობაში ხმაური შეწყდა. მაგრამ ეს ყველაფერი ატეხა იმ ქართველმა მღვდელმა[1], რომელიც დიდი იდეებით მათ გვერდითაა და კათოლიციზმის მტერია.

1753 წელს პატრების წინააღმდეგ ამხედრდნენ სომხები და მათი მეთაური სახელად აღა მელიქი (Agà Melik) ერთხელ ეწვია თბილისში საქართველოს პატრიარქს[2], რომელსაც წინ დაუდო 500 თუმნით საესე ქისა, რაც ჩვენს ფულზე 51 000 სკუდოს უდრის და სთხოვდა მას, თუ პატრებს ვერ გააძევებდა, მათთვის ეკლესია მაინც ჩამოერთვა: მაგრამ მას პატრიარქმა უპასუხა, რომ პატრების საწინააღმდეგო არაფერი ჰქონდა და ამიტომ თავისი ფული შეენახა, რადგან ის მათ მიმართ ასეთ უსამართლობას არასოდეს ჩაიდენდა. და ის ასე ცოტა შერცხვენილი გაისტუმრა.

იმავე 1753 წელს ეჩმიაძინიდან თბილისში მოხვდა ერთი სომეხი ვართაპეტი. მისი ჩამოსვლიდან რამდენიმე დღის შემდეგ სომხებმა დაიწყეს მისიონერების ძაგება და, სადაც ნახავდნენ, ეუბნებოდნენ: მოიცადეთ კიდევ ორი თვე და მერე

f. 488 v.

ნახავთ რაც დაგემართებათო. მისიონერები ვერ მიხვდნენ საუბრის ასეთ მანერას, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს კვანძი გაიხსნა, როცა ერთხელ დილით ჩვენთან მოვიდა საქართველოს პატრიარქი[3] და თქვა: ახლად [მოსულმა] სომეხმა ვართაპეტმა სთხოვა მას ჩვენთან საუბარი სარწმუნოების შესახებ და ამიტომ სადილის შემდეგ მასთან მიესულიყავით, სადაც თავადთა თანდასწრებით იქნებოდა შეხვედრა[4]. მამებს ის განცდა დაეუფლათ, რომ ლოცვაკურთხევა ეძლევათ, რომ სიტყვებით ამცნონ მწარე სიმართლე: "როდესაც წარსდგეთ მეფეთა წინაშე" ("Cum steteritis ante Reges"). მართალია, ისინი მომზადებულნი არ იყვნენ, მაგრამ მიწვევა მიიღეს, რადგან კარგად იცოდნენ ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწყობა და უღმერთობა. ასეთი ხერხით სომეხთა ვართაპეტი დარჩა დაბნეული, თუმცა ურყევი, და არ იცოდა რა ეპასუხა, ასე შერცხვენილი წავიდა. გაერცელდა ხმა, რომ სომეხი ვართაპეტი დაეჯერეთ[5],

---

[1] ალბათ, იგულისხმება ზაქარია გაბაშვილი (1705-1780), ქართლის მეფის თეიმურაზ II-ის კარის მოძღვარი, ქართული ეკლესიის ორთოდოქსული ფრთის მეთაური.

[2] ალბათ, გულისხმობს საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქს ანტონ I-ს (1744-1756; 1763-1788)

[3] ცხადია, საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი ანტონ I.

[4] დიდად მნიშვნელოვანი ინფორმაციაა. ჩვენი აზრით, უკვე კათოლიკობისკენ მიდრეკილმა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, ანტონ I ბაგრატიონმა, სომეხ სასულიერო პირთან კათოლიკე მისიონერების დისკუსია, რომელშიც კათოლიკე მამების გამარჯვება ანტონ I-ს, ალბათ, არც ეჯჭვებოდა, იმ საშუალებად მიიჩნია, რომ ქართველ დიდებულთა (წყაროს ენით "თავადთა") წინაშე კათოლიკობის უპირატესობის დემონსტრირება მოეხდინა.

[5] უნდა გავიგოთ ჩვენს აზრზე მოვაქციეთ.

რის შემდეგაც ბრბომ ისე ძლიერ შემოგვიტია, რომ მთავარი[1], რათა მათგან დაეცფარეთ, იძულებული გახდა თავისი კაცები ეახლებინა სახლამდე; გზაზე ისინი გეესროდნენ ქვებს, ტალახს და მსგავს თავხედობას სჩადიოდნენ; ამგვარად ისინი დიდხანს იქცეოდნენ და ამ დროის მანძილზე მათი სირცხვილი არც აწუხებდათ. აქედან, თქვენს ფრიად პატივცემულებასა და ღირსებას შეუძლია ნახოს, აუცილებელია თუ არა ამ მხარეებში სწაელული ბერმონაზვნების გაგზავნა, რადგან აქ მეტ-ნაკლებად ყოველთვის საჭიროა ბჭობა. მართალია, დროის გასვლის შემდეგ სომხები დამშვიდდნენ, მაგრამ არასოდეს ამბობდნენ უარს ჩვენდამი სიძულვილზე და ეწადათ აქედან ჩვენი განდევნა. რადგან ვერ მიაღწიეს მიზანს ვერც ფულის ძალით, ვერც პაექრობით, მათ სხვა სტრატაგემა მოიფიქრეს, რომელიც სინამდვილეში ყველაზე ძლიერი იყო.

f. 489r.

1754 წელს გორის სომხები გაერთიანდნენ თბილისის სომხებთან და ყველა ერთად მივიდა მეფესთან[2] და არასერიოზული საბაბით, რომ [მამები] ყველას აფრანგებენო[3], აქედან ჩვენი გაძევება მოსთხოვეს; რამდენადაც ერეკლე მეფე წინააღმდეგი იყო ამისა, ისინი დედოფალთან მივიდნენ საჩუქრებით, თუმცა მისი მეშვეობით მეფისაგან ვერ მიიღეს ის, რაც უნდოდათ. მაგრამ მათ [მეფისაგან] მიიღეს წერილი, რომელშიც მეფე[4] ბრძანებდა, რომ მომავალში არავის მიეღო კათოლიკობა და ის, ვინც გაკათოლიკდებოდა, დაუყოვნებლივ გაეძევებინათ საკუთარი სახლიდან და მთელი ქონება ჩამოერთვათ. შემიძლია ვთქვა, რომ ამ წერილით დიდად გაბედნიერდნენ სომხები. საკმარისია ითქვას შემდეგი: ისინი[5] ყველა თავის ეკლესიაში[6] ამას ისე გაყალბებულად კითხულობდნენ და ამის გამო დანარჩენებს ისეთი შიში დაეუფლათ, რომ არ სჯეროდათ, თუ ოდესმე ჩვენთან კავშირს შესძლებდნენ. მოკლედ რომ ვთქვათ, ისინი ყოველდღე ჩვენს საწინააღმდეგოს ლაპარაკობდნენ და ყოველ წუთს ეძებდნენ საშუალებას, რათა საწადელისათვის მიეღწიათ. მაგრამ უფალი, რომელსაც არ სურს ამ მისიონის წაშლა, ყოველთვის ანგრევს მათ ხრიკებს და ამდენ მტრებს შორის კათოლიკური სარწმუნოება კიდევ უფრო აყვავდება.

ამჟამად თბილისში კათოლიკეთა რიცხვი დიდ-პატარიანად 400-ს შეადგენს. მათ შორის, როგორც ეს ბევრ ქვეყანაშია, არიან კარგებიც და

---

[1] ალბათ, ქართლის მეფე თეიმურაზ II (1744-1762).

[2] ცხადია, ქართლის მეფე თეიმურაზ II-სთან.

[3] ე. ი. აკათოლიკებენო.

[4] უნდა ვიგულისხმოთ ქართლის მეფე თეიმურაზ II.

[5] ე.ი. სომხები.

[6] ალბათ, თბილისისა და გორის სომხურ ეკლესიებში.

უმანკონიც, თუმცა...(არ იკითხება)...მართალია, რომ კარგები ბევრად აღემატებიან მეგობრების რიცხვს, ასევე...(არ იკითხება)...

უგანათლებულესო და დიდად პატივცემულო ბატონო, ყველა ცდილობს პატივი სცეს მათ წეს-ჩვეულებებს, მე ვითხოვ მარხვის დაცვას და მარხვისას უმთავრესად ეიღებ თევზს, როგორც მთელს აღმოსაელეთშია, ერზერუმში,

f. 489 v.

ტოკატში, ტრაპეზუნდში, კონსტანტინოპოლში, სმირნასა და ბარიში. მართალია, თბილისის მისიონში ის მიუთითებს კათოლიკეებს, რომ [მარხვისას] სიფრთხილით მოეკიდნენ ჭამას, რადგან [აქ] ყველა[1] აბსოლუტურად არაფერს ჭამს და აკრძალულია ერთ მაგიდასთან არაკათოლიკე სომხებთან ჭამა. როგორც უკვე ვთქვი, ყველა ჩვენი კათოლიკე იცავს თავის წეს-ჩვეულებას, რაც არ იწვევს განსაკუთრებულ გართულებებს, თუმცა ზოგიერთ კათოლიკეს აიძულებენ დაიცვას ორი ცნობილი მარხვა, ე. ი. ნათლისღების... (არ იკითხება)... მაგრამ... (არ იკითხება)... ჩემს დროს მისიონის განსაზღერების წინააღმდეგ პირდაპირხაზოვნად დავადგინე, რომ მისიონერებს ეკრძალებათ ამ დღეებში[2] ხორცის ჭამა, რასაც მისიონერები დათანხმდნენ და ყველა ჩემი მეთვალყურეობის ქვეშაა.

ის, რაც ხდება თბილისში, ჩვეულებრივ ასე ხდება [მთელს] საქართველოში და ის, რასაც ამბობენ თბილისის სომხები და ქართველები კათოლიკეების წინააღმდეგ, იგივეს ამბობენ და აკეთებენ გორშიც.

1753 წელს თბილისის არქიეპისკოპოსი კირილე, ეროვნებით ქართველი, გორში ჩავიდა და დაიწყო კათოლიკე მღვდლების დევნა, ზოგი [კათოლიკე] ცემეს, ზოგი ციხეში ჩააგდეს, სხვები კა ხახლში ჩაკეტეს: ამის შესახებ თბილისის პატრიარქს, რომელმაც მას გაუგზავნა ბრძანება, რომ ბევრი ხმაურის გარეშე... (არ იკითხება)...

f. 490r.

თუმცა იმ დროს, ხუთი თვის მანძილზე, ის ყველაზე მეტად დევნიდა კათოლიკეებს, მაგრამ დაბრუნდა რა აღიარებულ სომეხ მღვდელ სახელად საკასთან[3] (Don Sacha), ასევე კათოლიკეების მთავარ მტერთან [ერთად], რათა გაეხრიკათ ისინი, როგორც უწინ, მაგრამ...(არ იკითხება) თბილისში კათოლიკეებიდან ზოგიერთმა მეფესა და პატრიარქს მიმართეს არქიეპისკოპოსის წინააღმდეგ, რომელმაც მრავალი დევნა და უსამართლობა დაატეხა თავს [კათოლიკეებს]. ის ხელახლა გამოიძახეს თბილისში და იძულებული

[1] იგულისხმება მართლმადიდებელნი, რომლებიც მკაცრად იცავენ მარხვას.
[2] იგულისხმება მარხვის დღეებში.
[3] ალბათ, ისააკი.

გახდა კათოლიკეებისათვის დაებრუნებინა ის, რაც მათ წაართვა დიდძალი ფულის სახით.

ახლა გორში 100 კათოლიკეა, თუმცა ზოგიერთი ამა თუ იმ სოფელშია გაფანტული. ამ დროს გზები უსაფრთხოა და თუ გაიგეს რომელიმე ქარავანი მიედინება, მისიონერები მათ შესახვედრად მიდიან, რათა რამდენიმე სულიერი საუბარი ჩაუტარონ და წმინდა საიდუმლოებები შეასრულონ. თითქმის ყველა კათოლიკე, როგორც გორის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ, არის ქართული ტიპიკონის და ცხოერობენ მის შესაბამისად: მართალია, ისინი ცოტანი არიან, მაგრამ უნდა ვთქვა, რომ კარგი კათოლიკეები არიან და ყველაფერში თავის სულიერ მმართველს ემორჩილებიან. მათ ისინი ხვდებიან, როგორც მისიონერებს და როგორც ზემოთ ვთქვი, ზოგიერთებს თბილისიდან, სამწუხაროდ, უნდოდ ხვდებიან. თქვენო უგანათლებულესობავე და ფრიად პატივცემულებავე, იმერეთში რაჭის მისიონზე არაფერს ვამბობ, რადგან კონსტანტინოპოლის ბერძენთა პატრიარქმა თავისი წერილით დაიწყო კათოლიკე მისიონერების დევნა. ეს მისიონი დაიკარგა, რადგან მამები, რომლებიც იქ იყვნენ, სამარცხვინოდ გააძევეს, სახლი და ეკლესია მიწასთან გაასწორეს. ყველაზე მეტად ამაზრზენი იყო ტილოზე

f. 490 v.

შესრულებული ჯვარცმის ხატის დანაკუწება და ეკლესიის საკურთხეველზე დაყრა. ამ მისიონის დაკარგვამ, უწინარეს ყოვლისა, ძლიერ დაამწუხრა ყველა მისიონერი, რადგან ამ მხარეში მისგან დიდი ნაყოფის მიღებას მოელოდნენ. მაგრამ კაცთა საუკუნო ცხონების მეტისმეტად მოშურნე სატანამ, ძლიერი ცეცხლი დაანთო და მისი ჩაქრობა მარტივი არ იქნება, რადგან ნათქვამია: ბჭენი ჯოჯოხეთისანიც ვერ ერეოდა მასო. საქართველოს სხვა დანარჩენმა მისიონებმაც იწუნიეს ასეთი დაპირების ნაყოფი. საქართველოში კონსტანტინოპოლის ბერძენთა პატრიარქის მიერ გამოგზავნილმა სამმა ბერმა იმერეთში რაჭიდან ყველა მისიონერი განდევნა. [ბერძენი ბერები] იმერეთიდან თბილისში წავიდნენ, რათა აქაც ზიანი მიეყენებინათ კათოლიკური სარწმუნოებისათვის, როგორც ეს გააკეთეს რაჭის მისიონში, თუმცა დამარცხდნენ და შერცხვენილნი წავიდნენ აქედან, რადგან ვერც მისიონერებისა და ვერც კათოლიკეების წინააღმდეგ ვერაფერს გახდნენ. ეს იმიტომ, რომ [საქართველოს] პატრიარქმა[1] და თავადებმა ჩვენი განდევნის ნაცვლად, ისინი განდევნეს, რადგან ჩვენდამი დიდი სიყვარული ჰქონდათ და არაერთხელ დაგვიფარეს რომაულ კათოლიკური ეკლესიის მტრებისაგან, როგორც ეს ამ წერილიდან ჩანს. თქვენი უგანათლებულესობისა და დიდად პატივცემულის წინაშე დამდაბლებული ვბედავ და გთხოვთ წყალობას, რომელსაც ორი წელია გთხოვთ მამა-პრეფექტი, რომ რომის პაპმა, ან წმინდა

[1] ცხადია, ანტონ I კათოლიკოს-პატრიარქი.

კონგრეგაციამ [საქართველოს] პატრიარქს, ასევე მეფე ერეკლეს წერილი ანდა წმინდა კრების კურთხევა მოკლე

f. 491r.

ეპისტოლეთი გამოუგზავნონ. [ეს] მეფე ერეკლემ სამჯერ მთხოვა. ასე რომ, ეს არანაკლები უპირატესობა და სულიერი სარგებელი იქნებოდა აქაური საბრალო მისიონისათვის.

ისევ გაეიმეორებდი ახალციხის მისიონის შესახებ: რამდენადაც ეს [მისიონი] არანაირად არაა დამოკიდებული მამა მისიონერების...(არ იკითხება)... სხვა ხელმძღვანელზე და მეთაურზე, რადგან ეს ეპარქია [შედის] კონსტანტინოპოლის მონსინიორ ეიკარიუსის საპატრიარქოში და ამიტომ არ შემიძლია მასზე ეისაუბრო, თუნდაც რომ მქონდეს ძალიან აუცილებელი მოტივები, რათა ღვთის დიდებისათვის გულმოდგინედ და პატივით შემესრულებინა თქვენი უგანათლებულესობისა და დიდად პატივცემულის ბრძანებები.

№16

კაპუჩინი მისიონერის ჯულიო ბონავენტურა და ტრენტოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციას

1757 წლის 21 სექტემბერი

[რელაციის] ასლი

რელაცია მისიონერებისა და კათოლიკეების დევნის შესახებ, რომელიც საქართველოს დედაქალაქ თბილისში 1755 წლის 12 დეკემბერს დაიწყო[1]

f. 498r.

კონსტანტინოპოლის ამჟამინდელი პატრიარქის მონაზონ კირილეს[2] წინამორბედი[3], როგორც კი პატრიარქის ტახტზე ავიდა, მუდმივად ეძებდა უფრო და უფრო მაცდურ ხრიკებს, რათა მთელი საქართველოდან კაპუჩინი

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1708-1760. V. 2., ff. 498 r-499v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** პატ. მ.თამარაშვილმა თავის ცნობილ ნაშრომში (**მ. თამარაშვილი.** ისტორია კათოლიკობისა..., გვ. 373-375) ბოლო გვერდის გარდა იგი მთლიანად მოიტანა. როგორც ირკვევა, მან ტექსტის ზოგიერთი ადგილი ზუსტად ვერ ამოიკითხა და ამიტომ თარგმანი ნაკლულოვანი გამოდგა. ჩვენ შევეცადეთ, რაც შეიძლებოდა დედნიდან ზუსტი თარგმანი გაგვეკეთებინა, რამაც საშუალება მოგვცა მ. თამარაშვილთან დაშვებული უსუსტობები აღმოგვეფხვრა.

[2] კონსტანტინოპოლის პატრიარქი კირილე V კარაკალოს ნიკეელი (1752-1757).

[3] საუბარია კონსტანტინოპოლის პატრიარქ პაისი II ქიუმურჯიოღლუზე (1751-1752).

მისიონერები გაეძევებინა. ამ მიზნით კონსტანტინოპოლიდან ყოველ წელს ორ ბერს აგზავნიდა, რომლებიც მოწყალების მიღების საბაბით ყველგან აბნევდნენ ხსენებული პატრიარქის მიერ ხელმოწერილ ჩვენს წინააღმდეგ მიმართულ ცირკულარულ წერილებს. 1753 წელს მან[1] მიაღწია იმას, რომ გაგვაძევეს რაჭის, რომელიც მდებარეობს კავკასიის მთიანეთში, ახალი სამკვიდრებლიდან; ამით უფრო გალაღდა, რადგან სერიოზული წინააღმდეგობა არ შეხვედრია, თუმცა იქ[2] ჩვენს წინააღმდეგ ეინმეს გაგზავნას უარყოფდა. მან ისევე გამოგზავნა წერილები და მაცნეები და ბოლოს და ბოლოს მიაღწია იმას, რაც ეწადა.

აქამდე[3] კათოლიკეებს იცავდა საქართველოს პატრიარქი[4], რომელიც საკუთარ თავს ყველასაგან დამოუკიდებლად მიიჩნევდა და ჩვენ კეთილი თვალით გვიყურებდა. [მან] დამალა მისადმი [კონსტანტინოპოლიდან] გამოგზავნილი წერილი და კონსტანტინოპოლელი ბერები საქართველოდან თავაზიანად გაისტუმრა. ბოლოს და ბოლოს, ღვთის მადლით აღძრულმა რომის წმინდა სარწმუნოება მიიღო და აღთქმა მისცა ჩვენს მისიონერს, გორის [მისიონის] უფროსს ჯიროლამო და ნორჩას. მან აღიარა რა ჭეშმარიტება, ცდილობდა სხვების გულში მის თანდათან მოხერხებულად ჩანერგვას; ამიტომ ამ ქვეყნის ერთი ქალბატონი, რომელიც თავის დროზე მისი სულიერი შვილი იყო, დარწმუნდა წმინდა ეკლესიის[5] წიაღში შესვლაზე. როცა ეს ქალბატონი მძიმედ დასნეულდა, ნათესავები, მეგობრები და სხვ. მიეიდნენ მის სანახავად. ასევე მათ შორის იყო მეფე თეიმურაზის, საქართველოს დიდი ნაწილის მფლობელის[6] ქალიშვილი. არ შემიძლია ვთქვა, რა გამოეცხადა აეადმყოფს, როცა ასეთი სიტყვები ამოაფრქვია: "ო! რომის წმიდა მამავ, ილოცე ჩემთვის, რადგან დიდხანს ვიყავი ცრურწმენით სიბნელეში". მეტი არ იყო საჭირო მეფის ასულს გაეგო, რომ ეს ქალბატონი კათოლიკე იყო; მიუბრუნდა გარშემომყოფთ და [უთხრა]: "ეჰ! ხედავთ, დასძინა მან, ეს ფრანკი[7] ყოფილა; მაშ კარგი, მამაჩემი დაბრუნდება ლეკებთან ომიდან და შემდეგ ვნახოთ".

f. 498 v.

მართლაც, როგორც კი მეფე, მამამისი, თბილისში დაბრუნდა, მეფის ასულმა აუწყა მას[8] ამ წარმატების[9] შესახებ და [მეფემ] ყურადღებით

---

[1] საუბარია კონსტანტინოპოლის პატრიარქ კირილე V კარაკალოს ნიკეელზე.

[2] ე. ი. რაჭაში.

[3] ე. ი. დევნის დაწყებამდე.

[4] იგულისხმება საქართველოს პატრიარქი ანტონ I ბაგრატიონი (1744–1755; 1764–1788).

[5] იგულისხმება კათოლიკობა.

[6] იგულისხმება აღმოსავლეთ საქართველო.

[7] ე.ი. კათოლიკე.

[8] ე.ი. მეფე თეიმურაზ II-ს.

[9] ქალბატონის მიერ კათოლიკობის მიღებაზე.

განიხილა, ვის შეეძლო ქალბატონის [კათოლიკობაზე] მოქცევა. ეჭვი პატრიარქზე მიიტანა, რადგანაც კარგად იცოდნენ, რომ ის [ქალბატონი] პატრიარქის სულიერი შვილი იყო, მისიონერებს კი არასოდეს ჰქონდათ ურთიერთობა ამ ოჯახთან, რომელიც თითქმის საქართველოს სახღვართან ცხოერობდა. პირველ რიგში პატრიარქზე ეჭვობდა, რადგან უწინ შეეტყო, რომ მათი პატრიარქი ნამდვილად კათოლიკე იყო. ამიტომ სიმართლის გასარკვევად დაქრთამეს მეფე, მისი წინამძღვარი ერასტი[1] (Erasto) და მათი ერთი მონაზონი, რომელმაც თავი ისე მოაჩვენა თითქოსდა სარწმუნოებაზე ბევრი ეჭვი ჰქონდა, პატრიარქთან წავიდა მის განსაქარვებლად. მოაჩვენა რა თავი ისე, რომ სრულიად კმაყოფილი იყო პატრიარქის გადაწყვეტილებითა და პასუხებით, მეფესა და მის მოძღვარს მომხდარზე ყველაფერი მოახსენა. მეფე თეიმურაზმა მოისმინა რა ცრუ მონაზონისაგან ყოველივე, განრისხებულმა ბრძანა, რომ დაუყოვნებლივ მოეწეიათ არქიეპისკოპოსების, ეპისკოპოსებისა და თბილისის ბერ-მონაზონთა მეთაურების კრება. მეფისა და კრების სახელით შეკრებილებმა პატრიარქთან გაგზავნეს ორი ეპისკოპოსი, რათა გაეგოთ, რომელ სარწმუნოებას მისდევდა ის. და პატრიარქმა, როგორც მათი კრების მეთაურმა, მისვლა ითხოვა, მაგრამ მეფემ და შეკრებილებმა ის არ დაუშვეს შიშის გამო. [ეს იმიტომ], რომ პატრიარქის დასწრებით არ შერცხვენილიყვნენ მისი მეტოქეები და ის გამარჯვებული არ წასულიყო ამ ადგილიდან, სადაც სურდათ მისი გაკიცხვა. ამიტომ მათ მეორედ მიუგზავნეს ორი ეპისკოპოსი, რათა კელავ ეკითხათ, რომელ სარწმუნოებას მისდევდა. განმეორებით თხოვნას სულგრძელად და მხნედ უპასუხა, რომ ის კათოლიკეა და ვისაც უნდა ცხონება, მან ეს სარწმუნოება სრულად უნდა მიიღოს და დაიცვას. ასეთმა პასუხმა უფრო მეტად განარისხა მეფე და პატრიარქის მტრები, რომელთაც მაშინვე აჰყარეს ღირსება, ხოლო მერე ჯერ ბევრი პირფერობით, შემდეგ მუქარით უნდოდათ, რომ ისევ თავის მხარეზე მოექციათ, თუმცა მუდმივად ძლიერი და ურყევი იყო. [ამიტომ] ის ერთ სოფელში გაგზავნეს მონანიებისათვის, თუმცა მისი შეურაცხყოფისაგან თავი შეიკავეს.

f. 499r.

ეს უბრალო პოლიტიკა იმ მიზანს ისახავდა, რომ მისი ოჯახი და ნათესაობა არ გაეხელებინათ, რადგან თვით მეფეს შეიძლება საფრთხე დამუქრებოდა. მაგრამ მათ ჯაერი იყარეს სამ კათოლიკე სასულიერო პირზე, რომელბიც პატრიარქის სამსახურში იდგნენ. მათ სამი დღე დაატარებდნენ ქალაქის ქუჩებსა და მოედნებზე, ყოველნაირად შეურაცხყოფდნენ და ლანძღავდნენ, ისე ძლიერ გაჯოხეს ორი კათოლიკე ქალი, რომ ტკივილისაგან ერთი მესამე დღეს გარდაიცვალა.

---

[1] პატ. მ. თამარაშვილმა, ჩანს, დედნიდან სწორად ვერ ამოიკითხა და მას რაბუთის უწოდებს (**მ. თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 374)

ამ ხმაურის გაძლიერებას ხელი შეუწყეს საქართველოს ყველა მხარის ქორეპისკოპოსებმა[1], მსაჯულებმა, მეფემ და უმეტესად სომეხმა სქიზმატიკოსებმა. მათ წააქეზეს მეფე ჩვენს წინააღმდეგ, იმდენი უჩიჩინეს, იმდენი ოქრო შესთავაზეს, რომ ბოლოს და ბოლოს მან ბრძანება გამოსცა მისი სამეფოდან ჩვენი გაძევების შესახებ; მეფემ არც ჩვენი მიღება ისურვა.

კონსტანტინოპოლის ბერძენი ბერები, რომელთაგან ერთ-ერთი ეპისკოპოსი იყო, თბილისთან ძალიან ახლოს იყვნენ დამალულნი და როგორც კი ერთი მხრით წავედით, მეორე მხრიდან ისინი შევიდნენ ქალაქში, ეკლესიაში საჯაროდ წაუკითხეს მათ პატრიარქის[2] წერილი და დაანგრიეს მთავარი ტრაპეზი, [ეკლესია] მათებურად აკურთხეს და იქ დააყენეს ქართველი მღვდელი, რათა მისთვის მოეელო. მეფემ[3] ადგილობრივ არქიეპისკოპოსზე გააჩუქა გორის ჩვენი მეორე ეკლესია. ორი წლის უკან ჩვენ გაგვაძევეს რაჭიდან და ახლა საქართველოში არაფერი არ დაგვრჩა. განჯაში, დაახლოებით რვა წლის წინ, ჩვენი ორი ღირსი მამა-მისიონერის სიკვდილით, იქ განადგურდა ჩვენი ეკლესია და სახლი. როცა დანარჩენი მამები ახალციხის თავშესაფარს ტოვებენ, მათი ერთსულოვანი მოწონებით მამა-პრეფექტმა გამაგზავნა რწმენით, რომ როგორმე ეპოვათ ამდენ ბოროტებაზე რაიმე წამალი, რომელიც ამაოდ იკურნება კონსტანტინოპოლში; ევნაში გაურკვეველი ომის გამო, რომელშიც რუსეთის იმპერატრიცა იქნება ჩაბმული, ღვთის წყალობით ხედავენ ავსტრიის იარაღის... (არ იკითხება)... გვიწევს

f. 499 v.

მიტოვებული და საფრთხეში ჩავარდნილი კათოლიკეების გამო ქვითინი და ვევედრები თქვენს ფრიად პატივცემულობას წყალობას...(არ იკითხება)... ასე რომ, მონსინიორ ნუნციოსთან მუშაობის გამო ევნაში ვბინადრობ და ვეყრდნობი მათ კეთილგონიერებას, რომ მოეიპოვო მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის სარეკომენდაციო წერილი მოსკოვის იმპერატრიცასადმი; რომ რუსეთის დიდმა მეფემ ჩვენს სასარგებლოდ მოსწეროს საქართველოს მეფეს[4], რომელიც ძალიან საჭიროებს მის მხურვალე ერთგულებას, რათა საკუთარი სახელმწიფოს ტახტზე მყარად იჯდეს. ჩვენ მარტო [დავრჩით] სომხებთან, რომელიც ყოველთვის მხარდაჭერილი იყო მეფისაგან.[5] დღემდე მჯერა, რომ საქართველოს სამეფო ოჯახი, წმინდა ტახტი, მოძღვრები და სათნოების დამცველები, განსაკუთრებით მისი ყოვლადუწმინდესობა, ყველანაირ სწრაფ და ძალიან ფასეულ დახმარებას აღმოუჩენენ საქართველოს

---

[1] პატ. მ. თამარაშვილი მათ უწოდებს მეფის ნაცელებს, რაც სწორი არაა (**მ. თამარაშვილი**. ისტორია..., გე. 375).

[2] იგულისხმება კონსტანტინოპოლის პატრიარქის.

[3] ცხადია, ქართლის მეფე თეიმურაზ II-მ

[4] ცხადია, ქართლის მეფეს თეიმურაზ II-ს.

[5] ე. ი. ქართლის მეფე თეიმურაზ II-საგან.

საბრალო კათოლიკეებს, რომლებიც უკვე გახდნენ საძულველნი არსებანი, რომ თქვენი ყოვლად უწმინდესობისა და ყოვლად ღირსშესანიშნავის უმორჩილესი მსახური.

ძმა ჯულიო ბონავენტურა და ტრენტო. კაპუჩინი მისიონერი საქართველოში.

საქართველო

დაასკვნა პარიზში მონსინიორმა ნუნციომ

21 სექტემბერი 1757.

№17

მეფე ერეკლე II-ის წერილი კაპუჩინ მამა-მისიონერს ლეონარდოს[1]

1761 წლის 21 აპრილი

ლეონარდოს!

ქ: ჩვენ მაგიერად ჩვენს დიდს იმედს დიდათ იმედათ მისაჩენელს, მისახედავს და არაოდეს ჩვენგან არ დასაიწყარს ახალციხის თემის უფროსს და დიდებულის ეპისკოპოზის[2] მაგიერს პატრი უფროსს[3]. მრავალი მათის სრულის თავის საკადრი მოკითხვა და უმიზეზოდ ბრძანებს სიხარული მოეხსენოს ამხანაგად. თქვენი წიგნი მოგვეიდა, დიდათ გვეამა და რაც მოგეწერათ ყველა ეუწყით და მანამ ჩვენ კახეთიდამ მოვიდოდით, თქვენ წასულიყავით. ახლა ამას გაუწყებთ. ცოტა ხანი არის, რომ ჩვენი სახლი შეუძლოთ არის. არა ვიცით ხველა-სურდო არის თუ ისე სხვა ცხელება რომ არის. ჩვენი ეშიგაღასი ბაში რევაზ გამოგვიგზავნია თქვენის სიკეთისა და ღ-თის მოყვარულობისაგან ამას მოგელით, რომ არ დაზარდეთ და ამას გამოყვეთ. ვიცით, რომ მანდ ბევრი საქმეები გაქვს, მაგრამ ჩვენის ხათრისათვის მანდ ერთი ვინმე ან ეართაპეტი და ვინც იცოდეთ ხუცესი ცოტას ხანს მანდ თქვენ მაგიერად დააყენოთ და თქვენ წამოხვიდეთ. ვიცით, რომ ქრისტიანების მოყვარული ხართ და ქრისტეს გულისათვის არ დაზარდეთ

---

[1] Archivio della SCPF, «Persia", t. III, № 7. ეს წერილი პირველად გამოაქვეყნა პატ. მ.თამარაშვილმა (**მ. თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 379-380)

[2] უნდა გავიგოთ ახალციხის ეპარქიუსი.

[3] ლეონარდო და ეიტერბო იყო ახალციხის კაპუჩინთა მისიონის ეიცე-პრეფექტი, დროებით ეპარქიუსის თანამდებობაც ეკავა. პატრი ლეონარდო თავიდანვე თბილისში ან გორში ცხოვრობდა სამისიონერო საქმიანობას და ახალციხეში მხოლოდ 1755 წლის შემდეგ გადავიდა (დაწერ. იხ: **მურმამ პაპაშვილი, ზურაბ გამეზარდაშვილი.** ერეკლე II-ის წერილი ლეონარდო ეიტერბოელისადმი. ჟურნ.: "საისტორიო ეკლესიკალები", 2011, №22, გვ. 42-47)

ხვალეე ამგვარებს. ამიტომ შემოგიკეეთეთ თუ ჩვენც გამოგველი რასმე და ან ჩვენი ხათრი და სიყვარული გაქვს ამას მოგელით, რომ მალე წამოხვიდეთ ღ-თის მოწყალებით მაგისთანა [სნეულება არ არის], მაგრამ თქვენი მოსვლა მუნასიბი ენახეთ. ახლა ღმერთის შეწეენით მაგ გზაზე მშვიდობა არის და კარგად წამოხვალთ და როდესაც წასვლა გინოდესთ ღ-თით კარგად მშვიდობით გაგისტუმრებთ. ეს რევაზ ეშიგაღას ბაში რომ გამოგეიგზავნია თუნდა ჩვენ მოვსულვართ მანდ. თუნდა ეს ასე უნდა დაიჭიროთ ღ-თსამცა ნუღარ დაზარდებით ამას გამოყვენით და ამას წინათ ჩვენ აქ არ ვიყავით და თქვენთვის ჯორი მოერთმევინათ იმის ჯარიმათ ერთი ჯორი მოგვირთმევია კარგი და ერთიცა ცხენი მოგვირთმევია, რომ მამდედამეე ამავე ცხენით უნდა წამოხვიდეთ და ერთი სხვა ჯორიც გამოგვიგზავნია თქვენის ბარგის ასაკიდებლად და სამოცი ზარ მაჰმუდი ფლური მოგვირთმევია წამლიანა და რიგი ნახეთ რასაც დაეშურებით წამოსვლას თქვენ იცით.

აპრილს კა. ქეს. უმეი". ერეკლეს ბეჭედი.

№18

კაპუჩინი მისიონერის ალიოზ და პრაგას რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

ახალციხე, 1767 წლის 18 მარტი[1]

f. 179r.

უღრმესი პატივისცემით ვისურვებ თქვენს გამოჯამრთელებას და გაუწყებთ, რომ აქამდე ზუსტად ხუთჯერ მიეწერე რომში წერილი, მაგრამ პასუხი არც ერთზე არავის უნახავს. ამბობენ, შეიძლება გზაზე რომელიმე არაკეთილმოსურნე გადაელობა. ამაეე დროს, როცა სასოწარკეეთილნი ვიყავით და ხსნას ვერ ეხედავდით, უფალმა უიმედოდ არ დატოვა კაპუჩინები, რადგან კაპუჩინებსა და გატანჯულ მორწმუნეებს (რასაც ისინი აქამდე განიცდიან) ნუგეში მოუვლინა. თქვენს ფრიად პატივცემულებას იმედიანად გაუწყებთ, რომ იმერეთის პირველმა ერისთავმა[2] (princeps Eristavi Imeretanus) მონსინიორ კათალიკოსთან[3] ერთად წერილობით სამჯერ მთხოვა ძმა დიონისო და ერთი მღვდელი გამეგზავნა მის ქვეყანაში, რათა იქ სამუდამოდ

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1761-1778. V. 3., ff.179r.-180r. **წერილი დაწერილია ლათინურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** პატ. მ.თამარაშვილმა თავის ცნობილ ნაშრომში მოტანილი აქვს ამ წერილის ერთი ნაწილი (**მ. თამარაშვილი.** ისტორია კათოლიკობისა..., გვ. 385-386)

[2] იგულისხმება როსტომ რაჭის ერისთავი (1750-1769).

[3] იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი ბესარიონი (1742-1769).

დარჩენილიყვნენ. ამასთან ერთად ღირსეულმა მამამ იერონიმემ[1], ჩემმა წინამორბედმა, დამაჯერა, რომ ადვილად არ მერწმუნა მათი წერილები, უწინარეს ყოვლისა, ახლა გამეფებული ომებისა და ბერი აკადებულის (monachum Akadebuli)[2] გამო, რომელიც მზად იყო ძალის გამოყენებით ხელახლა დაეწყო ჩვენი დევნა. როცა მესამედ მომწერა [წერილი] თაეადმა[3] და კათალიკოსმა[4], იერონიმესთან მოთათბირებითა და ფაშას[5] (Baschae) ბრძანებითა და სარეკომენდაციო წერილით, იმერეთში გაეგზავნე ძმა დიონისიო, რომელსაც

f. 179 v.

გადავეცი ბეჭედდასმული ინსტრუქცია იტალიურ და ქართულ ენაზე, რომელსაც დასახელებულმა ძმამ და ბატონებმა ღიად, ფიცის ქვეშ უნდა მოაწერონ ხელი. ასევე ძმა დიონისიომ ორი სანუგეშო წერილი მომწერა, რომელშიც მაუწყა, რომ ყველა დიდებულმა თანხმობა დაადასტურა და ბატონმა კათალიკოსმაც[6] (ასევე თვით ბერ-მონაზონმა აკადებულმა), რომელმაც, ავადმყოფობისაგან უფლის შემწეობით განკურნებულმა, ასევე თანხმობა განაცხადა წერილობით და გვეეედრება ონსა და რაჭაში უწინდელი მდგომარეობა ეფექტიანად აღვადგინოთ დასახული მიზნით. ბოლოს, მას[7] იქ სამი სავანე აუშენებია, ასევე დაუწყია ეკლესიის [აგება] და მოიწადინა ამის [გადმოცემა], მაგრამ ამას არ დაეეთანხმე, სანამ არ გამომიგზავნის თვით მთავარ დადიანისა (princips Thadiani) და ახალი მეფის[8] წერილობით თანხმობას. აქამდე ვერ მოხერხდა ჩვენი წასვლა იმის გამო, რომ თურქებმა იარაღი მიმართეს სოლომონის წინააღმდეგ და [მეფე] განშორებულია სამეფოს. ამის გამო წასვლა მისი[9] ვერ მოხერხდა. სუსხიანი ზამთარია, მაგრამ თუ წერილს მივიღებ იქ მღვდელს გავგზავნი და [ამის შესახებ] ვაუწყებ ფრიად პატივცემულ მამებს. ამავე დროს მეფე ერეკლემ (Rex Heraclius) ჩემდამი წერილში გორის პატარა თემისათვის, რომელსაც მისცა სახლი, როგორც ცნობილია თბილისში, მთხოვა ღირსეული მამა გიორგის გაგზავნა. მასში[10] გამართეს საკურთხეველი და კათოლიკეები ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე

---

[1] ალბათ, იერონიმე და ნორჩა.
[2] ბერი დაყუდებული?
[3] იგულისხმება როსტომ რაჭის ერისთავი.
[4] იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი ბესარიონი.
[5] იგულისხმება ახალციხის ფაშა.
[6] იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი ბესარიონი.
[7] ე. ი. აკადებულს.
[8] იგულისხმება იმერეთის მეფე სოლომონ I (1752-1784).
[9] ე.ი. დიონისიოს.
[10] იგულისხმება გორის სახლში.

f. 180r.

ასრულებენ საიდუმლოებებსა და სხვა საეკლესიო მსახურებას. მამა ლაურენტის (P. Laurentius) (რომელსაც განუზრახავს თავის პროვინციაში დაბრუნება, რის გამოც ეწუხვარ, რადგან მას შეეძლო საკუთრივ პროვინციის მშენებელი ყოფილიყო) თვით უფალმა უბოძა მეფის (principe) წყალობა. ამ მიზეზით ამაეე მამა გიორგისთან გავგზავნე კაცი, რათა უკან გამომეხმო ართვინიდან, სადაც უკვე 6 თვეა მისიონში დიდი გულმოდგინებით ასრულებს თავის მოვალეობას, გამართა სკოლა და ასწავლიდა ბავშვებს, ხოლო იქაურ პირველმღვდელმთავრებს უსწორებდა ცდომილებებსა და ნაკლოვანებებს.

ორი კვირის წინ გავგზავნე მამა გიორგი გორში, მაგრამ მისი მისელის შესახებ ჯერ არაფერი მოსულა. ღირსმა მამა დომინიკემ (R. P Dominicus) და მამა ლაურენტიმ (P. Laurentius) მომწერეს, რომ აღდგომის შემდეგ მამა გიორგი მთავარმა თუ მეფემ[1], როგორც ქართველები უწოდებენ, თბილისში იხმო. ამის გამო საჭირო იყო მის ადგილზე სხვა მღვდელი გამეგზავნა. ეს ეუთხარი მამა ანდრიას, რომ მომზადებულიყო წასასვლელად. სხვა არავინ მყავს საქართველოში ახლა ისეთი, რომელმაც იცის ქართული ენა და მედიცინაშიც იყოს განსწავლული.

ფრიად ღირსეულსა და პატივცემულ მამას მორჩილი მსახური.

ძმა ალიოზ და პრაგა პრეფექტი, კაპუჩინი მისიონერი.

№19

კაპუჩინი მისიონერის დომენიკო და ტრიესტეს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი[2]

საქართველო, თბილისი, 1775 წლის 24 ნოემბერი

f. 331r.

უწინ მქონდა პატივი ჩემი ღრმა პატივისცემა გამომეხატა მისადმი და მადლობა გადამეხადა თქვენთვის სომხურ და ლათინურ ენებზე ბეჭდური გამოცემის გამოგზავნისათვის. გაცნობებთ ზოგიერთ სიახლეს საქართველოს მისიონის შესახებ. რადგან რომიდან ჩემს წერილებზე არაფერს მპასუხობენ, მაქვს საბაბი ეჭვი შევიტანო, რომ ისინი შეიძლება [გზაზე] დაიკარგა. ამჟამად

---

[1] ცხადია, მეფე ერეკლე II-მ.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1761-1778. V. 3., ff. 331r-339v. წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება. პატ. მ.თამარაშვილმა თავის ცნობილ ნაშრომში მოტანილი აქვს ამ რელაციის ერთი ნაწილი (მ. თამარაშვილი. ისტორია კათოლიკობისა..., გე. 388-391)

ჩვენი მისიონი სომეხთა სასტიკი დევნის გამო მეტად დაცემულია. ეს მოხდა ეჩმიაძინის ანტიპატრიარქის, რომელსაც სიმონს[1] (Simone) ეძახიან, დიდძალი ფულის გაღებით, წაქეზებითა და მხარდაჭერით. ვალდებული ვარ თქვენს ფრიად პატივცემულებას მივაწოდო მოკლე და უტყუარი ინფორმაცია ამ უსამართლო დევნის შესახებ, რათა იგი შემდეგ თავაზიანად აუწყოთ პროპაგანდა ფიდეს ყოელადუწმინდეს მამებს, რომელთაც ჩვენ ვთხოვთ დახმარებას, მითითებებსა და განკარგულებებს, თუ რარიგ მოვიქცეთ, რომ ახლანდელი მტკივნეული მდგომარეობა დავამშვიდოთ.

გასული წლის მაისის[2] თვეში მეფე ერეკლემ თავისი მეორე ვაჟიშვილი ლევანი[3] დააქორწინა. ქორწილზე მოწვეული იყო არა მხოლოდ ამ ქვეყნის ყველა დიდებული, არამედ მრავალი უცხო [მხარის წარმომადგენელიელი], რომელთა შორის დაპატიჟებული იყო სომეხთა ზემოხსენებული ანტიპატრიარქიც; თუმცა ის ქორწილში თვითონ არ მოვიდა, მაგრამ თავის მაგიერად გამოაგზავნა ორი ეპისკოპოსი ვართაბეტი[4] (მათ შორის იყო ის ვართაბიეტი, რომელმაც რვა წლის წინათ ახალციხეში კათოლიკეების დევნა წააქეზა), რომელთაც 300 თუმნის, რაც ჩვენს ფულზე დაახლოებით 3000 სკუდოს უდრის, საჩუქრები გამოატანა. როგორც კი ქორწილი დამთავრდა, ორმა სომეხმა ვართაბიეტმა თავისი ხალხის[5] მღვდლებთან და დიდებულებთან იფიქრეს, რომ იმ საჩუქრების წყალობით, რომელიც ერეკლეს მიართვეს, ის[6] ნებისმიერ უსამართლო გადაწყვეტილებას მიემხრობოდა და ამით ესარგებლათ. ამიტომ ზემოხსენებული საჩუქრების გარდა, მათ [მეფეს] შესთავაზეს 700 თუმანი, ანუ 7000 სკუდო, იმ პირობით, რომ ერეკლე მეფე ნებას დართავდა, იძულებით ისევ სომხურ სარწმუნოებაზე მოექციათ არა მარტო 20 წლის მანძილზე კათოლიკობაზე მოქცეულნი, არამედ ამ ქალაქიდან[7] მამა-მისიონერების განდევნის შემდეგ სომეხი მღვდლების მიერ მონათლულთა მშობლებიც. მეფეს თვალი აუხვია არა იმდენად სომხების მაცდურმა დაპირებებმა, რომ ისინი ფულითა და საკუთარი სისხლით საჯაროდ დაიცავდნენ მას მტრებისაგან, რომლებიც ტახტის წართმევით ემუქრებოდნენ, რამდენადაც უფრო აცდუნა 700 თუმანმა მათ შეთავაზებაზე, რომ თითოეულ სომეხს, ვინც კი კათოლიკობასთან დათმობაზე მიდიოდა ისეთი გამძვინვარებით მოქცეოდნენ, როგორც მოისურვებდნენ.

---

[1] ეჩმიაძინის კათოლიკოს-პატრიარქი სიმეონ I (1763-1780).

[2] ე. ი. 1774 წლის მაისში.

[3] ლევან ბატონიშვილი (1756-1781).

[4] ვართაპეტი-სწავლული ბერი სომხურ ეკლესიაში, არქიმანდრიტი.

[5] ცხადია, იგულისხმება თბილისში მცხოვრები სომეხი მღვდლები და წარჩინებულნი.

[6] ე. ი. მეფე ერეკლე II.

[7] იგულისხმებიან თბილისში მცხოვრები სომხები.

ამრიგად, 3 ივნისს (ე. ი. ამ წერილის დაწერის, 1775 წლის 24 ნოემბერი, თარიღიდან გამომდინარე, ამაეე წლის 3 ივნისს) ზარების რეკვით სომეხმა ეპისკოპოსებმა იხმეს თავიანთი ხალხი და დახურეს ყველა დუქანი და სახელოსნო. [შეკრებილებმა] ერთხმად განაცხადეს, ენახოთ კათოლიკეები თუ როგორი სიმხდალითა და სიამაყით მოგვეპყრობიან და ამგვარად ვიხილავეთ, ვინ მიემხრო ჩვენს წმინდა სარწმუნოებას[1], რადგან შეშინებულნი გაგვშორდებიან, ხოლო ვინც მტრულადაა ჩვენი სარწმუნოებისადმი[2], ისინი კიდევ უფრო სასტიკნი გახდებიან. ყველა სომეხი შეიკრიბა და გაემართა მეფის სასახლის ერთ ძალიან ვრცელ ადგილზე, სადაც მეფე თავის რამდენიმე უკეთურ მოსამართლეს ხელმძღვანელობდა და [აქედან] გაგზავნილ პოლიციის ჩაფარს ხან ერთ, ხან მეორე, თითქოსდა განაწყენებული კათოლიკე მიჰყავდა; არ იბრალებდნენ ფეხმძიმე ქალებსაც, რომელთაგან ორს, შიშისა და ცუდი მოქცევის გამო, მალე მუცელი მოეშალა. აქ არ შემიძლია აღვწერო ის, თუ როგორი შეურაცხყოფით, დაცინვითა და გინებით მიათრევდნენ საწყალ კათოლიკეებს ამ არჩეულ მოსამართლეებთან. მათ წინაშე თუკი რომელიმე თავის დაცვას შეეცდებოდა, ყველა ხმას უწევდა და მათ ლანძღავდა და წყევლიდა; ის, ვინც უშიშრად განაცხადებდა, რომ სურს იცხოვროს და მოკვდეს ამ ორთოდოქსულ სარწმუნოებაში[3], მას დიდხანს უმოწყალოდ სცემდნენ, შემდეგ სატუსაღოში აგზავნიდნენ და მანამ არ ათავისუფლებდნენ, სანამ დიდძალ ფულს არ გადაახდევინებდნენ. ამის გამო ზოგი ჩვენი კათოლიკე დიდ გასაჭირში ჩავარდა, ხოლო ზოგი ვალებში ჩაეფლო. რამდენადაც ბევრი იყო კათოლიკობაში ბრალდებული, დევნა და სასამართლო პროცესი ორი თვე გაგრძელდა, რომლის განმავლობაში საშინელი მუქარითა და არაადამიანური მოპყრობით მათ ორივე სქესის 8 პირს უარი ათქმევინეს წმინდა სარწმუნოებაზე[4] და აიძულეს სომეხთა მწვალებლობა მიეღო. საჯაროდ ჩემი შერცხვენის მიზნით სამჯერ დამიბარეს ამ უკეთურ სასამართლოში, სადაც მაძლევდნენ ზოგიერთ ისეთ კითხვას, რომელიც უაზრობა იყო და მიზნად ისახავდა ჩვენი წმინდა სარწმუნოების აბუჩად აგდებას. მეფე ერეკლე მაშინ არ დასწრებია[5] სასამართლოს, რადგან ჩემი ძალიან რცხვენოდა, როგორც ეს მან ერთ თავის მესაიდუმლესთან აღიარა, 12 წლის მანძილზე ჩემი ერთგულებისა და მსახურების გამო.

---

[1] იგულისხმება კათოლიკური სარწმუნოება.

[2] იგულისხმება კათოლიკური სარწმუნოებისადმი.

[3] ე. ი. კათოლიკურ სარწმუნოებაში.

[4] ე. ი. კათოლიკურ სარწმუნოებაზე.

[5] ამ ინფორმაციის მიხედვით ჩანს, რომ ამ სამი დაკითხვის დროს მეფე ერეკლე II სასამართლოში არ მისულა.

როგორც კი ერეკლე მეფის უსამართლობა ყველასათვის ცხადი გახდა, ქართველ მართლმადიდებელთა დიდმა და საუკეთესო ნაწილმა, განსაკუთრებით ბერებმა, ეპისკოპოსებმა და მათმა კათალიკოსმა, ანუ პატრიარქმა[1] დაუფარავად გაიცხეს მეფის უსამართლო მოქცევა. არა მხოლოდ [ქართველი] მართლმადიდებელი ბერები, არამედ თვით პატრიარქიც, ასევე მეფის უფროსი შვილი, რომელთაც ევბრალებოდით ხანგრძლივი უსამართლო ჩაგერის გამო, მოვიდნენ ჩვენთან, რათა ევნუგეშებინეთ ჩვენს მწუხარებაში. მათ ეს ვერ გაეგოთ, თუ როგორ დააბრმავა და გაამძვინვარა ფულმა მეფე ერეკლე ისე, რომ ყურს არ უგდებდა საპატიცემლო ხელქვეითებს, როცა ისინი ჩვენს დახმარებაზე საუბრობდნენ. ამავე დროს, როცა სასტიკად გვდევნიდნენ, მუდამ მატყუარა მეფე ერეკლემ ერთი თავისი კარისკაცი ჩემთან გამოგზავნა და მამცნო: "ყოველგვარი ორგულობის გარეშე გარწმუნებთ, რომ ძალიან დაეალებული ვარ უფროსი პატრის, რომელიც მრავალ შემთხვევაში ერთგულად მემსახურა; ვიცი, რომ დამწუხრებული

f. 332r.

იქნება უსიამოვნებებითა და კინკლაობით, რომელიც ხდება კათოლიკეებსა და სომხებს შორის, მაგრამ უნდა მოითმინოს, რადგან ამას საჭიროებს ქვეყნის საქმეები; თუმცა, როგორც მამებისათვის, ასევე მათი ხალხისათვის შედეგი კარგი იქნება". ამის შემდეგ, როგორც უწინ, დიდი უსამართლობითა და სიამაყით აგრძელებდა საბრალო კათოლიკეების დევნას, რის შედეგად, ის ტირანს დაემსგავსა.

ამით არ დასრულებულა მეფე ერეკლეს მთელი უსამართლობა. ასრულებდა რა სომხებისადმი მიცემულ სხვა ხელსაყრელ დაპირებებს, მან კათოლიკეების წინააღმდეგ გამოსცა რამდენიმე უკეთური ბრძანება, [რომელიც] მჯერა, ეშმაკმა ჩააგონა. ამ ბრძანებებში მოჭორილი და ცრუ დაპირებების შემდეგ, ცუდად და ირიბად იყო რა ნათქვამი ჩვენს კათოლიკურ სარწმუნოებაზე, მან გადაჭრით დაადგინა: თუკი მომავალში რომელიმე სომეხი მიიღებს კათოლიკურ სარწმუნოებას, მას ორი თვით მიუსჯიან სატუსაღოს, სადაც სარჩოდ მხოლოდ პური და წყალი ექნება, ხოლო ერთი თვის აქ ყოფნის შემდეგ 300 კაცი გაწკეპლის, მთელი ქონება ჩამოერთმევა, მერე სახლიდან გააძევებენ სიცოცხლის ბოლომდე ერთ სოფელში, საიდანაც გაქცევას ვერ შეძლებს. პატრმა, რომელმაც კათოლიკობაზე მოაქცია რომელიმე, ჯარიმად უნდა გადაიხადოს 50 თუმანი, რაც უდრის 500 სკუდოს

[1] ცხადია, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ანტონ I ბაგრატიონი. ეს ნათლად ადასტურებს იმას, რომ ანტონ I-ს, როგორც თავისი დროის ყველაზე დიდ პროგრესულ ადამიანს, მეორედ მცხეთის ტახტზე ასვლის შემდეგაც არ შეუწყვეტია კათოლიკე სასულიერო პირთა მიმართ ლოიალური დამოკიდებულება და ქრისტესმიერი სიყვარულის გამოვლენა.

და ბოლოს, მეფის ქვეყნიდან[1] უნდა იქნეს გაძევებული. ეს არის მოკლედ ბარბაროსული ბრძანებები, რომელიც საინტერესოა, რაც ერეკლემ ფულის გამო გააკეთა. პროპაგანდა ფიდეს ყოველადუწმინდეს მამებს ვთხოვეთ, რომ

f. 333v.

აღმოგვიჩინონ ძალუმი დახმარება და ქმედითი მფარველობა მიმდინარე ამ საეალალო ვითარებაში, რათა ჩვენი წმინდა სარწმუნოების უფრო და უფრო მძვინვარე მტრების შემდგომი შეურაცხყოფისაგან გვიხსნან და გაგვათავისუფლონ. ამ მეტად ტანჯულ კათოლიკეებს, თუ უფლის განგება რამეგვარად არ შეეწევა, ადამიანურად რომ ვთქვა, ძალიან მეშინია, რომ ეს მისიონი, რომელიც ყველაზე მრავალრიცხოვანია მთელი სპარსეთის მისიონებში, ერთ დღეს ვერ ვიხილოთ იმ ძალის ამგვარი ხერხის გამო, რაც ანტიპატრიარქის[2] გულმოდგინე ეერაგულ იდეაშია მოცემული. დარწმუნებული ვარ, რომ მათი უწმინდესობის ბრძნულ გონებას უკეთ, როგორც ეს მორჩილს შეუძლია გაიგოს, ხელეწიფება ჩვენი მტრების რისხვა დააოკოს, თუმცა მათ, პატივსცემდნენ რა ყველაზე მორჩილს, კეთილგანწყობილი დანანებით მომისმინეს, რამდენადაც კათალიკოსმა ანდა ბერძნების პატრიარქმა[3] (Patriarcha delli greci), რომელსაც ძალიან სწყურია ნახოს მოთვინიერებული სომხები, მირჩია, რომ ამ ჩვენი საბრალო მისიონისათვის ძალიან სასარგებლო იქნება, თუკი საფრანგეთის კონსტანტინოპოლელი ელჩი და იმპერატორის[4] ინტერნუნციო[5] ჩაერეოდნენ. (რადგან ეს ორი სამეფო კარი, როგორც მეფე ერეკლესათვის, ასევე ანტიპატრიარქისათვის არის უფრო პატივსაცემი და მოსარიდებელი). მათ[6] ამ თემაზე ორივეს მოსწერეს, უჩიოდნენ პირველს, ე. ი. მეფე ერეკლეს, მისი პიროვნებისათვის შეუფერებელ საქციელს და კათოლიკეებისადმი უსამართლო დამოკიდებულებას, რომელმაც დროთა განმავლობაში შეიძლება მოუტანოს მას ბევრი ზიანი. ანტიპატრიარქს შეეძლო ეჩივლა ხსენებული ელჩებისათვის, რადგან ის კათოლიკეების დევნისთვის იყენებს ფულს, რომელიც იკრიბება დიდი ბატონის[7] ქვეყანაში, მაგრამ თუ ის თავს შეიკავებდა ასეთი უსამართლო საქმისაგან, ცხადია, დაკარგვის საფრთხის ქვეშ დააყენებდა [ფულის აკრეფის] ნებართვას, რომ მისმა ბერებმა დიდი ბატონის ქვეყანაში თავისი ხალხისა და ეკლესიისაგან მოაგროვოს [ეს ფული]; ასეთივე საჩივრით შეეძლო

---

[1] იგულისხმება აღმოსავლეთ საქართველოდან.

[2] იგულისხმება ეჩმიაძინის კათოლიკოს-პატრიარქი სიმეონ I (1763-1780).

[3] ცხადია, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი.

[4] იგულისხმება რომის სალვთო იმპერიის იმპერატორი და ავსტრიის ერცერცოგი იოსებ II (1765-1790).

[5] ინტერნუნციო (internunzio /internuncio) - პაპის დიპლომატიური წარმომადგენელი, რანგით ნუნციუსზე დაბალი.

[6] საფრანგეთის ელჩმა და ინტერნუნციომ.

[7] ე. ი. ოსმალეთში.

მიემართა ორივე დესპანს კონსტანტინოპოლის სომეხთა პატრიარქისათვის, რომელიც იქ არის ეჩმიაძინის ანტიპატრიარქის აგენტი და შემდეგ ყოვლად უწმინდესი [კარდინალები] იფიქრებდნენ გამოსავალზე. მისწერდნენ წერილს შედეგის მისაღწევად ქერიმხან ვექილს (Charimchan Vechile), ანუ სპარსეთის სამეფოს ეიკარს. მჯერა, რომ იგი რაყამით ანუ ფირმანით, რომლის ძალით შემოვედი საქართველოში 13 წლის წინ, დაავალდებულებდა მეფე ერეკლეს და ეჩმიაძინის ანტიპატრიარქს, სპარსეთის ეიკარს დამორჩილებოდნენ. რუსეთის სამეფო კარის რეკომენდაციები ვერ მოგვცემს რაიმე ეფექტს, რადგან იგი უკმაყოფილო და ნაწყენია მეფე ერეკლესაგან და არც ესენი მოეკიდებიან [დადებითად] ამ სამეფო კარის რეკომენდაციებს. მეფეს გაამხნევებს თქვენი უგანათლებულესობისა და უწმინდესობის ის ინფორმაციები, რომლისაგან შემდეგ ულირსეულესი მამემი გაიგებენ, რა აიღონ ყველაზე წმინდა...(არ იკითხება)... ამ მისიონისათვის სასარგებლო და შეების მომტანი.

f. 338r.

დიდი ხნის მანძილზე ეცდილობდი მომენახულებინა ახალციხე. ბედმა მაშინ გამიღიმა, როცა ეისარგებლე ჩვენს მეფესა[1] და ახალციხის ფაშას შორის ზაეით განმტკიცებული ეითარებით და ვეწვიე ახალციხეს. ეიმედოვნებდი აქ ეიპოვიდი რაიმე დახმარებას თბილისის ამ სახლის ვალების დასაფარად, მაგრამ იმედები გამიცრუედა. ახალციხის სახლი ძალიან ღარიბული და მეტწილად ვალებში ჩაფლული ენახე, რადგან 1774 და 1775 წლის სუფსიდიებმა ჩვენამდე ვერ მოაღწია. ამის მიუხედავად, ვემორჩილები რა წმ. კონგრეგაციის საპატიო ბრძანებებს, ხელიდან არ გაეუშვი გზის გამონახეის საშუალება და მამა ფედელე და რიეოლტო და მორჩილი ძმა ფელიჩე და ფულინო დაუყოვნებლივ გავგზავნე გილანის პროეინციაში, რომელთა მგზავრობისათვის აუცილებელი იყო 500 პიასტრი, ვამბობ ხუთასსხეა ნიეთებთან ერთად. ეს სხეა ნიეთები, რომელიც მიეცი იმ სახლისათვის და ეს ფული, ასევე ეალად ავიღეთ პროცენტებში. მე არ ეფიქრობ, რომ წმინდა კონგრეგაცია ამ ხანგრძლივ მოგზაურობაზე გაღებულ ხარჯებს გადაჭარბებულად ჩათელის, რადგან ყოეელთვის ტერიტორიაზე, სადაც მისიონერებმა უნდა გაიარონ, ძვირია მებარგულები, აუცილებელია საჩუქრები, რომელიც უნდა მიართვა ხანს, სადაც უნდა ჩაეიდნენ აღმოსაელური ტანსაცმლით, აუცილებელია მედიკამენტები, რომლის გარეშეც არ მოგზაურობენ, ასევე სხეა საგნები და ფულიც, რომელთა უქონლად აქ შეუძლებელია რამდენიმე ხანი თაეი შეინახონ. ამასთან გარწმუნებთ, რომ საქართველოდან გილანში მისიონერების მგზაერობისათვის ორჯერ მეტი ხარჯია საჭირო, ეიდრე ეს მისიონერს ეეროპიდან საქართველომდე სჭირდება. ამ მიზეზით ჩვენი მისიონი მძიმე ვალებში იმყოფება. თქვენს უგანათლებულესობას და

[1] იგულისხმება მეფე ერეკლე II.

ყოველად პატიეცემულებას ეთხოვე, რათა გასული ორი წლის ფულადი დახმარება და მომაეალი წლის 500 პიასტრი, რომელიც გამოვიყენეთ გილანში ორი მისიონერის გაგზავნისათვის, რაც შეიძლება ჩქარა გამოაგზავნოთ ახალციხეში, რათა მისიონის ვალები არ გაიზარდოს პროცენტებისა და ასევე ფულის სესხად აღების, ან სხვა რაღაც აუცილებლობის გამო. თავს ვალდებულად მიეინნე ვთქვა სიტყვა იმ ფაქტზე, რაც მოხდა ამ ქალაქში[1], დევნის შემდეგ დღემდე მონსინიორ ისაიასთან, სპარსეთში სალმასტიის ეპისკოპოსთან დაკავშირებით, რომელიც რამდენიმე წლის წინ ნესტორიანელობიდან კათოლიკურ სარწმუნოებაზე მოექცა. ამ ეპისკოპოსს 13 წლის წინ გაეცანი ქერიმ ხანის[2] სპარსეთის სამეფოში ჩასელისას. ეს ეპისკოპოსი ისაია 8 წლის წინ ჩამოვიდა ამ ქალაქში მეფე ერეკლესთან, რომელსაც სურდა მის გაუკაცრიელებულ ქვეყანაში სხვადასხვა მეზობელი ქვეყნებიდან მრავალი ადამიანი ჩამოესახლებინა. ამ საქმეზე

f. 338 v.

ხსენებული ეპისკოპოსი ამ ქალაქში ერთ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში დარჩა. ამ ხნის მანძილზე ის ყოველთვის ჩვენს სახლში თავის მღვდელ სახელად აბრაამთან ერთად წირვას აღავლენდა და მე არ ძალმიძდა მოემსახურებოდი [მათ] და პატივი მიმეგო ისე, როგორც ამას სახელმწიფო და სარწმუნოება ითხოვდა. თუმცა ერთხელ, ვიყავი რა უკმაყოფილო იმით, რომ ღამით სომხური რიტის სამ კათოლიკეს ფარულად უბოძა მღვდლის ხარისხი, გავაფრთხილე, რომ უმაღლესი პონტიფექსის[3] მიერ ბოძებული განსაკუთრებული პრივილეგიის გარეშე, მას არ შეეძლო სხვა რიტის მქონე პირის ხელთდასხმა. ამ ქალაქში მან ერთ წელზე მეტი დაჰყო, თუმცა თავისი პროექტი ვერ განახორციელა და გაემგზავრა თავის რეზიდენციაში ერევნის გავლით. აქ მან გაიარა სომეხთა ანტიპატრიარქთან, რომელმაც ის დონ აბრაამის გარეშე ეჩმიაძინში წაიყვანა, სადაც მე არ ვიცი რა მიზეზით, ან რა ხასიათის იყო დოკუმენტი ქალდეურ ენაზე, მონსინიორმა ისაიამ გადასცა ანტიპატრიარქს და არ ესვა რა მას ბეჭედი, ახლა იგი უკან გააგზავნეს ერევანში ანტიპატრიარქის კაცთან ერთად, რათა მას მოეწერა ხელი დოკუმენტზე. დონ აბრაამმა დაინახა რა, რომ დოკუმენტი დალუქა და ეჩმიაძინის კაცს გადასცა (არ ვიცი, წაიკითხა თუ არა მისი შინაარსი), თავისი ეპისკოპოსი ერეტიკოსად შერაცხა და შიშობდა, სალმასტის გზაზე ამ ორ მცველს შორის ჭკუაზე არ შეშლილიყო, მაგრამ ჩავიდა თუ არა ადგილზე, განხეთქილებამ იფეთქა. ასე რომ, ეპისკოპოსისაგან განდგომილი ზოგიერთი ადამიანი ხშირად დადიოდა დონ აბრაამის სახლში, რომელიც ეკლესიის

[1] იგულისხმება ქალაქი თბილისი.

[2] ქერიმ ხან ზენდი- ირანის შაჰი (1750-1779).

[3] ე. ი. რომის პაპის.

მაგიერობას ეწეოდა, ხოლო სხვები დადიოდნენ ეპისკოპოსის ეკლესიაში, რომელმაც არაერთხელ განკვეთა ეკლესიიდან დონ აბრაამი. ამ გათიშულობის დროს, რომელმაც თითოეულ კათოლიკე მგზაერში აღშფოთება გამოიწვია, მონსინიორ ისაიას ხორის ხანმა (Chano di Chori) ბრალი დასდო და ამ დანაშაულისათვის დააკისრა 30 თუმნის, ანუ 300 პიასტრის ჯარიმა; მე არ ვიცი მონსინიორი ამაში იყო თუ არა დამნაშავე, ან ეს იყო ტყუილი, რაც აღმოსაელეთში ხშირად ხდება. მონსინიორ ისაიას დადანაშაულებამ და დასჯამ, მეტად გაამძაფრა მტრობა დონ აბრაამთან, რომელზეც ისაია ეჭვობდა და, ყოველ შემთხვევაში, მას ადანაშაულებდა. ორი წელი გაეიდა, რაც ხორის ხანმა მეფე ერეკლეს მოწყალება სთხოვა, რომელმაც რამდენიმე ხნით გამოგზავნა მამა გიორგი და ტორინო, რათა მოთათბირებოდა მათ სოგიერთი მტრის შესახებ, რომელიც ჩვეულებრივ აწუხებდა მას. მეფე ერეკლე ხორის ხანს მოწყალე თვალით უყურებს და მამა გიორგიმ, რომელიც რამდენჯერმე დაბრუნდა მითხრა, რომ ის დიარბექირის მონსინიორისაგან, რომელიც, როცა ქალაქ ხორის მახლობლად სალმასტში იმყოფებოდა, რათა მონსინიორ ისაია და დონ აბრაამთან შეერიგებინა, ბრძანებებით ძალიან დაიღალა; ეს უკანასკნელი[1] კეთილად განეწყო, რაშიც მან

f. 339r.

მამა დაარწმუნა, მაგრამ მონსინიორ ისაიას, არ იხვედა რა უკან თავისი მრწამსიდან, არასოდეს სურდა თავის მღედელთან შერიგება და არ ემორჩილებოდა თავის კანონიერ წინამძღვარს, დიარბექირის მონსინიორს, რომელმაც, როგორც განსვენებული მამა გიორგი წერდა, კეთილგონიერულად ვერ გამოიყენა ეპისკოპოს ისაიასთან სიმკაცრე, ვინაიდან სჭარბობდა ჟინიანობა, რაც დიდ ზიანს არ აყენებს კათოლიკე საკრებულოს, მაგრამ ახდენს მათზე ზეწოლას. ეფიქრობ, ყველა ეს ინფორმაცია წარედგინება წმინდა კონგრეგაციას და თუ ირწმუნებენ მას, იგი უნდა შეფასდეს იმ ფაქტის მიხედვით, რაც ბოლო წლებში მოხდა თბილისში.

გასული მაისის თვეში ამ ქალაქში[2] ხსენებული მონსინიორი ისაია დაბრუნდა, რათა მეფე ერეკლეს მიერ სხვა წლებში გაკეთებული მსგავსი გეგმა განეახლებინა. შეეცადე ფრთხილად ჩაწვდომოდი მისი ჩამოსვლის [მიზანს]; რამდენადაც ის პირველად ასრულებდა ამას, ჩვენი სახლისა და ეკლესიის გარდა სხვას არას ხედავდა. ვხედავდი რა, რომ ამ მონსინიორის მეორე ჩამოსვლა საეჭვოთ სხვა სახეს იღებდა, გადაეწყვიტე, რომ მას მოეცა რაღაც ნამდვილი ჩანაწერი [იმის შესახებ], თუ რა იყო ნათქვამი ეშმიაძინის ანტიპატრიარქთან, მაგრამ ორი სომეხი ბერი ეპისკოპოსის წინაშე შიშით, რომლებიც იმ დროს ქალაქში აღმოჩნდნენ, არ მოვიდა ჩვენს ეკლესიაში. ჩემი

[1] იგულისხმება დონ აბრაამი.

[2] იგულისხმება თბილისი.

აზრი არ იყო დაუფიქრებელი, რადგან დევნის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე, მე ვეწვიე მეფე ერეკლეს და ის საუბრობდა რა მონსინიორ ისაიას ჩამოსვლის შესახებ, მკითხა: ეს ეპისკოპოსი იყო თუ არა ჩვენთან ეკლესიაში? ვუპასუხე როგორც ჭეშმარიტება ითხოვდა, რომ ეს მეორედ ჩამოსული ეკლესიაში არ ყოფილა, მეფემ საიდუმლოდ მითხრა: იცოდეთ, როცა პირველად ამ ქალაქში ჩამოვიდა სალმასტის ეპისკოპოსი, მე ვკითხე მას, როგორ გახდა ის კათოლიკე და მან მიპასუხა: მე ერთხელ მომატყუეს კათოლიკეებმა და სხვა რა ურთიერთობა უნდა მქონდეს მათთან. სომხებისგან კათოლიკეთა დევნა შემდეგ გზას მიუყებოდა; სომეხი ეპისკოპოსები მთელი სომეხი ხალხისა და დამღვდელოების თანდასწრებით მოუხმობდნენ ესაიას თავისკენ და ეკითხებოდნენ მიზეზს, თუ რატომ არ დადის სომხურ ეკლესიაში ღვთისმსახურებაზე, მისცა თუ არა მათ პატრიარქს წერილი, რომელიც სომხურ რწმენას აღიარებდა? ამდენი ადამიანის დასწრებით შეცბუნებულმა ეპისკოპოსმა ისაიამ სცადა პასუხებისგან თავი აერიდებინა, ხოლო ბოლოს მკვეთრად თქვა: დღეს ვსაჭიროებ იმაზე დაფიქრებას, რათა გავცე ადეკვატური პასუხი, თქვა ეს და მეტი არაფერი უთქვამს. მე მაინც ვერ შევძელი გამეგო, თუ რით დაასრულა მან საქმე სომხებთან, რომელიც გასული წლის აგვისტოს ბოლოს წავიდა თავის ქვეყანაში და ის მე მეტად არ მინახავს. თქვენს ფრიად პატივცემულობას და უგანათლებულესობას მე ამ ფაქტს მარტივად ვულაგებ, რადგან წმინდა კონგრეგაცია ამ ეპისკოპოსის საქციელზე გულუბრყვილოდ იყო ინფორმირებული და, თუკი გადმოვეცი ისეთი ფაქტი, რომელიც ჩემს თვალწინ მოხდა, ვშიშობდი ის არ გამომრჩენოდა. რამდენი არ ვეძიე, მაგრამ ვერ გავიგე, სპარსეთის მონსინიორ ეპისკოპოსი კორნოლიო

f. 339 v.

ევროპიდან დაბრუნდა თუ არა, ან ჩათელის ღირსად აქ, საქართველოში მყოფს, მკითხოს ჩემი გეზით მიწოდებული ინფორმაციის შესახებ, თუმცა ერთადერთმა ვიკარიუსმა გამოხატა ჩემდამი მადლობა.

თქვენს ფრიად პატივცემულებას და უგანათლებულესობას უმორჩილესად ვთხოვ, წმინდა კონგრეგაციამ გამოიყენოს თავისი ქმედითობა ამ საბრალო მისიონის საჭიროებებზე და გამოიჩინოს მისდამი მამისეული სიყვარული, რათა მან შეძლოს მიიღოს დახმარება, აღიდგინოს და გაიუმჯობესოს მდგომარეობა, მოკრძალებით გიკოცნით ხელს და მაქვს პატივი რწმენას მიესდიო.

თქვენს ყოველად პატივცემულებას და ფრიად უგანათლებულესობას

თბილისი, საქართველო, 24 დეკემბერი 1775

უმდაბლესი მსახური

ფრა. დომენიკო და ტრიესტე, კაპუჩინი, პრეფექტი ქალაქში.

№20

კაპუჩინი მისიონერის რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალს

საქართველო, თბილისი, 1777 წლის 24 იანვარი

ყოველადუწმინდესო ბატონო დიდად თაყვანსაცემო პატრონო[1]

f. 357r.

ჩემი სული მეტად ანუგეშა მიმდინარე წლის 20 იანვარს თქვენი ყოველადუწმინდესობის[2] გასული წლის 31 აგვისტოს წერილმა, რომელშიც წავიკითხე მწყემსებრივი ზრუნვა ამ გაჭირვებულ მისიონზე[3]; რომ მიმდინარე 1777 წელს მისიონს გასამრჯელოდ ეძლევა 500 პიასტრზე მეტი, რომელიც ჭრიად პატივცემულმა მამა-პროკურატორმა მოაგვარა და კონსტანტინოპოლში ძმა ფორტუნატო ტრენტოელთან უნდა გაეგზავნა. მას[4] არ მიუღია არანაირი დახმარება ამ დიდი მისიონის საჭიროებისათვის და ჩვენი კეთილისმყოფლისგან ისესხა 500 პიასტრი და გააგზავნა ახალციხეში იმ იმედით, რომ მისი მზრუნველობა გამოიწვევს კმაყოფილებას და საკმაო ფული მიეცემა. ამ კეთილ-სინდისიერი, გულითადი და გულმოდგინე ძმა ფორტუნატოს მსახურებითა და მზრუნველობით ესარგებლობ ამ მისიონში. ამ სასოწარკვეთილი კათოლიკეების დევნა დღესაც ისეთივე გაცხარებით გრძელდება, როგორც გასულ წელს[5] ეჩმიაძინის ერეტიკოსი პატრიარქის მიზეზით. მან საჩუქრების გაღებით, მოისყიდა მეფე ერეკლეს მსაჯულები და ამით შეეძლო ყველაფერი გაეკეთებინა, რასაც მძვინვარე გული უკარნახებდა. სამწუხაროდ, ერთი ამ მეტად ამაყი მეთაურის[6] მოსათვინიერებლად სხვა არანაირი საშუალება არსებობს, გარდა იმისა, რომ რომელიმე კათოლიკე ელჩმა ოსმალეთის კარზე გამონახოს საშუალება, რათა კონსტანტინოპოლის სომეხთა პატრიარქმა მიმართოს მასზე დამოკიდებული ეჩმიაძინის საკუთარ პატრიარქს, რომ საქართველოში კათოლიკეთა დევნას შეეშვას და არ დამორჩილდნენ თურქების მიერ მათ[7] დევნას კოსტანტინოპოლში. ...(არ იკითხება)... თქვენს ყოველადუწმინდესობას უკვე აუწყეს... მამა ფედელე და რივალტოს გილანში გარდაცვალების შესახებ აქ ჩამოსულიდან რამდენიმე თვის შემდეგ. დაღონებული ძმა ფელიჩე და ფულინო (Felice da Fuligno) დამწუხრებული მწერდა, რომ მარტო

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1761-1778. V. 3., ff.357r-358r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება**

[2] წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალი.

[3] საუბარია თბილისის მისიონზე.

[4] ე. ი. ძმა ფორტუნატო ტრენტოელს.

[5] ე. ი. 1776 წელს.

[6] იგულისხმება ეჩმიაძინის პატრიარქი.

[7] ე. ი. კათოლიკეების.

f. 357 v.

დარჩა. გარდა ამისა, ის მატყობინებდა, რომ გილანის ხანთან, ან მთავართან, მცხოვრებ ხსენებულ მამას[1] ისინი დაპირდნენ მცირეოდენ სახსრებს, მაგრამ მან არ იცის, ამ ხალხის[2] მერყეევი ხასიათის გამო, რამდენ ხანს ექნება იგი დანიშნული. მე არ მიეიჩნიე, რომ მისთვის დაუყოვნებლივ გამეგზავნა მემკვიდრე-მისიონერი, რადგან აქამდე არ მიმიღია სრული ინფორმაცია ხსენებული ძმის[3] სტატუსის შესახებ, ან ამ ხანის პასუხისმგებელი პირებისაგან წერილი. თუნდაც იმიტომ, რომ გზაზე ხარჯების გარდა, აქედან გილანამდე აუტანელი გზაა, სადაც მისიონერი განიცდის თავდასხმასა და შეურაცხყოფას იმ ხანებისგან, რომელიც მას იმ გზაზე შეხვდება, როგორც ეს პირველ ორ მისიონერს გადახდა, რომელთაც ამ მთავრის[4] ბატონი[5] იცავდა, მაგრამ ისინი[6] ასევე [მათ] დაპატიმრებას ცდილობდნენ. ამიტომ მივენდობი რა თქვენი ყოლადღუწმინდესობის ბრძნულ გამჭრიახობას, ღირს დაფასება მოსკოვის ყველაზე იოლი გზისა, ასტრახანიდან გემით კასპიის ზღვაზე გილანისკენ, რომელიც დღეს ძალიან პოპულარულია და ამ მისიონის პრეფექტს სხვა დაბრკოლებებს მოუხსნის. მიუხედავად ბოლო დროს კარგი ურთიერთობისა, ამ მოგზაურობაში ყველა ხიფათის გამო, მე არ შევთავაზებ ამ გზას სხვა მისიონერს, რადგან საპირისპირომ [ამაში] დამარწმუნა.

ჩემი სხვა წერილი ოთხი თვეა ფრიად პატივცემული მამა პროკურატორის პრეფექტურაშია, რომელშიც ვთხოვე ჩემს პროვინციაში დაბრუნების ნებართვას არა მხოლოდ იმიტომ, რომ მეტის ატანა არ შემიძლია ამდენი გაჭირვებისაგან, ან უსარგებლო გახდა სერიოზული უძალობისა და შავი ჭირისაგან, ან ასაკისაგან, არამედ იმიტომ, რომ მამა ანდრია და პალერმოს უსრულდება თავისი ათწლეული და მომიწოდებს წასვლაზე, რადგან იცის, რომ ამ მისიონში არ შემწევს მეტი უნარი მსახურებისა, განსაკუთრებით დევნის ვითარებაში. რაც შეეხება მამა

f. 358r.

ანდრეას[7] მის კარგ დოქტრინაში, მისიონისა და ქვეყნების საქმეებზე, არის ღრმა წინდახედულობა და სარწმუნოებრივი სამაგალითოობა. უმორჩი-

---

[1] ე. ი. კაპუჩინ მისიონერს.
[2] იგულისხმება სპარსელების.
[3] იგულისხმება ძმა მისიონერი.
[4] იგულისხმება ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II.
[5] ე.ი. ერეკლე მეფის ვასალი.
[6] ე. ი. ხალები.
[7] საუბარია მამა ანდრეა და პალერმოზე.

ლესად ვთხოე თქვენს ყოელადუწმინდესობას, გამათავისუფლოთ პრეფექტობისაგან[1] და გაიღოთ წყალობა დაებრუნდე...(არ იკითხება)... ქრისტიანული მდგომარეობა, 16 წლის დაქანცული შრომის შემდეგ, რამდენადმე დაეტკბე ამ დასვენებით. დაახლოებით 40 წელი გავიდა, რომ კათოლიკეები მოკლებულნი არიან საიდუმლოების კონფირმაციას, რადგან ისპაანიდან აქამდე დიდი მანძილისა და სიძნელეების გამო, ვერ ხერხდება შესაფერისი ეპისკოპოსის მოელინება. მთელი ჩემი შეგნებით უმდაბლესად ვემორჩილები თქვენს ყოელადუწმინდესობასა და წმინდა კონგრეგაციის ნება-სურვილს, ვიტყოდი, რომ პრეფექტმა დროებით, თქვენს ყოელადუწმინდესობასთან შეთანხმებით, ისარგებლოს მისიონერებისადმი მინიჭებული პრივილეგიით "როცა ეკლესიაში ეპისკოპოსი არ არის, ურწმუნოები მან უნდა განაწესოს", ("mi partibus infdelium, ubi non adest Episcopus cattolicus"), რათა ამ ხალხს არ წაერთვას მირონცხების [საშუალება], რასაც სულმოუთქმელად ითხოვენ. ამ ვალდებულების ქვეშ მათი ამ მნიშვნელობით გამოყენებას ვგულისხმობ, თუმცა ამას არ იმსახურებს, მაგრამ მსურს მერწმუნოთ, მე ულირსი უმორჩილესად ვეამბორები თქვენს წმინდა ბისონს.

თქვენს ყოელადუწმინდესობას.

თბილისი, საქართველო, 24 იანვარი 1777.

№21

კაპუჩინი მისიონერის დომინიკო და ტრიესტეს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალს[2]

თბილისი, 1779 წლის 10 აპრილი

f. 11r.

შეუძლებელია იმ დიდი ნუგეშის გადმოცემა, რომელიც განეიცადე [წერილის] ბოლო ფურცლების კითხვისას, რომელშიც მაუწყებენ რომიდან 18 მღვდლის გამოგზავნას, რომელთა შორისაა მამა ანდრეა, რომელსაც არაერთხელ ვთავაზობდი წმინდა კონგრეგაციას. ამიტომ სწრაფად მოეემზადე კონსტანტინოპოლში გასამგზავრებლად, სადაც იმედი მქონდა მიეუსწრებდი ორ ახალ მამა-მისიონერს და მიეიღებდი ევროპაში ჩემი გაგზავნის ბრძანებას, მაგრამ ჩემი გამგზავრებისათვის დანიშნულ წინა დღეს იმდენი

---

[1] ეს რელაცია ხელმოუწერელია. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ამ რელაციის ავტორი თბილისის მისიონის პრეფექტია, ის უნდა იყოს დომინიკო და ტრიესტე, რადგან ეს უკანასკნელი შეცვალა ანდრია და პალერმომ.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff.11r-11v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** ამ რელაციის პირველი ფურცელი მოტანილი აქვს პატ. მ. თამარაშვილს თავის ცნობილ წიგნში (**მ. თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 392-393).

დარდი შემხვდა, რომ ვიფიქრე, სამუდამო დატუსაღება მომესაჯა, რადგან მეფე ერეკლემ იცოდა ჩემი დადგენილი გამგზავრების შესახებ, გადაჭრით შეეწინააღმდეგა ჩემს გადაწყვეტილებას და გამომიგზავნა თავისი ორი დიდი თანამდებობის პირი, რომელთაც მიმანიშნეს მიზეზზე, თუ რატომ არ მიშვებდა მეფე, ხოლო შემდეგ მეფემ ოფიციალურ მიღებაზე დაასახელა მისეზები, ე. ი. (ეს მეფე ერეკლეს სიტყვებია): 1. ვერ დაგუშვებ თქვენს გამგზავრებას, რადგან თქვენი პიროვნება მე მჭირდება; 2. ქართველ საერო მღვდლებსა და ბერ-მონაზვნებს აქ სურთ თქვენი ყოფნა; 3. მიუხედავად იმისა, რომ სომხები კათოლიკეების დიდი მტრები არიან, მაგრამ აფასებენ თქვენს პიროვნებას და ძალიან უყვარხართ; 4. თქვენმა კათოლიკე ხალხმა წერილობით მთხოვა, რომ არ გაგიშვათ, რადგან ითვალისწინებენ სულიერ ზიანს, რომელიც შეიძლება თქვენი წასვლით მიადგეთ. შემდეგ, ბოლოს, მან ასე დაასრულა: "ძალას ვერ დაგატანთ ნაწილობრივ თქვენდამი სიყვარულის გამო, ნაწილობრივ იმის გამო, რომ თქვენ არ ხართ ჩემი ქვეშევრდომი, თუმცა წინასწარვე ვხედავ, თუ თქვენ წახვალთ, ძალიან სწრაფად იმძლავრებს უწესრიგობა სომხებსა, რომლებიც ამ ქალაქში ძალიან მრავალრიცხოვანი და ძლიერნი არიან და მცირერიცხოვან კათოლიკეებს შორის. ამით კათოლიკეებს მიადგებათ ფიზიკური და სულიერი ზიანი და ყოველივე ამის მიზეზი თქვენი დაჟინებული გამგზავრება იქნებაო". ვერ წარმოიდგენთ, თუ რამდენი ეეხვეწე

f. 11 v.

ხსენებულ მეფეს[1], რათა დამერწმუნებინა, რომ გადაწყვეტილი გამგზავრების შესახებ ნება მოეცა, მაგრამ მუდმივად იმეორებდა დასახელებულ მიზეზებსა და დასკვნას, ასევე დამპირდა, მომავალში ჩემზე წყალობას გაიღებდა...(არ იკითხება)...ზემოხსენებული წერილობითი დასკვნით შეშინებულმა ვერანაირად ვერ მოვახერხე მეპოვა პიროვნება, რომელიც მეფე ერეკლესთან...(არ იკითხება)... ჩემი ნამუსი, რომ ამას გვერდს ვერ ავუვლიდი, რომ ამ მისიონის მონად ვარ მიჩნეული, რომლისთვისაც ელოცულობ, რომ უზენაესს სურდა ეს მონობა ჩემი ცოდვების მისატევებლად დაეშვა...(არ იკითხება)... როგორ იქნება ჩემი გათავისუფლებით გახარებული. ნებისმიერ შემთხვევაში მე არ დავრჩები პრეფექტად, უფრო სწორად, გთხოეთ დაუყოვნებლივ გამიწვიოთ, გამიწიეთ რეკომენდაცია სხვა სამეფო კარზე, თუ რა და როგორ შეგატყობინებთ...(არ იკითხება)... არაფერი არ დამრჩა, გარდა თქვენი ლოცვებისა, რომ სამეფოების მბრძანებლებმა[2] გამათავისუფლონ ამ ქვეყნისაგან[3].

მინაწერი

დიდად პატივცემულო მამაო: ერთი ჩვენი კონსტანტინოპოლელი კათოლიკე ასატურას შეილმა გააკეთა ვერცხლის ძაფი, აიღო აქ იგი თბილისში

[1] ე. ი. მეფე ერეკლე II-ს.

[2] ალბათ, იგულისხმება დასავლეთ ევროპის მონარქებმა.

[3] ე. ი. საქართველოს მისიონისაგან.

ჩემგან, რაზეც მან მისწერა მის სიძეებს, რომელთაგან ერთს ჰქვია სიმონი. ეს უკანასკნელი კონსტანტინოპოლ'ში აკეთებს ჩიბუხებს, ხოლო მეორე მარჯვედ ეაჯრობდა შეკერილი გორგლებით...(არ იკითხება)..პატივისცემის ნიშნად მისცენ სახლი და ითხოვეს თავის წილად, რომ სახლი გადასცენ მის უწმინდესობას და შემდეგ შემატყობინეთ, რამდენი არის მისაცემი, რაზე მიანიშნოს, როგორ სურს მას ეს გადასცეს. ეს ალექსანდრე კარგი ადამიანია და ამიტომ გეეედრებით, რომ წყალობა უყოთ. ის გეტყვით ამის შესახებ, საკუთრიე წარმოგიდგენთ თავს და ამის გარეშეც ვალდებულია ისინი ეძებოს. საეარდისთვის[1] ჩემს მემკვიდრეს დაეუტოვე საფასური.

უმორჩილესი მსახური, ძმა დომენიკო და ტრიესტე, კაპუჩინი, პრეფექტი და მთავარი ეიკარი საქართველოში.

№22

კაპუჩინი მისიონერი მაურო და ვერონას რელაცია რომის ერთ-ერთ კარდინალს

თბილისი, 1781 წლის 14 მარტი ძველი სტილით

თქვენო ყოელადუწმინდესობა[2]

f. 44 r.

დღეანდელი ამ ქვეყნის აბსოლუტური პატრონის, მეფე ერეკლეს, საპატიო ბრძანებები მაძლევს შემთხვევას თქვენი ფრიად პატივცემულების წინაშე წარვსდგე. ამ მეფეს სურს, რომ მის იმპერატორობით უდიდებულესობას[3] წარუდგინოს თავისი რამდენიმე საგანგებო საქმე. [ისარგებლა რა იმ] შემთხვევით, რომ ამ მისიონის ექსპრეფექტი დომინიკო და ტრიესტე, რომელსაც [მეფე] პატივისცემით ეკიდებოდა, როგორც გულითად ადამიანს, ვისაც დიდი ოსტატობით შეეძლო რთული საქმეების მოგვარება[4], მას მიანდო

---

[1] "საეარდე" ("Rosario")-მარიამისადმი მიძღვნილი ლოცვა, ჩამოყალიბებული 1400 წლის ახლოს. შედგება ათეულებად დაყოფილი 150 გიხაროდენისაგან, რომლებიც ერთმანეთისაგან გამოიყოფა მამაო ჩვენოს და დიდების ლოცვებით და "საიდუმლოდ" წოდებული ქრისტეს ცხოერების რომელიმე ფაქტის ხსენებით, რომლის შესახებაც გრძელდება მედიტაცია ათეულის წარმოთქმისას. (**პიერო პეტროზილო.** ქრისტიანობის ლექსიკონი, თბ., 2011, გვ. 283).

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 44r-45r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი სრულად პირველად ქვეყნდება.** ამ რელაციის ორი ფურცელი მოტანილი აქვს პატ. მ. თამარაშვილს თავის ცნობილ წიგნში (**მ. თამარაშვილი.** ისტორია..., გვ. 398-399). შეეცადეთ წინამდებარე რელაციის თარგმანი უფრო ზუსტი ყოფილიყო, ეიდრე ეს პატ. მ. თამარაშვილთან არის.

[3] იგულისხმება რომის საღეთო იმპერიის იმპერატორი და ავსტრიის ერცჰერცოგი იოსებ II (1765-1790).

[4] როგორც ამ ინფორმაციიდან ირკვევა, დომენიკო და ტრიესტე, ტერჯესტის მისიონის ყოფილი პრეფექტი, ფლობდა დიპლომატიური მოლაპარაკებების უნარს და

მისი შესრულება. ამიტომ მას უბრძანა, რომ პირველად მიეიდეს თქვენს ყოვლადუწმინდესობასთან[1], რათა ჩემი ეს წერილი წარმოგიდგინოთ; [მეფე ერეკლემ წერილში] მეც მიბრძანა, შეევედრო თქვენს ყოვლადუწმინდესობას, რომ გვერდზე გადადოს მისიონში მრავალი წლის მანძილზე ყველა მისი[2] პირადი დამსახურება და მიიღოს ის, როგორც მეფის მიერ გაგზავნილი [დესპანი] არა მხოლოდ მის ყოვლადუწმინდესობასთან, რომლისადმი უნდა გამოხატოს თავისი ერთგულება და გულმოდგინება, არამედ კელავ გააგზავნოს მის იმპერატორობით უდიდებულესობასთან, რათა აწარმოოს [დიპლომატიური] მოლაპარაკება მის რამდენიმე საჩქარო საქმეზე. ამ მიზნით ის[3]

f. 44 v.

კიდევ ერთხელ ევედრება თქვენს უწმინდესობას, რომ მას[4] სურს მის უდიდებულესობასთან [დომენიკოს] თან აახლოს სარეკომენდაციო წერილი, რომელიც მის უდიდებულესობას არა მხოლოდ სულიერად შთააგონებდა, არამედ მნიშვნელოვანი საქმის მქონე ადამიანებთან მოლაპარაკების, პატივისცემისა და მზრუნველობის სურვილს აღუძრავდა. ეს მეფე, როგორც მადლიერი და ძალიან კეთილი გულის პატრონი, საჯაროდ აცხადებს, რომ უფრო განუხრელად და მხურვალედ დაიცავს კათოლიკე ეკლესიას[5], ვიდრე ეს ოდესმე იყო. ნებისმიერი შუამდგომლობა, რასაც თქვენი უწმინდესობა გასწევს მისი უდიდებულესობა იმპერატორის წინაშე, საჯაროდ აცხადებს მეფე და ფიცავს, რომ თქვენი უწმინდესობა არ ინანებს, არამედ პირიქით, ისინი ბლომად ნახავენ შესაბამის ეფექტსა და სამსახურს. ყველაფერი, რაც დავწერე, ამაეე მეფე ერეკლეს პირითაა [ნათქვამი] და მისი გრძნობებითაა [გადმოცემული].

მე უფრო მეტად, ვიდრე ნებისმიერი სხვა, ვაგებ პასუხს ამ წერილზე, რადგან მისი ღირსება, მამა პრეფექტი ამ ქალაქში[6] არ ბინადრობს, არამედ გორშია. ძმა ალესიოს, რომელიც ასევე იმყოფება თბილისში, არა აქვს კავშირი სამეფო კართან და მის შესახებ ბევრი არ იცის.

ამ ნიშნით შეარჩია ის ერეკლე მეფემ, რომ დიპლომატიური მისიით გაეგზავნა დასაელეთში. დომენიკო და ტრიესტეს ამ მისიის შესრულება არ დასცალდა, რადგან დასაელეთის გზაზე, ის 1781 წლის 3 იელისს, კონსტანტინოპოლში გარდაიცვალა (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გე399; ი. ტაბაღუა. საქართველო საერთაშორისო არენაზე XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში, თბილისი, 1979, გვ. 62).

[1] ანუ წმინდა კონგრეგაციის კარდინალი, უფრო შესაძლებელია, კარდინალ-პრეფექტი.

[2] დომენიკო და ტრიესტეს.

[3] მეფე ერეკლე II.

[4] მეფე ერეკლე II-ს.

[5] ცხადია, რომის საღეთო იმპერიის იმპერატორის იოსებ II-ის მიერ ერეკლე მეფის თხოვნისადმი სათანადო დახმარების აღმოჩენის სანაცვლოდ.

[6] იგულისხმება ქალაქი თბილისი.

f. 45r.

ამის გამო, თავს უფლებას ვაძლევ მიეუნდო აგრეთვე მათ წმინდა მანტიას, რათა პატივის მიგებით საჯაროდ განეაცხადო.

თბილისი, 14 მარტი-ძველი სტილი, 1781.

თქვენს უწმინდესობას.

P.S.

ამ დილით, 16 მარტს, მეფე ერეკლემ მიბრძანა, თქვენს უწმინდესობას შეეატყობინებინა, რომ წერილის მიმტანი მამა-მისიონერი დომენიკო ვენაში, რაც შეიძლება მალე გაგზავნოს.

ძმა მაურო და ვერონა[1]

№23

მორჩილი ფორტუნატო და ტრენტო მამა დომენიკო და ტრიესტეს შესახებ[2]

კონსტანტინოპოლი, 1781 წლის 18 აგვისტო

f. 45 v.

ძმა ფორტუნატო და ტრენტო[3] ბევრს წერს მამა დომენიკო და ტრიესტეს შესახებ. ის 3 ივლისს[4] მოვიდა მის სამყოფელში[5], როცა მან[6] დაასრულა

---

[1] კაპუჩინი მისიონერი მამა მაურო და ვერონა, ვერონასა და ვენეციის პროვინციის მოქადაგე და სამოციქულო მისიონერი, საქართველოში ჩამოვიდა 1776 წელს (ი. ტაბაღუა. საქართველო საერთაშორისო.., გვ. 82. დოკუმენტი №5). ერეკლე მეფეს მამა მაუროს კანდიდატურა წარუდგინა საქართველოში კაპუჩინთა მისიონის პრეფექტმა ანდრეა და პალერმომ (ი. ტაბაღუა. საქართველო საერთაშორისო.., გვ. 85. დოკუმენტი №8).

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., f. 45v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[3] ჩანს, კაპუჩინი ძმა ფორტუნატო და ტრენტო რომაულ-კათოლიკური ეკლესიის კონსტანტინოპოლის სამოციქულო ვიკარიატში ეწეოდა სასულიერო საქმიანობას.

[4] პატ. მ. თამარაშვილის თანახმად, დომენიკო და ტრიესტე კონსტანტინოპოლში ჩავიდა 1781 წლის 20 ივნისს და იქვე, პერაში, მოულოდნელად გარდაიცვალა 3 ივლისს. "ხსენებული ძმა ფორთუნათო (უნდა იყოს ფორტუნატო-ავტ.), მისი სიკვდილის შემდგომ უგზავნის კარდინალს აქ მოყვანილ წერილს იმპერატორის წიგნს და სთხოვს, წიგნი იმპერატორს მიაწვდინოს"- წერს პატ. მ. თამარაშვილი (მ. თამარაშვილი. ისტორია...,გვ. 399). დღემდე უცნობია, თუ რა ბედი ეწია ერეკლე მეფის წერილებს, თუ წერილს, რომელიც დომენიკე და ტრიესტეს მიჰქონდა. არც ისაა ცნობილი, თუ დასაელეთის რამდენ მონარქთან მიჰქონდა წერილი დომენიკოს. მ. პაპაშვილის აზრით, "...პატრ დომენიკეს მიჰქონდა წერილი რომის პაპისა და ავსტრიის იმპერატორისათვის, რომელიც მისი გარდაცვალების შემდეგ კონსტანტინოპოლში დაიკარგა" (მ. პაპაშვილი. საქართველო-რომის..., გვ. 277)

[5] ე. ი. კონსტანტინოპოლში.

[6] იგულისხმება დომენიკო და ტრიესტე.

თავისი მისია საქართველოში[1] და კონსტანტინოპოლში დაბრუნდა. მეფემ[2] [მას] იმპერატორთან[3] სასწრაფო საქმეები [დაავალა]; თქვენი მეფის ერეკლეს წერილი გადასცა და ამის უფლება ჰქონდა, რადგან პატრის[4] სჯეროდა.

მეფე ერეკლე, როგორც თბილისში მისიონერი მამა მაურო და ეერონა წერს წმინდა კონგრეგაციას, სთხოვს მასზე[5] მზრუნველობას და ყველას მადლობას აღუთქვამს.

[კონსტანტინოპოლი] 18 აგვისტო, 1781.

№24

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია რომის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

გორი, 1782 წლის 25 აგვისტო

ყოვლადუწმინდესო ბატონო[6]

£ 99r.

1779 წლის აგვისტოს ბოლოს, იმერეთის მეფე სოლომონისაგან[7] სასწარაფოდ გამოგზავნილი [შიკრიკის] მიზეზით, არ მქონდა შესაძლებლობა თანდართული წერილი[8] გადამეწერა და მის შინაარსს გაეცნობოდი; რადგან არ შემეძლო წერილი დამეყოვნებინა, ან უკან გამეგზავნა, მას მსვლელობა მიეცი. ცოტა ხნის შემდეგ, როცა წავიკითხე სოლომონის თარგმნილი წერილი[9] და მისი უწმინდესობის მიმდინარე წლის 5 ივლისის ეპისტოლე[10],

---

[1] ამ ინფორმაციით ირკვევა, რომ დომენიკო და ტრიესტეს საქართველოში სამისიონერო ვადა ამოწურული ჰქონდა.

[2] იგულისხმება მეფე ერეკლე II-მ.

[3] იგულისხმება რომის საღვთო იმპერიის იმპერატორი და ავსტრიის ერცერცოგი იოსებ II (1765-1790).

[4] იგულისხმება დომენიკო და ტრიესტე.

[5] ე.ი. დომენიკე და ტრიესტეზე.

[6] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 99r-102 v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[7] იმერეთის მეფე სოლომონ I (1752-1784).

[8] საუბარია იმერეთის მეფე სოლომონ I-ის 1779 წლის 15 აგვისტოს წერილზე, რომელიც მისწერა რომის პაპ პიუს VI (1775-1799) და ითხოვდა ორი ექიმისა და ერთი საათის გამოგზავნას (დაწერ. იხ: მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 395).

[9] სოლომონ I-ის მიერ პაპ პიუს VI-სადმი ქართულ ენაზე მიწერილი წერილის იტალიურ თარგმანს პატ. მ. თამარაშვილმა მიაკვლია პარიზის ბიბლიოთეკაში (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გვ.395).

[10] თუ ეს ინფორმაცია სწორია, ჩანს, 1781 წლის 27 იანვრის წერილის შემდეგ (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 396), რომის პაპმა 1781 წლის 5 ივლისს სოლომონ

რომელიც მიეიღე ანტონ გორელის[1] ხელით...(არ იკითხება)... მონსინიორ კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსის მოკლე მითითებით საათთან ერთად, რომ ამ მხარეში დაკარგული მისიონის

f. 99 v.

დაბრუნება იქნებ საათის მირთმევით არ ღირდეს. ამ შემთხვევაში საათი წმინდა კონგრეგაციის ახალ ბრძანებამდე [ჩემთან] უნდა შევინახო.

1779 წლის ივნისის თვეში მეფე სოლომონთან ვითათბირე დაკარგული მისიონის[2] დაბრუნების შესახებ. ჯერ კიდევ ორი წელი არ გასულა, რაც [კათოლიკე] მამები გააძევეს[3], ხოლო ეკლესია ბერძენი ბერების მეცადინეობით ჩამოგვერთვა. ამა წლის თებერვლის თვეში სოლომონის სიძის მეშვეობით გავიგე, რომ მამები [იმერეთში] მიხმობდნენ. დღეს მამა-მისიონერები იმყოფებიან იმერეთის ქალაქ ქუთაისში და რელიგიურ მსახურებას თავისუფლად ეწევიან. ეკლესია მეტადრე არ დაგვიბრუნდება, რადგან ბერძნების მფლობელობაშია, მაგრამ ქალაქში შემოგვთავაზეს ადგილი, რათა გვქონოდა შესაძლებლობა, რომ ჩვენი სახსრებით აგვეგო ეკლესია.

f. 100r.

სომეხი ერეტიკოსები ეწინააღმდეგებიან ჩვენს რიტს[4], რომლის [თავისუფლება მეფე] სოლომონმა გვიბოძა და ამ წელს სახელმწიფოს მოქრთამული მსახურები დეევნიდნენ. ამ თვის ბოლოს მეფე ერეკლე და მეფე სოლომონი სამხრეთის მთებში შეხვდნენ ერთმანეთს და მათ შორის წარმოიშვა რამდენიმე უსამოვნება და მეც ასევე მჭირდება ცოტა მომზადება, რომ [ამ] არაკეთილგანწყობისას, [არ] ვისაუბრო იქ მისიონის[5] დაფუძნებაზე. თუმცა იმერეთის [სამეფოს] სისტემაც ისეთივე არასტაბილურია. თუკი თქვენი

მეფეს, ახლა მეორედ მოსწერა წერილი. თუ ეს ასეა, ირკვევა, რომ ანტონ გორელი (პაპის ეპისტოლეს დაწერიდან-5 იელისი, ანდრია და პალერმოს ამ რელაციის დაწერამდე-25 აგვისტო) რომიდან ძალიან სწრაფად ჩამოსულა საქართველოში.

[1] მორჩილი ძმა ანტონ გორელი კაპუჩინებთან შემონაზვნებული ქართველია. საფიქრებელია, მან დაამთავრა წმინდა კონგრეგაციის კოლეჯი. ანტონმა სამისიონერო მსაქმიანობა თბილისში დაიწყო. შემდეგ ის 1779 წელს თბილისის კაპუჩინთა პრეფექტმა, რაღაც საჭირო საქმის გამო, რომში გაგზავნა, სადაც 1781 წელს კაპუჩინთა ორდენში შევიდა. ამავე წელს ანტონი საქართველოში დაბრუნდა. როგორც ირკვევა, ის საუკეთესო მკურნალი ყოფილა. ანტონ გორელი რიგით მეოთხე ქართველი იყო, რომელიც კაპუჩინთა ორდენში შევიდა (მ. ბაბაშვილი. საქართველო-რომის..., გვ. 173).

[2] ცხადია, ქუთაისის მისიონი.

[3] ირკვევა, რომ ქუთაისში კათოლიკეებს 1777 წელს, თუ 1778 წელს ჩამოართვეს ეკლესია.

[4] იგულისხმება კათოლიკური ლიტურგია.

[5] ალბათ, გულისხმობს ეკლესიის დაბრუნებას.

ყოველადწმინდესობა ნებას მომცემს თავისუფლად მოგწეროთ, გარწმუნებთ, თუ იმერეთში ეცოდინებათ, რაც აქ მოხდა [პაპის] ეპისტოლესთან[1] და საათთან ერთად (როგორც მათ რუსეთიდან გაიგეს, რომ წმინდა მამა ეუნაში ჩავიდა), მე ვიქნები მატყუარა, ვინაიდან ვარ გულქვა და არ წარვადგინე ეს საათი[2], რომელიც მგზაერობის დროს ცოტაოდენ გატყდა და

f. 100 v.

მას მოწონებით არ შეხვდებოდნენ, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო ამ ორი მეფის ბანაკიდან. საათი, რომელიც რეკავს და ღირსია მონარქის სასახლისა, მან საჩუქრად მიიღო ახალციხის ფაშასა და ეჰმიაძინის სომეხთა ერეტიკოსი პატრიარქისაგან. მე ვარჩევდი (თუკი მეცოდინებოდა სოლომონის თხოვნის შესახებ), რომ საგამოფენო საათი განზრახვის კარგად შესრულებისათვის ბრწყინვალე გაკეთილი იქნებოდა. სხვა მხრივ, მივენდობი იმას, რასაც თქვენი ყოველადწმინდესობა მიბრძანებს; ამასობაში, აქ იმ გარემოებებს შევეხები, რომელიც უფლისათვის ასე მნიშვნელოვანი იქნება. ვერასოდეს ვერ ვეტყვი [მეფე] სოლომონს, რომ მისი უწმიდესობა მას [არ] უგზავნის ექიმს. მე კი იმერეთიდან განშორება არ მინდა და არც სოლომონი სიცოცხლეში მას არ დაითხოვს... (არ იკითხება)...საჩუქარზე.

f. 101r.

1781 წლის აპრილის თვეში მამები იმერეთიდან გააძევეს. ამ სახელმწიფოს[3] საზღვარი იწყება დადიანის სამთავროდან, რომლის შემადგენლობაში შედის ლეჩხუმის რაიონი, სამეგრელოს ოდიში, კავკასიის აფხაზეთის ნაწილი ჩერქეზეთამდე. რაც შეეხება ქუთაისის [კათოლიკე] მოსახლეებს, რომელნიც დარჩნენ სამრეელო მღვდლის გარეშე, სოლომონ [მეფესთან] ხმამაღლა ჩიოდნენ. დაეთანხმდი მთავარ დადიანს და შემდეგ მისგან მიეიღე მსგავსი ბარათი, რომელშიც მპირდება სარწმუნოებრივი საქმიანობის აღსრულებას, სახლსა და ეკლესიას, რომელიც ფაქტობრივად მოგვცა; [ასევე დადიანი გვპირდება] ჩვენი წმინდა სარწმუნოების მიღების თავისუფლებას, ბერძნების, ვინც არ უნდა იყოს სომეხი ერეტიკოსის, წარმართი ებრაელების ალაგმვას. დეკემბრის თვეში ექიმის სახით გავგზავნე ერთი მისიონერი, რათა ქუთაისთან ახლოს მღვდელს შესძლებოდა მიეღო ცოტაოდენი... (არ იკითხება)... სჭირდებათ ქუთათელებს

---

[1] ჩანს, პაპის 1781 წლის 5 იელისის ეპისტოლე სოლომონ მეფისათვის არ გადაუციათ.

[2] ეს საათი რომიდან ჩამოიტანა ანტონ გორელმა (მ.პაპაშვილი. საქართველო-რომის..., გვ. 273). ჩანს, გზაზე იგი დაზიანდა. როგორც ირკვევა, პრეფექტმა ანდრია და პალერმომ უხერხულად მიიჩნია იგი მიერთმია სოლომონ მეფისათვის. თანაც ჩანს, ეს საათი ვერ შეედრებოდა ახალციხის ფაშასა და ეჩმიაძინის პატრიარქის მიერ სოლომონისათვის საჩუქრად ბოძებული საათისაგან.

[3] იგულისხმება იმერეთის სამეფო.

f. 101 v.

კათოლიკეები. იმ შემთხვევაში, თუ იმერეთის მისიონი განმტკიცდება, სხვა უფრო მეტის მიღება დადიანის სამთაეროდან მოსალოდნელი არაა, გარდა იმედისა, რომ რამდენიმე წარმართი და ერეტიკოსი მოექცევა წმინდა სარწმუნოებაზე. სხვა მხრივ, ჩვენ მთავარ დადიანს[1] ვუყვარვართ და მთელი [მისი] დავალება მეფე სოლომონის საწინააღმდეგოა. არაეითარი ცვლილებები არ მოხდება მანამდე, სანამ არ დავინახავთ იმერეთისა და სადადიანოს ორ ხსენებულ ალაგას როგორ დაედგამთ ფეხს. რაც შეეხება საქართველოს ამ მისიონს[2], ამ წელს ექვსი თვის მანძილზე ხანგრძლივ დევნას განვიცდიდით. იგი დაიწყო იანვრის თვეში აქ გორში, როცა მე თბილისში ვიმყოფებოდი. მან დიდი მხარდაჭერა მიიღო ერეტიკოსებისაგან.

f. 102r.

სხვადასხვა ცხოერებისა [წესისა] და წარმოშობის ერეტიკოსნი გაერთიანდნენ და ახალ ეკლესიას დაუწყეს ქეების დაშენა. კათოლიკეთა ოჯახის უფროსები გაიქცნენ თბილისში, მიმართეს მეფეს[3] და ექვსი თვის შემდეგ გამოტანილი იქნა კათოლიკეთა სასარგებლო გადაწყვეტილება. ერეტიკოსები მოითხოვდნენ, რომ ისინი, რომლებიც 27 წლის წინათ გახდნენ კათოლიკეები, არმენიზმს[4] დაბრუნებოდნენ; და მეფის ბრძანებამ, რომ 1779 წლის დევნის შემდეგ ახალი კათოლიკეები დაბრუნებოდნენ სომხურ [სარწმუნოებას], ხალხში ვერანაირი მხარდაჭერა ვერ პოვა. უკვე სერიოზულად აკრძალულია რომელიმე ერეტიკოსისა და სქიზმატიკოსის მიერ წმინდა სარწმუნოების მიღება.

აღმოსაელელების თვისებას წარმოადგენს [ხასიათის] ხშირი ცვალებადობა. ყველა ხელსაყრელ შემთხვევაში რამდენიმე წუთის განმაელობაში ისინი იცვლიან საკუთარ აზრს. ამიტომ მყისვე არ ვიჯერებ იმას, რასაც აქ იტყობინებიან და ინფორმაცია რომ მივაწოდო, უწინარეს ყოელისა, საჭიროა ბედს მივენდო, რადგან

f. 102 v.

აქ ყველაფერი [სწრაფად] იცვლება. გარდა ამისა, მე მხედველობაში უნდა მქონდეს მათი როგორც...(არ იკითხება)...იმერეთსა და სადადიანო'ში ორი მოწინავე პოზიციის ზოგიერთი საჭიროებისათვის არც იმდენად ბეერია დანახარჯები, რადგან ის ვერ მიიღებს ვერანაირ მადლიერებას....(არ იკითხება)... სწორედ ამიტომ მე მჭირდება 165 პიასტრის გადახდა. ვალი კონტრაქტის

[1] ამ დროს სამეგრელოს, ანუ ოდიშის მთავარი იყო კაცია II დადიანი (1744-1788).

[2] საუბარია, ცხადია, გორის მისიონზე.

[3] ე.ი. ერეკლე II-ს.

[4] "...ritornassero all'Armenismo...". უეჭველია, მამა ანდრეა და პალერმო "არმენიზმის" ქვეშ გულისხმობს სომხური გრიგორიანელი ეკლესიის მოძღვრებას.

მიხედვით, რომელიც ჩემი წინამორბედის დროიდან ახალციხის სახლს ორ კრედიტორთან ჰქონდა, უფრო ნაკლებად იზრდება, ვიდრე წლიური სუფსიდიის ჯამი. თუკი თქვენი უწმინდესობისა და წმინდა კონგრეგაციის გულკეთილობა ჩათვლის, რომ რაიმე არაორდინალური შემამსუბუქებელი დახმარება მოისურვოს, მისიონი დიდად მადლიერი დარჩება, ხოლო მანამდე ვერ იქნება კმაყოფილი, სანამ არ მიიღებს წყალობას. უმორჩილესად და მთელი პატივისცემით ეკოცნი თქვენს წმინდა მანტიას.

თქვენს უწმინდესობას.

გორი, 25 აგვისტო, 1782

უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური

ფრა ანდრეა და პალერმო, მამა კაპუჩინი.

№25

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

თბილისი, 1782 წლის 14 ნოემბერი

უგანათლებულესო და დიდად პატივცემულო ბატონო[1]

f. 103r.

...დღეს მაურო და ვერონა საქართველოს ამ მეფის[2] მითითებით გავათავისუფლე კავკასიის...(არ იკითხება)...რათა მან [ერეკლე მეფის] მითითებით ორი მოტივით აწარმოოს მოლაპარაკებები და...(არ იკითხება) ვწერ ძალიან ჩქარა. გთხოვთ, მამა მაუროს, რომელმაც ამ მისიონის[3] გულისათვის ბევრი მსხვერპლი გაიღო, გაუწიოთ ვენაში რეკომენდაცია, რადგან მას სთხოვენ ამის გაკეთებას დროული ფულადი დახმარების გასაწევად... (არ იკითხება)... რომელიც გათვალისწინებულია ამ მისიონისათვის და რადგან მამა მაურო უნდა დაბრუნდეს ამ მისიონში, მას აუნაზღაურდეს ხარჯები. ერწმუნეთ მას და გამოუცდელობით ვამბობ, რომ ასეთ დიდ საქმეებში მონაწილეობა არ მიმიღია, რადგან არ გამოვირჩევი ამგვარი

---

[1] Archivio della Sacra Congregazioné per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 103r-103 v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] იგულისხმება ქართლ-კახეთის მეფე ერეკლე II.

[3] ალბათ, იგულისხმება თბილისისა და გორის მისიონი.

f. 103 v.

უნარით[1], მაგრამ ეს უფალმა ისურვა, ვინაიდან მეფე ერეკლე იმდენად ვერ ითმენდა, რომ არას დაგიდევდა ყურადღება მიექცია მკაცრი სეზონისა და სავალად კატასტროფული გზებისათვის. მას[2] დღეს უნდა, რომ დანიშნულების ადგილზე გაგზავნოს მამა მაურო, რომელმაც უფლის სიყვარულისა და მისიონის სარგებლობისათვის ხალისით მიიღო ეს [დავალება].

თქვენს უგანათლებულესობასა და ფრიად პატივცემულებას უმორჩილესად გიკოცნით ხელს.

თბილისი, 14 ნოემბერი, 1782.

უმორჩილესი მსახური, ფრა ანდრია და პალერმო, კაპუჩინი მისიონერი.

№26

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

თბილისი, 1782 წლის 14 ნოემბერი

თქვენო ყოელადუწმინდესობაე[3]

f. 118 r.

გორში ჩემი ყოფნით გაბრაზებულმა მეფე ერეკლემ, სადაც ვალდებული ვიყავი კეთილი მამის ფედელე და ბესკოპაგანოს[4] (Fedele da Bescopagano) გარდაცვალების შემდეგ [ჩაესულიყავი], გამომიგზავნა 30 კაცი და ჩამიყვანა თბილისში, სადაც მაიძულა ორი დღის განმავლობაში მამა მაურო დავერონა [გამეგზავნა] მოსკოეის გზით. [ასევე დამევალა] წერილების თარგმნა,

[1] იგულისხმება დიპლომატიური მოლაპარაკებების უნარი.

[2] მეფე ერეკლე II.

[3] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 118r-121r. წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან სრული თარგმანი პირველად ქვეყნდება. ამ რელაციის დიდი ნაწილი პირველად გამოაქვეყნა პატ. მ. თამარაშვილმა თაეის ცნობილ წიგნში (მ. თამარაშვილი. ისტორია..., გვ. 400-401). სამწუხაროდ, პატ. მ. თამარაშვილის თაეისუფალი თარგმანი რიგ უზუსტობებს შეიცავს. ამიტომ მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ სრული ტექსტის გამოქვეყნება, ცხადია, პატ. მ. თამარაშვილთან დაშვებული უზუსტობების გასწორებით.

[4] ამ მისიონერის საქართველოში მოღვაწეობა აქამდე უცნობი იყო.

რომელსაც [ერეკლე მეფე] უგზავნის იმპერატორს[1], წმინა მამას[2], საფრანგეთის[3], სარდინიის[4], ნეაპოლის[5] მეფეებსა და ვენეციის[6] რესპუბლიკას; ამასთან [მეფე ერეკლე] მოიპოვებს რა იმას, რასაც იმპერატორისაგან ითხოვს, მაუროს ნებას აძლევს, რათა მან წერილები გაუგზავნოს

f. 118 v.

ან პირადად წავიდეს დანარჩენ სახელმწიფოებში და როგორც მიეწერე მათ აგვისტოს [თვეში], ის ითხოვს კავშირსა და დახმარებას ურწმუნოების წინააღმდეგ და ჰპირდება ჩვენი ეკლესიების [დაბრუნებას]. დღეს დიდი სიფრთხილით ვთხოვე [ჩვენი ეკლესიების დაბრუნება] და საკუთარი ხელით დაწერილი ნაჩუქრობის წერილი მივიღე. ეს იყო რა ძალიან საფრთხილო საქმე, მას არ სურდა ეს მიენდო რომელიმე თაეისი მდივნისათვის, რადგან ის ასევე დაგეპირდა სომეხი ერეტიკოსების დევნისაგან დაცვას. ზემოხსენებული მამა მაუროს თან ვაახლე იმპერატორთან[7] ჩემი წერილი თხოვნით, რომ გაემართა მისთვის აუდიენცია, რის შესახებ ბევრჯერ ვაუწყე წმინდა კონგრეგაციას.

f. 119 r.

ვალდებული ვიყავი თქვენთვის მეახლებინა მეფის თარგმნილი წერილების ასლები და სახელდობრ, ჩვენი ეკლესიების შესახებ ნაჩუქრობის საბუთის ასლი, მაგრამ მცირე დრომ არ მომცა ამის საშუალება და მეტი სიცხადისათვის, არსებითად გწერთ იმას, რასაც ის ამჩნევს და რასაც მოელის.

ვარაუდობენ თურქების წინააღმდეგ ომის დაწყებას; მეფე ერეკლე, რომელიც ოდესღაც სპარსეთის მოხარკე იყო და ახლა დამოუკიდებელია, ნახა რომ სპარსეთი დაყოფილია სუსტ სამფლობელოებად, მაგრამ სკვითებისაგან განუწყვეტელ თავდასხმებს განიცდის. ამიტომ იმპერატორისაგან ითხოვს ორ პოლკს, საფრანგეთისგანაც-ორ პოლკს, სარდინიისაგან-ერთ პოლკს, ასევე ერთ პოლკს ნეაპოლისაგან და ერთს-ვენეციისაგან, მაგრამ ჯართან შედარებით, უფრო ფულით დახმარებას ითხოვს. ამიტომ შუამდგომლობას სთხოვს წმინდა მამას დასახელებულ ხელმწიფეთა წინაშე და ხელშეკრულების დადების [შემთხვევაში]

---

[1] იგულისხმება რომის საღეთო იმპერიის იმპერატორი და ავსტრიის ერცერცოგი იოსებ II (1765-1790).

[2] ე. ი. რომის პაპს. ამ დროს რომის პაპი იყო პიუს VI (1775-1799).

[3] ამ დროს საფრანგეთის მეფე იყო ლუი XVI (1774-1792).

[4] ამ დროს სარდინიის მეფე იყო ვიტორიო ამადეო III (1773-1796).

[5] ამ დროს ნეაპოლის მეფე იყო ფერდინანდ IV (1759-1799; 1799-1806).

[6] ამ დროს ვენეციის რესპუბლიკის მმართველი იყო დოჟი პაოლო რენიერი (1779-1789).

[7] ე. ი. რომის საღეთო იმპერიის იმპერატორ და ავსტრიის ერცერცოგ იოსებ II-სთან.

f. 119 v.

მის პრინციპებს შეასრულებს, როგორც სპარსეთის დაპყრობისათვის, ასევე ოსმალეთის წინააღმდეგ თავისი ძალებით დახმარებისას, რადგან უკუაქციოს ეს სკვითები, რომლებიც ახლა ხელშეუხებელნი გახდნენ. ამ ქვეყნების[1] გამოყენების საკითხი დიდად მართებულია, რადგან ისინი რიგითებსაც[2] მცირედით აკმაყოფილებენ.

ნაჩუქრობის საბუთში ჩვენი ეკლესიების [დაბრუნების] შესახებ ის[3] დაგვპირდა, თუნდაც პირობითად, თუკი [მას დაეხმარებიან] ევროპის სამეფო კართან დაახლოებაში, რომ დაგვიბრუნებდა ეკლესიებს, ჩამორთმეულ სახლებს, მამებსა და კათოლიკეებს მფარველობას გაუწევდა. ის გვპირდება ხუთი თუ ექვსი მამის სამუდამოდ აქ, თბილისში, დატოვებას და თავისი ხარჯით შენახვას, რასაც ასე გამოხატავს: თუ დაპირებას არ შეგისრულებთ, მაშინ ის იქნება საკუთარი სიტყვის გამტეხი და არ იმსახურებს ქრისტიან ხელმწიფეთაგან არანაირ თანაგრძნობას.

f. 120 r.

თითქმის დარწმუნებული ვარ, რომ თუ სულ არა, უკიდურეს შემთხვევაში მოგვცემს ეკლესიებს, ოღონდ მისმა წერილებმა [დასახელებული მონარქებისადმი] მოიპოვოს საგანგებო ხელშეწყობა. მაშ ასე, იესო ქრისტეში ვეყრდნობით მის უწმინდესობას, ჩვენს პაპს, ზემოხსენებული სახელმწიფოების წინაშე გააკეთოს ის, რასაც მისი წმინდა გულმოდგინება უკარნახებს. ამ მეფის წერილის პასუხად მის უწმინდესობას[4], პირველი, ეძლევა საბაბი, რომ მოითხოვოს ჩვენი ეკლესიების დაბრუნება. პირობები, რომელიც ამ მეფემ წამოაყენა [იმაში მდგომარეობს], რომ ეკლესიების[5] ეფექტიანად დაბრუნების შემთხვევაში, თავისი სამღვდელოების წინაშე იმართლოს თავი, როგორც ეს ერთ-ერთ კერძო საუბარში გვითხრა.

მეორე, ამ ხერხით[6] ცდილობს გააუქმოს ზეპირი განცხადება თუ ბრძანება,

f. 120 v.

რომელიც 1775 წელს გასცა სომეხი ერეტიკოსების სასარგებლოდ და მამებისა და კათოლიკეების წინააღმდეგ, რაც თავისი დაპირების საბუთში

---

[1] იგულისხმება დასახელებული დასავლეთ ევროპის ქვეყნები.

[2] ავტორი გულისხმობს პატარა ქვეყნებს.

[3] მეფე ერეკლე II.

[4] ე. ი. რომის პაპს.

[5] პატ. მ. თამარაშვილი ასახელებს 18 ეკლესიის დაბრუნებას (მ. **თამარაშვილი**. ისტორია..., გვ. 401), რაც დედანში არ წერია. აქ საუბარია თბილისსა და გორში ჩამორთმეულ ეკლესიაზე, ე. ი. სულ ორ ეკლესიაზე.

[6] დასაელეთ ევროპის ზემოხსენებულ მომარქთა თხოვნის საფუძველზე.

ნახსენებიც არ იყო. [ამის გაუქმებას] აქვს დიდი მნიშვნელობა, რადგან ეს ბრძანება სერიოზულ შეცდომებს შეიცავს სარწმუნოების მხრივ, ვინაიდან დიდ სასჯელს უწესებს ნებისმიერ [პირს], რომელიც კათოლიკე გახდება, ასევე მას აკისრებს ჯარიმას 350 რომაული სკუდოს ოდენობით და მოითხოვს იმ მისიონერის განდევნას, რომელიც ნებისმიერ სომეხ ერეტიკოსს კათოლიკობაზე მოაქცევს.

ეს არის ჩემი მოკრძალებული აზრი [შეცდომების] გასწორების შესახებ, რაც უნდა განსაჯოს თქვენმა ყოელადუწმინდესობამ და წმინდა მამამ, რომლის წინაშე პირქვე დამხობილი უმორჩილესად ვითხოვ მის წმინდა კურთხევას.

f. 121 r.

[წმინდა კონგრეგაცია დე] პროპაგანდა ფიდე; ვენაში მამა მაუროს ზოგიერთ საჭიროებაზე აქედან გთხოეთ მხარი დაუჭიროთ მას იმის შესაბამისად, როგორც თქვენ განსჯით უფლის დიდებასა და ამ მისიონის კეთილდღეობას. რამდენიმე ხნის წინ [აქ] მოხედა რუსეთის პოლკოვნიკი, რომელიც მეფე სოლომონს უგზავნის ლუთერან ექიმს წმ. ფონდუკო ოუდის ორდენიდან (l'Ordine di S.Fonduco Oud) და მეეჭვება რა ქუთაისის მისიონი მტკიცე იქნება, დღესვე დაუყოვნებლივ მივწერ წერილს უზენაეს პონტიფექსს[1] საათთან [დაკავშირებით], რომელიც, როგორც მე შევნიშნე, ჩემი წინამორბედის მიერ მისი მნიშვნელობა ზუსტად არ იქნა შეფასებული.

№27

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

ღრმად პატივცემულო და ფრიად საპატიო ბატონო[2]

თბილისი, 1783 წლის 19 სექტემბერი

ფურც. 205r.

თქვენმა ყოვლადუწმიდესობამ რომ იცოდეს იმ სიდუხჭირის შესახებ, რომელშიც ვიმყოფები ამ მისიონში[3], ის თანაგრძნობით მისწერდა რომს, რათა გაგზავნონ დიდი ხნით [დაყოვნებული] ფულადი დახმარება. დღეს კავკასიაში მცხოვრები ლეკების მიერ, რომლებიც ამხედრდნენ რუსეთისა და

[1] ე. ი. რომის პაპს.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 205r-205v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[3] იგულისხმება საქართველოს მისიონი.

საქართველოს წინააღმდეგ, საქართველოს ძარცვა და მკვლელობები ევროპის [საგაზეთო] ფურცლების საგანი გახდა. ბოლო წელს [ლეკებმა] აიღეს ორი სიმაგრე, საიდანაც ათასი ოჯახი გაიხიზნა. [ლეკები] ყოველ წელს კლავდნენ და მონებად აქცევდნენ, გაანადგურეს ამ მეფის[1] ოქროს, ვერცხლისა და სპილენძის საბადოები. ამ ომმა გაანადგურა და გააღარიბა ამ სამეფოს ორი რეგიონი[2]. აქ არ დარჩა არც ერთი ადამიანი, რომელიც თავისი სიღატაკის გამო არ ტირის. ახლა ჩვენ ვმონაწილეობთ და ვართ იგივე გასაჭირსა და სიღატაკეში, რომლითაც იტანჯება ქვეყანა[3] უფლის სიყვარულის[4] გამო. ჩვენ ვზრუნავთ მათზე, მაგრამ ვერ ვპოულობთ ვერავის, ვინც ფულს პროცენტად გაასესხებდა. თუკი თქვენი ფრიად პატივცემულება ქმედითად მისწერდა რომ-ში, შეუძლებელია აქამდე, როცა კარგად იციან, რომ ამ მისიონს არ გააჩნია

ფურც. 205v.

არც შემოსავალი, არც სარგებლობა, არ ნაყოფი და ცხოვრობს უფლის განგებით ყოველწლიური ფულადი დახმარებითა და ცოტაოდენი წამლობის შედეგად გაღებული წყალობით, გადაედოთ ყოველწლიური დახმარების გამოგზავნა. ახლანდელ გაჭირვებაში წამლობამ დაკარგა თავისი ფასი, ფულადი შემწეობა უკან დარჩა და საბრალო მისიონერები მწერენ, რომ წელს თავს ვერ შეინახავენ. სინამდვილეში ნაკლებად მესმოდა მამა ჯამბოლა და როვიგოს (Giambolla da Rovigo) წერილი, რომელშიც დაჟინებით მწერს, რომ საჭიროების გამო ის იძულებულია ჭამოს ზეთში შეუზავებელი პარკოსანნი, თავი შეიკავოს ღვინოსაგან, რადგან არაეინაა ისეთი, ვისგანაც შეიძლება მისი ყიდვა.

თქვენს ფრიად პატივცემულებას

ტიფლისი, 19 სექტემბერი 1783

P.S. ზოგიერთი საგანი, რომელიც იყიდა ამ მისიონისათვის, უნდა გადაიხადოს ფულადი შემწეობიდან, რომელიც მოგვიანებით მოხდება.

უმორჩილესი მსახური ფრა.

ანდრეა და პალერმო.

---

[1] მეფე ერეკლე II-ის.

[2] ცხადია, იგულისხმება ქართლი და კახეთი.

[3] იგულისხმება ქართლ-კახეთის სამეფო.

[4] იგულისხმება ქრისტიანული სარწმუნოების დაცვა და შენარჩუნება.

№28

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

გორი, 1783 წლის 19 ნოემბერი

ღრმად პატივცემულო და დიდად ღირსეულო ბატონო[1]

f. 128r.

მას შემდეგ, რაც მაურო ეერონელი გარდაიცვალა...(არ იკითხება)...მას ინფორმაციას მიაწვდიან ყოველადუწმინდესი პროკურატორები...(არ იკითხება)... ჩვენ ძმას[2], რომელსაც მიჰქონდა მეფის [წერილები] არ დაკარგულა და მეფის ამ [დიპლომატიური მისიის] შესახებ თქვენ აქამდე მიიღებთ...(არ იკითხება)... რომ, თუკი, სამწუხაროდ, მეფის [წერილებთან] ერთად აგრეთვე დაიკარგა ჩემი საბუთი, ელოცულობდი მასზე მოწყალებით.

იელისის[3] თვეში რუსეთის ჯარის ეიცე პოლკოვნიკმა ტამარამ[4] შემატყობინა, როგორ გაგზავნა წმინდა მამამ პეტერბურგში ელჩი. ამ მეფემ[5] ჩემთან საიდუმლოდ აღიარა, რომ სურს დაგვიბრუნოს ჩვენი ეკლესია, მაგრამ უნდა რომელიმე სახელმწიფოსაგან მიიღოს თხოვნა ამაზე და ეს შეიძლება იყოს გერმანია, ასევე რუსეთი. თუ მართალია ის, რომ ზემოხსენებული ელჩი[6] გაგზავნილია და მას მისმა უწმინდესობამ[7] დაავალა, რომ [პაპის] სახელით

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 205r-205v. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] იგულისხმება მაურო და ეერონა. დომინიკე და ტრიესტეს პერაში გარდაცვალების შემდეგ მეფე ერეკლე II-მ 1782 წლის აგვისტოში დასაელეთში ახლა დიპლომატიური მისიით გააგზავნა მაურო და ეერონა. მოსკოვის გავლით დასაელეთისკენ მიმავალ დესპანს მიჰქონდა მეფე ერეკლეს ქართულ ენაზე დაწერილი წერილები რომის პაპთან, რომის საღვთო იმპერიის იმპერატორთან, საფრანგეთის მეფესთან, სარდინიის მეფესთან, ნეაპოლის მეფესთან და ვენეციის რესპუბლიკის მმართველთან. არც ამ ელჩობას ეწერა ბედი. 1783 წლის მაისში მამა მაურო და ეერონა პოლონეთის ქალაქ ბერდიჩევში გარდაიცვალა (დაწერ. იხ: **ი. ტაბაღუა**. საქართველო საერთაშორისო..., გვ. 62-63; **მ. პაპაშვილი**. საქართველო-რომის..., გვ. 277-279).

[3] 1783 წლის იელისში.

[4] ვასილ სტეფანეს ძე ტამარა/ტომარა (1740-1813), რუსი დიპლომატი. მან 1783 წლის 3 იენისს ეიცე პოლკოვნიკის ჩინით ერეკლე II-სთან გენერალ-ფელდმარშალ გ. პოტიომკინისაგან ჩამოიტანა გეორგიევსკის ტრაქტატის პროექტი. მეორედ მან 1784 წლის 17 იანვარს თბილისში ჩამოიტანა გეორგიევსკის ტრაქტატის რატიფიცირებული რუსული ტექსტი, რომლის რატიფიცირება ერეკლე II-მ მოახდინა 24 იანვარს.

[5] იგულისხმება მეფე ერეკლე II.

[6] საუბარია პაპის ნუნციუსის პეტერბურგში გაგზავნაზე.

[7] რომის პაპმა.

იმპერატრიცას[1] სთხოეოს ამ მეფეს[2] მისწეროს წერილი, რომელშიც უჩვენებს მამებისადმი ეკლესიების დაბრუნებით გამოწვეულ კმაყოფილებას, ეს მეფე დაუყოვნებლივ დაუბრუნებს მათ [ეკლესიებს].

f. 128 v.

რუსეთის პოლიტიკური მთავრობა თავის სახელმწიფოში ბევრად უფრო დასაშვებად მიიჩნევს ყველა სარწმუნოებას და ბოლო დროს თვით იმპერატრიცამ ასტრახანში [კათოლიკე] მამებს უბოძა ახალი ეკლესია.

მართალია, ამ მეფეს[3] სურდა, რომ ჩვენი ეკლესიები მისი უდიდებულესობა ავსტრიის იმპერატორისათვის ეჩუქებინა[4], მაგრამ, თუ ეს გზა უფლის მიერ წინასწარ შეზღუდულია, ამის [მიღწევის] ნაკლები შესაძლებლობაა და საჭიროა, სხვა გზა მოვსინჯოთ.

ჩემი წადილი და ჩვენი საკრებულოს მგზნებარე სურვილები უნდა გამეზიარებინა ყოველადუწმინდეს კარდინალ პრეფექტისათვის, მაგრამ არ ვიცი, არის თუ არა რუსეთის სამეფო კარზე პირი, რომელიც ამას უპასუხებდა. ვიცოდი რა კარგად და ეალიარებდი, რომ ასეთი ეფექტისათვის ხელსაყრელი გარემოებაა, ამიტომ მე თქვენს უწმინდესობას ვთხოვდი, რომ ის არ დალოდებოდა ჩემს ახალ არზას. თუკი თქვენ არ წააწყდებით ამგვარ სირთულეებს, რასაც არ ველოდები, ის თვითონ შესთავაზებს წმინდა კონგრეგაციას ასეთ საშუალებას. ამ მიზნით მას, პირველ რიგში, საზოგადო პროკურატორის წერილის საშუალებით შეეძლო სხვა საგნების გამორკვევა და ნებისმიერი სხვა დამაბრკოლებელი გზის აღმოჩენა. ეს იმ შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი, თუ სახელმძღვანელო მუშაობა ჩატარდება. მჯერა, რომ სარწმუნოებისა და უფლის სადიდებლად ამ ტანჯული კათოლიკეების სულის მოთქმა უპირველესია, რადგან 28 წელია ისინი განდევნილნი არიან თავიანთი ეკლესიებიდან და იძულებულნი არიან საერო სახლებში შეასრულონ მღვდელმსახურება.

f. 129r.

შარშან ამ მეფეს[5] მივართვი მოხსენებითი ბარათი, რომელშიც მოვახსენე ჩვენი სახლის ნგრევით გამოწვეულ განსაცდელზე და ვთხოვე ადგილი ან საცხოვრებელი სახლი. მან საჯაროდ მითხრა, რომ მზადაა ეკლესიები დამიბრუნოს; მაგრამ დიდებულთა და სამღვდელოთა წინაშე საკუთარი თავის

---

[1] იგულისხმება რუსეთის იმპერატორი ეკატერინე II დიდი (1762-1796).

[2] ე. ი. ერეკლე II-ს.

[3] ე. ი. ერეკლე II-ს.

[4] უნდა გაეიგოთ იმპერატორის თხოვნის საფუძველზე თბილისისა და გორის კათოლიკეებს დაუბრუნდათ.

[5] ე. ი. ერეკლე II-ს.

გამართლებისათვის სურდა, რომ დიდ პიროვნებას[1] მისთვის თხოვნით მიემართა. სანამ ეს მამა[2] ცოცხალია [ეკლესიების] დაბრუნება მარტივია, შემდეგ კი გაძნელდება, რადგან [მეფეს ერეკლეს] უფროს შვილს[3] მისმა მოძღვარმა საწინააღმდეგო მოვალეობა დააკისრა; ის დღეს ჩვენს [ჩამორთმეულ] ეკლესიაში დეკანოზი და იღუმენია და იღებს თავის გასამრჯელოს. ასე რომ, კარგი შემთხვევაა, თუ ზემოაღნიშნული გზით წყალობას მიეიღებთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში, წმინდა კონგრეგაციის ნებართვით, ჩვენ მეორედ წარეადგენთ არზას, რომ სახლი მოგვცეს და უსაფრთხოდ ჩვენის ეკლესიების დაბრუნება ვითხოვო.

თქვენი ყოელადუწმინდესობისა და უგანათლებულესობის წმინდა ხელებს მოწიწებით ეკოცნი. უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური

ფრა ანდრეა და პალერმო, მამა კაპუჩინი.

მინაწერი

სარწმუნოებისადმი გულგრილობის გამო ცნობილ არუთინს სახელად პასკუალეს უკვე თბილისში [ცუდი საქმე] დაემართა; მე არ ვიცი ის რომელ მხარეს წარმოადგენს. შობის შემდეგ წავალ თბილისში და გავიგებ ის არის თუ არა წმინდა კონგრეგაციის მოწაფე.

№29

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია რომის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

ყოელადუწმინდესო ბატონო[4]

თბილისი, 1784 წლის 23 ნოემბერი

f. 163r

დიდი ხანია, რაც აქ შეკრული გზების პირობებში მომიწია ყოფნამ და ჩემდა გასაკვირად ოქტომბრის თვეში მარტოოდენ თქვენი ყოვლადუწმინდესობისაგან მივიღე ერთადერთი [წერილი], რომელშიც მიბრძანებს, მივაწოდო ინფორმაცია ამ კათოლიკეების[5] წეს-ჩვეულებებისა და თვითნებობის

[1] იგულისხმება დიდი სახელმწიფოს მონარქი.

[2] საუბარია მეფე ერეკლე II-ზე.

[3] ცხადია, გიორგის-შემდეგში ქართლ-კახეთის მეფე გიორგი XII (1798-1800).

[4] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 163r-164r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[5] აეტორი საქართველოს კათოლიკეების შესახებ, ალბათ, არ საუბრობს, მაგრამ "ამ კათოლიკეებში" რომელი მხარის კათოლიკეებს გულისხმობს, ძნელი სათქმელია.

შესახებ. სიჩქარეში, რამდენადაც იძულებული ვიყავი კურიერისათვის ჩემი წერილი გადამეცა, ამაზე ნებართვა საერთოდ დამავიწყდა. დიახ, მართალია, რომ ფულისადმი კუმანელთა[1] (nazione Cumena) თანდაყოლილი სიხარბე მუდამ მაიძულებდა ეს თემა გამომეკელია და შემესწავლა. ომებისა და მტრების შემოსევების გამო მათი საფრთხეები უცვლელია; ჰო, სამეფო საბაჟოს მენარდეების მეტისმეტი გაიძვერობა და უნამუსობა. მომავლის აშკარა საფრთხეებმა, მოღალატე სასამართლოებმა, ძირითადად სესხზე წმინდა კონგრეგაციის ბრძანებამ, რომელიც დაამტკიცა პაპმა ინოკენტი X-მ 1645 წელს, შემაჩერა არ შემეწუხებინა ეს კათოლიკეები, რომლებიც ამ ქვეყნების პრაქტიკაში არსებულ [სესხებზე] ნაკლებ სარგებლობას ითხოვენ. მაგრამ დღეს, ისინი ჩვენი შიშით გარდაიქმნენ, რომელთაც ეაგრძნობინეთ, რომ დაასამარებდნენ საკუთარ თავს იმ შემთხვევაში, თუ არ გამოასწორებდნენ უსარგებლო დატირების[2] რიგიანობას და ღვთის განგებაზე შეურაცხმყოფელ ჩვეულებებს. მისდევენ რა ჩვენს მაგალითს, დღეს აგრეთვე სხვადასხვა წეს-ჩვეულების ადამიანები თითქმის ყველგან გარდაიქმნენ. რომ ვაღიაროთ სიმართლე, მათი ღვთის გმობა უფერული მასალა და ამიტომ ისინი არ წარმოადგენენ იმას,

f. 163 v.

რომ მათ უპირატესობა მივანიჭოთ. და იმიტომ, რომ ისინი მიისწრაფვიან ადამიანები დაარწმუნონ...(არ იკითხება)... მათ ტკივილს რიტმითი მისამღერით ენაცვლება პაუზა, რომელსაც ამ მიზნისათვის დაქირავებული მომღერალი[3] ქალები აკეთებენ ჯგუფად მყოფი ქალების წინაშე. იქვე ეჯიბრებიან, შენიშნავენ და აქებენ, ან განსჯიან, რასაც ტირილით გამოთქვამენ. გარდა ამისა, ზემოხსენებულ ძველ რბილში გამჯდარ წეს-ჩვეულებებში, ვერ ვპოულობ სხვა ისეთ რამეს, რომელიც უნდა გამოსწორდეს. დიდი პატივით წავიკითხე წმინდა კონგრეგაციის ეს ინსტრუქცია და როგორც მარიგებენ, თუ ზოგიერთი ფარული კათოლიკეს მიმართ შემწყნარებლობაზე [ჩემს მოქმედებაში] თქვენი ყოლადუწმინდესობა აღმოაჩენს ისეთს, რომელიც ეწინააღმდეგება მისი უწმიდესობის პაპ ბენედიქტე XIV-ის ენციკლიკას, მაშინ მე საკუთარ თავს მოვიყვან წესრიგში. პირველი, ამ ფარული კათოლიკეების გარემოება უჩვენებს, რომ ისინი მხოლოდ მალავენ [იმას], რომ კათოლიკეები არიან და არა ქრისტიანად ყოფნას. მეორე, ამ დაფარულობის გამო, ვერ ვპოულობ მიზეზს, რომ მოყვასს შეუძლია ჰქონდეს სკანდალის მიზეზი, რადგან მან არ იცის ამის შესახებ და თუ მან ეს იცის, ის მას შეიწყნარებს

---

[1] აეტორს, ალბათ, მხედველობაში აქვს ყუმუხები, თურქულენოვანი ხალხი, რომლებიც ცხოვრობენ ჩრდილოეთ დაღესტანში.

[2] საუბარი უნდა იყოს ფარული კათოლიკეების დატირების წესზე, მაგრამ ძნელია სუსტად ითქვას აეტორს, რომელი ეროვნების ფარული კათოლიკე ქალები პყავს მხედველობაში.

[3] უნდა იყოს მიმტირალი.

იმიტომ, რომ იგი[1] თავს ვერ დაიხსნის მთელი ქონების ჩამორთმევისა და გაძევებისაგან, გარდა ამისა, შეურაცხყოფის, სატუსაღოსი და წამებისაგან. ამის შესახებ მცირე რამ ვიცი[2], რადგან ჩვენ ამ საზოგადოებაში არ ვართ აღიარებული, გარდა იმ გამონაკლისისა, რომ მე არ მთხოვენ დავგმო ღმერთი და შევურაცხყო თვით სარწმუნოება[3]. მესამე, მე დავასკვენი, რომ ეს დაფარულობა[4] შეიძლება დევნისაგან თავის დაღწევის ერთგვარი სახეობაა. დღეს ჩვენ, საფრთხის გამო, მეტად არ შეგვიძლია არც საჯაროდ და არც ფარულად[5] ვინმეს მიღება [კათოლიკობაში], რათა არ გამოვიწვიოთ [მათი] დევნა. და მანაღვლებს ის, რომ არ ვიცი რა გადავწყვიტო ზოგიერთი ადამიანის მიმართ, რომლებიც სრულად ითხოვენ ცოდვების მიტევებასა და აღსარებას. მაშ ასე, ფარული კათოლიკეები არ არიან სრულქმნილნი, რადგან დევნის დროს, როცა მათ, მართალია, არ ეძებდნენ, მაგრამ შიშის გამო არ ჩნდებოდნენ.

აქამდე ვერ შევძელი მეპასუხა, რადგან მას შემდეგ, რაც განჯა აჯანყდა, მათ განდევნეს ამ მეფის[6] გუბერნატორი და შუშის ხანი (Kan di Sciuscia) და დღემდე ამ ორმა მთავარმა[7] ვერ შეძლო აჯანყებულების მიერ დაკავებული ციხესიმაგრის აღება. თავის დროზე ვიზრუნებ სრულად მოგაწოდოთ თქვენი მოთხოვნის შესაბამისი ინფორმაცია, რათა მათ პასუხი გაეცეს.

f. 164r.

განურჩევლად, ამ ხალხთა[8] წეს-ჩვეულებებად მიიჩნევა სიცრუე, ყალბი ლაპარაკი, მლიქვნელობა, თვალთმაქცობა, სიხარბე, ცრუმორწმუნეობა, თანხის დაქვითვა[9], მზაკვრობა, უსამართლობა. კეთილსინდისიერება მოითხოვს, ახლა ჩვენი კათოლიკეებისათვის დამახასიათებელ ერთ-ერთ ზემოაღნიშნულ ნაკლზე მივუთითო. მაგრამ დღეს, შემიძლია სრული ჭეშმარიტება მოგახსენოთ. მისიონერები რაიმე ფიცისაგან, [წესების] ამაო შესრულებისაგან და ცრურწმენისაგან თავს იკავებენ და ამასთანავე მათ მიიჩნევენ, როგორც უწესრიგობაში გახვეულ ბიწიერთ, რადგან ამ წელს, საჭიროებისამებრ, დაიფარეს რამდენიმე სხვადასხვა უხამსი ჩვეულების ადამიანი. შეიძლება მხოლოდ ითქვას, რომ ისინი ყოველთვის ენერგიულად უჭერდნენ მხარს უფლის კანონების დაცვას, ზიარების სიწმინდეს, თავს იკავებენ ცხოვრების სააქვეყნო სარგებლობაზე, მაგრამ მე მათში ვერ ვიპოვე

[1] ე. ი. ფარული კათოლიკე.
[2] ალბათ, გულისხმობს სატუსაღოში არსებული წამების წესებს.
[3] იგულისხმება კათოლიკობა.
[4] იგულისხმება ფარული კათოლიკობა.
[5] ჩანს, კათოლიკობაში ფარულად მიღება მისიონერთა პრაქტიკაში ესესებობდა.
[6] იგულისხმება მეფე ერეკლე II.
[7] იგულისხმება მეფე ერეკლე II და შუშის ხანი.
[8] ჩანს, ამას მარტო სომეხთა თეისებად არ მიიჩნევდა რელაციის ავტორი.
[9] იგულისხმება, ალბათ, ანგარიშიშას თანხაში მოტყუება.

უწინდელი ქველმოქმედება. სხვა უსარგებლო წესების შესახებ მე არ ვიცი. მე უკვე გავაგზავნე ერთი მორჩილი და ერთი მღვდელი დადიანთან ოდიშში, მაგრამ ნიკოლოს, დადიანის ძმის, გარდაცვალების გამო აქამდე არანაირი ინფორმაცია არა მაქვს ამ მამების შესახებ; კიდევ მეტი, იმერეთში მიმდინარეობს გადატრიალებები დავითის, სოლომონის ძმისწულის გამეფებისათვის. [მეფე სოლომონი] 23 აპრილს გარდაიცვალა აპოპლექსიური დამბლისაგან რწმენის სიმბოლოს [წარმოთქმის] გარეშე.

დაბოლოს, თქვენ და ჩემს სხვა შემკეთებს მორჩილებით გწირავთ მადლობას თქვენი კეთილმოსურნეობისა და სათნოებისათვის, რომელმაც შემაძლებინა ამ მისიონის შენახვა უჩვეული 100 სკუდოს შემწეობით. მძაგს ეს, მაგრამ მსახურებას უწყობს ხელს და თავის მხრივ არასოდეს დავიღლები წმინდა ეკლესიის დიდებისა და პრელატებისადმი ღვთაებრივი დახმარებისათვის შრომაში. ღრმა პატივისცემითა და მორჩილებით ვკოცნი თქვენს მეწამულ მანტიას.

თქვენს ყოელადუწმინდესობას.

ტფილისი, 23 ნოემბერი 1784.

უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური

ფრა. ანდრეა და პალერმო, მამა კაპუჩინი.

№30

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

თბილისი, 1784 წლის 29 ნოემბერი

ღრმად პატივცემულო და დიდად ღირსეულო ბატონო[1]

f. 158r.

ოქტომბრის თვეში...(არ იკითხება)...მაგრამ ჩემი წერილი რომელშიც იგივე მაქვს მხედველობაში, რაც მონსინიორ სტანისლაოს[2], რომელმაც ამიკრძალა წმინდა კონგრეგაციის უმაღლეს ხელმძღვანელებთან მიმოწერა, რაც ფრანგულ ენაზე დაწერილ წერილშია [ნათქვამი]. მთლიანობაში იგი დაუსაბუთებელია, რადგან ბრედნარსომ (Brednarso), უწინარეს ყოელისა, რუსეთის

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 158r-159r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] ცხადია, სტანისლაე იან სესტრენცევიჩი (Stanislaw Jan Siestrzencewicz-Bohusz-1731-1826). რუსეთის იმპერატორმა ეკატერინე II დიდმა 1773 წელს დაარსა ბელორუსიის კათოლიკური ეპარქია, რომლის ცენტრად გამოცხადდა მოგილიოვი. 1774 წლის 12 მაისს სტანისლაე იან სესტრენცევიჩი დაინიშნა ამ ეპარქიის ეპისკოპოსად.

იმპერიაზე დამოკიდებულ მისიონებზე მიანიშნა. ხელწერის, შინაარსისა და წერის ნიშნის მიხედვით, ეჭვი მაქვს, რომ ეს წერილი ყალბია. მე მმართებდა, რომ ადრე გამეფრთხილებინა ისინი, უკიდურეს შემთხვევაში ზემოხსენებული არქიეპისკოპოსი ჩვეულებრივი ფორმის ცირკულარული წერილით. ადგილზე კი სინამდვილეში აღმოვაჩინე თვალთმაქცობა. რაც შეეხება ჯარს, იგი კავკასიაში საქართველოდან 4 დღის სავალზეა, საიდანაც იუწყებოდნენ...(არ იკითხება)...[რომ] გარდაიცვალა თავადი ერნესტო რეინფელის უმცროსი ძმა კარლო ემანუელ ლანგრავიო როტენბურგი. მე მიხმო გენერალმა[1] და მიბრძანა, რომ ის[2] დამეკრძალა (და მიმელო კათოლიკედ) და იცოდა რა, რომ ჩვენ ეკლესია არ გვაქვს, მან სთხოვა ამ მეფეს[3] საქართველოს მეფეების საძვალესთან ადგილი, რაზეც უარით უპასუხეს. თავად ამ მეფემ მიბრძანა, რომ ის დამეკრძალა ჩვენს ეკლესიაში, სადაც [ახლა] ღვთისმსახურებას ქართველები ასრულებენ. მეფესა და სასულიერო პირებს შორის უთანხმოების გამო, ცხედარი ექვსი დღე დაუმარხავი დარჩა. დაბოლოს, იმავე მეფისაგან მიეიღე წერილი, რომ მევიდოდი [კათოლიკეთა ყოფილ ეკლესიაში] ოლარის ჯვრით, ავწევდი [მას] მაღლა და ვაკურთხებდი საფლავს, ხოლო ეკლესიაში შესულს არ შემეძლო ხმამაღლა ფსალმუნის გალობა, მაგრამ მთელი შენდობა ხმადაბლა უნდა მეთქვა.

ამ მეფისადმი[4] ხალხის ერთგულებამ, რომელსაც ასევე სურდა ციხე-სიმაგრე ბენჯოვინოს[5] (Bengiovino) ღირსეული დაცვა და...(არ იკითხება)... ქალაქის მილიციის, ოფიციალური პირების განსაკუთრებულმა თავმოყრამ, არ მომცა საშუალება რაიმესთვის წინააღმდეგობა გამეწია, გარდა ჩვენი ეკლესიის შიგნით ოლარის ჯვრით ზემოხსენებულ დაკრძალვაზე თანხმობისა, რომლის წინააღმდეგ გამოვიდნენ სასულიერო პირები. თუკი დაკრძალვაზე უარს ვიტყოდი, ეს სკანდალის გარეშე არ ჩაიელიდა და მე კი, ამ მეფის სამეფოში, ბევრისა და ყველასაგან განურჩევლად, მეტი პასუხისმგებლობა მეკისრა. ამიტომ გთავაზობთ

f. 158v.

ჩემს გადაწყვეტილებას. მინდა მოვსინჯო მეორე ხერხი, რითაც შევძლებ ჩვენი ეკლესიების დაბრუნებას. აქედან რთულია, რადგან არ შემიძლია მივმართო რუსეთს, რა თქმა უნდა, გზაზე შეჰყრობის შიშით. იმედი მაქვს, ეს ჩემი გეგმა შედეგიანი იქნება, თუკი ჩემი წერილობითი თხოვნა მოწონებული იქნება ნებისმიერი მათი რეკომენდაციებით. მართალია, რამდენიმე დღეში

---

[1] რუსეთის ჯარის გენერალმა.

[2] ე. ი. კარლო როტენბურგი.

[3] იგულისხმება მეფე ერეკლე II.

[4] იგულისხმება მეფე ერეკლე II.

[5] ამ ეტაპზე მისი ადგილმდებარეობისა და სახელწოდების დადგენა ვერ მოხერხდა.

ველოდები პეტერბურგიდან პოლკოვნიკის[1] დაბრუნებას, რომელიც აქედან ივნისის დასაწყისში წავიდა. მასთან ერთი წელი ვიმსახურე, რათა იმ სამეფო კარზე[2] გამოქომაგებოდა და ხელი შეეწყო ჩემი წერილების გაგზავნისათვის, მაგრამ თუ მივიღებ პირველი მინისტრის წყალობის წერილს ამ მეფისადმი[3], როგორც ამას დამპირდა გენერალი პოტიომკინი, ხსენებული მინისტრის ნათესავი, თავისი პირით, თუმცა ნაკლებად ვიმედოვნებ, რომ ეს მეფე[4] ყველა თავის დაპირებას შეასრულებს. სანამ ჩემს წერილებს პეტერბურგში გაეგზავნიდი, მსურდა ამ მეფესთან[5] პირადად ამის შესახებ გულღიად და ცხადად მეთქვა, რომ ყოველთვის მეეჭვებოდა იმისა, რასაც მპასუხობდა: კარგი დაწერეთ, თუ თქვენი ეკლესიები არ დაგიბრუნდებათ, თქვენ მიიღებთ ამ ეკლესიების საფასურს ფულით. ეს არის იდეა და არა ინსინუაცია; უფრო მეტიც, [ერეკლე მეფის] უფროსი შვილის გიორგის დაჟალება, რომელმაც არაერთხელ მითხრა, რომ ეკლესიები უკვე კურთხეულია ჩვენგან (ე.ი. დალოცვილია) და არ შეგვიძლია ამიერიდან მათი დაბრუნება, თუმცა ვალდებულნი ვართ დაგიბრუნოთ საფასური. იმ შემთხვევაში, თუკი ეკლესიების საფასური შემომთავაზეს, მსურს მათ წინასწარ შემატყობინონ, რა უნდა ვუპასუხო. მოვალეობა მდგომარეობს არა იმაში, რომ მივიღოთ ეკლესიებისა და მონასტრების საფასური, არამედ იმაში, რომ ეკლესიების, როგორც მე ვიცი, დაბრუნება გამუდმებით უნდა მოვითხოვოთ, რადგან იმავე უფლისწულმა გიორგიმ განაცხადა: "ჩვენ ვერ მოვაგროვებთ დიდ თანხას". ამიტომ ამბობენ, რომ თბილისის ერთი [კათოლიკური] ეკლესია ღირება 4 ათასი თუმანი, ხოლო ერთი თუმანი უდრის დაახლოებით 7 სკუდოს[6]. თუკი ისინი მართლაც გაჯიუტდებიან და არ დაგვიბრუნებენ ჩვენს ეკლესიებს, მე გადმოგიგზავნით მათ, როგორც ზემოთ ვთქვი, ისე დაბალ საფასურს, რადგან მათ თვითონ იმსჯელონ [ამის შესახებ]: ამ შემთხვევაში ჩვენ ორივეს დაეკარგავთ და ამ კათოლიკეებს სამუდამოდ დაისაკუთრებენ, რომლებიც ამ ნგრევის პირას მყოფი მისიონის უბედურებას ვერ ითმენენ.

f. 159r.

მეფე ერეკლე უკვე წლოვანებით 65 წლამდეა. თავის მთავრობაში ის მისიონერების მიმართ ყოველთვის ავლენდა მადლიერების ნიშნებს. [ესაუბრობ] წინდახედულ პოლიტიკოსზე და იშვიათ ადამიანზე, მხედველობაში მაქვს განსვენებული მამა მაუროს [დიპლომატიური მისიით] გაგზავნა, როცა ამაში დამარწმუნა და საკუთარი ხელით დაწერილი წერილით დამპირდა,

[1] მეტი ალბათობით ეს უნდა იყოს ეასილ სტეფანეს ძე ტამარა/ტომარა.
[2] იგულისხმება რუსეთის იმპერიის სამეფო კარზე.
[3] მეფე ერეკლე II-სადმი.
[4] ე. ი. მეფე ერეკლე II.
[5] მეფე ერეკლე II-სთან.
[6] სკუდო (Scudo) XVI-XVIII სს. იტალიის რიგ სახელმწიფოებში ვერცხლისა და ოქროს მონეტა. უტოლდება 5 ლირას.

რომ მხოლოდ მე ვიცი ეს და სხვა არავინ; გასული მაისის თვეში, ზემოხსენებული მამის[1] გარდაცვალების გამო დაკარგა რა იმედი, მეფე ერეკლესთან მქონდა რამდენიმე კერძო საუბარი და წარვუდგინე მეფე ერეკლეს მისი წერილი, აი, როგორ ვერ შეძლო მან ჩემთვის რაიმე სასარგებლო გზის გამოძებნა, მაგრამ არ ინდომა წერილის უკან გამორთმევა და თქვა: "შეინახეთ იგი". ვითვალისწინებ, რომ მისი სიკვდილის შემდეგ (უფალმა დაიფაროს) ჩვენი საქმე, გარდა უფლის განგებისა, უარესობისაკენ წავა: ეს არის ყველაზე ხელსაყრელი დრო, რომ დაჟინებით მოვითხოვოთ ჩვენი ეკლესიების დაბრუნება და თუ მან ფესვები სხვაგვარად გაიდგა, რაც არ დაახანებს დიდხანს, ისინი ისარგებლებენ მზაკვრული რეცეპტებით და [ეკლესიების] სამართლიანი ფლობის რაღაც სხვა საფუძველს გამოძებნიან. ჩემი პრეფექტობის [ვადის ამოწურვამდე] ერთი წელი და რამდენიმე თვე დარჩა. რამდენადაც შეეძლებ, არ გადაეუხვევ ამ გზიდან და ყველა საშუალებებით ვეცდები ეკლესიები დავიბრუნო. უფლის დიდებისათვის სანამ პრეფექტის მოვალეობას ვასრულებ, მე ამ საქმის შედეგზე ხელი არ ამიღია. თავს ვიკავებ ერცლად საუბარზე, მაგრამ უმორჩილესად გთხოვთ, რომ აიღოთ პასუხისმგებლობა მიზეზებზე, რომელიც შეესაბამება თქვენს გულმოგინებას უფლის მსახურებისათვის. მე მორჩილი გიკოცნით წმინდა ხელს.

თქვენს უწმინდესობას, უგანათლებულესობასა და ფრიად პატივცემულებას.

თბილისი, 29 ნოემბერი, 1784

უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური ფრა ანდრეა და პალერმო, მამა კაპუჩინი.

№31

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალისადმი

თბილისიდან, 1784 წლის 19 დეკემბერი

ღრმად პატივცემულო და დიდად ღირსეულო ბატონო[2]

f. 148 r.

გაიხსნა აქ ჩაკეტილი გზები, მაგრამ არ ვიცი, როგორ მოვიდა ჩემთან მისი უწმინდესობა პრეფექტის პასუხი: სხვა წერილები მე არ მიმიღია, გარდა

[1] იგულისხმება მაურო ეერონელი.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff. 148r-149r. წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.

მიმდინარე წლის 24 აპრილისა, რომელსაც ჯერჯერობით ვერ ეუპასუხე, რადგან ასეთია ვითარება. უბრალოდ მინდა მოგახსენოთ ძალიან საინტერესო ამბები. იანერის თვეში მონსინიორ არკეტის[1] (Archetti), საგანგებო ნუნციოს მიეწერე [წერილი]; ახლა მივხედი, რომ ყველაზე გამორჩეულია მოგილიოეის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც კვლავ მიეწერე [წერილი] და ვთხოვე, ამ სამეფო კარის მფარველობა ჩვენს ეკლესიებზე. ოქტომბრის ბოლოს, როცა აქ ჩამოვიდა გენერალი პოტიომკინი[2], გადმომცეს მონსინიორ სტანისლაოს[3] (Stanislao) პასუხი [წერილობით]. იგი დაწერილია მოგილიოეში 8 აპრილს ფრანგულ ენაზე, რომლითაც მაუწყებს, თუ როგორ გადაეცა მას ამ მისიონზე[4] იურისდიქცია. მან დამიშალა [ამის შესახებ] წერა ანდა აპელირება წმინდა კონგრეგაციასთან, რადგან ამ ყველაზე დიდად პატივცემულ არქიეპისკოპოსს განზრახული აქვს ეკლესიების შესახებ გარიგება დადოს, რომელიც უკვე უგანათლებულესი მსახურის პოტიომკინის მეშვეობით გზას იკაფავს. ამის შესახებ ვკითხე ამ გენერალს, რომელმაც დამიდასტურა წერილის შინაარსი და შემდეგ ბრუნდებოდა რა უკან, დამპირდა, რომ ეკლესიებისადმი ჩვენს ინტერესს ხელს შეუწყობდა. მოზდოკისა და ასტრახანის მამები ზემოხსენებული წერილის შესაბამისად მწერენ. მაქვს ყველა მიზეზი მჯეროდეს, რომ ეს წერილი და დახეული ბეჭედი ნამდვილია, ასევე მისი შინაარსი და მისწრაფებაც, რომელიც ზუსტად და მძლავრად გეიჩევნა ყოვლისშემძლე რასის წარმომადგენელმა ლუთერანმა ექიმმა, ამ წერილის ფრანგულ ენაზე შემდგენელმა და ავტორმა.

f. 148 v.

ეს მონარქი, მოსკოვის იმპერიაზე დამოკიდებულ ყველა მისიონზე მონსინიორ არკეტის მიერ მოგილიოეის მონსინიორისათვის იურისდიქციის გადაცემის შესახებ ინფორმირებული იყო. მან დიდად შეაქო ნუნციოს ქცევა და წინდახედულება და ხუმრობით მითხრა, რომ უგანათლებულეს მამას არ გაუძნელდება ნუნციატურის მსგავსი სასარგებლო საქმეების გამართვა. მიუხედავად ამისა, მაინც არ ეიცით, ეს ბრძანება გავრცელდება თუ არა საქართველოზე. ეს შემიძლია გითხრათ, რომ ეს სამეფო[5] უკვე გახდა რუსეთის ფეოდალური სამფლობელო და ჩვეულებრივ ამბობენ, რომ მოგილეეის მთავარეპისკოპოსის იურისდიქცია ზემოხსენებულ ფრანგულ წერილში მოცემულ საზღვრებს გარეთ შორს ერცელდება, რასაც აშკარად ამბობს ის [ამ წერილში] და არ მაქვს დაეჭვების მიზეზი, რომ იგი გაყალბდა. აქედან გამომდინარე მსურს, რომ თქვენი უგანათლებულესობა ინფორმირებული

[1] ჯოვანი ანდრეა არკეტი (1731-1805) კარდინალი. სამოციქულო ნუნციუსი პეტერბურგში.

[2] გენერალი პაველ პოტიომკინი (1743-1796).

[3] იგულისხმება სტანისლავ იან სესტრენცევიჩი.

[4] საქართველოს მისიონზე.

[5] იგულისხმება ქართლ-კახეთის სამეფო.

იყოს და ჩვენი წესდების თანახმად, გაგვაფრთხილოთ რაა სიცრუე და რაა სინამდვილე; გვიბრძანეთ და მზად ვიქნებით დაგემორჩილოთ.

f. 149r.

მონსინიორ მთავარეპისკოპოსმა ფრაკიამ[1] მიბრძანა, რომ დამენიშნა მამა მისიონერი ახალციხის ეპარქიის სოფელ ველში, სადაც გასული წლიდან იმყოფებოდა მამა პოლიკარპო, რომელიც მე მემსახურებოდა, მაგრამ არ სურდა იქ დარჩენა. ბერძნულ-კათოლიკური წესების საკრებულომ მომმართა [თხოვნით], რომ არ სურთ მათი მამის მოშორება [იქიდან] და ამას დაჟინებით იმეორებენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში გაუკუღმართების საფრთხე დადგება. მე მივწერე კონსტანტინოპოლის ზემოხსენებულ მონსინიორ პატრიარქს, რომ ის ან კარგად მოაწყობს ამ მამა პოლიკარპოს, ან სხვაგვარად გამოასწორებს საქმეს, რადგან მისიონს არ ძალუძს 6 სხვადასხვა ადგილს გაუწიოს დახმარება. დიდად მინდოდა მის შეთანხმებაში მონაწილეობის მიღება. მოწიწებით და მორჩილებით ქედის მოხრით გიკოცნით წმინდა ხელს.

თქვენს უწმინდესობას, უგანათლებულესობასა და ფრიად პატივცემულებას.

თბილისიდან, 19 დეკემბერი, 1784.

უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური

ფრა ანრდეა და პალერმო, მამა კაპუჩინი.

№32

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

თბილისი, 1786 წლის 31 მარტი

ღრმად პატივცემულო და ფრიად ღირსშესანიშნაო ბატონო[2]

f. 208r.

დიდად პატივცემულმა მონსინიორმა [ანტონიო] ფრაკიამ, კონსტანტინოპოლის [კათოლიკეთა] პატრიარქმა, მაუწყა, რომ წმინდა კონგრეგაცია მოხარულია მამა პოლიკარპო და მანტოვასთან შეთანხმებით, მაგრამ ის მანამ არ დაიძვრება ველში იქ სულებზე საზრუნაოდ, სანამ ახალციხისათვის

[1] ფრანჩესკო ანტონიო ფრაკია-კონსტანტინოპოლ'ში სამოციქულო ვიკარი და თეოდოსიპოლის არქიეპისკოპოსი.

[2] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff.208 r-210r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

განკუთვნილი ყოველწლიური ფულადი დახმარების 29 სკუდოდან მესამედს არ მისცემენ. ასევე წმინდა კონგრეგაციამ შეასრულოს გასული წლის 16 აგვისტოს ბრძანება, რომლის თანახმად, მათ არ შეუძლიათ სრულ სკოლაში 7 წლის ასაკამდე ყმაწვილები დაუშვან. რაც შეეხება ველის მისიონს, პირველი უწყება, რომელიც მივიღე ხსენებული მონსინიორისაგან ველში მაშინათვე დაინიშნა მამა პოლიკარპო და მას დღემდე მისიონისათვის მოწყალებით ეინახავ. იგივე მონსინიორი წმინდა კონგრეგაციის ტრიბუნალში ამტკიცებდა, რომ ველის მისიონი უნდა მიეკუთვნოს საქართველოს[1] პრეფექტურას. მე ეუპასუხე, რომ ეს საქმე თქვენ უკეთ იცით და მე არ დაეწერ, თუ წმინდა კონგრეგაცია მე არ ამირჩევს, ამ გადაწყვეტილებით კმაყოფილი ეიქნები. მაგრამ, სიმართლე რომ ვთქვა, ამ მხარეებში საუბარი არა იურისდიქციაზეა, არამედ ერთ საკითხზეა, ანუ უკეთ რომ ვთქვა იმაზე, რომ ამდენ მგლებში ამ საბრალო ცხვრებზე უკეთ როგორ ეიზრუნოთ. აი ფაქტი, რომელსაც მოკლედ და მარტივად აღვწერ. განსვენებულმა მამა ნიკოლო და ჯირჯენტიმ (თუ კარგად მახსოვს მისი სახელი) რომის სარწმუნოებას შემოუერთა ქართველთა პირველმღვდელმთავარი[2] და მოაქცია [კათოლოკობაზე] მოსახლეობა. მათ, როცა მღვდელი არ ჰყავდათ, ყოველთვის [სულიერ] სამსახურს მამა-მისიონერები უწევდნენ.

1755 წელს განხორციელებული დევნის შემდეგ, მამების რიცხვი არ კმაროდა და ნელ-ნელა ახალციხის მღვდლებმა დაიწყეს შეღწევა. საჭიროებისდა მიხედვით, ხან მამები მიდიოდნენ სახარებისეული უბრალოებით და ხან [ახალციხელი] მღვდლები მრევლში სულიერი მსახურებისათვის და ყურადღებას არ აქცევდნენ იურისდიქციის საკითხს, არამედ ის მოქმედებდა ამ ხალხის მოთხოვნილების შესაბამისად ყოველგვარი პრეტენზიისა და ეჭვის გარეშე.

f. 208 v.

დროთა განმავლობა'ში ახალციხის პროეიკარი მთლიანად დაეუფლა იქ უფროსობას და ამაზე ხმა არავის ამოუღია. მაგრამ, სამწუხაროდ, 1780 წელს მათ ხელთ იგდეს [კათოლიკურ] სარწმუნოებაზე მოქცეული ერთი თბილისელი საბრალო მკერავი, რომელიც ახალციხიდან მოტყუებით გაგზავნეს და ლიბანში ბერძნულ წესზე მღვდლად აკურთხეს, საიდანაც დაბრუნდა ახალციხეში და აქედან გადავიდა ველ'ში, სადაც ეს უმეცარი ადამიანები დააქცია; ამ მიზე'ზით საესებით გარკვეული პასუხებით მომმართეს მე და ყოველიეე ეს ვაცნობე მონსინიორ [ანტონიო] ფრაკიას, რომელმაც ბოლოს და ბოლოს დანიშნა მამა პოლიკარპო, რომელმაც, თუ არ ყცდები, ბერძნულ სქიზმაში მყოფი 7 ოჯახი ვერ გააკათოლიკა. როგორც ზემოთ აღვნიშნე,

[1] იგულისხმება თბილისის პრეფექტურა.

[2] საუბარია საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ანტონ I ბაგრატიონ'ზე.

ისინი[1] მამა თადეომ გადაიყვანა [მართლმადიდებლობაზე], რომელიც ახლა ბერძნული წესის მღვდელია. ამ დროის განმავლობაში ველის მოსახლეობა, რომელიც აპროტესტებდა, განუწყვეტლივ მომმართავდა, რომ მათ არ უნდათ სხვა მღვდელი, გარდა მამა მისიონერისა და მე მუდამ ვპასუხობდი, რომ მიემართათ კონსტანტინოპოლში მონსინიორისათვის. ამ საკითხზე მეტს არ ვისაუბრებ და მოკრძალებით მოგახსენებთ ჩემს აზრს, რომ ველის ალაგას სასწრაფოდ დაინიშნოს სამრევლო მღვდელი და მიეცეს მუდმივი საცხოვრისი მღვდელ-მისიონერს. ველის მოსახლეობა შედგება უბრალო, ღარიბი ხალხისაგან, ძირითადად, ცხვრის ფარის მწყემსებისაგან, რომელთაც, ალბათ, აოცებთ ბერძნულიდან სომხურზე და სომხურიდან ლათინურზე ტიპიკონის ცელილებები. თუ მამა-მისიონერი დიდხანს დარჩება ველში, ისინი არასოდეს ისურვებენ სომხური რიტის სამრევლო მღვდელს, რადგან ბერძნული რიტის ოჯახები მათ ცუდი თვალით უყურებენ. თუკი წმინდა კონგრეგაციას სურს, რომ კონსტანტინოპოლის არქიეპისკოპოსმა უნდა დანიშნოს ველის მამა-მისიონერი, ამ შემთხვევაში, მან კარგად უნდა გაითვალისწინოს ის დაბრკოლება, რომელიც შეიძლება მღვდლებსა და მამებს შორის გაჩნდეს. თუკი ველზე ზრუნვა [მისიონის] პრეფექტურას დაევალება, მაშინ საჭირო გახდება ორი მამა მისიონერის დანიშვნა, რომელთაც ეცოდინებათ თურქული და ქართული ენები, რათა საჭიროების მიხედვით, როცა ერთი [ენა] ვერ გამოდგება, მეორე [ენა] გამოიყენონ. მრევლის მღვდელს უნდა დაენიშნოს საკმარისი სარჩო-საბადებელი, რათა თავისი მოსახლეობა არ დააეალდებულოს შემწეობის გაღებით და ამით არ გახდეს საძულველი სიცრუის მაძიებელთა მხრიდან, რადგან ამ ქვეყნებში საკუთარ თავზე ზრუნვის ინტერესი, [საქმეს] ადვილად აფუჭებს. მიზეზი, თუ რატომ არ უნდა არც ერთ მღვდელს იმ ალაგას წავიდეს სამრევლო მღვდლად, რომელთა შენახვა მრევლს არ შეუძლია, იმიტომ, რომ მათ საკუთარი მმართველები ძარცვავენ, რის გამო ღატაკდებიან.

f. 209r.

რაც შეეხება იმ დარიგებებს, რომელიც მე ამ მისიონში ცხოვრების 20 წლის მანძილზე მივიღე, ბევრი რამ ვისწავლე და ამ საბრალო სულების კეთილდღეობის მიზნით მათ შესახებ მოხსენებებს ვუგზავნიდი [კონგრეგაციას]. ამასთან ერთად, უფლის გულისათვის, ჩემი პრეფექტობის მიწურულს და აქამდეც მე არ გამიჩაღებია იურისდიქციაზე პრეტენზიები. რამდენად კარგად იქნება ეს მიჩნეული წმინდა კონგრეგაციის მიერ, დაე, ნუ დაველოდებით სხვა რამეს, გარდა ბრმა შესრულებისა. მე ჩავთვალე, ახალციხის მომსახურების პრეტენზიაზე ანგარიშის მეორე პუნქტის მიხედვით, წმინდა კონგრეგაციამ ზედმეტი თანხები უნდა დახარჯოს ახალ მამა მისიონერებსა და ღირსეულ მღვდლებზე. ეს ესაა საეკლესიო დოქტრინებში სასიამოვნოდ

[1] ე. ი. ეს 7 ოჯახი.

მიიჩნიეს დაესვათ საკითხი, სამართლიანობასა და იურისდიქციაზე და... (არ იკითხება)... ცუდად და უგონოდ დასაბუთებულმა ასეთმა პრინციპებმა მონსინიორ არქიეპისკოპოსს [ანტონიო] ფრაკიას მისცა საფუძველი, დაეწერა ხარჯები და ეცნობებინა დეკრეტის შესახებ მანამდე, სანამ ჩემთვის ცნობილი გახდებოდა ამ დეკრეტის შესახებ და ახალციხეში გამოაგზავნიდა ბრძანებას მის შესრულებაზე. ასე რომ, მე პირველად მაუწყეს (ვარაუდზე დაფუძნებული სურვილი, ანდა, სულ მცირე უხსოვარი დროის ბრძანება, რომ მამა მისიონერები ზრუნავდნენ მსახურების სფეროზე) და პირველ ბერმონაზონს, რომელიც მზად იყო დაეწერა [ამის გამო], მაგრამ აღასრულა მისი ბრძანება, ფრთხილად შეეჩიელე, რომელმაც რამდენადმე წყენანარევი შემდეგი სიტყვები მითხრა: "მან არ დააფასა მისი ვალდებულება, რომ თავიდან აეცილებინა ში... (არ იკითხება)... ადამიანების მიმართ, რომლებიც მე მექვემდებარება". სიმართლე რომ გითხრათ, თუკი მექნებოდა მცირეოდენი ინფორმაცია იმაზე, რომ არქიეპისკოპოსს ჩვენს ეკლესიაში გამწესებულ ოთხ საბრალო მომსახურე ბერ-მონაზონზე ჰქონდა პრეტენზია, ასევე ჩვენს მიერ მამა მისიონერების შემოსვასა და სარიტუალო [საგნების] შეკერვაზე, მათ ცალ-ცალკე ცხოვრებაზე, მამების მსახურების მიერ სამრეველო საკრამენტების შესრულებაზე, მიუხედავად იმისა, რომ მონსინიორი ამის წინააღმდეგი იყო, მე პირს არ დავაღებდი. მაგრამ უფრო დიდი გონებისათვის საჭიროა ამ მომსახურების სფეროს ცოდნა, რათა ჰქონეს აუცილებელი წარმოდგენა. ერთგული ახალციხელები დავტოვე და სამუშაოდ ჩვენს ეკლესიასთან მახლობლად გადავედი და... (არ იკითხება)... რათა რომელიღაც საწყალი უსახლკარო ქალბატონი შემეფარებინა. ეს მიწური ქოხმახი შედგება ოთხი თუ ხუთი ოთახისაგან, რომელშიც სინათლე სახურავიდან შედის. აქ მათ შეუერთდა ზოგიერთი ღარიბი ქალი და მამა ჯიროლამო და ნორჩამ უკეთ მოწესრიგებისათვის, მონასტრის წინაძღვრისაგან განსხვავებით, უფრო მეტი

f. 209 v.

რაციონი შეადგინა და, როცა ახალციხეში აღმოვჩნდი, ამ ხნიერი ქალებიდან, ორმა უმანკოების უბრალო აღთქმა დადო. ახლა შეიძლება იყოს სამი ან ხუთი, ზუსტად არ ვიცი. და ამ ქოხს, როგორც მიწისქვეშეთს ანდა სოროს შეიძლება მონასტერი ეუწოდოთ და მე მქონდა სამი თუ ოთხი მარტივი აღთქმა წელიწადში... (არ იკითხება)... მთელს იმ დროში, რაც აქ ვცხოვრობ, არ მომისმენია სივიწროვის გამო ვაჟიშვილებისა და ქალიშვილების ერთმანეთში აღრევა, რადგან მასწავლებლები მათზე გულმოდგინებით ზრუნავენ და ისინი ყოველთვის განცალკევებულნი არიან, თუნდაც ერთ ოთახში. ზიანი, რომელიც მიადგა ჩვენს ეკლესიას იმაში მდგომარეობს, რომ აქ მეტად არ არიან მოწაფეები, რომლებიც იელიდნენ ლოცვაზე მსახურებისათვის და იკარგება საჯარო ლოცვიდან საღამოს ლოცვამდე გამოყენების შესაძლებლობა. ჩვენს ეკლესიაში მეტად შეუძლებელია ლათინურად ღვთისმსახურების შესრულება, რადგან არავინ ისწავლა ლათინურად კითხვა,

რადგან აქ უკვე არ არიან მოწაფეები 7 წლამდე, რომელთაც ასწავლიდნენ [ლათინურად კითხვას], ვინაიდან კვირაობით საღამოს ყმაწვილების სწავლება სარგებლობას ვერ მოიტანს.

მიზეზები, რამაც უბიძგა წმინდად ბენედიქტე XIV-ს[1] აეკრძალა წმინდა მიწაზე კილიკიის სომხური საპატრიარქოს მიერ მესამეულის[2] გამოყენებაზე, ასეთი რამ საქართველოში ვერ გამოდგება. თუ ახალციხეზე ვისაუბრებთ, აქ არ არის არც აღტაცება და არც აღშფოთება, რაც კარგი მაგალითია თურქებს[3] შორის, რომლებიც მხედავენ, როგორ მივდივარ ადათ-წესებით ძაძებით შემოსილ ქალებთან. თუ საქართველოში, აქ თბილისში, ასე რომ ვოქვათ, ყველა სოფელსა და ქალაქში,

f. 210r.

მეტადაა ნახევრად ბერმონაზენური პირები, ვიდრე სომხური, ასევე ბერძნული წესის ქვრივები, რომელსაც სომხები უწოდებენ კუსის (Cusi), ე.ი უბიწოებს, ხოლო ქართველები მოლოზანებს (Molosani), ე.ი მონაზონებს. ახალციხის მოსარჩელეებში მე ვერ ვხედავ ძირითადად სხვა რამეს, გარდა არგუმენტაციის გენიალობისა და სხვაგვარად მოაზროვნის მიმართ მიზეზის გამოძებნისა, რომელსაც არავითარი ეფექტი არა აქვს, გარდა იმისა, როგორ შეასუსტოს ეკლესიის მსახურთა ქველმოქმედება. თავის მხრივ, მე შევასრულე მონსინიორ [ანტონიო] ფრაკიას ბრძანებები როგორც ბავშვების, ასევე მესამეული პირების მიმართ, რომ, პირიქით, ავკრძალე ამ უკანასკნელთათვის (თუ შეიძლება ასე ითქვას) სამოსელის მიცემა, სანამ წმინდა კონგრეგაცია თავის ნებას არ გამოხატავს. ბევრი რამ ვიცოდი მის შესახებ, მაგრამ ვსაჭიროებდი წმინდა კონგრეგაციისაგან ინფორმაციას შეწყნარებით, რასაც თქვენ გწერთ სიჩქარეში, მორჩილად ვეამბორები მის წმინდა ხელებს და პატივისცემით და უსიტყვოდ ქედს ვიხრი.

თბილისი, 31 მარტი, 1786. უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური. ფრა ანდრეა და პალერმო, კაპუცინი მისიონერი.

---

[1] ანტიპაპი ბენედიქტე XIV (1423-1430).

[2] ნახევრად ბერმონაზენური ორდენის უბრალო რელიგიური თემები.

[3] აქ "თურქი" გამოიყენება, როგორც მუსლიმებისათვის საერთო ტერმინი. ე. ი. თურქი გათანაბრებულია ისლამთან.

№33

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

თბილისი, 1787 წლის 3 აგვისტო

ღრმად პატივცემულო და დიდად ღირსეულო ბატონო[1]

f. 307r

გასულ წელს სამრეველო მღვდლის, რომელიც მე დავაყენე გორში, უძალობისა და შეუწროების გამო, მომიხდა სკანდალი მას შემდეგ, როცა ერთი ახალგაზრდა ღამით [სახლში] მიუვარდა ქალიშვილს, რომელზეც დაქორწინება უნდოდა, რადგან მან მოიჯრა დალალი...(არ იკითხება)... ნათესავებს ამის გამო რცხვენოდათ. ქალიშვილი შეურაცხყოფას გაუძალიანდა; გამუდმებით უარს ეუბნებოდა ქორწინებაზე მასთან ახალგაზრდის მიერ მიგზავნილ სამრეველო მღვდელს. რადგან ვერაფერს გახდა ხვეწნით, მან ღამით ძალით, ზოგიერთი მაცდური ქალის დახმარებით, რომლებიც ემუქრებოდნენ, როგორც შებღალულს, შეარცხვენდნენ, თუკი არ დათანხმდებოდა ჩანაფიქრს. მათ ბოლოს და ბოლოს ქალიშვილი გამოიყვანეს სახლიდან, მოიყვანეს ჩვენს ეკლესიაში და სამრეველო მღვდელმა, რაც სრულად აღიარა, მალულად ჯვარი დასწერა. როცა მან იმავე საღამოს შენიშნა ქალიშვილის ძმა შეიარაღებული მაშხლებითა და ხანჯლებით, თუკი სამრეველო მღვდელი ვერ მოახერებდა იოანე ნატორეს[2] (Giovano Nattore) დამალვას, შემდეგ ცოტა რჩებოდა, რომ სიკვდილს არ ეზეიმა. ქალიშვილის ძმა გორის ყველაზე ცივილური ოჯახიდანაა. სამართლიანობას ჩემგან მოითხოვდნენ; პირველ რიგში მეძებდნენ, არის თუ არა ასეთი ქორწინება ევროპაში კათოლიკეებთან მიღებული; იოანე ნატორე იკვეხნიდა, რომ სურდა დაქორწინება ფრანგზე, უფრო სწორად ევროპული გამოყენებისათვის; ის, რომ თქვენ ქცევებითა და სკანდალით ამკობთ ერეტიკოსებს, ვერასოდეს გახდებით ამ ქვეყნებში ვერც კათოლიკე[3] და ვერც ერეტიკოსი[4].

f. 307 v.

ყოველგვარი ხმაურის გარეშე, მე შევცვალე სამრეველო მღვდელი არა მხოლოდ ამ შეცდომისათვის; ახალი სამრეველო მღვდელს მივეცი ეკლესი-

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff.307 r-308r. **წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.**

[2] იოანე ნატორე წარმოშობით სომეხი ჩანს.

[3] უნდა გაეიგოთ ფრანგი.

[4] უნდა გაეიგოთ სომეხი.

იდან განკვეთისა და ცოდვების მიტევების შენდობა, პირადად იოანე ნატორესა და სხვა ქალებზე, ასევე ზემოხსენებულ ორ დანაშაულში თანამონაწილესაც. 5 ივნისს წამლობის მიზესით მე გამაგზავნეს გორში, სადაც პირადად უფრო მეტი რამ გავიგე ამის შესახებ; რადგან ვფიქრობდი, რომ ახალი პრეფექტის შესახებ ბრძანება მალე მოვა, ჩემი ყველა საქმის უკეთ მოგვარებისათვის ეის'ქარე და ამავე ივნისის 16-ში უკვე თბილისში ვიყავი და დამხვდა რომიდან წერილი პრეფექტის დამტკიცებით. მე შენდობით ვუპასუხე ყოველადუწმინდეს კარდინალ პრეფექტს; მას ჯერ კიდევ არ წარუდგენია წერილი, როცა არამზადები ჩემს წინააღმდეგ შეკუჩდნენ; მალე მას შემდეგ, რაც მათ მოინანიეს, მითხრეს, ეს-ესაა პირველი ქარი'შხალი დაწყნარდა, მაგრამ მეორე უფლის ხელიდან ამიმხედრდება. ავთვისებიანი სენით დაავადებული ორი ჩემი ამხანაგი გამექცა, რადგან აქ ყველა გადამდები ციებ-ცხელებითაა დაავადებული. მე მხოლოდ ვეხმარებოდი და ვემსახურებოდი ორ მძიმე დაავადებულს და ჩემი ცოდვების სასჯელით 14 დღის განმავლობაში მწვავე ციებ-ცხელებისაგან გარდაიცვალა კარგი ფრა ანტონ გორელი (fra Antonio di Gori).

ახლა მე ათას გასაჭირში ვიმყოფები, რადგან არა მყავს ძმა ანტონ გორელის შემცველი მამა-მისიონერი. ანტონ გორელი ამ ბატონებსა და, ასევე ამ მეფეს[1], ექიმად ემსახურებოდა. თუკი მეორე პუნქტიდან აქ გადმოვიყვან მამა ექიმს, იგი დაიკარგება, ანდა ხსენებული პუნქტი დაკარგვის საფრთხის ქვეშ დადგება; არ ვიცი, რა გავაკეთო.

f. 308r.

დავიღალე ტრიბუნალის პროკურატორების, პატივცემული მამებისადმი წერილების წერითა და თხოვნით, რომ გამოგზავნონ სამკურნალო საფუძვლების მცოდნე მამა-მისიონერები; მე მას ვთხოვე, თუ უკიდურეს შემთხვევაში წამოსვლამდე მათ არ იციან წამლობა, დავეხმაროთ მამებს და საავადმყოფოში ექვსი თვე დაყონ [ამ საქმის დასაუფლებლად], მაგრამ არ მიპასუხეს და ეწუხვარ, რომ ექიმების არყოლის გამო დაეკარგავთ ზოგიერთ პუნქტს და ამა'ში არ ვიქნები დამნაშავე. ამ მეფეს[2] უნდა, რომ ექიმი მუდამ გვერდით ჰყავდეს; ასეთნი არიან იმერეთის მეფე, სამეგრელოს მთავარი, ახალციხის ფაშა; მათ არ უნდათ თვითმარქვია და მოგონილი ექიმები, რომელთაც ისინი ადვილად გამოიცნობენ და თუ მათ არ ეყოლებათ ექიმი, ისინი ჩვენ არა მხოლოდ დაგვიცავენ, არამედ გაგვაძევებენ. ყველაფერი ის, რაც მე დავწერე, არის დოგმა, რომელმაც ეს მისიონი და მისი მდგომარეობა ფეხზე უნდა დააყენოს, რომლის პირობები აქ დღემდე არ არის, მაგრამ მათ არ სჯერათ, ეს სი'ხმარია, რომ მეტად არა მხოლოდ ექიმებს არ

[1] იგულისხმება მეფე ერეკლე II.

[2] ე.ი. მეფე ერეკლე II-ს.

გამოაგზავნიან, არამედ მისიონერებსაც კი, რომლებიც შეცვლიან იმათ, რომელთაც თავიანთი [მისიონერობის ვადა] დაასრულეს და წასვლა უნდათ, ან რომელიღაც სხვაგან გადაადგილებულ მისიონერს.

დიდი მადლობა წმინდა კონგრეგაციას, თქვენს უგანათლებულესობას, დიდად პატიეცემულ მთავრობელმთავარს პრეფექტის დამტკიცებისათვის. ეაღიარებ ჩემს სისუსტეს და თუკი ისინი არ დამეხმარებიან ისეთი დიდი სათნოებითა და გულმოდგინებით, როგორც აქამდე მეხმარებოდნენ, მე ნამდვილად ეწუხვარ იმაზე, რომ ეს დამტვრეული გემი მემართა ბადრაგის გარეშე და ეკიპაჟი [დამეცვა] ქარიშხლის წინაშე შიშისაგან. ამით შეიწყნარეთ ჩემი თავისუფლება, თითქმის ეს

f. 308 v.

ისე დაეწერე, თითქოსდა ჩემს თანატოლს ეწერდი, მაგრამ ეს ისეთი მღელვარე ღამეა, რომელიც მაიძულებს ვირწმუნო მისგან ჩემდამი მონიჭებული სათნოება და ზრუნვა ზე...(არ იკითხება)...რაც ამ საჭიროებითაა აღჭურვილი და ამიტომ ანაზღაურდება და ეპატიება.

ამ ვითარებაში ეწერ [და ამას მიხდა] დავამატო ქვეყნის მძაფრი [დროის შესახებ]. ამ სამეფოს წინააღმდეგ მთელი დაღესტანი მოძრაობს. ამ ქვეყნიდან[1] გაიქცა ორი ამბოხებული რაზმი, ისინი შეუერთდნენ სპარსეთის სხვა ხანებს და ყველანი ამ მეფის[2] წინააღმდეგ მოქმედებენ, რომელმაც ჩერქეზეთიდან მთის კიტასამდე (Chittasi)[3] ყველა მხარეს დახმარებისაკენ მოუწოდა; ყოველდღე აქ მოდის ახალი რაზმი, რამდენიმე დღის შემდეგ დაიწყება ხსენებული ხანის წინააღმდეგ ლაშქრობა და მე, რომელიც ვინახავდი ზოგიერთ ძველ ძვირფას მედალს, რომელთაც თან ვატარებდი, იძულებული გავხდი ისინი გამეგზავნა[4] და აქ დავრჩენილიყავი საქართველოში მუდამ ახალი ომისა და მუდმივი მტანჯველი ვალდებულებების გაგრძელების მოწმედ. მოწიწებითა და მთელი პატივისცემით გიკოცნით წმინდა ხელს.

თქვენს ყოვლადუწმინდესობას, უგანათლებულესობასა და ფრიად პატივცემულებას.

თბილისი, 3 აგვისტო 1787.

უმორჩილესი და უმდაბლესი მსახური

ფრა ანდრია და პალერმო, კაპუჩინი მისიონერი.

---

[1] ე. ი. დაღესტნიდან.

[2] იგულისხმება მეფე ერეკლე II-ის წინააღმდეგ.

[3] ალბათ, ქისტები.

[4] როგორც ჩანს, ეს მედლები გაიღო მამა ანდრია და პალერმომ.

№34

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი

თბილისი, 1789 წლის 20 იანვარი

ღრმად პატივცემულო და ფრიად ღირსშესანიშნაო ბატონო[1]

f. 367r.

გასულ თვეს[2] ჩემამდე მოაღწია ფრიად პატივცემული ბატონის, მისი უგანათლებულესობა კარდინალ-პრეფექტის თხოვნამ პატივცემული მამა ჩელერინო და ინსპრუკის დაბრუნებასა და იმაზე, რომ მან თან წამოიღოს თაეისი სატარებელი საჟამნო. თუკი ხსენებულ მამას სასულიერო პირები არ აწყენინებდნენ, ის ასეთ თხოვნას არ დააყენებდა. მისიონი სულთებრძის მღედლის არყოლის გამო და მორჩილი არის მრევლის მღედელი და ისიც მხოლოდ ქალაქ ქუთაისში მსახურობს გულითა და მგზნებარებით, რომელსაც ადამიანები, ახლანდელი დევნის შემდეგ, წასელას ურჩევენ. საჟამნო, რომლის წაღება მას თან უნდა, მე არ მომიტანია ევროპიდან. იგი, ჩემი არყოფნის დროს, აქ გაკეთდა თბილისში და ბარძიმის ქველმოქმედი მე დაეაკავშირე ამ ეკლესიასთან და, როცა ჩვენ დავტოვეთ თბილისი, მან თან წაიღო ქუთაისში გაფრთხილების გარეშე. როგორც ხედავთ, მე მას ყველაფერი გაეუკეთე და მამა ეენდელინო ინსპრუკის (Padre Wendelino da Inspruk) თანმხლები უკან გაეაბრუნე. მამა ჩელერონო რომ არ დამეღონებინა, ის სხეა დროს იმით შევმოსე, რომ ლაილასეს[3] (Lailases) ახალ ეკლესიაში განვამწესე და ეერ მოიძებნა ამ ეკლესიისათეის ბარძიმი.

f. 367 v.

არც თუ ისე კარგად გაკეთებული ეერცხლის ბარძიმი, მოოქროვილი ფეშხუმით, ნახეერად რელიეფური მინიატურებით და სამოსელი მამა კაპუჩინის ხმარებისათეის გამოუყენებელია, რადგან ის ძალიან...(არ იკითხება)... ექსტრემალურია. მოგზაურობის გამო ეერ იტყვი, რომ, სადაც ჩეენ გეაქეს ეკლესია, ძალიან ცოტა მესას ვაყენებთ. ამიტომ მას სურს, რომ მისთეის ბეერი რამის გაკეთებას შეეცადო, რაც ისედაც მაქეს მხედეელობაში, უბრალოდ ვაუწყე სამოსელზე და არ ვარ წინააღმდეგი ბარძიმი ეუბოძო, რაც თბილისის ამ ეკლესიისათეის სურდა, მაგრამ მისი ყოელადეუწმიდესობის მოწონებით თავაზიანად დავთანხმდი მისთეის მის გადაცემას.

---

[1] Archivio della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide". Fondo. "Georgia", 1779-1790. V. 4., ff.367 r-368v. წერილი დაწერილია იტალიურ ენაზე და ორიგინალიდან თარგმანი პირველად ქვეყნდება.

[2] ე.ი. 1788 წლის დეკემბერში.

[3] ეერ ხერხდება "ლაილასეს" იდენტიფიცირება.

[გასული წლის] დეკემბრის დასაწყისში გარდაიცვალა ამ მეფის[1] ერთადერთი და. ჯანმრთელად ყოფნისას მისმა დამ მითხრა: "მამაო, არ შემიძლია თქვენთან ფამილიარულად მასლაათი, რადგან ჩემმა ბაასმა ზიანი არ მოგაყენოთ". ეს მეტყველებს იმ დევნაზე, რომელიც თაეს დაგეატყდა. გარდაცვალების წინა დღეს, როცა მასთან საქმიოდ გახლდით, მეგობარი ქალბატონებისა და სამეფო ოჯახის წევრების თანდასწრებით მან საჯაროდ შემდეგი რამ აღიარა. "მე ვაღიარებ წმიდა პეტრესა და ყველა მის მემკვიდრეს უზენაესი ძალაუფლების მქონე [დღევანდელ] წმიდა მამამდე, რომელიც აღასრულებს და კრავს მამა მისიონერებისადმი გადაცემულ უფლებას რამდენიმე სიტყვით: "წადით და იქადაგეთ". ამიტომ, სანამ მოვკვდები, მომეცით კურთხევა". შიშის გამო არ მინდოდა ხელი მიმეცა. მაგრამ მომაკედავისა და დამსწრეების ზეწოლით დავთანხმდი, ქართული წესისამებრ პირჯვარი გადაიწერა, შემდეგ მოწიწებით ხელზე მეამბორა და იგი შუბლზე დაიდო. დამსწრეებმა ერთმანეთს შორის ჩურჩული დაიწყეს და შიშისაგან ყველა გაყუჩდა.

f. 368r.

გასულ წელს დაჟინებით ვითხოვდი მხოლოდ... (არ იკითხება)...ამ მამის, ქუთაისიდან მოვიხმე მამა ვედელინო, რომელსაც შეეძლო მალულად დამხმარებოდა იმერეთის მხარეში სამრევლო და საქმიო საქმიანობაში... (არ იკითხება)...მაგრამ მაშინვე იმერეთის მეფე[2] დამემუქრა რაჭაში დევნით და ისე წავედი, რომ დავპირდი ექიმს, რომელმაც ისინი დაამშვიდა. გადავწყვიტე, რომ ახალციხეში მყოფი მამა-ექიმი იმერეთში გამეგზავნა, მაგრამ ფაშამ (თუ ეს მართალია) მას წასელის ნება არ მისცა. ამიტომ მათ სომეხი მღვდლები აამხედრეს და საბრალო კათოლიკეებს ბევრი ფული წაართვეს. მათ გამომიგზავნეს შიკრიკი, რათა ამ მეფისათვის[3] მამა-ექიმი მოეგვარათ. მან[4] მითხრა, თუ ნებას დავრთავდი, მას[5] მთებზე გაევლით მალულად მოიყვანდა. მე აღმოვჩნდი საეალალო მდგომარეობაში. ჩემი ნდობით აღჭურვილ პირად გავიხადე ერთი ბერი, რომელიც არის იმერეთის მეფის ნათესავი. ხალხი მოუხმობდა, რათა ის იმერეთის პატრიარქად დაედგინათ. მე ჩემს ამ მეგობარ ბერს მივეცი მითითება, რომ იმერეთის მეფესთან თავგამოდებით დაიცვას მისი მსახური. მე დავაკმაყოფილე მთავარი დადიანის დიდი წადილი, რომ მას ეემსახურო, როგორც მამა-ექიმი, ხოლო მთავარი არ ამიკრძალავს სომხების, იუდეველებისა და წარმართების გაკათოლიკებას. ამ და სხვა პირობებით მე ვეძებ იქ მომავალში გაჩაღებული დევნის ასაცილებლად ზომების მიღებას. უკვე ერთი კვირა გავიდა, რაც ბერი წავიდა. მე დრო დავუთქვი, მაგრამ ექიმის გარეშე არ ვიცი, ეს როგორ აღვასრულო. 5

---

[1] იგულისხმება მეფე ერეკლე II-ის.

[2] რელაციის თარიღიდან გამომდინარე, ალბათ, დავით II (1784-1789).

[3] იმერეთის მეფე დავით II-სათვის.

[4] ე. ი. შიკრიკმა.

[5] მამა-ექიმს.

დეკემბერს დადიანი[1] გარდაიცვალა, რომელთანაც იყო წმინდა კონგრეგაციის მოწაფე პასკუალე ალიოზ არუთინი (Pasiquale Alios Arutin) და დღეს ის იმერეთის დედოფალს მკურნალობს. ამ ახალმა ექიმმა მოიხვეჭა პატივისცემა ექიმობაში, რადგან იცის იტალიური ენა, მოიტანა სამკურნალო

f. 368 v.

წიგნები და წამლები, არის გონებამახვილი და გულმართალი ადამიანი. გასულ წელს აქედან წაიღდა ჭეშმარიტი კათოლიკეს ეაჟიშვილი, რომელსაც მამა მისიონერი ასწაელიდა ლათინური ენის საფუძვლებს და ესაუბრებოდა ვენეციის კოსტიუმების [ვაჭრობით] სარგებლობის მოტანაზე. დღეს ის, რომელსაც ეძახიან სტეფანე შეეიმანაათს (Stefano Scievimanaati) პადუაში იმყოფება, რათა საექიმო საქმე შეისწაელოს. ეს ექიმი პასკუალე და სხვა ზოგიერთნი ან იქნებიან მამა-მისიონერებად კურთხეულნი, ან შეძულებულნი, ან გაძევებულნი, ანდა იძულებულნი იქნებიან გაჭირეებაში იცხოვრონ, რადგან, თუ არ იქნებიან კარგი ექიმები, ისინი გამასხარავდებიან, როგორც თეითმარქვია ექიმები. ახალი ექიმები, როგორც ვხედავ, საექიმო საქმეს უფრო მეტად სწაელობენ. ღმერთს შეუძლია, რაც გნებავს, ყეელაფრის დაძლევა, მისი დიდებისა და წმინდა ეკლესიის შეილების გამრაელებისათეის.

უკეე ათი დღე გავიდა, რაც ამ მეფეს[2] მარტოოდენ გულის ნადები გაეუმჟღაენე და დაეარწმუნე, რომ დაებრუნებინა ჩემთეის ძლიერი მიწისძერისაგან დანგრეული ეკლესია. მე მისი გული მივაპყარი უსამართლობას, უმადურობასა და ცოდვას, რომელიც მის შეილებზე გადაეა, თუკი მისი სიკვდილის შემდეგ ისინი არ დააბრუნებენ ეკლესიებს. ჩემმა არგუმენტებმა ის დაარწმუნა და ძალიან თბილად მიპასუხა, მომცა იმედი და დამპირდა, რომ სამი დღის შემდეგ დროულ პასუხს გამცემდა. ამასობაში მოეიდნენ ელჩები თურქებისაგან და სპარსეთის სხვა ხანებისაგან. მას[3] განჯა ალყაში აქვს მოქცეული და რამდენიმე დღის შემდეგ მოუწეეს გაცლა, შესაძლებელია მიხმონ, რადგან დიდ პატივს მცემს თაეისი კეთილი ნებით. ყოველდღე ვიზიტისათეის ეემზადები. მან მითხრა, რომ თქეენ უნდა ისაუბროთ ჩემთან მალულად, მაგრამ აქამდე [ეს] დღე არ დადგა და სამი დღით ეადის გაგრძელება მთხოეა.

გიკოცნით ხელებს, ეს დაეწერე სიჩქარეში, მაპატიეთ.

მორჩილი მსახური ანდრეა და პალერმო, კაპუჩინი.

---

[1] იგულისხმება სამეგრელოს, ანუ ოდიშის სამთაეროს მთაეარი კაცია II დადიანი (1744-1788).

[2] ცხადია, მეფე ერეკლე II.

[3] სპარსეთის ხანს.

დოკუმენტების ორიგინალი

ლათინურ და იტალიურ ენებზე

№1

INDICE

Df.188 r.

Di giugno 1710 centro gl'armeni cattolici con la proposizione di rimedij, fatta dal P. Giacomo Villote giesuita. Foglio dove si registrano le opere scritta dallo stesso P. Villote, olim missionario nella Persia es Armenia, presentato alli cardinali della Congregazione de propaganda fide per stamparle e procurare con esse maggior frutto di quei popoli. Lettera scritta a (illeg.) di Gennaro dal P.Gasparo Valian di Bartolomeo vartabiet missionario apostolico degl'armeni al cardinale Savipanti prottetore della natione in raccomandazione del sacerdoto armeno D. Giovanni Minas. Di questo sacerdoto illustre missionario nella Giorgia si trattarà sotto il titolo seguente.

Dubia proposita a RR. Patribus capuccinis Provinciae Parisiensij Constantinopoli de gentibus spectantia ad armenos.

Lettera armena tradotta ancora in italiano scritta a Clemente XI da Nierses vescovo di Antey, chiedendo patrocinio ed aiuto per esser stato ingiustamente calunniato da suoi contrarij appresso il cardinale Sacripante Protettore della nazione armena.

Giorgia, Persia e paesi soggeti al Re di Persia

Lettera d' Esaia arcivescovo d' Albanna di rito armeno successore di Biagio scritta in risposta ad Innocenzo XII, nella quale da saggio delle tribùlazioni patite da cristiani cattolici ne'paesi sogetti al Re di Persia. In Sciamakia nel principio di giugno 1700.

Scritture spettanti alla Congregazione Generale de fide propaganda, tenuta alli 4 di settembre 1702, tra le quali vi è la Relazione distinta del viaggio del Padre fra'Felice da Sellano capuccino alla corte di Persia, ove dalla stessa Sacra Congregazione fu spedito li 12 di gennaio

f.188v.

1699 con lettera d' Innocenzo XII al Re di Persia per l'affari e bisogni delle Missioni di Georgia. In essa si parla ancora delle cose di Persia, degl'armeni, delli siri, delli greci et altre nazioni, presso alle quali erano le Missioni apostoliche, cioè Macedonia, Etiopia, Cairo, Ibernia, Congo, S. Tomè, Rezia (?); Missioni settentrionali, della Dalmazia, e ruteni;memoriale, e rappresentanza fatta a Clemente XI da fra' Elia di S. Alberto carmelitano scalzo vescovo d' Aspahano per l'affari della religione e delli cattolici di Persia, e delle sue opere fatte in quel regno, et ancora appresso il Senato di Venezia a favore degl'armeni.

Copia del memoriale presentato dallo stesso vescovo al Doge di Venezia.

Rappresentaza fatta dal vescovo medesimo al Principe, e collegio eccelso di Venezia sopra gl'affari di Persia, e dell'Armenia spettanti la religione cattolica e suoi professori.

Altro memoriale dato a S. Santità dallo stesso vescovo, ch'ero stato ventisei anni impiegato nelle Missioni apostoliche di Persia e da nove anni fatto vescovo nello stesso Regno, sopra lo stato di quella christianità, e del suo vescovato.

Foglio presentato a Sua Beatitudine dallo stesso prelato, concernente il bene maggiore della religione in Persia, e miglior regolamento delle missioni apostoliche.

Rappresentanza del vescovo medesimo d'Aspahano al cardinale Carlo Banderini Prefetto della Congregazione de fide propaganda sopra la rendita del suo vescovato primiera e corrente, li debiti contratti e qualità del bisogno per provedere in appresso al necessario decoro della sua dignità.

Summarium aliquot punctorum variis memorialibus fratris Eliae a S. Alberto episcopi Aspahanensis Sac. Congregationi de fide propaganda, propositorum, et nulla hactenus responsione resolutoria.

f.189r.

Scritto presentato dallo stesso vescovo al cardinale prefetto della Congregazione de fide propaganda sopra la formula della professione della fede da farsi dalli vescovi armeni, e quella da lui segnata con la nota de' punti superflui, e degl'altri de' quali pareva, che la solita formula fosse mancante.

Lettera di fra' Reginaldo de Lentini al cardinale Prefetto della Congregazione de fide propaganda scritta da Teflis, essendo superiore delle missioni apostoliche della Giorgia li 18 d' agosto 1709.

Relazione dell'ambasciata fatta al Re di Persia da Israel Ori armeno del danno caggionato dal medesimo alle missioni apostoliche di Persia 1708 e 1709. Con molti documenti istorici uniti.

Relazione dello stato presente delle missioni della Giorgia.

Copia d'una memoria inviata al conte d'Alleves residente del Re di Francia in Costantinopoli dal P. Pietro d' Issendun missionario capuccino nella Persia scritta in Aspahano li sette di maggio 1713.

Scritture spettanti a Giovanni Minas, sacerdote e missionario di rito armeno, benemerito della religione cattolica in Giorgia e nella Persia.

Memoriale presentato da Giovanni Minas sacerdoto armeno, che ridusse alla santa fede cattolica quasi tutta la città di Ahalzika nella Giorgia alla Santità di Clemente XI.

Attestato in favore di questo sacerdote fatto da fra'Reginaldo de Lentinis Prefetto delle Missioni apostoliche della Giorgia. Ex hospitio Tiflicensi die 12 aprilis anno Domini 1708.

№2

Charissimo in Christo figlio nostro Ludovico francorum Regi christianismo Clemens PP.XX

f.36r.

Charissime in Christo fili noster, salute et quaecumque ad orthodoxae fidei tutelam, et incrementa pertinent, prae caeteris omnibus cordi esse Maiestati Tuae, assidua, eaque eximia Regis pietatis testimonia hactenus comprobarunt. Huiusmodi autem rebus pro Dei gloriam, et animarum salute indesinenter promoves, si umquam alias, nunc maxime elucet, quando sicut accepimus, missions in Regno Persarum institutas benigne foves, patrocinio tueris, animique magnitudine te plane digna opportunis etiam subsidio iuvare ac instruere paratus es; ut infelices illi populi, etsi pretiosiss: mo Domini Nostri Jesu Christi sanguine redempti, adhuc tamen vel in infidelitatis tenebris misère caecutientes, vel in schistamis errore fluctuantes, ad amplectendam catholicam veritatem adduci possint. Nos qui divini cultus amplificationem, animarumque salutem praecipuum Pontificiae solicitudinis munus esse arbitramur, ubi recens hoc, et sane praeclarum consilium tuum audivimus, repleti sumus consolation, superabundavimus gaudio, atque ingentem in praevalida Maestatis Tuae auctoritate fiduciam constituimus fore ut illorum, qui praedictas Missiones evertere, vel saltem perturbare nituntur, audacia coerceatur, earumque fructus uberius in dies, benedicente Domino, multiplicetur. Exploratum habemus nihil a tua virtute ulla ex parte desideratum iri, quod e te futurum (illeg.) ut spirituali (?) illius nationis

f.36 v.

bono consulto ( ) sit secupro illa, quam cunctis gentibus (illeg.) charitate, et pro eo studio, quo vere ( )bilis felicitatem expetamus, facere non poss ( ) quem id ipsum a te magnopere postulem quod sponte, ac egregie te praestiturum esse ( ) ambigimus.Cum autem exiis, quae dilecti ( ) religiosi viri Soldan Saba Orbelus monachus ( ) nis S. Basilij, Geogiae Regis, seu Principis ( ) quintus, ac Francus Ricciardus sacerdos cons ( ) gationis Missionis nobis coram nuperrime ( ) posuerunt, perspicue deprehenderimus pram ( ) vendae earumdem Missionum utilitati illa ( ) conducere maxime posse, ut memorato Regi, Principi Georgiae, qui modi in aula Regis ( ) rum invitus detinetur, libera suam in ditionem suam facultas revertendi tribuatur; quin e ( ) haud levem concipiendam esse spem, fore ut id ( )Georgia Princeps qui maumethica infici impietate constanter hucusque abnuit, ubi pristi ( ) libertatem assecutus fuerit, ad eiurandum schism in quo natus educatusque est, ac orthodoxam religioonem

f. 37r.

profitendam inflectatur, prope ( ), quemadmodum aliis nostris in similiforma ( ) brevis die 13 aprilis nuper elapse dabis literis Maiestatem Tuam requisiuimus, ac enixe rogavimus ita nunc iterum, quo mairi possumus studio requirimus, et rogamus, ut iis omnibus adhibiti officiis, ac mediis, quae pro eximia prudential tua magis utilia fore intellexeris, liberam, atque celerent eiusdem Georgiae Principis dimissionem, quae praeclaris laudibus ornamentisque tuis magnum certe cumulum adjiciet, strenue provehere ac urgere velis.

Caterum plura tum de hoc ipso argumento, tum etiam de aliis earumdem Missionum necessitatibus tibi explicabit Italiam repetenss pradictus Joannes Ricciardus, quem ut clementer audire digneris, a t petimus; plane confisi fore ut, qui pietatis meritum cum prudentiae laude coniungit, dingus a te habeatur, in quem regiae benignitatis documenta conferantur. Quod superset, omnipotentem Dominum humiliter obsecramus, ut ad chatholicae rei praesidium diutissime incolumem, perpetuaque felicitate florentem conservet Majestatum Tuam, cui apostolicam benedictionem meam amantissime impertimur.

Romae die 26 julij 1714.]

№3

Relatio Eminentissimi et Reverendissimi Cardinali Sacripantis Praetecti (24 Luglio 1714)

Acta Sacra Congregazione de Propaganda Fide. Anno 1714, f. 442, №32. Georgia.

Essendo giunto a Roma della Corte di Francia il Padre Solkan Saba monaco cattolico di S. Basilio signore d'Orbello provincia della Georgia e prossimo parente di Vactanc Re o Principe di Georgia espone all EE.VV. il motivo ch'egli ha levato di trasferirsi tanto alla Corte di Francia quanto a questa, et è il desiderio di promovere la Santa Fede Cattolica, che dice havere abbracciato già da 13 anni non solo nella Georgia, ma ancora nella Mengrelia, Abasa, Iimereti, Circasia et altri paesi circonvicini. Massime che il Patriarca della Megrelia è disposto di venire anc'esso alla Santa Fede et a promoverla tra li suoi sudetti, come pure a dare a Missionari che se invieranno tre case del suo proprio per loro stabilimento. E purché il detto Principe suo parente, che ora si trova alla Corte di Persia e non puol avere licenza di trovare al suo Stato è ancora egli disposto di farai cattolico, e la sua presenza in Georgia sarebbe di grandissimo vantaggio per la dilatazione della Santa Fede; il medessimo religioso dice di essersi trasferito in Francia per implotare dal Re Xmo protezione et offici presso il Re di Persia per la libertà e ritorno in Georgia del sudetto Principe, come anco il mantenimento di qualche numero di Missionarii, al che dice essersi sua Maesta mostrata molto inclinata, dichiarandosi però che quanto alla spedizione de medesimi Missionarii pascierà la cura alla Santita di Nostro Signore di deputarvi chi piacerà a sua Santita.

Perché il detto Monaco supplica:

Primo. Che si scriva da Sua Santita un Breve a Sua Maesta Xma nominando i Missionari che stimerà a proposito per la cultura di quelle nuove Missione, et esortando Sua Maesta a procurare la libertà del detto Principe di Georgia, il che si crede facile da ottenersi per il desiderio che ha il Re di Persia di stabilire il commercio con la Francia, al qual fine dice che ha spedito a Parigi un Ambasciatore, cosa non mai più praticata, e con raccomandargli anco soldamente il Signor Riccard Missionario Francia, et in Persia di dove i venuto a Roma in compagnia del sudetto Monaco. Quanto poi a Missionari suggerisce esser bene.

2. di prenderli dal Seminario delle Missioni in Parigi, e dalla Compagnia di Gesu, con assegnarli però diverse provincie, nelle quali questi possano erigervi un Collegio, e gl'altri

un Seminario. In ordine a che si degnerà Eminentissimo Potente vederà la relazione che si da à parte ricavata dell'archivio dello stato di alcune Missioni, ne predetti luoghi e provincie, del modo e forma che vi furono introdotte, e come abbondante.

3.Di passare ufficio di ringraziamento con sua Maesta Cristianissima della disposizione mostrata di provvedere al necessario mantimento i Missionari che si manderrano in quelle Provincie.

4. Si stima anche bene che si raccomandi, caldamente quest'affare al Signore Conte di Ponchartran Ministro e Signorio di Stato di sua Maesta, a cui la medesima ha specialmente appoggiata la materis tanto di queste nuovi Missioni, quanto della liberazione del Principe di Georgia. Per altro il detto Signor Conte ha accompagnato con sue lettere il detto Monaco, e raccomanda all'EE. VV. le sue istanze.

5.Viene anco insinuato che si scriva, e si raccomandi efficacemente questo negozio al Signor Ambasciatore di Francia in Costantinopoli, adducendosi anco i motivi che possono suggeririsi in questa impesa e specialmente per procurare il ritorno in Georgia di qual Principe e sono. Le benemerenze del medesimo con i cattolici e Missionari, avendoli sempre protetti. La risoluzione di farsi, e dichiararsi cattolico, formato che sarà nei suoi stati. In gran vantaggio, che proverrà alla Nostra Santa Religione dal suo ritorno colla conversione per mezzo suo della Circasia, dove egli ha preso moglie, et i la sorella del Principe di quel Regno, e cose simili.

6. Si stima parimente bene che da Sua Santita si scriva un Breve di ringraziamento al stesso Principe de favori usati à Missionari et a catolici, con animarlo ad effetuar quanto prima il suo pensiero di farsi cattolico.

7. Viene anche suggerito essere espediente di dare un Capo e Superiore a Missionari, che fossero per mandarsi in detti Regni costi lucendo un Vescovo Latino residente o nella Georgia o nella Mingrelia la lui giuridizione si stenda per tutte li sopradette Provincie, con facolta di corregere e rimuovere bene, et alla sussistenza di esso si spera che provvederà Santa Maesta Cristianissima, e per questo offizio viel creduto molto a proposto.

8. Il Signor Richard Missionario Francese, soggetto di molta abilità, che ha travagliato molto in Aspahan a favore de cattolici e Missionari, che ha aquistato gran confidenza col Patriarca di Mingrelia, e col sudetto Principe di Georgia, al quale anco d'ordine del Re di Francia dovrà fornire per accedere a suoi intessi si crede ancora che dai Direttore del Seminario delle Missioni in Parigi non si possa trovar soggetto migliore di questo per deputarlo Coadiutore di Monsignor Pidon vescovo di Babilonia, di cui attualmente i Vicario Generale. Era fine che possa il medesimo Richard con più decoro e con più tanto trattare con il sudetto Principe un negozio di tanta importanza si stima espediente.

9. Che venga da Nostre Signore rimandato in Francia et in Persia decorato di qualche distinto carattere. In tal congiuntura vien'anco suggerito all EE.VV. un mezzo per provedere alla quietc delle Missioni e Missionatii di Persia, e promovervi la Santa fede cattolica, et il seguente, cioè.

X. Procurare coll'autorità del Re Cristianessimo che sia deposto della sede Patriarcale in Patriarca Armeno di Esmiazin, e della Chiesa Arcivescovile di Giulfa Moese Vartabiet ambedue fierissimi persecutori de cattolici, e da quali è derivato, e deriva ogni svantaggio alla relazione in quelle parti.

XI. Che parimente per mezzo di Sua Maesta Cristianissima si procuri di far ad essi restostituire due Alunni di questa Sacra Congregazione. La qual cosa si giudica facile le per parte di ambedue i Re di Francia e di Persia; del primo perchè è irritato grandemente contro l'istessi Prelati, per avere a forza di denaro ottenuto della Corte di Persia un comandamento destruttivo di tutte le grazie concedute dal Sofi a Missionarij e cattolici del suo Regno ad istanza di Sua Maesta Cristianissima, che ora si suppone risoluta di domandarne sodisfazione al medesimo Sofi, e del secondo perche ambisce la corrispondenza et amicizia du Sua Maesta Cristianissima a causa del traffica, come sopra s'è accenato. Si crede anco facile questa deposizione del Patriarca, et Arcivescovo per parte del popolo Armeno scismatico gravemente irritato contro di essi per la violenza estorsione ad esso usata nel raccogliere 150 scudi per ottener il comandamento predetto, e perseguitare i cattolici, lasciando in tanto pervertirsi e passare al Maometanismo circa trenta villaggi per non averli soccorsi e sollevati nelle loro estreme anguistie.

XII. Dopo fatto il presente sommario è stata presentata dal Padre Priore Generale una scrittura con cui fa istanza che vogliono appogiate alla sua religione e specialmente apri cappuccini Italiani le nuove missionari, che sono per aprirsi nelle quattro provincie vicine alla Georgia, ove sono stabiliti i suoi religiosi per missionarij, ad dovendo diverso motivi per tal grazie, quali si restringono a seguenti cioè. Per essere i Padri cappuccini Italiani assai benemeriti delle suddette Missione della Georgia, che coltivano già da tanti animi.

Per essere stati i medesimi e non altri religiosi richiesti per missionarii dal Patriarca di Mingrelia, come ben cogniti da qualche provincie. Per averli altre volte la Sacra Congregazione destinati missionari nella Mengrelia e comandali d'essistere à cattolici d'Azalziche.

Per averli Sua Maestà Cristianissima favoriti della sua Real protezione appresso la Corte di Persia, con averli privilegii e grazie molto distinte per la Missione di Georgia.

Per essere Sua Maestà medesima disposta di provvedere alla sua istanza de missionari, che si manderanno in queste nuove missioni senza particolare impegno per una relazione o per un altra e finalmente. Per avere la religioni dei Cappuccini quantità di soggetti capaci e poter facilmente provvedere di missionari qualle provincie, come anco per accendere con speranza di buon successo alla restituzione del Principe di Georgia ne suoi stati et ad ogn'altro affare per cui vengono adoptati dell, Eminentissima Vostra.

XIII. E stata ancora presentata del suddetto Richard una più diffusa e distinta relazione del suddetto Patriarca della Mingrelia, che dice chiamarsi Gregorio, essere in eta di 40 anni; stendere la sua giurisdizione oltre la Mingrelia, anche nelle Province di Guricl, Abasa et Imereti. Per l'amicizia contratta in Georgia con detto Monaco Solkan saba e con le sue

insinuazioni aver concepito desiderio grande di farsi cattolico e di promovere la Santa Fere per tutte le Provincie a lui soggette con mezzo di Misionari, a queli, come sopra s'è accennato. Ha promesso di dare del proprio la necessaria abitazione in tre delle sudette Provincie la conversione del suo Popolo.

Suggerisce che a giudizio dell'isteso Patriarca i Missionari che si manderano è necessario che siano non solo capaci esemplari, confinenti e molto modesti ma anco bene stipendiati e che non si credo che vadino per pigliare ma più tosto per dare a quei Popoli che abbiano anco commodità di comprare qualche terreno, e tenere più servitori, per essere questi necessarii, che portino quantità di medicamenti che esercitino la medicina e finalmente che portino seco diverse sorti di galanterie di poca spesa, come coltelli, forlici, crocette e cosi simile.

XIV. Per altro, benche di sopra abbia, insinuato che sarebbe bene di mandarci Missionari di diverso Istituto cioè sacerdoti del seminario delle Missioni e Giesuiti, ora dice parergli meglio che per adesso siano tutti d'una religione.

XV. Dice ancora che pa provincia d'Abasa situata alle sponde del mar Nero soggetava ad un Principe particolare assoluto Padrone et affatto indipendente da ogn'altra potenza sarebbe un porto di sicurezza per i missionari tanto per la parte de Turchi quanto d'altri. O si stima facile alla conversione, perche quel Principe è Cristiano, e teme Iddio, et ha molta confidenza con Patriarca, il quale anco gl'ha conciliato molto l'amore del Popolo.

№4

Dilecto filio religioso, Piio Abbate Sultan Saba ex principibus Georgiae monacho ordinis Santi

Basilij Clemens PP.XII

f.38r.

Dilecte fili religiose vit, salute. Etsi abunde persuasum, exploratum que habeamus tee a ipsa impellente, cuius multiplicia ac illustria documenta in alma Urbe nostra reliquisti, sponte tua libenter ac enixe adfuturum esse apostolicis missionarijs, quos pijs tuis potissimum annuentes votis, istas in partes propediem allegare decrevimus, adeo tamen impense cupimus eos benevolentiae tuae fructu gaudere, et authoritate praesidio communiri, ut temperarenobis nullo modo possimus,quin allios etiam, atque etiam tibi, et maiori cum animi nostril studio commendemus. Quaecumque autem in ipsos contuleris benevolentiae ac humanitatis official, ut apostolicum ministerium cumulare implore valeant, grata praeter modum et accepta nobis extitisse tunc luculenter intelliges, cum opportune nobis sese dederint occasiones gratificandi tibi. Patrem interim misericordiarum vehementer obsecrare non desinemus, ut sacros eorumdem misionatiorum labores fecundare, tibi vero divinarum gratiarum incrementa, et Felicia cuncta largiri dignetur, cui nos paternae nostrae charitatis pignus apostolicam benedictionem peramanter impertimur.

Romae die 7 maij 1715.

№5

Eminentissimi e Reverendissimi Signori

f.39r.

Il padre Anto' de Romano cappuccino ritornato dalle Missioni della Georgia espone all' Eminenze Vostre il stato e frutto che si fa e può farsi in quella Missione, e delice che in Tiflis, capitale della Georgia, dove risiede il Principe di quella Provincia, risiede anche quel Sabba Monaco basigliano, chef u l'anno 1714 in Roma, e per la conversion di questo monaco, accumpagnata a quella degl'altri fatta per sua predicazione, ha partorito nova aversione nel popolo georgiano contro li padri, non minore di quella del li armeni, di modo che vedendo gl'uni e gl'altri partier il loro popolo dalla sua chiesa e abbracciar la cattolica romana, ancorchfra di loro poco amici per causa di religione, passati di corrispondenza per (illeg.), così detta delli franchi che infetta il loro popolo. Così accadde (illeg.), fatta dalli armeni l'anno 1717 contro la nostra casa, doppo spogliata, gettata a terra, come suppongo sia noto all' Eminenze Vostre, nella qual (illeg.), concorsero anche li georgiani contro il solito (illeg.), furor del popolo come gl'armeni; almeno sotto mano accesero il (illeg.), della Georgia, trovandosi in casa di due nemici armeni e giorgiani è necessaria una cautela e prudenza grande a missionari nell'ingierirsi con giorgiani in materia di religione, anzi direi di lasciarli del tutto in abbandono in questo sin che Iddio provveda per essi, e questo per non perder il frutto dell'una e l'altura costretti un giorno dalla forza d'ambi le parti unite a dover partire. (illeg.) si ridurranno a questo termine li Padri (illeg.) per la mutazion del governo in quella provincia ceduta (caduta?) sotto il dominio di Costantinopoli,se non si applicheranno li rimedij humani a quella (illeg.) del gran turco e meter ragione alle (illeg.) che potessero fare gli armeni alli Padri appresso de Bascia (I riga illeg.) condotti col dinaro.

InTiflis risieda il R.P. Prefetto di quella Missione; questa è città di 20 mila anime fra giorgiani et armeni; di questi ne saranno catolici publici 500 e più dell'uno e dell'altro sesso, fra i quali vi sono molti de principali armeni che frequentano la chiesa e sagramenti; questi son coltivati con prediche in chiesa publica. ma più nelle conferenze private, sotto preteste di medicina o altri loro bisogni s'introducono ne

f.39 v.

discorsi religione nella qual occasione il missionario applica a levarli dall'inganno mostrandoli ne libri gl'errori loro, quanto tempo son stati uniti et ubbidienti alla chiesa romana ( ) vigore può (illeg.) religione il di cui patriarcato vien conferito e venduto a con ( ) da un prencipe turco a cui son fatti schiavi per giusto per giusto castigo di Dio. Più però fan ( ) molti de nostri catolici ben pratici in questa materia, conversando con gl'eretici, che ( ) loro linguaggio naturale (gratia Dei adiuvante) li dispongo alla forma da darsi ( ) Padri, nonostante l'armeno sia tutto, s'intende, ne guadagni (illeg.) scordato del ( ) dell'anima, nell'avaritia,oppressioni o rumori contro de catolici e Pdri, si risveglia () sono in discorsi di religione, e cooperando alla grazia che Iddio da a tutti abondantemente () vedono conversioni più che in altri tempi.

la chiesa è ufiziata decorosamente con (illeg.) e nelle solennità all'uso delle () drali dove concorrono (illeg.) alle messe e funerali () ma nascono ben spesso liti fra cattolici et (illeg.). Solevano ()sti dar sepoltura anche alli nostri come parte del loro greggie, ma stimando essi () indegna il fat simili funzione con (illeg.) dalla loro leggie (illeg.) e li padri che ritrosi nell'accettar furono obbligati per (illeg.) a seppelire li () come fanno di presente. Si sono pentiti di tal rinunzia gl'eretici vedendo crescere () numero de catolici, e perciò diminuirsi sempre più il lucro a loro dovuto. Unde li ()lici che vogliono si mantenghi il privilegio d'esser seppeliti dalli padri, tanto prin() esso da questi seppelliti gratie al amore Dei, sono (illeg.) il bersaglio del () sdegno heretico; direi in questo d'obbligar li cattolici a (illeg.) i funerali a chi tocc() heretici, ma non (I riga Illeg) per la quite perchè (illeg).

(2 righe lleg.) di far mercanzia e raccolta di dinari. Fra questi vi sono alcune che non s'aco()no con li Padri, ma vogliono dipendere da (illeg.) dar qualche volta anche alla chiesa dell'armeni (0,5 riga illeg) vien proibito dalli Padri, da loro stimato pericolo di perversione, e predicando opinioni err() più per ignoranza forte che per malizia,lasciano l'animo di catolici, più titubante, che costante. Anche in Elzerum, dove feci dimora qualche mese in aiuto di R.P Bernardo giesuita (Illeg.) solo, vi sono i medesimi disordini, e quanto più numerosa quella missione di cattolici, altretanto infelice per mancanza

f.40r.

d'operarij e di (illeg.) dal gran turco. (Illeg.) da que' padri nel miglior modo possibile se (illeg.) in habito seculare a libertà di medici e servendosi d'alcuni preti del paese per amministrar (illeg.) nella città e ne villaggi; attende il Padre a (illeg.) la Missione (illeg.) le difficoltà in casa, non potendo endr ()(illeg.) l'ingegni de turchi (illeg.) più della medicina, e per haver prohibitione di predicar in casa d'armeni, onde per non haver chiesa di poter concorrere sicuramente (illeg.) restano la magior parte senza messa e senza sacramenti li anni interi (0,5 riga illeg.) nella morte del detto Padre Bernardo (3 righe illeg.) e la causa per la qual partij, doppo la morte del Padre medesimo, fu per non haver io lingua di quel paese, ma solo la giorgiana per li forestieri e passagieri di quella lingua; nè potrei io far molto in Giorgia per (illeg.).

Tutto il tempo della mia missione sono stato a Guri, destinato dal nostro Prefetto (8,5 righe illeg.). Fra questi givani catolici, tutti (illeg.) si trovava uno di mediocre figura, ma molto più stimato per la capacità de'libri sacri, a cui accompagnando i buoni costumi, si rend autorevole nr discorsi di religione apresso gl'eretici, per il che disponendoli esso al lume di Santa fede catolica, vengono a sentir l'ultime istruzioni et a far la professione in mano delli Padri, a segno tale, che abbracciando (illeg.) la fede ortodoxa quatro de'principali di Gori con circa 20 d'altri in poco tempo; s' è diminiuto molto il timore a chi s'accostava alli Padri per rispetto di persecuzioni; onde svanita a poco poco ogni aggressione sul riflesso de quatro principali accennati, si portà sperare sempre più maggior raccolta et alla mia partenza da Gori lasciai trenta (illeg.) catolici, con altri in prossima disposizione.

f.40 v.

Nella medesima Missione di Gori non vi sono donne catholiche, se non alcune di bon () e bramose d'uscir dalle tenebre alla luce, ma tutte stanno perplesse per timore () porter il nome di franca tenuto in obbobrio dalli armeni, ma molto più per () qualle nostra chiesa piccola in nascondiglio. Queste (illeg.) portà sup() col benefizio del tempo e nel crescere il numero de'fedeli; partirà quell'eru () senta e rispetto che dal nemico li è impresso. Per fabricare la chesa vi sta ()sito proprio, unite alla casa e de'Padri (illeg.) tal sentimento () misurando le spese della casa a tal fine; ma mancandomi l'aiuto che solev() dar la medicina non potrei arrivare a quanto medievo. Se vi fosse un po() di capitale concorerebbero anche li catolici a dar mano alla fabrica non p() tendo a tutta la spesa per le molte oppressioni (illeg.) son sogetti gl'armeni () più nella mutazion del governo e guerre patite. Et io resto sicuro nella misericordia di Dio sentir quella Missione più fiorita delle altre e que () più ha tardato a (illeg.) spero sentirla più feconda de' fedeli Vi sono altri lunghi (illeg.) d' armeni ne' confini della Mengrellia dove potrebbe spen () sicuramente di far frutto, in uno de' quali fui invitato da uno nostro catolico a medic () un suo fratello, non tanto per medicare, quanto per aprir la via di una missione in sua partia. In tal occasione (0,5 riga illeg.) deponere i loro () timente e sentir (2 righe illeg.) le chiese armene qua una remora che li fermava il passo alla profession della fede () risposi a questi che convenessero con gl'altri preti e mostrassero (illeg.) libri di controvers () (I riga illeg.) l' amina et anche lontani da quanto temevano a immitazione di quelli di Acutsiche (?) () unitamente (illeg.) fu fatta di questo consulta, ma due soli non approvorono e p() questi due resti il tutto arenato et io partij per il mio hospizio di Gori, e partij mesi doppo () Elzerum, e di lì fugij per Italia.

In' quelle Missioni non capitano limosine di messe, a riserva di Tiflis, per mantenimento e l' aiuto soleva dar là medicina, e presto (illeg.) e mi pare difficile che quelle Missioni possino haver sussistenza longo tempo ancorchè (illeg.) di quella provincia, perchè l'armeno si fa coniglio quando è battuto, ma se gode niente di quiete () (illeg.) ha sempre riguardato quelle Missioni con occhio più amoroso che () così spero anche in avvenire, e prego il medesimo Iddio li bendica (illeg.)]

№6

Antonio Maria d'Amelia, predicatore cappuccino e missionario nella Giorgia, dovendo nel sio ritorno fatto a Roma dalla nuova Missione di Astrakan informare la Sacra Congregazione di Propaganda fede della Fondatione e stabilimento di essa, succintamente dice come.

f.41r.

Ritrovandosi ipso Padre per superiore nella Missione di Gori, fuori d' ogni espettazione le giunse un'obedienza del Rev. Padre (illeg.) di Firenza, all'hora procuratore generale de' cappuccini, data sotto li 16 maggio 1717, dove se ingiongeva, che in virtù di quella, ed a merito di S. Vb(?) passase in Astrakan, ed ivi assumesse l' offizio di vero superiore in quella Missione da fondarsi per decreto della Sacra Congregatione; et esso Padre, come figlio ubbidiente, in essecutione della volontà di chi comandava, non havendo riguardo a pericoli,

a quali dovea indispensabilmente esporsi, e per terra, a causa delle frequenti scorrerie, ch' all'hora per quelle strade faceano li lenschi (che sono ladri), e per mare, per la navigatione del mare Caspio, che rare volte si naviga senza naufraggi, si partì da Gori, e susseguentemente da Tiflis (illeg.) di marzo del 1718, ed arrivò, colla beneditione di Dio, li 16 aprile del medesimo anno sano e salvo in Astrakan, ove trovò dui R.P missionari, cioè, il Padre Bonaventura da città di Castello, ed il Padre Giovanni Maria da Norcia, in una povera casa assai fuori della città (la casa comprata in città dal Padre Partizio Milanese, poco prima del suo arrivo, restò abbruggiata in un incendio successo) ove altro non faceano che celebrare una messa in unda stanza della medesima casa, poichè per non havere appresa alcuna lingua erano incapaci a qualsivoglia altro essercitio di missionario. Restò attonito il povero Padre in veder tanta miseria, e molto più angustiato riflettendo il danno spirituale di così poveri cattolici, poichè tutti per mancanza di lingua, in caso (illeg.) () qualcuno si fosse ammalato, erano incapaci di ascoltare una confessione (illeg.) Padre in Georgia, havea bene appresa la lingua giorgiana (illeg.) perchè ivi da nessuno è intesa, ed in verum modo si pratica, a nulla servita, ed in Astrakan per li armeni, la più comune ad essi, ed a missionarij la necessaria è la lingua turca, che però al Padre, per poter adempire a suoi doveri, le convenne di nuovo soccombere a quella gran fatiga d'imparer detta lingua, si come fece.

f.41 v.

Dentro lo spatio di quattro mesi in circa che il Padre consumò per apprendere un po' di lingua per servirsene alli bisogni, s' accorse subito che senza stabilimento prima di chiesa e casa era impossibile pensare di stabilire e fondare la Missione, ma li infiniti ostacoli, che prevedea, ed in specie la mancanza del denaro, erano forsi motivi di trattenerlo di provedere al già proveduto bisogno. Doppo qualche tempo posò, raccomandatosi di cuore a Dio e buttatosi tutto nelle braccia divine della Providenza, risolvè di tentare un si grande affare, che sortendo, dovea riuscire di tanta gloria di Dio, e di tanto profitto per la salute della anime Fece perciò il Padre scrivere una supplica diretta a sua Maestà Zarinna, e la presentò nella Regia Cancelleria di quella città. Contenea la supplica, che li R. Padri e li cattolici pregavano S. Maestà di concederli, con l' isborso del denaro, un sito vacuo, da essi di già riconosciuto a proposito, acciò ivi potessero fabrica casa, e far tutt' altro che fosse stato necessario per l' essercitio della religione cattolica. L'Illustrissimo Vice Governatore, da esso Padre prima informato e pregato, si compiaque di dar benigno e favorevole rescritto alla supplica, ordinado a chi s' apparteneva di riconoscere il sito, di misurare (illeg.) con grande, di mettere li termini alli quattro lati, e poi stipolare la scrittura detta (illeg.), e collo sborso del conveniente denaro, dalla al Padre. Tutto il spatio del sito fu di longhezza 26 sagene e di langhezza 20. Una sagena è quella misura è un palmo o meno più longa del mio passo.

Hebbero cognitione li armeni scismatici della resolutione del padre e del già ottenuto (illeg.) per fabricare, fremendo di rabbia, e tanto più, quanto il (illeg.) con oppressione quasi contigue alla loro gran viltà , pensorono fare ogni sforzo per impedirlo, guadagnati perciò a forza di denari, li ministri, se Dio colla sua Santa gratia non accorreva al bisogno; era di già precipitato l' affare prima d' incominciarlo, erano passati dui mesi diche fu riconosciuto e misurato il sito, e quantunque il Padre quasi ogni giorno andasse in cancelleria per havere la

tanto desidederate scrittura, da domani in domani, da una settimana all'altrainvece della scrittura non havea che mille parole ed apparenti speranze. (Illeg.)il Padre per una tale dilatione ed afflitto oltre modo, non sapea che pensarci, anzi, quanto più pensava, tantomeno potea penetrare la causa della tardanza, e tanto più temea di gran male, quanto vedea raffreddato ne' ministri quel primo fervore e propensione che haveano nel principio (illeg.) per favorirlo. Il Padre sospettava del Vice Governatore, ma non havea fondamenti sufficienti e credea cosa di male (?), onde aggiunto da

f.42r.

(illeg.) e diversi sospetti, vivea in una massima afflizione e finalmente piacque a Sia Divina Maesta di consolarlo, con far palese, quali fossero li impedimenti, mediante li quali li ministri ritardavano di dar fuori la scrittura. Un prego () scismatico, amico del Padre, rivelò al medesimo Padre li negotiati e trattati che li armeni haveano havuti et havevano colli ministri e secretario regio per impedire la scrittura, e con tal mezzo impedire anche al Padre di fabricare; et asserendoli che dentro il detto tempo di quasi dui mesi, essi armeni per tale offetto, oltre altri regali, solo in denari, haveano dato a ministri più di 200 scudi, che però da medesimi erano stati assicuratti, che il Padre già mai havebbe conseguito il suo intento. Una tale non mai immaginata malignità delli armeni, sopprese il Padre, ma intendendo nel medesimo tempo, che il Vice Governatore non era a parte dell'infame guadagno e che nulla sapea dell'operato dalli ministri, entrò in speranza di potere (illeg.) la machina, con farvi anche restar soppressi, se fosse stato necessario, quelli, i quali l'haveano fabricata. E il Padre fattosi animo e raccomandato l'affare a Dio, se ne andò dal Vice Governatore, e doppo haverle rappresentato l'incomodo et il danno, che ricerea per la tardanza della scrittura humilmente lo pregò a compiacersi d'ordinare a ministri di dar fuori il tanto penato diploma. Il Vice Governatore si scusò, dicendo, che la colpa della tardanza non era sua, ma delli ministri, ch'erano negligenti. Il Padre con tutta sommisione replicò che fosse contento di credere, che li ministri ingannavano, e Sua Signoria Illustrissima, ed il Padre. S'atutò il Vice Governatore a tali parle e tantò d'obbligare il Padre a mettere in chiaro la cosa, ma ipse con profonda riverenza lo pregò a dispensarlo di più parlare. É probabile che il Vice Governatore sospettasse di qualche cosa, ma come prudente, non si curò sapere altro, ma fatto chiama a sè il secretario, alla presenza del Padre, con parole aspre lo rimproverò della sua negligenza, e poi le ordinò, che sotto pena d'esser bastonato (è il castigo ordinario di quella parte) la mattina portasse in sue mani la scrittura. E poi, voltatosi al Padre,disse: Padre, domani tornate da me, ch'haverete quanto desiderate il Padre respirò a tal felice successo e, ringratiato Iddio del buon esito, con impatienza stava aspettando il nuovo giorno per vedere il fine. Venuto, per tempo si portò in anticamera, e veduto lo il Vice Governatore, mandò subito un suo servitore a sollecita il secretario, il quale venuto le presentò la scrittura, ed esso, sottoscrittola, la diede al Padre. Il Padre, che havea di già in ordine ed i materiali, ed maestri, senza perder tempo, il medesimo giorno che fu li 23 settembre 1719, diede principio alla fabrica.

f.42 v.

E prima stmò bene di far serrare il giro del sito, non tanto per poi fabricare al coperto, quanto perchè havea alcuni infermi pericolosi, se quelli fossero venuti a morire, potesse seppelirli dentro il recinto, nel luogo, già destinato per il cimitero; e l'indovinò perchè non molti giorni doppo ne mori uno che fu il primo, che fu sepolto nel nostro sito. Servato il recinto, si diede principio a fabricar la chesa, che doveva essere si come in fatti è separata dalla casa. E perchè la chesa, non con parole espresse specificata nella supplica (sapendo bene il Padre che senza ordine speciale del zar, non le sarebbe stata accordata) per questo; per all'hora non fu fatta chesa publica, cioè con nessun segno esteriore di chesa, benchè da tutti si sapesse, ch'era tale; nell'intrinseco però fu perfetionata, con tutte quelle perfettioni, che si richiedono per una chiesa. E perchè le donne armene hanno per costume di non andar mai in chiesa alla recinfusa colli huomini, per questo, per darle il comodo (si come è costume in Levante) fu necessario di fare all'altezza e longhezza di mezza chiesa un soffito, con una galleria, con gratoni avanti, all'usanza di nostre monache, per esse donne, le qualli per una parte laterale, salendo una scala, vanno sopra, dove restano con la loro quiete, senz'esser vedute, ad ascoltare le messe ed altre funziona che si fanno. La chiesa fu terminata, abbellita e proveduta di buone supellettili alli 22 in circa di febbraio 1720 ed 26 del medesimo mese et anno il Padre vi celebrò la prima messa, con gran concorso di popolo, e rabbia dalli preti di scismatici ed heretici che fremevano per un tanto felice esite della religione cattolica. Essa chiesa è grande per longhezza sette passi e mezzo, e ne larghezza quattro e mezzo, con buona proportione. Terminata la chiesa, si principiò a fabricar la casa, e la prima stanza che fu perfetionata, il Padre v'andò ad habitare, che fu li 28 di marzo del medesimo anno. Essa casa è competentamente comoda, con quattro buone camere, nel primo piano, le quali camere restano alli lati d'una proportionata sala, ed in (illeg.) alla porta, vi resta (illeg.) con due altre officine. Al secondo piano che serve per l'estate, vi sono altre due buone stanze, l'una da un lato, e l'altra dall'altro, ed in mezzo vi resta un buon passeggio. Il meglio e di più profitto è che essa casa resta isolata, mentre per qualche spatio all'intorno, non vi sono habitationi, che percò a causa delli frequenti incendij, che vi succedono, resta sicura dai fuoco.

Stabilite in tal modo dal Padre e la chiesa e la casa, non si quitò, ma pensò anche allo stabilimento dello spirituale. Evidentemente conosceva il Padre, che mai potea sperarsi alcun progresso per quello apparteneva un all'augmento de cattolici, ed avazamento della religione cattolica, senza il totale acquisto

f.43r.

del jus parochiale, onde per sodisfare al suo obligo, volle tentarlo. E' da sapere che questo tasto per li vescovi e preti armeni, scisnatici ed eretici, è tanto delicato, e l' hanno in tal gelosia, che temono e tremono, non dirò per la perdita, ma al solo pensarvi; poichè essendo simoniaci, tutto il loro guadagno lo ricavano dal battezzare, dal far sponsali e seppellire i morti. (illeg.) quando li R. Padri voglino toccar questi tasti, diventano furie infernali (illeg.) horribili, ed a tutto costo, non mai permetto che li missionarij acquistino un tal jus sopra li armeni. Ciò è (illeg.) ed il Padre tutto ciò ha colli proprij occhi veduto, in tutte le Missioni dove è stato e passato. Con tutto ciò, esso con santo zelo, volle vedere se le fosse riuscita

quest'opera di somma conseguenza. Il primo caso che (illeg.) fu che volle battezzare un figlio nato di padre e madre armeni, ma di religione cattolica. A questa novità li preti armeni con tutti li loro aderenti strepitorono tanto del Padre, e con più ardire e rabbia, per metter timora alli altri, presero a perseguitare il padre del battezzato, ma il padre, attento al suo offitio, non diede orecchie alli loro strepiti, ne l' altro, fece alcun conto delle loro persecutioni. Li primi sponsali che il Padre dovea fare, dui giorgini prima, a fare (illeg.) denari, gli li fecero prohibire, ad inibire dal Vice Governatore. Ma il Padre, andato da lui, le parlò altamente, lamentandosi che egli, contro la libertà concessa da Sua Maestà, prohibisse, ed al Padre ed a' cattolici l' essercitio della loro religione; che però li uni e l'altro domandrorono da lu una retta giustizia, con definitiva sentenza, protestandosi, che in caso contrario sarebbero ricorsi a Sua Maestà. Il Vice Governatore (come volle Iddio), rientrato in sè stesso, con crepacuore delli nemeci di Santa Chiesa cattolica, sentenziò in favore del Padre. Il primo armeno cattolico che morì, pensarono li scismatici con violenza rapirlo e seppelirlo; ma il Padre, opponendo alla vio lenza la cautela, prima che essi si movessero, il Padre senza strepito lo seppellì. Ed in tal guisa superati li principij, da quali consisteva tutto l' affare, si seguitò poi a essercitare il jus parrochiale senz'altro impedimento. Il Padre non sta qui a riferire le ingiurie, le calunnie, le maledicenze sofferte, e l' odio implacabile voltatole sopra dalli scismatici per l' acquisto totale d' un tal jus, primo, perchè non fa qui al proposito, e poi sarebbe non voler mai (illeg.), in compendio di ciò, che più volte fu avvisato ed esortato, anche da chi non era cattolico, di non uscire di casa solo, poichè li armeni habeano stabilito

f.43 v.

ammazzarlo. Ma esso Padre havendo solo avanti li occhi e nel cuore la gloria di Dio, la propagazione della santa, vera ed infallibile fede cattolica e la salute dell' anima, confidato tutto nella divina assistenza, sperava che Iddio l'haverebbe assistito e liberato da ogni insulto de suoi inimici, sì come con evidente miracolo, da questi e da tanti altri pericoli lo liberò. In tal guisa stabilito dal Padre tutto l'essentiale ed il più forte della Missione, per un total compimento; altro non restava che poter havere chiesa publica, che veramente sarebbe stato il massimo della gloria per la religione cattolica; erano però publiche tutte le funtioni, a tal segno che la festa del Corpus Domini seguì immediatamente doppo la fabbrica della chiesa, dal Padre fu celebrata con tanta solennità e (illeg.) replicati stati di di morrtaletti e gran numero di popolo accorso a tal novità; onde (illeg.) di tentare anche (illeg.). E' da (illeg.) che il Padre havea in Sciamakia contratta una particolare servitù coll' Eccellentissimo Artemio Voleschi, nobile di Moscha, all'hora essendo Sua Eccellenza ambasciadore straordinario in Persia di Sua Maesta Zarianna. Questo ritornado dalla sua ambasciada, prima stradarsi per Mosha, si trattenne qualche settimana in Astrakan, ne qual tempo volle honorare il Padre colla sua menza, raggiungend vi anche altre dimostrationi di singolare affetto, dal che il Padre pigliò occasione di confidare a Sua Eccellenza li affari del la Missione e le difficoltà, che temea d' incontrare, e pregando la della sua proteezzione, le diede una supplica da prestarsi a nome del Padri e cattolici a Sua Maestà, promettendo Sua Eccellza di fane tutto il possibile per ottenero quanto si desiderava Sua Eccellenza partì, ma stante il bisogno, che correva di dar qualche principio alli affari della missione, per non tirarla in

longo, senza aspettare altra risposta da Sua Eccellenza, il re, pigliando altra strada, principiò e terminò l' affare nel mogià detto.

Occorse, che dovendo Sua Maestà provedere d' un Vice Re il Regno d' Astrakan (così lo chiamano li russi) come benemerito, niminò e vi destinò esso Eccellentissimo Voleschi, il che fu al Padre di somma consoltione, sperando, che la sua venuta sarebbe stata di grand'utile per li bisogni. Venne dunque, doppo qualche tempo Sua Eccellenza in Astrakan, ed il Padre andò subito ad innarle ed a congratularsi seco del suo felice arrivo, e Sua Eccelenza, col mosstrar di gradire un tale offitio, fe anche vedere nel medesimo tempo, che ancora conservava per il Padre quell'afato, che prima le havea dimostrato. Il Padre in quella prima via non stimo bene di parlare con Sua Eccelenza d'affari particolari, ma di riservarlo per altro

f.44r.

tempo più proprio. Passati alcuno giorni, tra quali pensava il Padre, che di già Sua Eccelenza a fosse sbrigata delle sue visite, vi tornò per saper da essa qualche particolarità sopra li affari confidati; e Dio che operava fe, che Sua Eccelenza, con modo specialissimo, da se stessa usse nella materia; poiche doppo li ordinarij complimenti, sua Eccelenza, sorridendo disse al Padre: Padre, ho inteso che V.P. ha fatta una bella fabrica, me ne rallegro. Il Padre ricolmo dibilo per vedersi aprir la strada al fine inteso da lui, rispose Eccelenza, non portà mai dirsi bella fabrica una picciola casa fatta per habitarvi poveri cappuccini, ma se pure in essa fabricav'ha da essere qualche cosa di bello, questo bello è riservato alla gloria, pietà e munificenza dell'Eccellenza Vostra. Essa cortesissime parole rispose che sarebbe stato suo particolare qual'hora si fosse potuto impiegara a pro'delli R. Padre. All'hora il Padre si scusò d'haver fabricato prima della sua vostra e prima d'havere havuto da ella alcuna risposta, adducendo poco causa li urgenti bisogni della Missione, li quali non le havea permesso più longa dilatione senza grave danno dell'(illeg.), che ciò nonostante, non haver havuto ardire prima della sua venuta e prima d'haver saputo dall'Eccelenza Sua l'intentione di Maestà di far chiesa publica, nè di mettere al fuori alcun seggo di chiesa, cioè una croce; e che questo era quel bello riservato alla gloria, benignità dell'Eccellenza Sua. A queste parole Sua Eccelenza alla presenza di molti primarij officiali, ch'erano indisse; R.R., potea questo farlo subito, poichè cosi era l'intentione di Sua Maestà, ma già chè ha volsuto riservar quest'honore per me, le dico, che faccia pur chiesa publica metta (illeg.) pur la cce, perchè tale è l' intentione di Sua M. Qual fosse la consolatione del Padre per una riuscita sì vantaggiosa e decorosa per la regione cattolica, ciascuno lo può comprendere, onde per non perder tempo, havendo già pronti li materiali necessarij, trovati quattro buoni maestri, dato il disegno e convenuto il prezzo, ordinò, che pigliate le misure, tutta l'ossatura della nuova cuperta colla quale si dovea ricoprire la chiesa, ed in specie la base dove vea fortificarsi una gran croce di legno, la quale a guisa de picciola torre, proportionatamente dovea elevarsi in mezzo di sopra alla chiesa, tutto e senza strepito si lavorasse in terra, e questo

per occultare a nemici della fede cattolica, fino all' ultimo momento, la già ottenuta licenza. E perchè era già prossima la festa

f.44 v.

dell'Assuntione della Beatissima Vergine (la qual festa anche da Russi si celebra con gran sollennità) desiderando il Padre che per quel giorno fosse esposto alla vista di tutti sopra la chiesa cattolica quel sacrosanto segno, premise a lavoranti una buona mancia se lavorando giorno e notte, havessero la matina di detta festa fermata la croce nel suo destinato luogo.Essi, speranzosi di nuovo guadagno, ed il Padre aggiungendo anche altri operarij, tanto s'affatigarono, ed in specie la notte della vigilia, che la matina della festa,prima dell' aurora, la croce era fermata nel suo proprio sito, sopra la chiesa a gloria di Dio e della Beatissima Vergine Maria.

Ma, chi il crederebbe, e pure è vero. La comparsa di questa nuova croce in quelle barbare contrade, mise sossopra tutti li sporiti infernali, li quali invece di dissiparsi e fuggire alla vista di quel sacro segno si addunarono ivi tutti a danni della religione cattolica, delli cattolici e del Padre; poichè li diavoli a cendendo nel cuore delli heretici, e scismatici loro misero un fuoco di crudelissima rabbia, per vedere ch;in tal guisa trionfavla religione cattolica li (illeg.) uni tutti sotto il vescovo della città. loro capo, per distruggere la medesima. Tutti li heretici e scismatici de in specie li armeni, più prodighi delle loro perdite, ricorsero al vescovo (il vescovo fino a quel a tempo non havea mai parlato) acciò interponendo la sua ecclesiastica autorità, non solo facesse argine alli progressi della religione cattolica, ma anche del tutto la adnichilasse nel distretto della sua giurisditione, Tre o quattro giorni doppo alzara la croce, il vescovo fece citare il Padre ad comparendura, ed il Padre comparse al vescovo; veduto il Padre, con volto torbato (0,5 riga illeg.). Dipoi con parole superbe, che ben dimostravano il veleno che havea nel cuore, l' interrogò, se con che licenza havea fabricata la chiesa e casa in Astrakan. Il Padre, cavatosi dal seno la scrittura della sompra e della vendita del sito, fatta a nome di Sua M.; gle la porse ed esso attentamente la legge, ma non trovandovi con termini propij espressa la chiesa, con gran baldanza disse, che ivi non v'era licenza di far chiesa, e chiesa publica. Il Padre rispose, che se havesse bene osservato, ve l'haverebbe trovata, e che in quanto l' haver fatta chiesa publica, la licenza gle l'havea data Sua Eccollenza, il Vice Re, il quale s'era dichiarato d' haverne la facoltà da Sua M. Il vescovo rispose che il Padre erabugiardo, che però se non havea licenza espressa di Sua M., le prohibiva di più dir messa, di fare altro funzioni ecclesiasriche, e le commandava di serrar la chiesa fino ad altra risolutione. Il Padre ridendosi di lui risolutamente rispose, che in Astrakan, ed in tutto il Regno della Russia, egli non riconosceva altro superiore che Sua M. Zariana, e che non essendo egli prete russo, non dipendea da lui, e che perciò non

f.45r.

havea sopra di esso alcuna giurisditione, onde era, che già mai haverebbe ubbedito alli suoi commandise non in caso; che fossero prodotti in scriptis per ordine di Sua Maestà. Finalmente doppo molti contrasti, essendo già notte, il vescovo disse, poichè dite, che la licenza ve l' ha data il Vice Re, io domani sentirò Sua Eccellenza, e poi penserò a fare una rigorosa giustizia, e con questo lo licentià. L' hora già tarda non permesse al Padre di andar subito dal Vice Re, ma la matina per tempo, si portò speditamente in Palazzo, e introdotto dove era Sua Eccellenza, con molti offitiali, subito, che Sua Eccellenza lo vidde, l'interrogò

(già la sera havea saputo che era stato chiamato dal vescovo): Padre, che vuole il vescovo da Ella? Il Padre raccontò tutto il successo, ed intesolo, disse, che havea fatto e parlato bene; poi, chiamato a sè un suo secretario, tutto pieno di collera, le disse queste parole: Va adesso dal vescovo e dilli da mia parte, che se lui è vescovo e brama sodisfare a suoi doveri, che vada dalli luterani, dalli armeni, dalli tartari dalli indiani (sono idolatri) e da altre nazioni che habitano in Astrakan, e veda, se che licenza hanno d'haver quivi chiese publiche, e che in quanto alli R. Padri, non vi pensi, poichè per essi ho io la licenza di Sua M., e che li lasci in riposo, perchè altrimenti facendo, io stesse darò parte a Sua M. dalle sue inquieti tudini. E poi, voltatosi al Padre, le disse, andate, e se di que stuanti alcuni altro vi domanderà, se con che licenza havete fabricata la chiesa, diteli franchamente, che ve l'ha data io, e se bramano meglio saperlo e vederla, che venghiano da me, che io gle lo dirò, e gle la mostrarò, poichè io do ed io la conservo. Il ve covo, a questi rimproveri del Vice Re mostrò di quietarsi, ma in fatti non si quietò, mentre assieme con tuitti del suo pertito pensò di prendere altri mezzi stimati più efficaci per conseguire l'imtento. Per intendersi ciò che si dirà è da sapersi che li russi prima havevano il patriarcha, ma essendosi esso imbarazzato nelle ultime ribellioni di quel regno, ed il zar per ciò havendili fatta tagliar la testa (la quale anche alli giorni d'hoggi si vede esposta, infilzata in un palo di ferro, con una grand'iscrizione, nella principale piazza di Moscha) mai più Sua M. volle dare alli ecclesiastici, per quante istanze ne habbino farre, il partriarcha, ma in sua vece esresse una congregatione, composta di otto vescovi, che in Russia è chiamata sinode, acciò dirigesse lo spirituale; dalli ecclesiastici, si crede, che questa congregatione, per quello tocca lo spirituale sia sopra il medesimo Re, ma è falso.

Hora il vescovo collì altri ricorsero a questa congregatione dando molto accuse al Padre, con speranza certa, che per tal mezzo haverebbono finalmente destrutta affatto la già stabilita Missione; e di già tra il

f.45 v.

popolaccio si spargeva voce, che in breve la chiesa delli cattolici sarebbe stata abbruggiata. Il Padre con qualche regalo havea guadagnato, e si manteneva un secretario del vescovo, dal quale gle era riferito tutto ciò, che passava tra il vescovo e scismatici; le disse il ricorso fatto alla congregatione, e le speranza che haveano; al evento fe vedere che non era bugiardo, poichè doppo non molti giorni il medesimo venne di notte a trovare il Padre, e le fe sapere, che di già il vescovo have hauto risposta dalla congregatione; le disse che la medesima ordinava al vescovo, che l' esaminasse sopra alcuni punti dalla medesima assegnati, e le riferì, che il vescovo sommamente allegro per una tale delegatione, s'era vantato com molti, che ben presto haverebbe fatto mettere in catene il Padre. Il Padre veramente no temea, tuttavolta però non mancava di raccomandarsi a Dio, acciò le desse forze e spirito da poter resistere a tutto ciò che potea accadere. Si consigliò in (illeg.) con Sua Eccellenza del quid aggendum in caso che il vescovo l'havesse chiamato, se si dovea esporre all'esame, e Sua Eccellenza lo consigliò di sì, poichè, dicea, per evitar molti litigi, assai meglio è, le fece però animo con dirli che non temesse. Finalmente il vescovo mandò a chiamare il Padre, ed esso vi andò, ed il vescovo con parole impertinenti e superbe l'esposo l'ordine che havea della

congregatione di esaminarlo. Il Padre, fattosi coraggio, le disse: Monsignore, io potrei dire adesso a V.S.Ill.ma ciò che le dissi l'altra volta, cioè che in questo Regno non riconosco altro superiore, che Sua M., ma perchè ho sempre tempo di dirlo ed anche perchè m' è in pacere, che la congregatione sia informata dell' affare, acciò per non creda più alle bugie de' miei nemici, sono contento d' espormi onde però mi legga in che materie devo essere esaminato. Esso leggè l'ordine, il quale consisteva, che la congregatione volea sapere. Primo, se che era il Padre; 20, se di dove era venuto; 30, se perchè era venuto; 40 se, chi l'havea mandato; 50, se con che licenza havea fabricato la chiesa e dasa; e 60, se li R. Padri haveano commesso, o poco fossero per commettere alcun male. Fece il vscovo chiamare il cancelliero ed i testimoni, li quali venuti, principiò giuridicamente l'esame. Al primo notificiò il Padre la sua conditione; al 20 rispose, che all'hora era venuto di Persia, ma ch'assai prima da Roma; al 30 ch'era venuto, acciò li cattolici che erano ivi al servitio e per servitio di Sua M., potessero esercitare la loro religione, secondo l'indulto dato da Sua a tutte le nationi all'hora quando volle stabilire ivi il commercio; fu quivi richiesto il Padre del numero delli cattolici, ed un specie delli armeni, ed egli lo diede e volle che fosse inserto nell'esame; al 40 che l'havea mandato Sua Santità e li Eminentissimi Cardinali; a questa risposta le domandò, se havea le patenti e li requisiti; rispose di sì; le ordinò che

f.46r.

producesse; edegli rispose, che nè a lui nè alla congregatione li haverebbe mostrati, e che solo li haverebbe presentati a Sua M. quando si fosse compiaciuta di volerli vedere. Al 50 ch' havea fabricato con licenza di Sua M., come constava dalla publica scrittura; fu interrogato della chiesa publica, e rispose come sopra. Un quanto all'ultimo, di già il Padre s'era accorto, che quello non era materia d'esame, ma una semplice informatione, che si domandava al vescovo, ma esso essendo ignoranto, volle includerlo nell'esame, che però il Padre disse, che non potea, nè dovea rispondere all'interrogato; perchè, quantunque havesse detto la verità, non sarebbe stato creduto, onde per saper di certo quanto desideravano, poteano cercare nelle publiche cancellerie, poichè ivi registrandosi tutti li maleficij, haverebbono con facilità trovato, se li R. Padri haveano fatto alcun male, e che quello riguardava il fatto, se quelli medesimi a quali s'apparteneva havessero invigilato, haverebbono veduto, se li R.Padri erano capaci di far male. Terminato in tal guisa l'esame, sottoscrittolo il Padre, il vescovo lo licentiò, dicendole: andate, che a suo tempo ci parleremo.

Andò il Padre, ma senza perder tempo, giunto a casa, scrisse una lettera risentita alli vescovi, che compongono la congregatione, lamentandosi primieramente delle (illeg.) che ingiustamente le facea il vescovo, e di poi (illeg.) considerare le risposte date alli quesiti fatti, acciò potessero veramente giudicare, poichè succedendo altrimente, si protestava che già mai haverebbe accettata unda resolutione appassionata; perchè quantunque si fosse soggettato all' esame per compiacerli, non intendeva però di soggettarsi a loro, come a suoi giudici competenti, ma che immediatamento sarebbe ricorso a Sua M., dalla quale sola intendea d' essergiudicato. Dal supranominato secretario seppe il Padre, che digià il vescovo havea mandato l' esame, e che ben considerate le risposte date, havea detto colli armeni che poco felice riuscita potevano sperare e fu profeta, perchè doppo non molte settimane venne

per risposta al vescovo, che tutto quello che il Padre havea fato era stato dalla congregatione approvato; il Padre ringratiò Iddio per sì sollecita e felice riuscita e pensò che d'indi in poi sarebbe restato nella sua quiete, ma l'animo imperversato delli scismatici non lo permisse, perchè doppo non molti giorni tornato l'amico, fece sapere al Padre, che il vescovo ad intuito delli armeni havea di nuovo scritto alla congregatione, che havendo il Padre contro le loro leggi fabricata la chiesa vicino ad una chie delle loro, si dovea immediatamente (illeg.) che fosse lavata. Il Padre che prima di prendere il sito havea avertito d'evitare queste difficoltà, ridè, vedendo la malitia del vescovo e delli altre tanto più le era le era materia di ridere e non temere quanto che una chiesa delli luterani ed un'altra delli armeni erano assai più vicine alla

46v.

chiesa delli russi, che quella delli cattolici, tuttavia stava aspettando, che esito havesse hauto. L'esito fu che la conggatione prudentemente ordinò al vescovo, che facesse misurare, e riferisse, se quante sageno era distante; il vescovo mandò a misurare, e fu trovata lontana 120 sagene (qual sia una sagena, è notato di sopra), fu riferita la distanza, ed il vescovo a causa della falsità rappresentata, hebbe dalla congregatione una solenne ripassata. L'unica speranza, che horamai restava alli nemici della fede cattolica, era la già diulgata venuta del zar in Astrakan la quale, perchè pensavano di rinovare e multiplicare le persequtioni, se l'haveano già ideata funesta per il Padre. Ma neanche questo permisse l' infinita misericordia di Dio, perchè venne Sua M., ma la sua venuta fu di somma consolatione al Padre ed alli cattolici, posciache quanto nella prima, tanto nella seconda udienza hauta dal Padre, Sua M. si compiacque d' approvare il tutto, e con somma benignità, si chiamò contento di quanto il Padre havea ivi stabilito; onde mortificati tutti, non hebbero poi ardire di parlare.

Ma se tacquero questi, non si quentò il diavolo, perchè ciò che non havea potuto ottenere con tante persecutioni e travagli dati fino a quel tempo, pensò ottenerlo con fare entrare in scena un persecutore tanto più da temersi, quanto più scaltrito, hipocrita, iniquo e scellerato. Questo fu un tal Minas Vartabietto, armeno, il quale essendo stato in Roma (per quanto il Padre ha inteso) colla sua hipocrisia e bugie le riuscì d' ingannar molti, perchè fingendosi cattolico, hauto ivi denari, regali e lettere commendatitie se ne passò in Mosha, dove anche al presente si trova, col nome di cattolico, ma in verità è uno delli più perfidi scismatici ed heretici, che sia nel mondo, e da ciò che il Padre è per dire, portà da tutti giudicarsi se sia vero.

Questo Minas Vartabietto, doppo d' esser stato a Roma, con losbroso di buona somma di denari, si fe dal Patriarcha d' Albania o Kan Sasar heretico e scismatico dichiarar vescovo di tutti li armeni che si trovano in Russia. Esso buon vescovo mai publicò questa sua presunta dignità e autorità, se non quando intese che li Padri s'erano stabiliti in Astrakan, già da esso ideata per sua sede episcopale. Al rimbombo dunque delli progressi che ivi facerla religione cattolica egli si svegliò e con sollecitudine si standò a quella volta. Arrivato che fu, havendo il povero Padre intesdire, ch'era cattolico, prima d'uscire dal bastimento, dove era venuto andò a visitarlo ed a pregarlo che volesse degnarsi di ancore ad alloggiare nella casa de

IR.Padri, offerendoli tutta la commodità che v'era. Egli ricusò l'offerta et andò ad habitare tra li armeni.

f47r.

Il padre di quando in quando lo visitava, ed anch'egli fu una volta a visitare il Padre. Il Padre fortemente dubitava della sua religione, ma per gratia di Dio doppo non molti giorni il dubbio passò a manifesta certezza, poichè publicamente si fe conoscere ch'era heretico. Ciò fu, che havendo pigliato molti denari per far pompa della sua autorità e far vedere ch'era vescovo, consacrò sacerdoto un giovane armeno, non solo heretico e scismatico ma uno delli più fieri persecutori, che havessero ivi li cattolici e la religione cattolica, con tutte le formalità usate da loro, ed in specie, nella professione della fede, che sono solitifare, lo fe giurare (come è loro costume) di mai accettar per legitimo il (illeg.) calcedonense, nel quale fu condannato Dioscorida essi e nelle loro chiese tenuto e venerato per santo; e tutto questo successe, che il Padre era presente. Di più (parimente perdenari) diede licenza ad una donna armena di sposarsi col secondo marito, all'hora quando per anche era vivo primo. Questi sui casi sarebbono sufficienti prove, che non è cattolico, ma vi è di peggio. Un giorno di domenica, fatto procedere un generale invito, congregato tutto il popolo in chiesa, publicamente fe legger la bolla del suo vescovado, in consequenza di che volle che tutto lo riconoscessero per tale, esigendo da ogn'uno il giuramente di vassallaggio e d'ubbidienza. Li armeni cattolici per ordine del Padre non comparsero alla funzione, che però fortemente sdegnato la domenica susseguente mandò di buona mattina dal Padre un suo diacono colla patente del vescovado,ordinandole, che la facesse sottoscrivere dalli armeni, che venivano alla sua chesa. Il padre non volle ne meno vederla a subito la rimandò in diette con farle sapere che doppo il pranzo sarebbe andato da lui. Andò il Padre, e doppo molti lamenti passati da una parte e l'altra il vartabietto s'avanzò a dire al Padre, che se non l'havesse fatto riconoscere per vescovo dalli armeni cattolici, se ne sarebbe pentito con suo grave danno, e di tutti li altri. A queste minaccie rispose il Padre, che ciò che poteva avvenire venisse, ma che li armeni cattolici già mai a qualunque costo haverebbono riconosciuto per loro vescovo un vescovo heretico, scismatico e scomunicato.

Lo scaltrito vartabietto, prima di partir da Moscha, presagforse di ciò che potea sucederli, ottenne dal zar un ordine, ne quale commandava alli armeni, che sotto pena di ribellione, tutto l'havessero riconosciuto per vescovo, e come a tale gle havesserresa ubbidienza. Hora tutto pieno di rabbia fe intendere al Padre l'ordine di S.M., con farle dire, che hora mai cessasse di far presistenza, perche non si

f.47 v.

trattava più d'obedire un p-atriarcha a sente e debole, ma un monarcha presente e potente. Ricevè il Padre con riverenza l'ordine di Sua M., ed andatosene subito dal vartabietto, le disse che lui e tutti li cattolici armeni riverivanno l'ordine di Sua M., ma che però nè l'uno nè li altri poteano persuadersi, che la Maestà Sua havesse intentione di soggettare a li armeni d'altra religione, poichè havendo nel suo vasto imperi tanti armeni fatti russi, non è credibile, che volesse, che questo tornassero di nuovo sotto un vescovo armeno, tanto diferente di

religione; e cosi, siccome fermamente si deve credere, che li armeni fatti russi non siano compresi in quell'ordine; cosi piamentesi può sperare che la benignità di Sua M., non habbia tanto intenzione di comprendere nell'ordine fatto li cattolici armeni, che però senza una speciale dichiaratione di Sua M. non intendevano d'esser compresi. Pigliato al punto il vartabietto, ciascuno può comprendere qual fosse la sua rabbia, per vedersi del uso nelle sue speranze. Vedendo però, che colla violenza non havea potuto haver l'intento tramato, come astuto, ch'era, si voltò all'inganni. Cominciò a chiamare in sua casa li armeni cattolici, principi a tener con essi conferenze a insinuarli la pace, a trattar d'unione ed accordo. Dicendo d'esser cattolico, mostrava loro le attestationi ch'havea. Li prommettea, che s'havessero lasciato il padre et havessero riconosciuto lui per loro superiore, haverebbe consacrati alcuni di loro sacerdoti. Li promettea, che da loro, si come facea il Padre, mai haverebbe pigliati denari, nè per seppellir morti, nè per battesimi, nè per sponsali, nè per altro; che li haverebbe fatti esenti dalle decime, che li altri li haverebbono pagate. Li dava ad intendere, che ciò facea e dicea per il gran desiderio, ch'havea di vedere la su natione unita ed in pace. Le dimostrava, che il frequentare due e differenti chese non era bene, ma male, e di scandalo, che era il dovere, anzi giustitia, che pochi sequitassero li più e la maggior parte. Con altre massime diaboliche, colle quali havea di già cominciato a fare impressioni nelle menti di quei semplici e se Dio non provedea, la Missione era per pattire grandissimo dano. Il Padre, che tutto sapea, passò alli rimedij. In primis,prohibi alli armeni cattolici dell'uno e l'altro sesso di più frequentare la di lui casa. Poi, con publiche prediche fè note, ed esagerle sue hipocresie ed inganni. Li ammoni che per quanto haveano a cuore la salute delle loro anime, non dassero orecchie alle sue bugiarde promesse, perchè li haverebbe e nell'anime, e nel cuore traditi. Di poi armato di zelo, andò dal vartabietto e con efficacia le rimproverò la sua temerità, finta religione et hipocresia, scoprendole le sue machine e trame, ordite contro la religione cattolica, aggiungendo, che

f.48r.

assolutamente desistesse di trattar più di religione colli armeni cattolici, asserendoli, che di già havea dato parte in Roma di quanto esso havea operato contro la cattolica religione; anzi, che essomedesimo di già disponeva d'andare in persona per maggiormente e più efficacemente operare; che pensasse, che Roma ha le braccia longhe, onde per ciò haverebbe afferrato anche lui, benchè lontano, e che l'haverebbe ben castigato delle sue temerità. Il povero e miserabile vartabietto restò confuso a talli rimproveri ed intimorito dalle minaccie; disistè di più travagliare il Padre, li cattolici e la religione cattolica; e d'indi a non molto, senza alcun profitto, se ne tornò in Moscha, dove al presente si trova; e cosi restò in pace la missione, per gratia speciale di Dio e protezzione dell'immacolata Vergine Maria.

Questo dunque è il principio, il mezzo ed il fine delle cose più essentiali occorse nella fondatione e stabilimento delle nuovo Missione fondata e stabilita dal Padre in Astrakan, dalle quali cose accadute, tutti e ciascuno, potrà ammirare la Divina Providenza, e chiaramente vedere, che Dio con una continua assistenza ha assistito all'opera, se non vogliamo dire, che Dio con un continuato miracolo ha dimostrato di volere ivi per gloria sua

e della religione cattolica quella Missione. Ed il Padre, che n' è stato spettatore, assolutamente si protesta, che non è stato altro che istrumento della Divina volontà.

Quello poi sarà necessario per mantenerla, il Padre per la cognitione che n'ha dice, che per mantenerla, e sempre via più augumentarla, primieramente, è necessario di dare o far dare una publica mortificatione al vartabietto Minas, poichè con questo egl s'asterrà per l'avenire di tentar più altro nè contra li cattolici, nè contro la religione cattolica, ed anche per questo li preti armeni ed altri loro adherenti, che sono in Astrakan, haveranno in più veneratione li R. Padri, e lascieranno d'inquietar più li cattolici; se poi si lascer à impunito, non si puole aspettar altro, che danno ed ostacoli per li progressi del cattilicismo. Che sia proveduta la Missione di missionarij, che sappino la lingua turcha, poichè tra li armeni dell'uno e l'altro sesso ordinariamente altra lingua non si parla; ed è necessario proveder presto alla necessità della lingua, poichè li dui missionarij lasciati ivi dal Padre, non sapevano, se pure non l'hanno imparlata. E che siano sovenuti li Padri, che vi restarono, colli sussidij ordinarij destinatili, acciò possino mantenersi e vivere, e si procuri, che gli capitano sicuri. Tutto questo dice il Padre per scarico di sua coscienza, per la gloria di Dio, per esaltatione e propagatione della vera, santa ed infallibile religione cattolica apostolica, e per la salute dell'anime redente col pretioso sangue di Giesù Christo. Amen.

f.48 v. **Numero**

delli scismatici et heretici armeni, che nella nuova Missione d'AStrakan dalli 18 giugno 1718 fino alli 27 di gennaio 1723 sono venuti alla nostra santa fede cattolica, et hanno professato nell'mani del Padre la medesima: №-o 52.

Delli battezzati dal medesimo, nel medesimo tempo: №-o 37 e tra questi (tra figli e figlie) sette turchi, comprati dalli nostri cattolici

Delli sponsali fatti dal medesimo, nel medesimo tempo: №-o 12.

Delli morti nel detto tempo e del medesimo sepolti: №-o 45.

№8

Eminentissimo Principe

f.340r.

Noi tutti prostrati a vostri piedi vendiamo infinite grazie all'Illustrissima e Reverendisima e dando divotismi baci alle sacre mani ed umiliati a vostri comandi; Noi tutti veri cattolici della Romana Chiesa cattolica e sempre sogetti alla medesima dopo che abiamo conosciuta la verità della fede cattolica e la falsità ed inganno della Chiesa eretica. Già tempo fa, che Vostro Eminenze aveva mandata a noi miseri ed indegni una lettera nell'anno del settembre 1734 la qual lettera fu un giubilo ed allegria somma per noi, vedendo una carità cosi singolare ed amore incomprensibile di noi; quando noi credevamo di non esser ne pur roba all'Eminente Vostre mentre che cosi è speriamo moltissimi aiuti cosi spirituali, come corporati. Ora supplichiamo le vostre Paterne viscere che essendo noi tutti doppo aver patiti

dodici anni di schiavitù sotto de Turchi ad ora siamo vidoti in un stato deplorabile sotto a Persiani, che hanno spogliati di tutti li nostri beni ed il peggio si è che spesse volte siamo perseguitati tanto nel spirituale che nel corporale dalli eretici. Cosi abbiamo risoluto di inandare questo nostro Vescovo di Tiflis alli piedi di Reverende Paterna, acciò che questo nostro Vescovo gli possa esporre con la boca qualche a noi non rica permesso di scrivere; In fine ad ora essendo stato Vostro Eminenze il nostro benefatore e Padre la suplichiamo che nelli presenti nostri bisogni ci voglia usare la sua solita misericordia e mentre siamo dell'istesso Pastore indegna grege suplichiamo di non abandonarli vostri servi indegrismi.

Tiflis, li 25 Ago, l'anno 1741

Umilissimi et Indegnissimi, Servi Obbedientissimo Ioannes ed Vakhtang

№10

Beatissimo Padre

f.242r.

Umiliati a vostri piedi beatissimi o santo Padre, che come Padre comune di tutti li fedeli, e capo della nostra santa religione catolica e Vicario di Christo e sucessore di Santo Pietro riconosciamo con tutta la riverenza, ed umiltà, e crediamo voi solo esser supremo Pastore sopra la Terra dell'anime nostre, e perciò ricoriamo noi miseri prostrarsi a vostri santissimi piedi, doppo di aver conosciuta la verità infalibile della Chiesa Catolica Romana, ed inganno e falsità della Chiesa eretica, per cui eravamo per il passato condotti più per ignioranza, che per errore. Dunque ricoriamo alla Chiesa catolica sicurati noi stessi,che non ci abandonarebbe, come anche tutti questi poveri catolici, che vivono in questi paesi. Pertanto Padre Santo e Pietoso vi rapresentiamo le nostre miserie in questa poche righe. Avendo noi patiti dodici anni di schiavitù sotto de Turchi e di presente sotto de Persiani e di quasi tutti li nostri beni spogliati, che siamo quasi vidotti in un stato deplorabile e spesse volte siamo maltratati delli eretici à falsegno, che quando la santità vostra ci assegniasse qualche luogo per potervi abitare saressimo disposti noi con tutti si nostri suditi di abandonare questa nostra Patria purche potessimo salvare queste nostre povere anime e quando Vostra Beatitudine ciò non ci permetasse almeno volesse interponersi, acciò dà Kulican non verissimo tanto opressi e che dal medemo verissero aquietate le continue persecuzioni, che contro di noi fanno li eretici

f.242 v.

mentre in questi tempi si udiamo ridotti nelli ultimi estremi: si che siamo stati sforzati a mandava questo nostro Archimandrita per informarne la Santita Vostra del stato nostro lacrimevole. Se vole dunque Vostra Santita con Paterno viscere socerarci adesso è il tempo, in cui si troviamo e pregandola della sua Santa Benedizione noi inegnissimi.

Tiflis 15 [Settem]bre 1741

Umilissimi et Indegnissimi, Servi Obbedientissimo Ioannes ed Vakhtang Orbelanti

№13

Informazione delle cose necessarie per la Missione di Georgia

f.444r.

Trovandosi la Missione di Georgia sotto da Diocesi di Monsignore Vescovo di Ispahan nella parte interiore, cioè Gori, Tiflis, Ganja e monte Caucaso e nella parte citta, cioè Akalzikè e suo ristretto sotto la Diocesi di Monsignore Arcivescovo di Constantinopoli, ne vengono in conseguenza, che per la distanza dei paesi non possono venire li Vescovi sudetti alla Visita della loro rispettivo diocesi in Georgia. Ed in conseguenza che li Battezzati da i nostri padri missionari sono privi al sagramento della confermazione. A tal motivo i Capi dei nostri Cattolici a nome di tutto il popolo spedirono lettere ed alla Sacra Congregazione ed al Reverendisimo Procuratore. Ste facendo infanza che è necessario di provedere la missione sudetta di Georgia d'un Vescovo residente in essa, perchè dalla mancanza d'Autorità, che hanno li nostri missionari ne proviene che li nostri cattolici sono privi d'un tale sagramento e come tali con più difficoltà si vedono cattolici. e li pertinaci nel eresia tutto giorno rinfacciano alli cattolici danni batezzati, che non sono veramente batezzati perche privi d'un tal sagramento, confodendo per la loro ignoranza. Il sacramento del battesimo con quello della confermazione tutto che a tutto potere si proveri da missionari di illuminargli e toglier loro un tal'errore. Se per tanto la Sacra Congregazione approvasse di stabilire vescovo residente in detta missione per li motivi sudetti si crede che questo possa crearsi di nazione Armena perche non potrebbe visitare quella parte diocesi soggetta a monsignore di Ispahan

f.444 v.

stanze. Che per le continue persecuzioni degli Armeni eretico non si da mai caso che vi stia o possi per luogo vescovo e sacerdote armeno cattolico, ed ancor che con pericolo dellaviscovi venisse dal loro Rito non si permette di cresimare fuori dell'Atto del Battessimo. Potrebbe questo conabitare nella missione di Georgia città, cioè in Akalzikè, e suo ristretto diocesi soggerta al vescovo di Costantinopoli, ma questo pure sieme che non potrebbe riuscire a maggior gloria di dio; perche in occasione della venuta, che ogn'anno fanno li vescovi Armeni. E ti ci per essa,tengano e stimano in certo modo i nostri cattolici o secolari o preti per loro sudditi, ed ... che gli persuadinino ad'osservare il Rito eretico nel celebrare la Santa messa; o per timore essi o per rispetti umani o per tema di non soggiacere a mille estorsioni e pero molto denaro facilmente condiscenderano e anon credere chiusto le due Nature e a maledire Santa Leone Papa e a nominare nel canone della messa invece del nome del nostro Santissima Papa il nome del loro Patriarca eretico; Come di già nel mese di marzo del anno passato si rubavano ed erano vicini ad'accordarli il tutto (almeno, come dicevano,fintarmente e non di cuore) se uno dei missionarii non vi si fossecon tutto calore e zelo o stato. Si aggiunge a ciò che la nazione Armena o sia Vescovo e Prete in certo modo si fanno schiavi dei secolari loro cattolici; e bisogna che faccino a loro modo, o sia cosa lecita o no altimente o gli privato della giuridizione o gli bastonano ancora pone non è gran tempo che publicamente successe al capo de preti di Akalzike.

f.445r.

Da tutto ciò si cava che un Vescovo distinto per tal missione è necessario o necessarissimo, se si vuoli mantenere in essa de con ed'aumentare la cattolica religione, ma questo bisogna sia latino, perchè essendo latino non ha timore degli eretici perchè nella missione con l'approvazione della Porta e del Re di Persia, ne è suddito come essi, d'uno dei due potentati. In quanto poi al mantenimento di tal Vescovo quando volesse crearsi si dice, che non è necessario che questo se ne stia con tal pompa come fosse in Cristianità. È vero che da qui popoli ne potrebbe ricavare un minimo sussidio, ma senza aver di bisogno ne di carozze che colà ne s'usano ne di camerieri o altra più che necessaria servitù. Si crede che con 300 annui scudi potrebbe mantenersi nel suo decoro ed essendo religioso convinendo con li nostri missionarii 100 scudi annui basterebbero. Si propone anchè un altro mezzo, cioè. Quando la Sacra Congregazione ne fosse in senso di creare un nuovo Vescovo per detta missione, di mettere i luoghi della missione sia quelli che sono nella diocesi di constantinopoli, che in quella di Ispahan sotto la diocesi di Monsignore Arcivescovo Saluini Vescovo di Narcuav, quale essendo in poca distanza, potrebbe cresimare a procedere ad ogn occorrere bisogno per dette missioni, e potrebbe anchè facilmente visitarla almeno ogni tre anni una volta, ne essendo distante la sua sede Arcivescovale dalla Georgia più che 10 o 12 giorni. Si dice ancora che in tutta la missione sudetta vi sono necessarii missionarii dotti, prudenti e di fervoroso zelo in specie però in Akalzikè, come luogo più numeroso di cattolici, quali stanno sotto la cura di quei Preti ignorarsi che per la loro impetizia ed'ignoranza sono facili a concedere ai cattolici questo ne dovessi, se non u'insistorno li Padri missionarii, che stanno nell'ospizio d'Akalzikè.

f.445 v.

Si aggiunge, che nel distretto di detto Akalzikè vi sono molti villaggi cioè Iwilita, Valle, Ude, Artin, Artan ed altri ne quali i cristiani sono quali tutti cattolici, ma sotto la cura di pochi preti Armeni cattolici quali o non sanno o ne possono predicavendo ne segue, che per la loro ignoranza a negligenza ancora in amministrare i sagramenti, si dubita che difficilmente ai cattolici si possino salvare. Per rimediare ad un tale inconveniente sarebbe necessario che vi forse un missionari e di più (appena bastando li soliti per gli Ospizii già presi) la di cui incumbenza forse d'amaestrare quei poveri ignoranza nelle cose necessarie a credersi e ad'ospediarsi. Né si pensi che possa mettersi gelosia tra quei Preti perchè il Padre Pier dal Borgo uno de missionarii l'anno passato fu in uno di detto luoghi cioè Iwilita a predicavvi e catechizavvi i popoli tutta la quaresima. E fui volontieri accolto dai padri e popoli di modo che volevano fermarlo e stabilirlo in quel luogo con provvedere anche per esso casa ed elemosine per sua mantenimenti almeno fino alle determinazioni della Santa Congregazione ma per la necessità che egli aveva allora di ritornare in Cristianità ne potè servirsi dell'esibizioni di quei Preti e cattolici. E che ciò sia il vero la Sacra Congregazione può prenderne informazione dai cattolici di quelle parti, alcuni de cuali per anche ne sono partiti da Roma per il loro paesi, come tutti bramano d'avere un missionario che instruisca tali popoli.

f.446r.

È vero però, che tale missionari sopranumenaio, quando volesse stabilirsi sarebbe piùttosto d'aggravio per l'ospizio d'Akalzikè dovendosi provvedere da quello di tutto il bisognevole ma a questo si rimedirebbe con assegnarli qualche piccolo sussidio annuo e con tal mezzo si venderebbero quei popoli che savano quattro o cinque mila veramente cattolici; ed il missionario suddito aggiunto oltre l'ammaestrare gl'ignoranti cattolici potrebbe convertire facilmente quei pochi eretici che vi sono; ed anche predicare e con facilità tirare alla Santa Fede uno e due villaggi d'Ebrei che in que distretti vi sono; non essendo colà gl'Ebrei tanto ostinati e pertinarci, come sono in Cristianita. Finalmente si conclude che quando voglia provverdersi a tali missioni il frutto sarebbe grandissimo da riportarsi non solo dove risiedono i missionari, ma ne i luoghi circonvicini come non solo ne villaggi suddeitti. ma si potrebbe anche prendere la vasta provincia degli Imeretti, dove più volte sono stati chiamati i nostri missionarii, ma per la paucità d'essi non hanno potuto andarvi. Per la vastità de luoghi sono pochi i missionari e quelli pochi, che vi sono non sono tutti di un ardente zelo, come dovrebbe aversi da un fervente missionario, onde d'alcuni si potrebbe dire: quid hic statis tota die otiosi. Si preghano per tanto gli eminentissimi della Sacra Congregazione di provedere tali missioni e d'un capo che con zelo le governi, e di fervorosi e zelanti misionari che non risparmirino le fatiche, ma mettino tutto lo studio di sradicarvi il vizio piantarvi la virtù, ed accrescere la santa fede di zelanti e fervorosi cattolici

№14

Vostra Signoria Illustrissima

f.457r.

Si penseri forse, che io do molto tempo sii andato nella missione del monte Caucaso, et cooperato alla conversione di monte anime, ma io scaviso, che perancho mi ritrovo in Tiflis. Io non sappia, che pensare, e non che le disposizioni di Dio sono profondissime, e impensevuta di si. Questa mia non andata, certo, che non è stata per mia manca, ne per fuggir la faticha, e pericoli,ma solo per aderir al Prefetto. Questo subito che fui arrivato in Akhaltsikhe l'anno 1748 alli 28 dicembre, apena portati ancuni giovani mi pregò d'andar in Gangia a rimettere questa missione in piedi, preghe la andi in cerca era stata abandonata da religiosi in mano secolarsi. Io per avanti dimora da sei anni in circa in Gangia in tempo, che Nadir Scia Re di Persia combatteva contra il Dagestan percio qual tempo vi erano molte calamità, e massime grand Carestia. Quando poi io partii da Ganja verso l'Europa, lascia in Ganja il Padre Spurandio da Mercia, quale dopo alcuni giorni se ne parti lasciando la Chiesa e casa in mano secularis.

Io adunque per aderire alla volontà dal divina Prefetto, e per far questo bene a quella missione, stante che prestar d'inverno, agli monti catichi di neve non potevo per allora andarmene nella missione del Caucaso, mi risalsi d'andar in Ganja. Partito dunque di Akhaltsikhe venni in Gori insieme col Padre Girolamo da Norcia, quale si formò in Gori, et al quale consegnai tutte le cose nostre, et io spedito meno venni in Tiflii, e da Tfilii andai in Ganja, e vi andai a pronto il sabato Santa 1749 alli 25 di Marzo.

f.457 v.

Il Padre Prefetto mi promise di mandar in ganja un altro religioso, al quale io consegnati la chiesa e casa, ma non fu mai possibile siche per non abandonar questa missione con gvavissimo l,anno spirituale et anche temporale mi sono fatto violenza e mi son fermato solo in Ganja venti più mesi. Molte volte scrisi al Padre Prefetto, che mandate un missionario, et agli mi rispondeva ora che gli mandava, ora che erano disubbidienti si darvi poi scriveva, che non andar in Ganja, come gli altri è accaduto al Prefertture cio...(illeg.) ...era destinato superiore della missione di Ganja. A me scriveva, che non vuole venire, et a lui scriveva, che non andatto in Ganja, sicome io ho veduto con occhi proprio nelle lettere scritta a questo Prefetto al Padre Prefetto. Sicche io trovavo in Ganja tra le angustie: da una parte era solo senza aver il comodi potermi confessare: Il Prefetto non manda ne religiosi, ne la limosina di... et io desideravo d'andarnene nella missione assegnatami dalla Sacra Congregazione dalle altra parte non mi dava il cuore di abandonar tanti poveri catholici con questo periculo, che movissero senza sacramenti, come in fatti in quel tempo, che son in Ganja ne movsero sei cinque da quali furono sepolti da me, e l'altro mi non vi Raggio lontano da Ganja unque giornate, dove era andato per alcuni su al mi affari. Inoltre più di trenta si sono ammalati gravementi et arrivati qua è longo in ponto di morte, a quali ministrai i sacramenti soliti a ministrarsi a però moribondi. Sicché se io non fossi stato in Ganja, questi poveri cattolici moriterri e stati in pericolo di morte, cosa dovevano fare. In Ganja veramente non molte grand populo catholico, perche gli missionari non vi si sono fermati di permanenza, ma questa missione molte volte è stata senza missionari, con tutto la chiesa e per l'cordinario piena di gente massime le forte, perche questa città e assai mercantile, da tutte le parti ci vengono Catholici mercanti cio da Tiflis, da Gori, d'Akaltsiche, da Erzerum, da Tocate, da Diarbekir, d'Anguria, dalla Crimea, d'Astrakan, da Tauris.

f.458r.

Sicché in Ganja vi è grandi necessità di missionari e se gli missionari vi stasero permanenti molti forze si fara bravo catholici, massime che il patriarcha Armeno dello Gangiazar sotto la dirmi jurisdizione sta Ganja è assai afettionato al catholicismo, e quando venne in Ganja il mese di ottobre 1750 io andai molte volte a visitarlo, et ance molte me invitò a pranzo, egli parlò familiarmente, e da solo a solo mostrò grand amore alla fede catholica, e mi disse cose, che davano o divedere, che lui internamente era catholico, et ancho alla presenza da suoi viscovi, e vartabeti, et altre persone parlava assai bene della fede catholica. Egli me introggò molte cose intorno al pontefice Romano, cioè come andava vestito, come e quando celebrava, con chi mangiara, come il regnente pontifice si chiamava, et altre cose, a mi io risposi quanto sapevo. Questo patriarca si chiama Nerses, quale in lingua italiana significa Narcesso, uomo assai vechio, et avvra forze novanta, e piu anni. Egli ungiorno mi disse: voglio che veniate al mio monastero, e vi mandarò le caval cature. Il di lui monastero è lontano da Ganja circa tre giornate di camino. Lui poi non fece altro perché io fui richiamato in Tiflii dal Prefetto, come dirò appresso, e lui ritorno al suo monastero, e quando partij mi mostrò grandi affetto. Nel tempo che io sono dimorato solo in Ganja venendo a discorrere di fede io vescovi, e vartabieti, et altre persone, essi quasi sempre mi dicevano: come voi

odite la messa senza confessarvi, perche non vi confessate da nostri preti, mentre sete solo senza compagno. Io se bene la coscienza davanti Dio non mi rimordeva, con tutto cio a tutte le questioni potevo dar risposta a di questa, a questa poi, cioè perche dicevo la messa senza confessarmi, mi sforzavo di tergiversare, ora dicendo una cosa, ora un altra.

f.458 v.

Nel tempo che io sono in Ganja cinque sono divenuti Catholici, e tra un figlio prete. La missione di Ganja anticamente aveva una casa, et una vigna alla casa, dove altresi era fabricata la Chiesa. quel luogo per non estervi missionari in Ganja era caduta in mano da Turchi, quali l'avevano veduta at altri Turchi e questi ad altri, siche erano piu di venticinque anni che era persa. Altri religiosi hanno tentato ricuperarla, ma non potevano. Io l'ho ricuperata dalli mani da turchi, se bene mi è convinuto spendervi settanta scudi. Quale luogo comprato anticamente da Catholici per trecento scudi, e gli P.P. ne aggiunto un altro poco, come altreti hanno fatto al mio tempo i Catholici, quali hanno comprato piccolo luogo attacato, quela un assai commodo, al'hanno donato alla chiesa. Sicchè circa due anni, che io sono stato un Ganja ho mantenuta la missione nell'spirituale, e nel temporale, e l'ho migliorato assai più di quello, che non era. Ho vi fatto la casa in molte cose, ho ricuperato, come ho detto, la casa antiche, mi ho reso benevolo il populo heretico di Ganja, quale per avanti ci aggravava per ragione della vigna, et ha detto non lo fa più. Et in questo tempo il Padre Prefetto non mi ha mai mandato un quattrino della limosina, che manda Dio me per mantinimento della missione di Ganja, con tutto che molte volte gli abbi scritto. Mangiai a me,mentre mi credevo, che il Prefetto mi doveva restar obligato per le fatiche soferte, e per gli benefij fatti alla missione di Ganja, vedo che vengono due missionari mandati dal Prefetto,quali hanno ordine di farmi partire da Ganja et in oltre mi scrive il prefetto che è ordine del Padre Procuratore Ludovico da Torino, che io non vadi più nelle missione del Caucaso ma che vadi in Tiflij, purche solamente per Tiflij mi da le facoltà:

f.459r.

o vero che me ne ritorni in Europa siche doppo l'avendo mia, e doppo aver preparata la casa di pane e vino, e molte altre cose per te valuta forse più cinquanta scudi, consegnato ogni cosa alla novi Padri, me ne sono venuto in Tiflij. A me niente è rinasciuta il partire da Ganja, perche gia lo desideravo per andarmene nella missione assignatami della Sacra Congregazione, ma mi dispiaque il modo di farmi partire, massime che gli Padri venuti in Ganja non sapevano la lingua del Paese, cioè Armena, o Turcha, ma solamente la Giorgiana, quale pocco poteva servire: et inoltre questi Padri non sapevano il costume del paese. Siche dubitavo assai, che essi non avereberro potuto mantenere la missione ne nel temporale, ne nel spirituale come di fatto ha accaduto perche partito io da Ganja. Questi Padri appena passati due mesi, venuto essi pure in Tiflij, e la missione vastò senza missionari et ecco il savio governo del Padre Claudio Reggio. Lui fece partire da Tbilisi questi due Padri, che sapevano la lingua Georgiana, e la missione di Tbilisi restò senza uno, che sapesse il Georgiano. Lui fece partire me da Ganja, e ganja restò senza chi sapessa lingua Armena, o Turca: sicchè in Ganja per il Natale del'anno 1750 molti retrovano senza potuti confessare.

In Tbilisi poi quando partirono quei due Padri vi fu un grand bisbiglio rta gli Catolici Armeni e Georgiani et anche scismatici: gli catholici Georgiani si lamentavano dicendo che gli Padri gli volevano abandonare. Et appunto in tempo che in Tbilisi non vi era chi sapesse lingua Georgiana, s'ammalarono a morte due signori Georgiani, et anche morsero e furono in pericolo di morir senza confessione se non che per accidente in Tiflis si trovò un prete catholico forestiere, e ne confessò uno.

f.459 v.

l'altro Georgiano poi s'ammalò quando il prete era partito e fu necessario confessare questo infermo che il di Reverendissima Padre Nicolo da Girgenti quale da molti anni si trova impotente a caminare, lui dico vi si facesse portare quatro homini. La missione poi di Ganja è abbandonata senza missionari con scandalo e meraviglia del mondo. Et ecco come il Padre Claudio da Reggio governa le missioni: egli al certo da a dividere, che si vuol fare obedire a capricio, e questo gli batta. Molte volte mi si è protestato et in scritto di di voler ruinar la missione di Tiflij: e vi sono molti testi monij lui e stato solito di dire, come ho sentito da altri... per sui intendendo il suo capricio. Ora poiché vede, che il mondo mormora contra da lui per gli grandi s'proposti fatti, e massime per aver privato Ganja di missionarij,et aver caciato via me come un in fame, doppo avermi lasciato in Ganja quasi due anni il commodo di potermi confessare; e senza mandarmi il sussidio, et ora esser la missione di Ganja senza missionarij. Ora dico, mi scrive in una sua dolcemente, ma con finzione,come è suo solito: la confermò di famiglia in Tiflij sino a che mi cada in aconcio di riconoscerla per gli in commodi soferti in Ganja a beneficio di quella missione, per i quali presentamente non posso ringratiarla. Forzi gli avrei esibita la superiore di Ganja.... ma ciò che non feci allora potrei farlo in avvenire et ecco il proceder del Padre Claudio da Reggio: se qualcuno l'avesse de suo errori massime intorno al governo della missione, egli non cerca altro che vendicarsi, come si potrebbe addeso molti esempi. Io in una mia scrittagli tra l'altre cose gli ho detto chiaramente tra l'altre cose, che lui in capace di governar le missioni, a se voleva salvar l'anima sua, vinciasse la prefettura. egli per vendicarsi di me, mi ha infamato a presto il Padre Procuratore nostro, appresso gli misionari, sebene di questi nissuno gli ha credute: mi ha lasciato in Ganja tanto tempo solo

f.460r.

senza il sussidio e con prohibizione assoluta di far debiti, me lasciato via da Ganja come un infame, me ha levato le facoltà, me ha prohibito di andar nella missione atsegnatami dalla Sacra Congregazione. E poi adesso mi scrive di volermi far superiore in Ganja, perche veda, che nissuno ci vorrebbe andare come lui altreti ricusò di andar in Ganja, quando era suddito. Io sono stato in Ganja circa otto anni, et ho quali sempre governato quella missione si nel spirituale, che nel temporale. et io dico al presente, che se io sono buono per il monte Caucaso missione assegnatemi dalla Śacra Congregazione, e da me acceltata, non sono buono ne per Ganja, ne per altri luoghi: Il veramente era quasi risoluto di ritornarmene in Europa, perche il prefetto, quando mi fece partire da Ganja, mi scrisse: o che venisse in Tiflij di famiglia, o me ne ritornassi in Franchia. Io veramente me era risoluto di andarmene in

Europa massime, perchè quando io andai in Ganja lasciai le robe nostre in Gori appresso il Padre Girolamo da Horcia, e solamente una piccola casetta colli paramenti da celebrare, et alcune altre casarette, portai meco in Tiflij; ma pensando poi che per andare nel monte Caucaso dovevo ritornar in Tiflij, quella attesa altreti lasciai in Tiflij, et affatto voto, e senza niente me ne andai in Ganja pensando di non restarvi più di due mesi, e me il prefetto mi aveva detto.Hora poi gli Padri che sono andati alle Imereti m'hanno portato via a la casetta da Tiflij, e quasi ogni cosa, in modo che al'presente qui in Tiflij non no neanche le patenti sacerdote e di missionario quali erano nella casetta e non so cosa m'ha sino lasciato in Gori e perche sin'hora non ci ho potuto andare a vedeva. Io dico ero risoluto di ritornamene in Europa, perche il prefetto non mi lascia andare nella missione asegnatami della Sacra Congregazione e questo lo far per vendetta.

f.460 v.

Ma poi considerando, che io sono venuto alle missioni per ordine della Sacra Congregazione, stimo mio de rito aver della Santa Congregazione, che io non mi ritiro di andar nel monte Caucaso, e se fin ora vi sono andato, il prefetto ne è stato la causa. Se poi la Sacra Congregazione ordine che non veda più nel monte Caucaso, Prego Vostro Illustrissima dell'obidienza di ritornarmene o nella mia provincia, o vero di venir in Roma a render conto del mio operare e questo e questo, che desidero, perche se io son colpevole di qualche delitto, voglio ester castigato, se poi il prefetto ha operato male, e per passione di vendetta, si far conforme richiede la giustitia eti Generale missioni. Io giudico bene l'avvisar Vostro Santita Ilustrissima qualmente io tengo nelle mani l'intero sussidio annuale, che io ottenmi dalla Sacra Congregazione, quando fu in Roma, se bene da qualche volte l'ho speso: la prima lo spendessimo nel viaggio prendendo molte cose da porto nel monte Caucaso, perche là passa la robbe, e non il denaro in specie: Lo speso in Ganja per vivere, perche il Prefetto non mi ha dato niente. Lo speso in ricuperar dalle mani da Turchi la casa anticha di Ganja. Lo speso in lasciar provvista la missione di Ganja di più di quello,che è l'antiche.... Con tutto ciò al presente ancora lo tengo intiero a fatto. In fine, io dico, che sino a quando il Padre da Reggio cera prefetto,impossibile, che le missioni vadino bene. Egli in primo: luogo questa gli missionari novellamente venuti facendoli ad venire alle vi lui passio. 2-e ha messo questi tutti gli missionari in disperatione, o al meno tutti gli fa raffreddare nel ministerio Apostolico. 3-e lui quasi da nessuno secolare e benvoluto. Lui altro non ha fatto nelle missioni, che scrive, novità inutile per non dire dannose, e metter di unione tra gli religiosi, perche quando scrive ad uno biasima l'altro V. S. Ilustrissima, non mi credette, quando l'altra volta gli scrissi lei mi credutà col tempo, ma fratanto il male era crescendo. Dio benedetto ci metto la sua santa mano. Reverendissimo obligattissimo Fratre Rudolfo da Bormio cappucino.

Tiflij 26 febrario 1751.

f.487r.

A benche pure parte io sii desideroso di ubbidire ha venuta illustrissimi comandi di Vostro Signorissima illustrissime e Reverendissima l'altra però mi trovo assai consumo per non sapere che dirle di positivo rispetto la missione di Georgia, perche siccome è molto tempo, che io di colà son partito e novità particolari non mi sono capitare, cosi non si in che stato presentarmente ritrovasi. Per ragguagliare però dello stato, in cui trovasi quando io di con là partii, mi do l'onore di dirle, che io lasciai a missionari e Cattolici assai assisti e rimorosi e ciò l'esser stato del Patriarca Greco di Constantinopoli, a caggione del quale l'anno scorso si perdette la missione di Raggia alle falde del monte Caucaso, con timore anche, e pericolo di perdere tutte le alter, per il quale effetto del mio Padre Prefetto fui spedito in Costantinopoli e di colà in questa dominante.

Ma per procedere in ciò con qualche ordine e per perderla in formata di tutte la missione o di tutti gli ospizii nostri, primieramente le dico che la missione di Ganja da questo anni in più è abbandonato e senza missionarii. La cagione di tale abbandono si è, che siccome nel 1751 l'armata Georgiana, quale sin colà ero li avvanzata fu del resto distrutta e la città istessa fu da nemici saccheggiata ed in parte rovinata. E qualche a peggio molto migliaia di persone d'ogni sesso era condizione furono abitante uccide e moltissime altre condotto schiave in paesi stranieri. Cosi il Padre Rodolfo da Bormio e Padre Fedele da Torino quali cosa allora ritrovarsi ebbero

f.487 v.

la disgrazia d'essere pressi da Turchi e da loro spera uccisi sei la porre dell' ospizio quale pure assieme con chiesa da medessime fu spogliara del morto e perfino delle parte istesse e poi dal governatore di quella città vedra se bene a vile prezzo ad un armeno di con là.

Sedarse che furono le turbolenza di quella infelice città il prefetto ed altri missionari più volte anno servato la casa loro per potere di nuovo procedere quella missione d'altri operarii , ma sempre indarno; perche che ... l'abito esigge stope gran somma di denaro sul pretesto di accetta ristabilira e procedura del ....vuole: onde non trovandosi i missioni in isteso di sborsa tal somma di denaro, per questo quella missione è masta fin ad ora senza missionari. Per altro con sommo universale nostro dispiacere, riguardo a qui tanti sollievi, che per caggione di mercatura d'ogni parte e vanno, e non hanno chi gli assisti ed sicuri ne loro rituali bisogni. Ma ad impossibile nomo tenero rispetto alla missione di Tiflii, ove io da quatro anni e mezzo dimorato, altro dirle non posso se non che i missioni e loro sono del continuo aggirati da timori, ed angustie qui a causa de Georgiani, quando delli Armeni e poco di curare Vostro Siniorissima Illustrissima, che nello spazio di tempo io colà mi sono trattancio, più volte sono insomo turbolenze tali rumori, che ad ogni momento si credeva l'esselussione de missioni da quelli Paesi.

Nell'anno 1752 corso la fine di Novembre mori Tiflii un nostro cattolico per nome Vactan, ad era delle principali famiglia della Georgia; ma per essersi forse Cattolico era

f.488r.

stato per privato di tutti i suoi beni, e perciò era ridotto ad uno stato assai misrabile. morto adunque che fu mentre i Padri trattavano di sotterarlo, si sollevarono contro di loro i Georgiani. Ed in questa tale che portarsi in gran numero all ospizio nostro, pareva volesero fare crudele... Padri ma isolando la rabbia loro in vile ed inquiriè contro dissi Padri finalmente di vero che il Principe aveva ordinato che il morto non diceva essere sepolto ne da noi ne doloro me che voleva farlo mangiare da cani: che tal cosa positivamente non avvenne. Avverme però che dopo averlo fanno stare tre giorni cosi tessutterato e cominciandosi di già ad infradiciare, finalmente di notte tempo lo fecero portare in un campo e colà, come una bestia sepolire. Molto tempo dopo seguirò Popolazione ad ingiuriati ad ovunque ci volevano e ingiuriavano, ma coll'avere del tempo cessarono ancora gli rumori. Di tutto questo però fu causa un Prete Georgiano, quella appresso loro è in gran concetto, ed è nemico del Cattolecismo.

Nell'anno 1753 si sollevarono gli armeni contro de Padri ed il capo per nome Aga Melik portatosi un giorno dal Patriarca Georgiano di Tiflis, gli mise d'avanti una borsa con entro 500 Tomani, che sono di nostra moneta 51 000 scudi e lo pregò se non a scacciare i Padri, almeno levasse loro la chiesa: ma il Patriarca gli rispose, che egli non aveva nulla contro de Padri, e percio si tenesse pure il suo denaro, che egli non avrebbe mai fatto loro tal torto, e cosi lo licentiò da se non pocco svergognato. ma il Patriarca gli rispose, che egli non aveva nulla contro de Padri, e percio si tenesse pure il suo denaro, che egli non avrebbe mai fatto loro tal torto, e cosi lo licenziò da se non pocco svergognato.

Nell'istesso anno 1753 da Esmiazino capitò in Tiflis un vartabiet armeno. Pochi giorni doppo il di lui arrivo, gli armeni comminciarono a sussurare

f.488 v.

contro gli missionarii ed ovunque gli vedevano, dicevavano loro: aspettate ancora due mesi e poi vedere che sarà di voi. Gli missionari non capivano tal modo di parlare; ma alla fine si scoperse la trama mentre venuto una mattina da noi il Patriarcha Georgiano disse, che il nuovo vartebiet armeno gli aveva fatto instanza di parlare con noi anche di religione e perciò fossimo il doppo pranzo andati di lui, ove alla presenza dei Principi si sarebbe fatta l'assemblea. Restarono i Padri in ciò sentendo, ciò nulla ostare, avvertiti delle parole della verità impossibile: Cum steteritis ante Reges, e sebbene impreparati accettarono l'invito e ben si conobbe il favore ed gli senza di Dio. mentre restò in tal maniera confuso e convinto il Vartabiet Armeno, che non seppe più che rispondere e cosi svergognato se ne parti.

Si sparse la voce, che il Vartabiet Armeno, era stato convinto onde il popolaccio s'inferiò tanto contro di noi che per difenderci da esso lui, il Principe fu necessitato farci accompagnare a casa dagli huomini suoi con tutto ciò per istrada ci tiravano sassi, fango ed altre simili villanie ci facevano; e per molto tempo seguitarono a fare l'istesso. Ma intanto la vergogna fu la loro. Da questo però può comprendere Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima se è necessario mandare in quelle parti Religiosi dotti, mentre o pocco o assai bisogna sempre discorrere.

A benche però gli Armeni di quando in quando si quietassero non però mai deposero l'astio contro di noi e il desiderio di farci scacciare di colà: onde sebbene non avessero potuto ottenere l'intento ne coll'offerta del denaro nè colla disputa, studiarono altro strattaggema quale in realtà fu il piu forte di tutti.

f.489r.

Nell'anno 1754 unitisi gli Armeni di Gori con quelli di Tiflis tutti assieme portaronsi dal principe e reclamando contro i Padri con la frivola scusa, che facevano tutti franchi,fecero instanza che fossero cacciati di colà; ma perché a questo si oppose il principe Eraclio eglino portaronsi dalla Regina, e con l'offerta di alcuni regali se per mezzo lei dal principe non poterono ottenere l'intento loro, ottenero però lettera, in cui esso principe ordinava che in l'avvenire nessuno potesse più farsi franco, o sia cattolico, e chiunque fatto si fosse, fosse subito scaciato dalla propria casa, e privato di tutto. Non può spiegare quanto per questa lettera si rallegrarono gli Armeni. Basta il dire, che la fecero leggere in tutte le chiese loro ed alterandola a modo loro, eccitarono tanto tomore nell'altrui cuore, che quasi più non si fidavano di farsi vedere parlare con noi.

In somma giornalmente parlano contro di noi, e ad ogni ora vanno cercando mezzi per ottenere l'interno loro. Ma il divino Signore, quale non vuole perduta quella missione, ha sempre mai destrutte le macchine loro, e tra tanti nemici fa sempre più rifiorire la catholica religione. Il numero de catolici, che presentamente si erano in Tiflis essendo a 400 tra grandi e piccoli, e tra loro come successi in tanti i paesi, come sono de buoni e casti caricci sebbene che il numero de buoni supera di gran luogo quello... come altresi...

Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima che tutti esamono il rispetto loro rito riqiedo all'osservanza della loro quaresime digiuni fosse e accetto pero il magior pesce in tempo di quaresima qual cosa ha dicenuto cosa come in tutto il levante come in Erzerum, Tochato,

f.489 v.

Trebizonde, Costantinopoli, Smirne li Bari è vero pero che da missioni di Tiflis s'insinua a loro cattolici di mangia con cautalla giacche del tutto assenterano non vogliano ed assolutamente si proibisce il mangiarne a chi e costi mangiare ad una istessa tavola cogli armeni non cattolici. A benche come dissi tutti i nostri cattolici osservino il rispettivo loro rito non pocca difficoltà però si prova in alcuni cattolici il far loro osservare le due tanto rinomare quaresima cioè dell'epifania... ma...al mio tempo contro la determinazione di un missione in diritta constituvo s'accorderono i missionari di non dar licenza chi si sia di mangiar carne in detti giorni e di non assolvere chi per ostinazione accuse trasgredito talli ogni servanza cosi al tempo mio vello e nollo le anno tutte osservate.

Quello che succede in Tiflis ordinariamente succede anche in Georgia e quello che gli Armeni e giorgiani di Tiflis dicono questo fanno contro a cattolici, l'istesso dicono e fanno qualli Gori.

L'anno 1753 l'Arcivescovo di Tiflis di natione Giorgiano per nome Cirillo portatosi in Gori mosse persecuzione a questi cattolici sacerdone battere alcuni altri imprigionare e ad altri

togliere quel pocco si trovavano avere in casa: ma informato di ciò il Patriarca di Tiflis qual subito gli spedi un mosso con ordine che dovesse... da tanti rumori soggiungendoli di più che se....

1f.490r.

A benché per allora levasse mano dal persecuitare i cattolici ciò nulla ostante doppo cinque mesi ritornando con la accetatto da un sacerdote armeno per nome Don Sacha, nemico capitalissimo de cattolici come ciò a peruquitarli come prima ma ...in Tiflis alcuni di quei cattolicie riccorendo al Principe e Patriarca contro de Arcivescovo per le tante angherie ed ingiustizia che loro faceva si di nuovo richiamato in Tiflis ed obligato a restituire a cattolici quel tanto e di robba a denaro aveva loro levato. I cattolici che presentemente ritrovarsi in Gori sono 100, a benche alcuni altri siano quà e là dispersi per villaggi, e quell'ora le strade sono sicure o capiti qualche carovana i missionari vanno a ritrovarli, per fare loro qualche conferenza spirituale ed amministrare loro i Santessimi Sagramenti. Quasi tutti i cattolici, quali si trovano si dentro come fuori di Gori, sono di rito Giorgiano e vivono sdecondo quello: e sebbene sono pochi di numero, devo però confessare che sono buoni cattolici, in tutto obedienti a chi spiritualmente gli regge; e con loro si incontrano da missionari quale difficoltà che come dissi di sopra purtroppo s' incontrano con alcuni di Tiflis. Nella missione di Raggia nelle Imeretti nulla parlo, perche come Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima si a enusa dalla persecuzione mossa contro missionari cattolici del Patriarca greco di Costantinopoli con quella sua lettera quella missione si perdette, perche i padri, che colà si trovavano, furono ignominiosamente scacciati e la casa e chiesa fu da greci buttata a

f.490 v.

terra, e quello, che più d'ogni altra cosa fa orrore fu dai medessimi stracciata in minutissimi pezzi un immagine del Crocifisso dipinto in tela e che trovavasi su l'altare della chiesa. La perdita di quella missione sopra ogni credere sensibile a tutti i missionari per il gran frutto, che si sperava cavare in quelle parti. Ma il demonio troppo invidioso dell'umana salute, troppo gran fuoco vi ha acceso ed estinguer questo non sarà cosi facile. Sebbene portae inferi non praevalebunt adversus eam. E ben tutte le altre missioni della Georgia sperimentato gli prodigiosi effetti di tale promessa imperciocche sebbene i tre monaci Greci, quali dal patriarca loro di Costantinopoli furono mandati in Georgia per fara di colà scacciare tutti i missionari, sebbrne, dissi, di Raggia nelle Imeeretti passarono in Tiflis, per colà fare pure a danno della cattolica religione quel tanto, che fatto avevano nella di sopra mentovata missione di Raggia, ciò nulla ostante confusi e svergognati furono costretti partire di colà, senza potere far nulla nè contro dei missionari, nè contro de cattolici; perchè ad esso loro opponendosi e il patriarca ed i principi invece di scacciare noi dai loro paesi, scacciarono quelli, onde in ricompensa di tanto amore e di averci non poche altre volte protetti, e difesi contro i nemici della cattolica Romana chiesa, come appare dal presente scritto cosi che scrive, umigliato avanti Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima si prende l'ardire di supplicarla di quella grazia, che fino da due anni in quà le riciesse il padre prefetto, cioè di

f.491r.

ottenere o dal sommo Pontefice o da questa Sacra Congregazione lettera o sia Breve di benedizione per quei Signori, qual lettera, siccome è stata da esso loro più volte desiderata ed a me si dal patriarca, come dal principe Eraclio per ben tre volte domandata, cosi sarebbe di non poco vantaggio e profitto spirituale per quella povera missione.

Reiterebbemi di parlare della missione di Akhaltsikhe. ma perché questa in nulla dipende da missionari cappuccini...da altro capo e superiore come che diocesi Monsignore Vicario Patriarcale di Costantinopoli cosi non ardisco di quella parlare abbenche ne avessi mottivi assai pressanti esser pronunci a zelo ed honore di dio e solute dell'finime onde rimanente a veneratissimi comandi di Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima si fine.

№16

Copia.

relazione della persecuzione eccitata in Tiflis capitale della Georgia contro li missionari e cattolici di quel regno alli 12 Xbre 1755

F.498r.

Assonto appena alla patriarcal sede di Constantinopoli il predecessore del patriarca presente monaco Cirilo,giammai cessò d'inventare maniere di ritrovar stratagemi più fini per discacciare noi cappucini missionari da tutta la Georgia. A questo effetto spediva ogni anno da Costantinopoli due monaci, i quali coll'occasione e pretesto cercare limosina andavano pertutto spargendo lettere circolari dirette contro di noi, e segnate dal patriarca medessimo. Nell'anno 1753 gli è riuscito di farci scacciare dal novo ospizio di Raggia situato nel monte Caucaso; Resosi perciò più baldanzoso per non aver trovata valida resistenza, anzi negando d'aver spedito colà alcuna persona contro di noi, repplicò i messi, e le lettere cosicchè alla fine ottenne quanto bramava.

Ci aveva fino a quel tempo difesi il cattolici, ossia il patriarca georgiano, il quale pretendando indipendente da ogni altro e vedendoci con buon occhio, nascondeva le lettere ad esso lui dirette e con bella maniera mandava i monaci Constantinopolitani fuori della Georgia. Toccò alla fine della divina grazia abbraciò ancor egli la Santa fede Romana, e fece la professione d'essa nella mani del Padre Girolamo da Norcia nostro missionario e superiore di Gori. Conosciuta avendo egli la verità procurava d'insinuarla destramente nelli animi altrui; pursuase pertanto di venire al grembo di Santa Chiesa una principale signora di quei paesi, la quale in certo tempo era stata sua penitente. Infermata si questa gravemente andarono a visitarla i parenti, amici ect. Eravi fra questi ancora la figlia del Re Taimuraz padrone della maggior parte della Georgia, mossa l'ammalata non saprei dire da quale spirito, proruppe in questi, oppure simili accenti. "oh Santo Papa di Roma pregate per me, che fui per si lungo tempo nelle tenebre d'una falsa credenza".Più non vi volte per far capire alla figlia del Re, che quella Signora era cattolica; onde rivoltasi a circostanti. "eh! vedete, soggiunse, ancor costei è franca, or bene ritornerà mio padre dalla guerra in cui lo tengono impegnati Leschi, e poi vedremo.

f.498 v.

Infatti appena tornato il Re suo padre in Tiflis, fu avvisato del successo e considerato avendo da chi potesse essere stata convertita quella signora, cadde e fermosi il sospetto sopra il patriarca, atteso che sapevano bene che fù sua penitente, e che li missionari giammai praticavano quella casa situata quasi ne confini della Georgia. Avrebbe ciò ancora il sospetto primieramente già concepito, che il patriarca loro fosse veramente cattolici. Per chiarirsi dunque del vero subornarono il Re, ed il suo confesore Erasto o sia monaco loro, il quale finse molti dubi di fede, portossi per il scioglimento di essi dal patriarca. Mostrandosi costui pienamente appagato dalla decisioni e risposte del patriarca riferi al Re ed al suo confessore tutto il successo. Il Re Taimuraz udita avendo la relazione del falso monaco, acceso di collera convocò subito stesso facto un conciliabolo di Arcivescovi, Vescovi, e capi di religione in Tiflis. Radunati che furono spedirono a nome del Re, e del conciliabolo due vescovi al patriarca per sapera da esso lui quel fede tenesse,e dimandando egli di venire, come capo loro ammesso al concilio,non gli fu permesso dal Re e dai congregati per timore che la sua presenza non confondesse i suoi emuli e che trionfante non uscisse da quel luogo, ove lo volevano condannato. Spedirono perciò la seconda volta due vescovi per interrogarlo di nuovo qual fede ci professasse. Alla replicata istanza con cuor generoso e grande rispose sono Cattolico Romano, e chi vuole salvarsi deve onninamente abbracciare e tenere questa fede. Da tale risposta accessosi maggiormente di sdegno il Re, ed i nemici del patriarca, i quali subito lo deposero dalla sua dignita, e dopo molte lusinghe e minacce per tiratlo di novo al loro partito, ritrovatolo sempre forte e costante gli assegnarono un villaggio ove pentarsi e si astennero dall' oltraggiarlo

f.499r.

nella persona, e ciò fu mera politica per non irritare il suo casato e parenti, da quali può temere l'istesso Re, sfogarono però i Georgiani la loro rabbia contro tre ecclesiastici cattolici, che erano in attual servizio del patriarca, conducendoli per ben tre giorni per le strade, e piazze della città esposti ad ogni sorta d'ignominie ed ingiurie, batterono parinente con tanta furia due donne cattoliche, che per il dolore il terzo giorno dopoi se ne morirono.

Al rumore di questi successi concorsero da tutti i luoghi della Georgia i Vicari, i Giudici e del Re i quali per lo più sono armeni scismatici per istuzziare il Re contro di noi, e tanto dissero, tanto fecero e tanto offerirono d'oro al Re il nostro discacciarmento, che alla fine ci fu intimato il bando, e l'esiglio dai uoi stati, senza più volerci ammettere alla sua prezenza.

I monaci greci Costantinopoli de quali uno era Vescovo, e che dovevano essere molto vicini a Tiflis, ma nascosti appena usciti noi da una parte, entrarono nella nella città per un altra parte, lessero le lettere del patriarca loro in publica chiesa, e distrutto l'altar maggiore consegrarono al modo loro e vi posero un sacerdote Georgiano, acciò ne avesso la cura. L'altra chiesa nostra di Gori fu donata dal Re all'arcivescovo del luogo. Da Raggia già fummo discacciati due anni avvanti, onde nulla più ci resta in Georgia. In Ganja avanti otto anni circa fu distrutto la nostra chiesa e casa collà morto di due Reverende Padri missionari. Nell'ospizio d'Akalsiche lasciai a gli altri padri, allorche d'unanime consenso loro fui dal

padre prefetto spedito per credere di ritrovano qualche rimedio a tanti mali,quale invano avendo curato in Costantinopoli; ed in Vienna a cagione dell'vita dubbioso della guerra in cui ritrovarasi impegnata

f.499 v.

l'Imperadrice Russia d'ora però che per Divina Misericordia felicitate vedono di le armi Austriache..... venuta pianti e sospiri di quella povera abbandonata pericolante cattolicità supplico e preso umilissimentel'innata clemenza e facessi zelo deli' .... ; acciò coll'opera d'Monsignore Nunzio applico residente in Vienna e per altro messe benediso alla loro prudenza, ottengano da quelle Augustissime Imperatore slegie Maestà una lettera raccomandatazia diretta alle Maestà dell'Imperadrice di Moscovia, acciò ancor quella gran Zaro dello Russia scriva a favor nostro al Re di Georgia, il quale molto al bisogno zello di lui grazia per molti capi affinche ci permitta il vi trono nel proprio suo stato ad esercitare l'officio. Nostra colla sola nazione armena, il che sempre ci fu permesso anche dal Re presentemente. Regnante in Georgia sperò da questa Sacra Sede, Maestra e defenditrici de desuti verifi gli ogni più pronto aiuto ed ogni più valida assistenza a poveri peseguitati cattolici di Georgia gia che alla cura ci solitudine dell' Eminentissimo e Reverendissimo furono quelli anime da odio specialmente comesso. che

Eminentissimo e Devotissimo obbligate serve e suddeti. Fr. Giulio Bonaventura da Trento. Missionario Cappucino di Georgia.

Georgia

Inferitò a Monsignore Nunzio in Parigi. Li 21. sett-re 1757

№18

Akalzike 18 Marzi.1767

f.179r.

Dum in profundissimo respectu prosperam valetudinem exopto, notifico me quintam iam literam abhinc Romani expedivisse, absque quod in praesens responsum unum viderim, fors aliqui malevoli id impediunt. Interim sit quomodocunque, deus quius providentia etiam in casibus desperatis nunquam in finem obdormit, non obstantibus circumstantiis ex omni parte (quas hactenus referre nequeo) criticis pro capuccinis, cappuccinorum recordatus vel saltem fidelium tribulatorum, etenim pro consolatione uti spero, Rme Pr. notificare valeo, quod duplicibus litteris et terna expeditione princeps Eristavi Imeretanus cum monsig. Catholicosi me honoraverint, expetendo F. Dionysium cum uno sacerdote pro permanentia in suis terris quoniam vero R.P. Hieronymus meus predecessor mihi persuasit, tam facile aurem non praehere litteris eorundem. Interim sit quomodocunque, deus quius providentia etiam in casibus desperatis nunquam in finem obdormit, non obstantibus circumstantiis ex omni parte (quas hactenus referre nequeo) criticis pro capuccinis, cappuccinorum recordatus vel saltem fidelium tribulatorum, etenim pro consolatione uti spero, Rme Pr. notificare valeo, quod duplicibus litteris et terna expeditione princeps Eristavi Imeretanus cum monsig. Catholicosi

me honoraverint, expetendo F. Dionysium cum uno sacerdote pro permanentia in suis terris quoniam vero R.P. Hieronymus meus predecessor mihi persuasit, tam facile aurem non praehere litteris eorundem.

dominorum, maxime in hac belli circumstantia, et propter monachum Akadebuli qui facile novam persecutionem excitare posset contra padres nostros, et eos abhic pellere, uti iam fecerat, solum ad tertiam expeditionem a praedicto principe et domino catholicosi factum cum consilio P. Hieronymi et aliorum expedivi F. Dionysium per ordinem ipsiusment baschae cum litteris protectionis provisum in Imereth, cum instructione in scriptis lingua Italiana et Giorgiana a me sigillata pro intentione patente ed assecuratione fratris et patris eo destinandorum cum juramento apraedictis dominis subsignanda, Dominorum, maxime in hac belli circumstantia, et propter monachum Akadebuli qui facile novam persecutionem excitare posset contra Patres nostros, et eos abhinc pellere, uti iam fecerat, solam. Ad tertiam expeditionem a praedicto principe et domino catholicosi factum cum Consilio P. Hieronymi et aliorum expedivi F. Dionysium per ordinem ipsiusment Baschae cum litteris protectionis provisum in Imereth, cum

f.179 v.

instructione in scriptis lingua Italiana et Giorgiana a me sigillata pro intentione patente ed assecuratione fratris et patris eo destinandorum cum juramento apraedictis dominis subsignanda. . F. Dionysius etiam duabus literis me consolatus est scribendo, quod iam ab omnibus Magnatibus et domino catholicosi (etiam ipso monacho Akadebuli) quem Deus infirmitate visitavit etcuius curam agit, consentiente, et pro nobis supplicante consensum acceperit in scripto, ubi in Oni seu Raggia pristinum locum omnino restituere effective intendant. Quem in finem iam tria cubicula extruxit, et ecclesiam etiam inchoare volut, quod tamen non indulsi eidem, nisi et ispius princips Thadiani et novi regis consensum mihi in scripto transmitat, quod hactenus adire nequivit eo quod cum exercitu suo et Turcarum, Salomonem principem non obstante rigido hyemis tempore observando se a loco suo elongaverit. Si has litteras accepero, sacerdotem eo expediam et litteras Reverendissimae Patri communicabo.

2. Rex Heraclius pariter me littera aggratiavit demandando R.P. Georgium pro communitate pusilla in Gori ubi concessit domum que madmodum in Tiflis. In qua altare erigere

f.180r.

et catholicis absque impedimento sacramenta admintstrare et alia ecclesiastica munia exercere valet. Fuit haec gratia ad supplicam P. Laurentii (qui omnimode ad provinciam suam reverti intendit et propter quod multum constrietor) ab eodem principe concessa Deus cius dispositionem confirmet. Propterea eundem P. Georgium subito per expresum nuntium ab Arthuin revocavi, ubi loci per 6 menses quasi completos missionis officium zelotissime exercuit, aedificando scholam pro iuventute informanda, errores et defectus sacerdotum repertos cum spiritu mansuetudinis reparando et ante quas hebdomadas Gorium expedivi, defacto tamen notitiam certam de suo advantu habere nequivi. ante duas hebdomadas

Gorium expedivi, defacto tamen notitiam certam de suo advantu habere nequivi. Scripsit R. P Dominicus et P. Laurentius quod post Pascha eundem P. Georgium princeps vel Rex prout ipsum Georgiani appellant, Tifflisium vocabit et in eundem locum alium sacerdotem me expedire aportebit quapropter P. Andream, ut se prepararet, comendavi, non enim habeo alium, qui actu in lingua Georgiana et medicina magis profecit.

P.R.I.

Filius obediente

F. Aleoysuis a Pragha capucino misionariy Prefetto

№19

f.331r.

In altra occasione ebbi l'onore di rassegnarle i miei profondi osequi e di ringraziarla per le stampe armene e latine, che degnosi spediomi e di darle alcune notizie gli questa missione di Georgia, ma perche da Roma non mi pervene notizia alcuna della ricapitate mie lettere, perciò ho motivo di dubitare, che fossero perdute. Presentemente essendo la nostra missione abbattuta da una fiera persecuzione risvegliata e spalleggiata a forza di danaro dall'inviperito antipatriarcha armeno di Eecimiasini chiamato per nome Simone. Sono in dovere di dare a V.S.Illma e Rma una succinta e genuina informazione di codesta ingiusta persecuzione, acciò ella poi si benigni insinuare il tutto alli Emi Padri di Propaganda Fide, dalli quali sospiriamo aiuto, direzione e comandi, come, ed in qual maniera dobbiamo diportarci, ed essere solevati nelle presenti dolorose circostanze.

Nello scaduto mese di maggio il principe Eraclio fece sposare ilsuo secondogenito chiamato per nome Levan alle di cui nozze furono invitati non solamente tutti li principali di questo paese, ma anche molti altri esteri, tra li quali fu onorato coll'invito il sopranominato Antipatriarcha armeno; questi comunque in propria persona non venisse alle solenni nozze, non mancò però di mandare in vece sua due de suoi Vartabieti Vescovi (tra questi l'uno fu quel Vartabiet, che otto anni sono in circa eccitò la persecuzione contro li cattolici d'Achalziche) con presenti e regali di 300 tumani di valuta, che fa 3000 scudi in circa. Terminate la nozze li due Vartabieti armeni colli preti e principali del loro popolo pensarono di profittarsi delle buone grazie, che dal principe Eraclio ricevattero a motivo delli regali, ben consapevoli, che il principe dal dannaro si lascia piegare a qualunque anche ingiusto partito, e perciò li fecero l'offerta di 700 tumani, o sia 7000 scudi, oltre li antedetti regali in danaro contante, purchè esso principe permetta loro di violentare a farsi di nuovo armeni non folamente tutti li cattolici da 20 anni in poi convertiti ma anche tutti li figli batezati dalli loro preti armeni in tempo, che li padri missionari erano esiliati da codesta città o fossero stati batezati dalli preti armeni avanti la conversione de loro genitori. Terminate la nozze li due Vartabieti armeni colli preti e principali del loro popolo pensarono di profittarsi delle buone grazie, che dal principe Eraclio ricevattero a motivo delli regali, ben consapevoli, che il principe dal dannaro si lascia piegare a qualunque anche ingiusto partito, e perciò li fecero l'offerta di 700 tumani, o sia 7000 scudi, oltre li antedetti regali in danaro contante, purchè

esso principe permetta loro di violentare a farsi di nuovo armeni non folamente tutti li cattolici da 20 anni in poi convertiti ma anche tutti li figli batezati dalli loro preti armeni in tempo, che li padri missionari erano esiliati da codesta città o fossero stati batezati dalli preti armeni avanti la conversione de loro genitori. Il principe non tanto ingannato dalle lusinghieri promesse degli armeni, che protestavansi difenderlo e con danaro e col loro sangue contro li suoi nemici, che minaciano di togliere ed esso principe il possesso dei suoi paesi, ma più acciecato delli 700 tumani offertili condescese ad ogni loro petito compromettendo di trattare li cattolici, e di lasciarli trattare da essi medessimi armeni, come la inasprita voglia desidera.

f.331 v.

Onde alle 3 di giugno a suono di campane gli armeni vescovi convocarono il loro popolo, fecero chiudere tutte le botteghe dei mercanti, ed artefici, affine tutti comparissero a vedere con che viltà e fierezza saranno trattati li cattolici e in cosi vedere chi inclinava alla nostra Santa Fede intimorito da questa si allontanasse e chi era inimico della nostra fede vie più s'inasprisse. Congregato tutto questo popolo armeno si portò al palazzo del principe in un luogo molto spazioso, dove esso principe con alcuni suoi iniqui giudici prersiedeva e mandata la sbirraglia faceva condurre or'uno or l'altro delli cattolici pretesi rei, non perdonando ne pure alle donne incinte, delle quali due per il timore e mali trattamenti tosto abortirono. Non posso qui descrivere le ingiurie e scherni e vituperi coi quali furono strascinati vi poveri cattolici a quel scelerato tribunale; dove se alcuno costituito proferiva qualche parola in sua difesa, tutto il popolo alzava le voci in dirle mille improperi e maledizioni; chi costante ad intrepido professava di voler vivere morire in questo ortodossa fede, fu con spietata fierezza per ben lungo tempo battuto, indi mandato nelle carceri, dalle quali non si liberava se non se considerabile sborso di danaro per lo che diversi dei nostri cattolici sono molto decaduti dalle loro facoltà ed altri sono rimasti aggravati di debiti. E perché molti furono gli accusati cattolici, cosi li processi e la persecuzione durò due mesi intieri nel qual tempo con terribili minaccie e con inumani trattamenti ingannarono otto persone tra uomini e donne ad abbandonare la vera Santa Fede ed abbracciare l'eresie armene. Per confondere anche me nel pubblico, fui citato e condotto tre volte a quell'iniquo giudizio, dove mi fecero alcune dimande che non servivano se non per schernire me, e la nostra Santa Fede, ma il prencipe Eraclio allora non intervenne al giudizio, perchè si vergognava di me, come esso medesimo lo confessò ad un suo confidente per la fedeltà e servitù che gli prestai in dodeci anni.

Come che le ingiustizie principe Eraclio erano a tutti palesi, cosi la maggiore e megliore parte degli i Georgiani cioè di fede greca, e particolarmente li monaci,Vescovi ed il loro Catolicosi o sia patriarca apartamente disapprovavano l'ingiusto procedere del principe e non solamente li monaci greci, ma il loro Patriarca me de medesimo come pure il primogenito del principe per la compassione, ch'ebbero in vederci da tanto ingiustizie oppressi, venivano a visitarci e consolarci nelle nostre tribulazioni, ne potevano capacitarsi come il principe Eraclio s'abbia lasciato dal danaro acciecare, ed impervertire in maniera che non dava orechio a qualsiasia soggetto riguardevole, che parlava in nostro favore. Nel medesimo

tempo che fummo gagliardamente perseguitati, il sempre falso bugiardisimo prencipe Eraclio mi mandò uno della sua corte con quest'ambasciata: "io senza doppiezza alcuno mi professo molto obbligato al Padre Superiore per la fedeltà con cui in diverse occorrenze mi ha servito; so che sarà afflitto per li sconcerti e liti, che passano tra il suoi cattolici e tra li armeni

f. 332r.

ma deve averte pazienza percuè li affari del mondo richiendono cosi; so che sarà afflitto per li sconcerti e liti, che passano tra il suoi cattolici e tra li armeni ma deve averte pazienza percuè li affari del mondo richiendono cosi; L'esito però carà buono si per li padri, come per il loro popolo. Dopo quest'ambasciata con maggior ingiustizie e fierezza di prima continuò a flagellare li miseri cattolici, onde sembrava essere addivenuto un tiranno.

Qui non finirono tutte le ingiustizie del principe Eraclio. Ma seduto d'altre buone promese tutte li dalli armeni si lasciò indurre a formare e publicare contro li cattolici alcuni scellerati decreti, credo dall'inferno dittati. In questi decreti dopo avere promesse varie finzione e bugie, dopo aver parlato malamente della nostra cattolica religione con offendere indirettamente anche la sua propria, decretò empiamente che se in avenire qualche armeno abbraccerà la religione cattolica, sarà condannato per due mesi in un orrida carcere contenuto con un pò di pane ed acqua dopo qui mesi sarà frustato da 300 persone, tutta la sua facoltà la sarà confiscata, poi eciliato fino alla morte in un villa, d'onde non possa fuggire. Il padre che riceverà alcuno alla fede cattolica, dovrà pagare 50 tumani ossia 500 scudi di pena, e vituperosamente sarà cacciato dalli paesi del principe. Questo è il succinto delli barbari decreti, che l'interesse, ed il danaro indussero fare ad Eraclio.

f. 333r.

Delli Eminentissimi Padri di Propaganda Fide imploriamo il loro potente aiuto ed efficaci ripari affinche nella presenti lagrimevoli circostanze da qualche parte fossimo salevati e liberati dalli ulteriori insulti delli sempre più inaspriti nemici della nostra Santa Fede. Se la Divina provvidenza non sarà qualche disposizione a beneficio di questi afflitissimi cattolici, temo molto, parlando umano modo, che questa missione, che è la più numerosa tra tutte le missioni della Persia, non venga un giorno a forza di danare abbattuta in maniera, che dificilmente possa rialzarsi, essendo questa la premurosa diabolica idea dell'Antipatriarcha. Sono sicuro, che le savissime menti delli sopralodati Eminentissimi saranno meglio, di quanto io sia capace d'umilmente insinuarte il modo e maniera, colla quale possono reprimere i furore di questi nostri nemici, ciò non ostante se con benigno compatimento si degnassero ascoltarmi, respetosissimamente rassegnarsi, quanto il Catolicosi o sia Patriarcha delli greci molto desideroso di vedere umilirati li armeni mi suggeri, cioè che molto giovevole sarebbe per questa nostra tribulata missione, qualora l' Ambasciatore di Francia ed internunzio dell'Imperatore, che risiedono in Costantinopoli (perché questa due corone tanto del principe Eraclio, quanto dell'Antipatriarcha sono le più rispettate e temute) scrivessero ad ambi questi soggetti, lamentandonsi col primo, cioè col principe Eraclio delli modi alla sua persona disdicevoli, e delle ingiustizie con cui tratta li cattolici, il che col tempo

lli potra ridondare in suo pregiudizio. Coll Antipatriarca poi potrebbe lamentarsi li sopra
ccennati ministri, come esso per perseguitare li cattolici applica il danaro, che racoglie nelli
ppaesi del Gran Signore, che però se non desistera da simili ingiuste imprese, incorrerà
ppericolo di perdere la permissione che li suoi monaci nelli stati del Gran Signore racoglino
ddel loro popolo e nelle loro chiese. Questo medesimo lamento potrebbero fare le nominati
ddue ministri coll'Antipatriarca armeno di Costantinopoli, che è l'agente dell'Antipatriarca
dd'Iecimiasinii de l'Eminentissimi poi giudicassero espediente di fare scrivere da quialche
riguardevoli personaggio e quest'efetto una lettera a Charimchan Vechile o sia Vicario del
regno di Persia, crederei, che questi s'impegnerebbe molto, essendo il prencipe Eraclio e l'
Antipatriarcha d' Iecimiasini soggetti a della Vicario della Persia, col di cui Racamo, o sia
Firmano, che mi favori entrai nella Georgia 13 anni sono. Le raccomandazioni della Corte
di Russia non servirebbero ad effetto alcuno, essendo questo mal contenta ed offesa dal
principe Eraclio, nè questi rispettarebbe le racommandazioni di detto Corte. E il Re Anima
con ogni sommisione di rasegnare a Vostra Santità Illustrissima e Reverendissima queste
informazioni dalle quale poi li Emmi Padri sapranno pigliare le loro santissime...beneficio e
sollievo di questa missione.

f.338r.

Stabilità che fu la pace tra il nostro Principe ed il Bascia d'Achalziche, ebbi poi una volta la
fortuna, come da lunga tempo defideravo di visitare quel luogo e di vedere Achalziche, dove
speravo di ritrovare qualche susidio per sodisfare alli debiti di questa casa di Tiflis, ma
ingannato dalle mie speranze ritrovai la casa d'Achalziche scarsissima di danaro ed aggravata
anche quella d'alcuni debiti, perchè non ci pervennero li susidi del 1774 e del 1775; ciò
nonostante per ubbidire alli venerati comandi della Sacra Congregazione non mancai aperta
che fu la strada di spedire subito nella provincia di Ghilan il Padre Fedele da Rivolta con fra
Felice laico da Fuligno per la spedizione delli quali necessariamente dovei spendere 500
piastre, dico cinquecento oltre l'altra roba, che l'altre roba, che diedi loro di questa casa e
questo danaro pure pigliai ad imprestito con obligo di pagare l'interese. Non credo, che la
Sacra Congregazione giudichera eccessiva codesta spesa se rifletterà al lungo viaggio, che
sempre per terra far devono delli missionari, dove le portatore sono care, ai regali
indispensabili, che fare devono al Chan, dove arriveranno alli vestimenti orientali, senza li
quali viaggiare non passono alli necessari medicamenti, ed altre cose e danaro col quale
posino mantenersi per qualche tempo, assucurandola nel medesimo tempo, che per mandare
un missionario dalla Georgia in Ghilan ci vuole al doppio la spesa di quando abbisogna ad
un misionario per portarsi dall'Europa nella Georgia. Ritrovandosi per tanto la nostra
Missione aggravata di debiti supplico Vi Vostro Illustrissima e Reverendissima
instantemente solecitare acciò si susidi delli due scaduti anni col susidio del prossimo
venturo e le 500 piastre impiegate per li missionari mandati in Ghilan sieno quanto prima
trasmesse per Achalziche,acciò li debiti della missione non creschino per l'interessi con
pericolo anche di non potere ritrovare danaro ed imprestito o cento occorrendoci qualche
altra necessità.

Mi stimo in dovere di insinuare il fatto, che accadè in questa città in tempo della nostra persequzione e di quanto accadè prima di questa persecuzione in questa medessima città col Monsignor Isaia Vescovo di Salmast nella Persia, che diversi anni sono di Nestoriano si converti alla fede cattolica. Questo Vescovo col quale 13 anni sono, che ebbi conoscenza quando mi portai da Charim Chan Vicario del Regno della Persia, dico questo Vescovo Isaia avanti 8 anni vennè in questo città con esibirsi al principe Eraclio di voler far venire nè suoi spopolati paesi molto gente da diversi paesi circonvicini dela sua residenza.

f.338 v.

Per questa faccenda detto Vescovo si fermò in questa città più d'un anno nel qual tempo celebrava sempre la messa nella nostra casa con un suo sacerdote per nome don Abraamo nè io mancai di servirlo e rispetarlo, come richiede va il sia stato e religione, che professava benchè una volta restassi mal sodisfatto dal medesimo per avere di notte tempo con secretezza conferito l'ordine del sacerdazio a tre cattolici de rito armeno, quantunque antecedentemente l'avissi avertito, che senza special indulto dell Sommo Pontefice non poteva ordinare sogetti d'altro rito. Dopo un anno e più di dimora, che fece in questa città senz aver effettuato il suo progetto se ne parti verso la sua residenza e passando per Erivan l'Antipatriarcha armeno lo fece condurre solo senza il Don Abraamo in Iecimiasin, dove non so in che moto e maniera ne per qual motivo il Monsignor Isaia diede una scrittura in lingua caldea non sapendo altro caratere all'Antipatriarcha, e non avendo adesso il suo sigillo fu rimandato in Erevan con un uomo dell'Antipatriarcha, acciò sigittasse della sctirura. Don Abraamo vedere che sigilla e consegna a quel uomo d' Iecimiasin la scrittura (non so noi se abbia letto il contenuto d'essa) ripresè il suo Vescovo e lo nomino eretico, onde non folamente nell viaggio fin a Salmast tra questi due naquè uno grande difensore ma arrivati al loro luogo fecero un scisma; cosi che alcuni del popolo ritirati dal Vescovo frequentavano la casa, che serviva anche di Chiesa di don Abraamo altri andavano alla Chiesa del Vescovo, che più volte fulminava la scomunica contro detto Don Abraamo. In tempo di questa disunione, che dava scandalo ad ogni passeggiere Cattolico Monsignor Isaia fu accusato apresso il Chano di Chori suo padrone de alio delicto in pena del quale fu condanato a pagare 30 tumani o sia 300 scudi; non so noi se il Monsignore fosse stato reo del delitto o se l'accusa fosse stata un'impostaro che nell'Oriente piu volte accadono. Quest'accusa e pena, a cui soggiace Monsignor Isaia fomentò molto più l'inimicizia col Don Abraamo, di cui sospettava l'avesse almeno mediatamente accusato. Due anni sono scaduti che il Chane Chori dimando per grazia dal Principe Eraclio, che li mandasse per un pò di tempo il fu Padre Giorgio da Torrino affine di consigliarsi con esso per alcune indisposizioni, che abitualmente lo molestavano. Il principe Eraclio favori il Chan di Chori con spedire il fu Padre Giorgi questo ritornato più volte mi disse essersi molto affaticato per comando del Monsignor di Diarbecher mentre dimorava nella città di Chori vicina a Salmast per riconciliare Monsignor Isaia con Don Abraamo;

ff.339r.

questi era disposto a fare a quanto lo persuadeva il Padre, ma il Monsignor Isaia inflessibile ad ogni persuasiva non volsse mai fare la pace col suo sacerdote, ne ubbidire alli comandi del suo legitimo Superiore il Monsignor di Diarbecher, il quale, come scrisse al fu Padre Giorgio saviamente non uso li rigori col Vescovo Isaia acciò questi dominato della passione non causi maggiori danni al popolo cattolico a cui pressiede. Tutte queste informazioni suppongo saranno state riferite alla Sacra Congregazione, ma se sieno da credersi, onò, portà giudicarsi dal fatto, che in questi anno accede in Tiflis.

Nello scaduto mese di maggio ritornò in questa città il più volto nominato Monsignor Isaia affine di rinnovare il progetto fatto in altri anni al Principe Eraclio, ma ne mi fece insinuare il suo arrivo, come praticò la prima volta ne tan poco si laferò vedere nulla nostra casa e chiesa. Vedendo, che questo Monsignore in questa sua seconda venuta si porta con tutt'altro aria, giudicai che veramente avesse data qualche scrittura come dicevasi all' Antipatriarcha d'lecimiasin e che per timore dalli due monaci Vescovi armeni che al medesimo tempo ritrovavansi in questa città non venisse alla nostro Chiesa. Non fu temerario il mio giudizio, poiché parecchi giorni prima che incomminciasse la persecuzione visitai il Principe Eraclio, e questi parlando della venuta di Monsignore Isaia, mi interrogò se questo Vescovo sia venuta o nò nella nostra Chiesa? risposi come pareva la verità, che dopo questa seconda venuta mai conparso in Chiesa altro il Principe in secreto mi disse: sappiate, che la prima volta quando venni in questa città il Vescovo di Salmast lo interrogai, come sia fatto cattolico ed esso mi rispose cosi: fui una volta ingannato dalli Cattolici, per altro io che ho da fare con essi. Instradata poi che fu dagli armeni la persecuzione contro li cattolici, li Vescovi armeni fecero chiamare a se il Monsignor Isaia ed in presenza di tutto il popolo e clero armeno richiesero il motivo per il quale non frequentasse le Chiese e funzioni armene avendo dato al loro Patriarca una scrittura, in cui professava essere di fede armena? confuso in presenza di tanto popolo il Vescovo Isaia procurava di tergiversare colle risposte, sul fine si spiccio con dire: oggi tengo delle facende premurose dimani dare una risposta adequata con ciò dire sene parti, ne mai ho potuto risapere, come abbia terminata la facenda con gli armeni, chi ultimi d'agosto poi se ne parti al suo paese senza che io abbia avuto ricontro di vederlo. Espongo umilissimamente questo fatto a Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima, acciò la Sacra Congregazione resti ingenuamente informata della condotta di questo Vescovo e se passero con silenzio un tal fatto succeduto questi sotto li miei occhi temevo essere riprecasibile.

f.339 v.

Non posso venire in cognizione per quanto abbia ricercato se il Monsignor Cornolio Vescovo della Persia sia ritornato dell' Europa o sia per ritrovare se di ciò si degnerà informarsi per mia direzione, essendo qui nella Georgia suo benche inderito Vicario mi fara grazia singolare.

Di bel nuovo priego instantissimamente Vostro Signor Illustrissima e Reverendissima ed esporre con ogn'efficacia alla Sacra Congregazione li travagli e necessita in cui si trova

questa povera afflitissima Missione e di solecitare col suo zelo e paterno amore acciò venga asistita solevata e ristabilita a meglior stato e con baciarle riverentemente la mano mi do l'onore di professarmi.

Di V.S.Imma e Reverendissima

Tiflio, nella Giorgia, 24 dbre 1775

Umlssmo serve fra Domenico da Trieste cappuc: Prefetto in Citta

№20

Eminentissimo Signore Padrone Collendissimo

f.357r.

Con gran consolazione del mio spirito capitò il 20 gennaio dell'anno presente una veneratissima di Vostro Eminenza in data delli 31 agosto dell'anno scaduto, nella quale leggo la Pastorale sollecitudine verso questa bisognevolo missione molto provvigione delli ordinari susidi in all'anno presente 77 oltre le 500 piastre ordinate al Ilustrissima Padre Procuratore da trasmettersi per Costantinopoli a fra Fortunato da Trento, il quale per non aver ricevuto tuttavia susidio alcuno e con fa picole del gran bisogno della missione, si fece prestare da un nostro benefattore piastre 500, e le spedi in Achalziche colla speranza, che questo premura sodisfarebbe, consegnato, che li sarà il danaro premesso. E da quel posso affarro ne servizi di questo religioso fra Fortunato una premurosa sollecitudine mi vantaggio di questa missione.

La persecuzione contro di questi abbattuti cattolici siegue oggidi col medesimo calore dell'anno scorso a cagione che l'eretico Patriarcha di Eccimiazin a forza di regali si ha impossessato dell'arbitro del principe Eraclio onde gli fu eseguire tutto ciò, che può detargli un cuore inasprito. Rimedio per umiliare un capo purtroppo elevato non sarebbe altro, che per mezzo di qualche cattolico ambasciatore si intercedesse presso la corte Ottomana un modo, per cui il patriarca colla sua nazione armena di Costantinopoli ricorresse al proprio patriarca di Eccimiazin, da cui dipende acciò desista di più perseguitare li cattolici, nella Georgia, per non soggiacere loro alla persecuzione dei Turchi in Costantinopoli.

...già prevenuta l'Eminenza Vostro...morte del fu Padre Fedele da Rivalta in Ghilan dopo alcuni mesi del di lui arrivo.

f.357 v.

L'afflitto compagno fra Felice da Fuligno mi scrive molto addolorato per essere rimasto solo. Oltre di che mi significa, che il Chan di Ghilan o sia principe vivente ancor il sudetto Padre promise loro un picolo mantenimento, ma non sa pelle instabilità di quella nazione, se a quanto tempo gli sarà somministrato. Io non ho giudicato tuttavia di spedio gli subito il successore missionario, tanto perchè non ho sino adesso ricevuto informazioni piene dello stato di detto fratello, ne poco lettere responsarre alle mie da quel Chan, quanto perche oltre le spese del vialico da qui sino mi Ghilan sono intollerabili si espone al missionario agli

asalti ed insulti di quei Chan, che se gl'incontrarono pelle strade, come è seguito a questi due primi missionari tutto che protetti da un Signore di questo principe, pure tentarono di arrestanti. Quindi rimettendosi al più savio discernimento di Vostro Eminenza, stimare i piu agevole la strada per la Moscovia pella facilità dell'imbarchi da Astrachan per Ghilan nel mar Caspio oggi molto frequentati, perche il Prefetto di quello missione non suggerisca altro impedimento. A seconda non di meno delle buone relazioni non tralascerò di provvedere quel luogo d'altro missionario, tutto che li pericoli a le stese pel viaggio mi persuadessero mi contrario.

In altra mia scritta quattro mesi sono al Reverendissimo Padre Procuratore rasequi l'officio di Prefettura, con pregare la licenza di ritornare alla mia provincia non solamente perche non posso più reggere a tanto fatiche, reso più inutile delle gravi infermità e peste sofferta che dell'età ma perche il Padre Andrea da Palermo termina il suo decennio, e sollecita per partisene onde conoscendo io non

f.358r.

essere soggetto più capace in questa missione di governarla specialmente in queste circostanza di persequzioni, quanto è il nominato Padre Andrea che altre una buona dottrina matura prudenza e religiosa esemplarità ha gran pratica della missione e del fare di questi paesi. Quindi umilissimamente supplico l'Eminenza Vostro volermi dispensare della prefettura e concedermi benignamente la permissione di partir.... la cristianità, affine dopo 16 anni di fatiche possa godere un po di questo e riposo. Essendo già lo spazio di anni 40 mi circa, nel quale questo popolo cattolico non vien già munito dal sagramento della confermazione pello gran distanza e difficolta nel trasfetirsi qui da Ispaan il rispettivo Vescovo. Umiliando io li miei sentimenti all'arbitrio di Vostro Eminenza e Sacra Congregazione, direi,che il Prefetto pro tempore esistente avuto il consenso di Vostro Eminenza potrebbe servirsi del privilegio concesso a Missionari mi partibus ingibelium, ubi non adeft Episcopus cattolicus, per non defraudaro questi popoli d'un sagramento, che con impazienza riciedono. Tanto mi occorre significarle per obbligo di quell'impiego, di cui sebbene immeritevole Ella mi ha voluto incaricare e col'umilo bacio della sacra Porpora mi rasegno. Dell Eminenza Vostra

Tiflis, nella Georgia, 24 gennaio l'anno 1777

№21

Molto Reverendo...nel Signore Osservantissimo

Tiflio a 10 Aprile 1779

f. 11 r.

Non posso spiegarle la grande consolazione, che sperimentai in leggere l'ultimo suo foglio volante in cui mi significa la spedizione da Roma del deci otto di prete d'una in persona del Padre Andrea da me più volte proposta alla Santa Congregazione. i quindi con ogni celerità preparai il necessario per intrapendre il viaggio per Costantinopoli, dove speravo arrivare

alla venuta delli nuovi due padri missionari, e ricevere in Costantinopoli la mia ubbidienza per è di inoltrarmi nell'Europa. Ma che nel penultimo giorno al tempo determinato di mia partenza mi fu recata un afflizione tanto grande quanto io fosse stato condanato in vita alli ergastoli, perche il principe Eraclio risapendo la mia determinato partenza, oppose fortemente alla mia risoluzione con mandarmi due dei suoi primari ufficiali, che mi significarono le ragioni, per le quali non voleva lasciarmi partire, e poi esso medesimo principe in particolare udienza mi palesò li motivi, per li quali mi trattiene di non andare, cioè (sono le parole del medesimo principe Eraclio).1. non posso permettere la vostra partenza perchè io ho bisogno della vostra persona; 2. perchè li secolari clero e monaci Georgiani desiderano la vostra permanenza; 3. li Armeni quantuque siano grandi nemici delli cattolici hanno del riguardo alla vostra persona e molti dell'amore; 4. Il vostro popolo cattolico mi fece un memoriale acciò non vi lasci partire, prevedendo li danni spirituali, che loro può accadere colla vostra partenza. Sul fine poi conchiusè cosi: io non vi farò delle violenze parte pel' amore che vi porto parte perchè non siete mio suddito, ciò non ostante se voi partirebe contro la mia volontà, prevedo che nasceranno di bel muovo delli disturbi tra il popolo Armeno, che è copiosissimo ed il più forte di cotesta città, e tra li cattolici, che sono in molto minore numero onde di tutti li danni corporali e spirituali, che arriverà al vostro cattolico popolo, voi ne sarete la causa per la vostra ostinata partenza. Lei non potrà immaginarsi, quanto io m'affaticasse a pregar e capacitare il sudetto principe, acciò mi conceda con benignità d'eseguire il mio determinato viaggio,

f. 11 v.

ma questi sempre con replicarmi le sopradette ragioni e conclusione promise inoltre che procurerà in avvenire di graziarmi. ... non mi darei acquistato in modo alcuno alle persona fine del Principe Eraclio, se la sopra memoriale conclusione atterito ... la mia conscienza, che per non aggirare questa mi uno riconosciuta schiavo di codesta missione, per che priego l'Altissimo voleva acceso in remisione de miei peccati questa schiavitù. ... a quando a come si compiacerà liberarmi. Comunque io non resti prefetto cioè non ostante la priego istantemente farmi venise, le racomandate le altra mia corone in quella quantità e qualità, che lo informaio...non mi resta se non se di priego la delle sue orazioni, acciò il signore di regni liberami da questi paesi, mentre io con piena stima mi costituisco.

Della P. S.

Padre Siniorissimo: un nostro cattolico Costantinopolitane figlio d'Asatura, che ne Costantinopoli faceva il taglio filo d'argento pigliò qui mi Tiflis me gli questi scrive alli due suoi cognati l'uno chiamato Simone, che in Constantinopoli fa le pipe, l'altro gomidai venditore d'abili cuciti... casa omaggi, e priega questi, de la sua porzione, che di casa li convere consegni alla reverendisiimo Signore, e lei poi mi notifichi, quante le sia consegnato, acciò possa insinuaole come desidera le fosse trasmesso. Questo Alessandro è un uomo da bene e perciò la priego farle questa grazia, li crara di questo dovra presentarsi a lei senza che ella abbia l'obbligo di cercarli. Per le corone io rimettero il prezzo al mio successore.

Umilissimo servo fra Domenico da Trieste capucino Prefetto e Vicaro delle Generale nella Georgia.

№22

Eminenze

f.44r.

Li venerati comandi del Principe Eraclio padrone odierno ed assoluto di questi paesi, mi danno occassione di presentarmi all'Eminenze Vostre. Cotesto principe volendo rappresentare alcuni premurosi suoi affari a Sua Maestà l'imperatore, coll'ocasione che il P.M.Pr.Domenico da Trieste esprefetto di cotesta misione, se ne fa ritorno alle sua provincia ha stimato bene di confidare ad esso queste facende, come uomo molto suo intrinseco, e dattato d'une somma destrezza e costanza in maneggiare affari scabrosi e di conseguenza. Quindi gli ha ordinato, che prima si parti in Roma dall'Eminenza Vostre a presentarle questa mia lettera; in cui mi ha ordinato di supplicare l' Eminenze Vostre, che posto da parte ogni suo merito personale acquistatosi per il lungo corso di tanti anni di missione, si degnino di riguardarlo come un soggetto da lui mandato non solo all'Eminenze Vostre per protestarle la sua divozione e premura; ma spedito ancora al trono di Sua Maesta l'Imperatore per trattare alcuni suoi affari premurosi.

f.44 v.

A questo fine supplica ancora l'Eminenze Vostre volerlo accompagnare da Sua Maestà con qualche loro lettera comandatozia, che alla sia d'ispirare nell'animo di Sua Maestà propensione d'animo non solo, ma quella stima e premura ancora ch'è necessaria a chi devè trattare con persone di carattere affari importanti. Cotesto Principe, come d'animo grato e molto riconoscente si protesta con animo veramente costante e sincere di proteggere sempre più la cattolica communione e di far per essa ancora di bene quanto mai potrà. E qualunque ufficio, che l'Eminenze Vostre faranno appresso la Sua Maestà l'Imperatore si protesta e giura che non si trovvarano pentite l'Eminenze Vostre, che anzi dai efetti vedranno corrisposti li officii loro con abbondanza. Io quanto ho scritto l'ho avuto della bocca del medesimo Principe Eraclio, e sono tutti suoi sentimenti.

Io poi piuttosto che qualunque altro, sono stato incaricato di questa lettera, perche il Maesta di Padre Prefetto non risiede citta, ma in Gori; e il frate Alessio, che pure stà in Tiflis, non avendo

f.45r.

non affati in Corte, non lo conosce tanto. Con questo occasione mi prendo la libertà ancor io di lasciar la sacra loro Porpora, con darmi l'onore da protestarmi.

Tiflis, 14 Marzo-stil vecchio 1781.

Dell'Eminenze Vostre.

P.S.

In questa mattina 16 Marzo mi ordinò Principe Eraclio di supplicar l'Eminenze Vostre di spedire per Vienna il M. Pr. di Domenico portatore della presenta più presto de sia possibile;

F.Mauro da Verona.

№ 23

Georgia. 14 Marzo 1781 G.4

f.45 v.

Frate Fortunato da Trento scrive ha molte del padre Domenico da Trieste,succeduta li 3 luglio in quel suo ospizio, mentre terminata la sua presenza della missione di Georgia se ne tornava Constantinopolicommisionato dal Principe Eraclio per affari d'importanza presto l'Imperatore; Trasmette la lettera di Vostro principe Eraclio, benche abbia fatto creder a Padre le d'averla rittenute.

Il principe Eraclio quanto scrive il padre Mauro da Verona missionario in Tiflis prega la Sacra Congregazione protegger le sue premure, promettendo tutta la gratitudine.

il 18. Agosto, 1781.

№24

Eminentissimo Signore

f.99r.

Nell'anno 1779 in fine di Augusto con un esprèsso spedito dal Principe Salomone Re degli Imeretti mi fu imposto di diriggere l'annessa lettera senza sovrascritto a sua Principe per quanta inquisizione potei praticare non fu possibile di investigare il contenuto di detta lettera; Onde non potendola ne trattenere ne mandarla indietro, le ho dato il suo corso. quando col progresso del tempo leggo ne'foglietti la lettera tradota di Salomone ed il Breve di Sua Santa ed in successo li 5 luglio dell'anno corrente ricevo per mano di fra Antonio da Gori la venire di 2... con annesso Breve e l'Orologio, con la direzione di Monsignor Vescovo di Constantinopoli, che qualora il presente dell'Orologio

f.99 v

non valesse a far rimettere quella parte di missione perduta: in tal caso mi impone di trattenere l'Orologio sino a nova disposizione della Sacra Congregazione.

Nel anno 1779 nel mese di Giugno mi conferi dal Prencipe Salamone ed otteni la missione perduta non corsero due anni che li Padri furono scacciati e gli fu tolta la Chiesa per opera di un monaco Greco. Nel mese di febbraio di quest' anno col mezzo di un Genero di Salomone ho ottenuto che li Padri fu si ero richiamati. Oggi si ritrovano li Padri Missionari nella Città di Cutaisi di Imeretti col libero esercizio della religione. La Chiesa non verrà più restituita, perche in posseso de Greci ma ci e e stato conscesso un luogo nella Citta per potere erigere a nostre spese la Chiesa;

ff.100r.

Gli Armeni Eretici ci contrastano intorno al rito concesso da Salamone con la prepotenza del danaro, con queste anno corretto li ministri e questo è lo stato punte di quella missione. In fine di questo mese si abbocceranno sude monti il Principe Eraclio con Principe Salomone per alcuni disgusti fra di loro occorsi ed altra bisogna anch'io tutto che mal disposto, ivi conferirmi per porre un stabilimento; Sebbene il sistema della Nazione Imeretiana è l'istessa instabilità. Se la bontà di Vostro Eminenza mi permette di scriverle con libertà, l'assicuro, che se in Imeretti si verrà in cognizione, che è qui capitato il Breve con Orologio (come hanno saputo per via della Russia, che il Ss. Padre fosse passato in Vienna), io mi ritroverò imbrogliato

f.100 v.

perche non ho animo di presentar questo Orologio, si per essere alquanto fracassato del viaggio, come perche non incontrera quella accettazione, che dovrebbesi attese che oggi conservano nelle loro stanze questi due Principi. Orologi di concerto e degni di un gabinetto di un monarca, venutigli in regalo dal Pascia di Akalzike e dell'eretici Patriarca Armeno di Eccimiazin. Io avrei consultato (se fossi venuto in cognizione della richiesta di Salomone) che un Orologio di mostra imbrillantato di ripetizione avrebbe ben compito all'intenzione. Del rimanento mi rimetto a cio che mi verrà da Vostro Eminenza ordinato; Frattanto qui attenere delle circostanze, che varseranno cosi nel Signore mi diportere. Non potrò poi mai dire a Salomone che Signorissima Santa gli spedisce un medico, perche ne io potrei piu rimuoverlo dall'Imeretti, nè Salomone in vita licenzierà .... in regalo.

f.101r.

Nel mese di Aprile dell'1781 furono scacciati li Padri d'Imeretti. Confinante a questo Stato comincia il Principato del Dadiani, che comprende le provincie di Leschum, Odisci la Mingrelia, gli Abkasi porzione delli Caucasi sino agli Cerchesiett. A riguardo del populo di Cutaisi rimasto senza Parroco che compassionevolmente esclamava per un Salomone. Sono convenuto con Principe Dadiani e dopo avergli cavata scrittura nella queste promette l'esercizio di Religione, Casa e Chiesa, che in efetto ha donata; e la libertà di ricevere alla nostra Santa Fede, tolti li Greci chiunque si fosse Armeno Eretico, Ebreo Gentile con queste promesse nel mese di decembre ho fatta la spedizione d'un missionario con titulo di Medico, a fine che con la vicinanza di Cutaisi potesse

f.101 v.

sacerdote occorrere a qualche... bisogno di Cutatelli Catolici. Ma qualora lei missione di Imeretti sarà stabilita, non altro utile potra ricavarsi nello stato del Dadianato che la sola speranza di convertire alla Santa fede qualche Gentile, eretici. Per altro essendo il Principe Dadiani a noi bene affetto e compito tutto all'opposto del Principe Salomone, al punto non puo farsi alcuna variazione sinche non si scorge qual piede prenderranno li due succennati luoghi di Imeretti e del Dadianato In riguardo poi a questa Missione della Georgia quest'anno abbiamo sofferta una lunga perseccuzione durante sei mesi. Cominciò nel mese di Gennaio

qui in Gori ritrovandomi all'ora lo in Tiflis e con tanto fuvore degli Eretici, che dopo varie visse e sangue

f.102r.

unitosi il populo eretico cominciarono a lapidare la nuova chiesa. Fuggirono gli principali Capi di Famiglia Cattolici ricorsero dal Re in Tiflis e dopo sei mesi usci la sentenze favorevole alli cattolici. Il eretici pretendevono che ritornassero all'Armenismo quelli fatti Cattolici da 27 anni in qui; ed il Principe decreto che dovessero farsi Armeni li novi Cattolici dopo la persecuzione dell'anno 79 e non seno ritrovò alcuno publico; gia che sotto gravi penne vengono proibite di ricevere la santa Fede alcuno Eretico e scismatico.

Essendo proprietà di questi Orientali s'incostanza avviene sovente che ad ogni occassione di poco momento si cambiano di opinione onde è ch'io non mi sono fidato di subito dare ragguaglio di questo qui occorre perche prima che punga il mio Avviso al destino,qui cambiano aspetto le cose.

f.102 v.

Mi occorre in oltre significarle come la...sta in qualche bisogne non tanto per le due stazioni avanzate Imeretti e Dadianato per le spese nelle persecuzioni perche lui non si ricava alcuna riconoscenza... ma precisamente perché ho bisognato far pagare piaste 165. D'un debito contratto in tempo del mio antecessore dalla casa di Akalzike in due creditorio il che ascende poco meno alla somma di un sussidio di un anno. Che se la benignità di Vostro Eminenza e della Sacra Congregazione giudichera di volere soccorrere con qualche estraordinario sollievo la missione resterà molto obbligata e non potendo si dichiara anche soddisfatta purche non lascino di sollevare con le graziarmi. Le bacio la santa porpora e con ogni rispetto mi rassegno.

Di Vostro Eminenza

Gori, li 25 Agosto, 1782.

Umillissimo e obedientissimo servo fra. Andrea da Palermo, padre cappuccino

№25

Illustrissimo e Reverendissimo Signore

f.103r.

Oggi licenziò il Padre Mauro da Verona per di ...Caucasi con la direzione di queste Re della Georgia di conferirsi in Viena per le ragioni in altre due mie a lei dirette e con la... scrivo molto in fretta la supplico a volere aggevolare detto padre Mauro sacrificato per vantagio di questa missione si con qualche fra di raccomandazione in Vienna essendone ella richiesta come con qualche opportuno sussidio alcun degli attrassati ...destinati a questa missione potendoli bisognare al padre Mauro quella spese del ritorno nella missione. Si assicuri ella e con ingenuità le dico

f..103 v.

come da me non vengo portato ad imprese grandi non riconosendomi di tal talento ma cosi Dio ha voluto disporre perche talmente e reso impaziente questo Principe Eraclio che non badando alla rigidite della stagione per strade cosi disastrose ha voluto oggi far questa destinazione dell padre Mauro che volentieri l'accetta per amor di Dio ed utile della Missione.

Le bacio umillissimo la mano e sono

di Vostre Signore Illustrissima e Reverendissima

Tiflis, li 14 Novembre 1782.

Umilissimo Servo o Servo

fra Andrea da Palermo, cappuccino missionario

№26

Eminentissimo Signore

f.118r.

Inquieto questo principe Eraclio per la mia dimora in Gori, avendo dovuto assistere alla morte del buon padre Fedele da Bescopagano mi spedi 30 uomini e mi fece condurre qui in Tiflis, ove nel termine di due giorni mi impose di licenziare il padre Mauro da Verona per Viena, per la strada di Moscovia e di tradurre le lettere che dirigge all'Imperadore al SSmo Padre, al Re di Francia, di Sardegna, di Napoli, ed alla Republica di Venezia; con questo che ottenendo quanto richiede dall'Imperatore lascia l'arbitrio al padre Mauro,di spedire le lettere

f.118 v.

o di andare in persona dall'altre Potenze e come io le cennai in sua mia in data di agosto richiede confederazione e soccorso in aiuto contro gli infedeli e promette le nostre chiese, che per maggior cautela oggi ho richiesto ed ho ottenuto la lettera di donazione scritta di suo proprio carattere essendo cosa molto gelosissima e lui non si è voluto fidare d'alcun suo segretario, come anche promette la sua protezione per ciò che riguarda alle persecuzioni degli Armeni eretici. Ho accompagnato detto padre mauro mia lettera all'Imperatore supplicandolo di dargli audienza e che di tanto ho passato aviso alla Sacra Congregazione.

f.119r.

Avrei dovuto su ppiegarle le copie tradotte di tutte le lettere che spedisce questo Principe e precisamente la la copia della scrittura di donazione delle nostre chiese, ma il tempo ristretto nol mel permette e però per maggior lume in istretto le scrivo in sostanza quel che osserisce e ciò che pretende.

Supposta l'intimazione di guerra contro il Turco; e ritrovandosi oggi la Persia divisa in deboli potentati e che perciò questo principe Eraclio una volta tributario alla Persia ed al presente independente, ma battuto dalle continue incursioni delli Sciti, pretende due reggimenti

dall'Imperatore e due dalla Francia ed un reggimento da Sardegna, uno da Napoli, ed un dal Venezia, sia in truppe, ma piutosto in danaro e supplica pertanto la mediazione del Santo Padre

f.119 v.

verso dette potenze ed all'incontro si esibisce ad ogni patto di codesti principi, si per la conquista della Persia, come in aiuto colle sue forze contro il Turco, e per fine ancora di rintuzzare questi Sciti resi oramai intolerabili. Domanda è vero molto all'uso di questi paesi, li quali anche per ordinario si contentano di poco.

Nella scrittura di donazione delle nostre chiese promette sebbene condizionatamente se otterrà entrata nelle corte Europee, promette dico le chiese, case tolte, protezione delli padri e delli cattolici; promette di mantenere a sue spese in perpetuo cinque o sei Padri qui in Tiflis con quest'espressione che mancando lui alle promesse si dichiara rifrattore di parola e perciò immeritevole di compassione presso li Principi Cristiani

f.120r.

di tutto cio che promette, son quasi certo che almeno dara le chiese, puerche li riscontri alle sue lettere siano anche intenuissima parte favorevoli. Pertanto nelle viscere di G.C. supplico la santità di Nostro Signore a far quel tanto che le dettera il di lui santissimo zelo presso la succenate Potenze. In risposta poi alla lettera di questo Principe Eraclio porta prender motivo il santissimo Padre 1-o di avanzar la richiesta delle nostre chiese, condizione che pretende questo Principe per giustificarsi presso gli ecclesiastici nel dover in effetto restituire le chiese, come privatamente in quest'occasione si è comesso noi dichiarato. Secondo domandare in maniera l'abolizione di quel dispaccio o decreto fatto da questo principe nel 1775 in favore degli

f.120 v.

Armeni eretici, e contro li padri e cattolici quanto che non è stato toccato nella scrittura di promissione, ma di molta importanza parocche oltre gli gravi errori in fede che contiene detto decreto e delle gravissime pene che impone a chiunque si facesse novamente cattolico; impone ancora la pena di 350 scudi Romani, e l'esilio a quel missionario, che ricevera alla religione cattolica qualunque eretico Armeno.

Questo è il umile parere che rimetto all'emenda di Vostra Eminenza e del Santissimo Padre da cui prostrato e terra umilmente domando la sua Santa benedizione.

f.121r.

di Propaganda Fide; Onde essendo Ella supplicata in qualche bisogno da Vienna dal Padre Mauro la supplico a volerlo secondare secondo che giudichera maggior gloria di Dio e bene di questa Missione. Tempi addietro è capitato un colonnello della Russia che spedisce al Re Salomone un medico luterano e l'Ordine di S.Fonduco Oud io dubitando della stabilita di quello missione di Cutais e non esendo al proposito oggi di fare il Presente della lettera del

sommo Pontefice con l'orologio che per altro non essato giudicato proprio insieme nella mia antecedente notai.

№27

Reverendo Illustre nel Signore Osservatissimo

f.205r.

Se Vostro Reverendissima sapesse le miserie nelli quali io ritrova questa missione, si sarebbe mosso a compassione per scrivere a Roma e sollecitare la spedizione neli sussidi tanto tempo attrosati. La Georgia oggi sara resa l'oggetto delli fogli di Europa per li saccheggi e straggi ch'anno fatto li Lecchi cioè gli abitanti delli Caucasi sollevati contro la Russia e Giorgia da mi e da li le monti. Ultimamente anno preso due fortezie ove si erano ricoverate migliaia di famiglie l'anno trucidati e resi schiavi ed anno rovinate le miniere d'ore d'argente e rome di questo Principe il quale si o impoverito ed ha impoverato il suo Regno nelli dozzi regi. Qui non resta persona che non piange esstitto della poverta. Ormai siamo partecipi e sentiamo le stesse miserie e calamità che a quali soggiace il paese per l'amor di dio solleciti con ogni premura li sussidi perocche non si ritrova più chi voglia uscire danaro o per prestito e ad interesse. Se Vostro Reverendissima avesse scritto con efficacia a Roma non è possibile che sino adesso avesserò dovuto tardare e far la spedizione ben sapendo che

f.205 v.

questa Missione non ha entrate ne legati, ne benefici, ne frutti di stola vive della sola previdenza di Dio col beneficio delli annui sussidi e con qualche regalo che volientemente ci viene essere per merito della medicina. La medicina nelle presenti calamità ha perduto il merito, li sussidi restano indietro or chi vuol serrare le benche delli poveri Missionari che mi scrivono che non anno di che sostentarsi. Rari appunto mi capito lettera del Padre Giambolla da Rovigo il quale riclamo mi scrive che per la necessita è costretto a mangiare li legumi senza condimento a oglio e di ostenersi del Vino non avendo con chi comprarli; eppure si ritrovo solo in Akalzike e fa da medico ma non guadagno tanto da potersi su stentare manifesti a Roma questo bisogni forse si muoveranno a sollecitare li sussidi. Non ho tempo ... mi raccomandi al reverendissime resto.

Di Vostra Reverendissima

Tiflisi li 19 Settembre 1783.

P.S. Della robbe che avra comprato questa Missione si pagera delli susidi che capiteranno con patisca la tardenza.

№28

Ilustrissimo e Reverendisimo Signore

Gori li 15 qbre 1783

f.128r.

Giacchè il Padre Mauro da Verona è passato ad altra vita...sara stata Ella informata dal Eminentissimo Procuratori.....le mie frate che con se portava il.... Principe ...non si sono smarrite avrai ella sino adesso concepite le ragioni della missione di tal Principe, che se per disgrazia insieme con Prencipe sono anche periti li miei Fogli sarei a pregarla d'una grazia.

Nel mese di luglio mi riferi Tamara Tenente Colonnello delle truppe Rusie, come il Santa Padre spediva un ambasciatore in Petroburgh. Questo sovrano, come con me segretamente si è confidato desidera di ristituirci le nostre chiese ma vorrebe la richiesta di qualche potenza e questa potrebbe essere o quella di Germania, e quella di Russia. se è vero che si mi spedito il sudetto ambasciatore e questi incaricato da sua Santita richiedesse a suo nome una letterra dall'Imperatrice presso questo Principe, nella quale mostrasse il piacere che si restituiscono le chiese li Padri,senz'altro questo Principe subito le restituirebbe.

f.128 v.

Molto più che il governo politico della Russia ammette ne suoi stati ogni religione ed ultimamente l'istessa Imperatrice ha contribuito delle elemosine per la nova Chiesa de Padri in Astrakan.

E vero che questo Principe avrebbe desiderato di offerire indono nostre chiese a Sua Cesarea Maesta; ma se questa strada vien da Dio preclusa meno potendosi per questa e necessita che rivoltiamo la prova per altra strada.

Questi miei desideri e brame di questo nostro populo avrei dovuto participale all'eminentissimo Cardinal Prefetto ma non sapendo di certo se alle Corte della Russia sia vi persona in caricata di codesta Corte; perciò ho stimato bene di supplicare a Vostro Signore Eminenza, sapendo ben certo che Ella riconoscendo le circostanze prospere per un tale effetto non aspettera nuoe mie suppliche. Ella stessa proporra alla Sacra Congregazione un tal mezzo; qualora non incontrerà tali dificolta da mie non prevedute. A tale oggetto potrebbe prima indagare altri lumi con mezzo della lettere del Procuratore Generale e scoprendo ogni altra strada preclusa, allora sara nel caso di puoi manuale opera , che credo sia di magior gloria di Dio vantaggio per la religgione ed un gran respiro di questi afflitti Catolici, li quali gia contano il ventottessimo anno,che si ritrovano espulsi dalle proprie chiese costretti ad officiare avgustiatamente nelle case de secolari.

f. 129r.

l'anno scorso presentai un memoriale a questo Principe nel quale gli esponevo il pericolo della casa cadente nel quale ci ritrovassimo e lo supplicavo di un luogo o Casa per nostra abitazione. In pubblico mi rispose che mi voleva donare quanto io gli ricercavo. In privato poi mi confidò che era disposto a restutuirmi le Chiese; ma per sua giustificazione presso il

mondo nobili ed Ecclesiastico desiderava che gli venisse fatta la richiesta di persona riguardevole. Vivente il Padre, sara ciò molto facile ad ottenersi; giacchè il primogenito viene impegnato dal proprio confessore in contrario; essendo oggi arciprete e superiore della nostra chiesa da dove cava il suo mantenimento. Se dunque per la strada succennata si porta ottenere la grazia siamo nel caso diversamente con permesso della Sacra Congregazione avanzerò la seconda volta la supplica, per il bisogno che abbiamo della casa, senza pregiudicare al giù ossia al dritto che abbiamo su la nostra chiesa.

Le bacio ossequiosamente santa la Santo mano e

sono Di Vostra Santità Illustrissima e Reverendissima.

Umillissimo e Obedientissimo Servo

fra. Andrea da Palermo, padre cappuccino

P. S. Il famoso Arutin nominato Pasequale già capitò in Tifli con indifferenza di religione; non so or qual parte finge. Dopo Natale andero in Tiflis e mi informerò del idea del se li allunno della Sacra Congregazione.

№29

Eminentissimo Signore

f.163r.

Essendo qui da qualche tempo serrate le strade con mia ma meraviglia ricevo nel mese di ottobre l' unica veneratissima di Vostra Eminenza nella quale mi ordina delle informazioni interno agli abusi e costumi di questi Cattolici. Consesso di avermelo affatto dimenticato nella furia con la quale mi ritrovavo obligato a consegnare le mie lettere al Corriere. Vero si è che l'innata avidita al donaro nella nazione Cumena mi ha obbligato a sempre battere ed istruire su tal proposito; Si dazi Regi esorbitanti gl'inganni e l'infedelta negli contrattanti. Li pericoli della sorte evidenti e gli tribunali corruttibili è principalmente il decreto della Sacra Congregazione de Propaganda approvato dalla Fratre Maesta di Innocenzo decimo nel 1645 rapporto al mutuo, mi ha fermato a non inquietare questi Cattolici, li quali per ordinario meno esiggono dell'uso da tutti pratticato in questi paesi. Vero altresi ho io oservato sin dai tempi ch'io in questa missione capitai quel tanto di abominevole pratticavasi dalle persone in occasione di lutto. Ma si sono oggi riformate dal timore da noi a loro incusso di non voler sepellire li loro di fonti qualora non riformino quel loro pessimo costume di piangere sconveniente all'onestà ed ingiurioso alla divina Provvidenza. All'esempio de nostri oggi anche quasi universalmente si sono riformate altre persone di rito diverso. Sebbene a confessare il vero le loro bestemmie sono per ordinario materiali e perche non sonno

f.163 v.

cio che preferiscono; e perche si ritrovano nel'impegno di far credere... loro dolore con ritmo intercalare alla pausa che fanno le cantatrici a tal fine affittate al cospetto d'un populo di donne che ivi concorre per notare e lodare o sindicare cio che nel pianto stesso si proferisce.

oltra al suaccennato inveterato costume non trovo altro da dover fare emendara. Ho letto con tutto rispetto l'istruzione di codesto Sacra Congregazione e se nella toleranza d'alcuni occulti Cattolici troverà Vostro Eminenza cosa contraria all'Enciclica della Santa Maesta di Benedetto XIV come verrò istruito cosi mi regolerò. Le circostanze punti di questi occolti Cattolici sono primo che occultano solamente l'esser di Cattolici, ma non già d'esser Cristiani. Secondo non trovo che da questa occultazione il prossimo possa prender motivo di scandalo, perche o non lo conosce per tale, e se lo conosce lo compatisce, perche non puol manifesterse senza l'esilio, e la confiscazione di tuti li beni; oltre le ingiurie carceri e tormenti. Nè tampoco conosco che la mancanza della pubblica confessione, eccetto che non venghi richiesto in giudicio sia a Dio ingiurioso ed alla stessa religione. Terzo ho giudicato che questo occultamento possa annumerarsi ad una specie di fuga della persequzione. Oggi non possiamo più ricevere alcuno nè pubblico nè occulto per pericolo di non suscitare una pesecuzione. E mi ritrovo angustiato non sapendo cosa risolvere a certe persone le quelli onninamente richiedono l'assoluzione e confessione. Il Occulti cattolici dunque non sono moderni ma del tempo della persecuzione, quando non essendo stati ricercati da se stessi per timore non si sono manifestati.

Non ho potuto sino adesso rispondere, giacchè essendosi ribellata Ganja hanno scacciato via il Governatore di questo Principe e quello del Kan di Sciuscia e sino al giorno d'oggi questi due Principi non anno potuto ripigliare la fortezza che viene occupata dai Ribelli. A suo tempo avrò la sollecitudine di renderla pienamente informata secondo ch'ella mi impone di risponderle.

f.164r.

Gli costumi di queste nazione considerati indistintamente sono la bugia, li falsi puramenti, l'adulazione la finzione, l'avarizia le vane osservanze, le superstizione, le detrazioni, l'inganno, la ingiustizia. Non potrei or io senza stimolo di coscienza appropriare uno delli sudetti vizj caratteristicamente ai nostri Cattolici; Posso però si bene assicurare oggi ed assicurare con verita, come li missionari si astengono d'ogni giuramento, vana Osservanza e superstizione del resto devono considerarsi come involti in una babilonia di vizi, per la necessita che anno di conversare con diverse persone di costumi licenziosi. Solamente puol dirsi che la maniera colla quelle sempre sono stati mantenuti con vigore nell'osservanza della Divina legge,frequenza de sagramenti, si astengono dall' uso comune di vivere si ma non vitrovo in loro quella prima carita come loro stessi confessano. Altro abuso non riconosco. Ho già destinato un questo laico ed un sacerdote dal Dadiani in Odisci ma per la morte di Nicolo fratello del Dadiani non ho avuto sino adesso alrta notizia di quelli Padri; molto piu che in Imeretti si ritrovano delle rivoluzioni per la successione al regno di David quello cugino di Salomone morto li 23 aprile colpito d'apoplesia e senza crede.

Umilmente in fine io cogl'altri miei Commissionari la ringraziano della loro benignita nella carita che si sono degnati di fare a questa Missione con sussidio straordinario di scudi cento. Odio gliene contribuera il merito e dalla mia parte non cesserò mai di implerare dalla Divina

Pieta l'esaltamento della Santa Chiesa, e l'asistenza divina alli Prelati di essa nell'atto che con profondo ossequio e l'umile bacio della Santa Porpora, mi riconosco.

Di Vostra Eminenza.

Tiflis, 23 Novembre 1784

Umillissimo e Obedientissimo Servo

Fra Andrea da Palermo Capucini missionario.

№30

Illustrissimo e Reverendissimo Monsignore

f. 158r.

Nel mese di Ottobre per via di ...ma mia lettera nella e quale le significaro come mi era stata capitata una lettera scritta in francese Monsignore Stanislao che mia proibiva di scrivere alli supremi di Roma Santa Congregazione etc ma che in tutto in ella infondese con lui, come Brednarso designato sopra tutte le missione dipendenti all Impero Russo. di questa lettera sospetto io di falsità e per le Mani per dove passo e per le mani per dove passo per tenore di scrivere per sigillo questo, perche avrei dovuto esser prima prevenuto da loro almeno intimato dal sudetto Arcivescovo con una Circolare nelle solite forme. Al punte mi sono stato ritrovato in un fatto finta farissimo. In un fatto d'Armi sono li Caucasi nello stato della Georgia 4 giorni da qui distante scrita dagli...è morto il Principe Ernesto Reinfels fratello minore di Carlo Emmanuelle Langravio Rottenburgo fui chiamato dal Generale che mi comandò di sepellirlo (e prendo Cattolico) e sapendo che noi non abbiamo Chiese richiese da questo Principe il luogo nella sepoltura delli Re di Giorgia, che essendogli stato negato; Questo medesimo Principe mi ordinò di seppellirlo nella nostra chiesa officiata dalli Giorgiane. Per lo controversia tra gli Ecclesiastici ed il Sovrano, il cadavero restò sei giorni insepolto. E finalmente ho ottenuto per scrittura del medesimo Principe, che io entri con la stola croce e elevo e che benedichi con acqua santa la sepoltura eccetto che entando in Chiesa non potessi salmeggiare alta voce ma tutte le Grazione dovesi dire sulmise voce. L'impegno del Gente di questo Principe, il quale anche volle onorare il difonto con in fortizio Bengiovino ed ... il concorso straordinario della Citta delle milizie, officiali Gente, non mi ha permesso di potermi oppormi ad altro, eccetto che rapporto alle succennate condizione di sepellire con stola Croce dentro la nostra Chiesa tolta al che si opponevano gli Ecclesiastici. Che se io mi sarei impegnato di non voler seppellire, non l'avrei potuto riuscire, senza scandalo oltre che mi sarei addossato lo Regno di questo Principe,molte e tutti indistintamente.

f.158v.

Perciò supposto ho giudicato io di voler tentare quest' altra strada, forse mi riuscirà di ottenere le nostre chiese dalla qui complicata, che non posso dirizarla per la Russia perche senz'altro verrebbe intercettare intenderio. Ella il mio disegno che spero avrà il suo effetto se la mia supplica sara autorizata da qualsiasi di loro raccomandazione. Vero si è ch'io a

giorni aspetto il ritorno di un colonello da Petroburg partitosi da qui li primi di Giugno cui io per un anno servii, affine di intercedersi, ed agevolare le mie lettere a qualle Corte desinate, ma qualora otterro la grazia d'una lettera dal primo Ministro a questo Prencipe come per altro mi promise a bocca il Generale Potemkin parente di sudetto Ministero pure ho poco speranza che questo Principe vogli effettuare in tutto le sue promisse. Giacché prima di spedire le mie lettere in Petersburg ho voluto con confidenza prevenirne privatamente questo sovrano il quale vedendosi alle strette paleso qual tanto ch'io sempre sospettavo rispondendomi: bene scrivete che se non vi si restituoeranno le vostre Chiese vi si restituera il prezzo la valute delle Chiese. questa è l'idea e l'insinuazione anzi l'impegno di Principe Giorgio Primogenito, come piu volte meco si è dichiara dicendomi che le Chiese da Noi gia consacrate (cioe benedette) non possiamo piu restituirle siamo in obbligo però di restituire il prezzo. Dandosi dunque il caso che mi venisse offerto prezzo delle chiese desidero d'esser da loro prevenuto cosa debba io rispondere. Il dovere si è di non ricevere prezzo delle Chiese e monasteri ma sempre pretendere le chiese per altro come io so, ed il medessimo Principe Giorgio si è diciarato, con dire= ma non possiamo evogare tanta somma= perche dicono che questa sola chiesa di Tiflis sara apprezzabile quattro mila Tomani ed un tomano importa circa 7 scudi. Che se veramente si troveranno nell'ostinazione di non più restituirci le nostre Chiese ed io risenterò il prezzo sia giusto sia minore perche costoro faranno da giudica e da parte: in questo caso perderemo l'una e l'altro con eterno approprio di questi Cattolici, li quali sono impazienti per le angustie di questa casa cadente; causa di molte inconvenienze per la strettezza del luogo, si quelli missionari come per Populo.

f.159r.

Questo sovrano già si ritrova avanzato nell'età fino al 65 anno. Nel sue governo sempre ha dato segni di riconoscenza verso li missionari. Uomo prudente, politico e di un singolare intendi un certo nella destinazione del fu Padre Mauro, mi assicurò di questo miprometteva con Scrittura scritta di proprio suo pugno, che io solo e non altro sa questa avra; Nel mese di Maggio scorso avendo lui perduta la speranza per la morte del sudetto Padre, ritrovandomi io con esso lui in certe private conferenze, gli offersi la sua scrittura, come che non mi potesse avocare allun utile, ma non la volle prendere mi rispose conservatela. Io prevedo che dopo la di lui morte (che Dio lo conservi) le cose per Noi andevanno alla peggio salva la Dio Provvidenza: Questo è il tempo piu opportuno di insistere per le Chiese diversamente se le radici piu oltre si fisseranno non tardeva molto che si avvogheranno il dritto della prescrizione epur suscitevanno qualch altro titulo di giusta possessione. Della mia Prefettura non mi resta al compimento che un anno e pochi mesi per quel che potrò non lascierà strada e mezzo intentato per l'acquisto delle Chiese tolte sin tanto che ne porto la obligazione del Prefetto sempre ne ho rimesso l'esito di questo affare alla Divine compiacenze. Comportisi a la prolissità ma la supplico umilmente a volersi incaricare per una causa ch'è propria al di lei zelo per maggior servizio di Dio. La baciò la Santa mano e mi rassegno. Di Vostro Santita Illustrissima e Reverendissima.

Tiflis 29 Novembre 1784

№31

Illustrissimo e Reverendisimo Signore

f. 148r.

Estendo qui le strade serrate,non so come mi è pervenuta la risposta dell'Eminentisimo Prefetto: altre lettere non ho ricevuto, eccetto la suddetta in data delli 24 aprile del corrente anno per adesso non posso rispondere, tali sono le circostanze. Solamente voglio riferirle una notizia curiosissima. Nell mese di gennaio scrissi io a Monsignore Archetti Nunzio Straordinario; adesso sento che sia Eminentissimo scrisi ancora all'Arcivescovo di Mohilow, implorando il Patrocinio di quella Corte rapporto alle nostre chiese. Nell'ultimi di Ottobre essendo qui pervenuto il General Potemkin, mi è stata presentata la risposta di Monsignor Stanislao data da' Mohilow li 8 Aprile scritta in Francese con la quale mi avvisa come essendo stata accordata questa missione alla di lui giurisdizione, mi proibisse di scrivere o di ricorrere alla Santa Congregazione, ma che me la intenda in tutto collendisimo Arcivescovo e che a affare delle chiese era stata gia instradata per mezzo dall' Serenissimo Ministro Potemkine. Ho richiesto se di ciò a questo Generale, il quale mi conferma il contenuto della leterra, e poi a di far ritorno mi promise di voler agevolare nostro interese delle Chiese. Gli Padri di Mozdock e di Astrakhan mi scriverà conforme alla succennata lettera, me io ho tutti le motivi di credere su l'autenticità di queste lettera e per il sigillo strappato e per contenuto e per la in tendenza che mostrò avere il potente e precisamente un luterano medico a latere del Potente rasso, autore credo e compositore di questa lettera in francese.

148 v.

Questo sovrano essendo stato informato della cessione tutta da Monsignore Archetti al Monsignore di Mohilow rapporto alla giurisdizione su tutto lo missione dependenti dell' Impero moscovita. molto lodava la condotta e prudenza del Nunzio e scherzando mi diceva, che il Serenissimo Padre non avra molto stentato a sciogliere un sogetto cosi utile per consimili Nunziature. Il dispaccio o sia decreto emanato da sua Maestà Imperiale riguardo agli Ecclesiastici di rito latino, tradotto del Rasso....Quali sieno questi comandi,sino adesso non si sono publicati. Ne tampoco sappiamo se questo decreto si estende fino alla Giorgia. Questo so dirle che questo regno è già divenuto Feudatario della Russia e che comunemente dicesi che la giurisdizione dell, Arcivescovo di Mohilow si estende sin qui oltre la succennata lettere in Francese che parla chiaramente sebene io ho motivi di sospettare che non sia stata talsificata. Desidero pertanto, che l'Eminentissimo venghi informato e per nostro regolamento ci avvisi del vero e del falso; Ordini e disponghi, che ci trovera pronti ad obbedire.

149 r.

Monsignore Arcivescovo Franchia mi ordinò di destinare un Padre missionario nel villagio di Veli, dioceso di Akhalziche, gia dall'anno scorso che si ritrova li il Padre Policarpo, il

quale mi serve che li non vuol mantersi. Il populo di rito greco Cattolico mi fa ricorso che non vuol tolto il padre da loro e replicatamente insiste diversamente correra pericolo di pervertirsi. Io ho scritto al suddette Monsignore Patriarcale di Costantinopli o che provveda a quel Padre Policarpo o che rimedi in altra guisa, perche la Missione non ha tanto da poter sovvenire a 6 distinte stazioni. Tanto ho voluto partecipare per sua intelligenza. Le bacio la S. M. e con tutto rispetto mi rassegno.

Di Vostro Santita Illustrissimo e Reverendissimo.

di tiflis li 19 dicembre 1784.

Umillissimo e Obedientissimo Servo.Fra Andrea da Palermo, cappuccino missionario

№32

[Illustrissimo e Reverendissimo Signore

f.208r.

Monsignor Fracchia V. I. Patriarcale in Costantinopoli mi avvise come la Sacra Congregazione di Propaganda si è compiaciute di accordare al R. Padre policarpo da Mantova finche di muovera in Veli alla cura di quell'anime un'annuale sussidio di scudi 29 ad intorno alle Terziarie di Akalzike vuole la da Sagra Congregazione che sia eseguite il di lei decreta fatto lo 16 agosto dell'anno scorso, cioè che non possono le medesime ammettere alle levo scuole li maschio giunto che pieno all'eta di 7 anni. Per quello che riguarda alla missione di Veli al primo avviso che ho ricevuto da Monsignore sudditto subito di destinato il Padre policarpo in Veli e l'ho mantenuto sino ad giorno d'oggi colle l'elemossine della missione. Ed imitato dal medesimo Monsignore a produrre la regioni al Tribunale della Sacra Congregazione per provare che la missione di Veli appartiene alla Prefettura della Georgia. Ho risposto che sa questa affare non scriverò se non saro ricercato della stessa Sacra Congregazione restando soddisfatto di questo ella decidera. Ma per dire il vero in queste parti non dare trattarsi di giurisdizione ne farsi che una sola questione o per dir meglio trattare del miglior modo di provvedera a questa povere pecorelle in mezzo a tanti lupi. Ecco il fatto che brevemente e con semplicita le descrivo. Il fu Padre Nicolò da Girgenti (se ben mi ricordo il nome) converti il sacerdote primario Giorgiano all'unione della fede Romana, e questi converti il populo il quale sempre in mancanza del prete fu servito dalli Padri missionari e mancando il numero delli padri nell espulsione del 1755 a poco a poco si introdussero li Reverende preti di Akalzike ed a vicenda secondo il bisogno andarono in quel seculo della semplicita evangelica ora li padri, ed ora li preti, nè si badava a questione di giuridizione, ma si provedeva secondo al bisogno di quel populo senza alcuna pretensione o gelosia.

f.208 v.

Col tratto del tempo il provincia di Akalzikhe nemine reclamante ne ha preso il perfetto possesso. Ma per disgrazia nell'anno 80 furono invase quelle povere anime da un giovane sarto Tiflisano, che convertito alla fede con dimissorie surrettizie di Akalzike, fu dopo

ordinato in sacerdote di rito Greco nel Libano, d'onde ritornato in Akalzike e da quivi trasferitosi in Veli sovvetili quel populo ignorante; motivo per cui con replicati espressi hanno ricorso da me ed avendoli io diretti Monsignor Frachia questi finalmente ha destinato il Padre Policaro, il quale tuttavia non ha potuto ridurre se non erro altre 7 famiglie rimaste nello scisma dei Greci pervertite come di sopra cennai da quel fraTaddeo, adesso sacerdote di rito Greco. Non cessa frattanto di ricorrere a me il populo di Veli, il quale si protesta che non vuole altro per parroco, che un padre missionario, onde io sempre gli ho risposto che ricorrino a monsignore in Costantinopoli. Per non più dilungarmi su questo punto umilmente le dico il mio parere che è presto si provveda quel luogo di Veli di parroco prete e che si dia uno stabilmento fisso di parroco missionario. Il populo di Veli viene composto di povera gente semplice, e per lo più pecoraia, che facilmente resta ammirata dalle mutazioni di rito dal Greco in Armeno, dall'Armeno al Latino. Se il padre missionario si fermerà per più tempo in Veli, non si contenteranno mai più di parocco di rito armeno, mal visto da quelle famiglie di rito greco. Se poi la Sacra Congregazione desidera che per la cura di Veli debba provvedere l'Arcivescovo di Costantinopoli di Padre Missionario, ed in questo caso dovrà provvedere e prevedere a quella difficoltà che portanno occorrere fra li PP. e li preti. Se lascerà Veli alla cura della prefettura, bisognerebbe stabilirsi due padri missionarii abilitati nella lingua Turca e Georgiana, per supplire nelle mancanza uno all'altro; e per il Padre parroco vi bisognerebbe un sufficiente mantenimento, per non essere obbligato di vessare il suo populo, e renderselo odiuso colle ricerche del bisegnevole, secondo le promesse, che in questi paesi trattandosi di interessi facilmente falliscono; motivo per cui nessun Prete vuole andare nelle terre per parocco, cui li parrochiani non possono mantenere perche impoveriti da loro rispettivi governanti.

f.209r.

Per quei lumi che ho ricevuti in 20 anni che fo dimora in questa missione tanto ho saputo riferirle colla mira al magior bene di quelle povere anime; del resto in seno al termine della mia prefettura e fino adesso per questa di Dio non ho fomentati sensi di pretensione e di giurisdizione; Come sarà ben giudicato dalla Sacra Congregazione così si fatto non aspetti altro da noi che esecuzione alla cieca. Del secondo punto rapporto alle pretese Terziarie di Akalzikeho giudicato cosa superflua in somma darne la Sacra Congregazione li novelli Padri missionari e RR Preti freschi nelle dottrine ecclesiastiche hanno avuto il piacere di suscitare una questione de giustizia et... malamente pero fondato e da tali principi senza intelligenza ne hanno prodotte le ragioni a Monsignore ArcivescovoFracchia, il queste scrisse costi ne riportò il decreto e prima ch'io venissi in cognizione di detto decreto ne passa l'ordine in Akalzike pell' essecuzione. Onde io la prima volta avvisato (fondato nella presunzione di angusto di buona fede, o almeno nella prescrizione a immemorabile che qualle terziarie nella cura sono stati servite dalli PP. missionari) mi querelai dolcemente col Primo Cercatore, che potea scrivere a ma pell'esecuzioni delli di lui ordini di che si è alquanto risentito con le seguenti parole=non ha stimato mio dovere di prevenire a.... in riguardo a persone a me soggette=. In verità le dico, che se io avessi avuto la minima notizia, che l'Arcivescovo pretendava giurisdizione sopra di qualle quattro povere terziarie addette al servizio della

nostra chiesa, ed a lavore li panni delli Padri missionari, ed a cucire ecco sul rituale non gia di comico assali perche vivono separati ma di serve venivano dalli Padri servite quelli sacramenti parocchiali e con tutto cio Monsignor fusse stato contrario, non avrei aperto la bocca. Per maggiore intelligenza però bisogna sapere l'origine di queste terziarie per avere ella il dovuto concetto. Con devoto Akalzikano lascio per opera piu nucera vicinissima alla nostra chiesa, ed.. per rifugiarsi qualche donna povera senza casa. Consiste questa casa in un tuguri scavato sotto terra con dentro o quatro o cinque camera che ricevono il lume dal tetto, ivi si compregarono alcune povere donne al numero della colle ed il Padre Girolamo da Norcia per miglior regolamento costitui la piu razione come superior

f.209 v.

a tempio ch'io mi ritrovai in Akalziche due di queste donne le mano vecchie fecero voto di castita semplice. Al presente forse saranno o tre o cinque non so certo. E questo tugurio che piuttosto di potrebbesi fossa sotterraneo o covile, chiamare monasterio e vi avessi ivi o tre o 4 voto di sapita semplice.... In questo ospizio di Carita è poverte donne educavano le figliole e figlioli li queli mai possono l'anni 12 ... giunti a tale età per ordinario li maschi sono trati fuori della scola per apprendere qualche arte, e le femmine o sposate o de sposarsi non si mandono piu dalle Maestre, è utile che si cava da queste scole, era il mantenimento dalle Maestre l'educazione delli discepoli ed il servizio nell'officiature della chiesa delli padri missionari. In tutto tempo isolà qui dimoro non ho sentito il menomo si conveniente a cognome delle mescolata di fanciulli e fanciulle giacchè le maestre invigilano a mantenerli sempre separato, sebene nella stessa stanza. Il danno che arreca alla nostra chiesa si è che non essendovi più scolari che frequentino l'orazione della servito cominciera e perdere l'uso dell'orazione publica di compieta. Non si potrà officiare più in latine nella nostra chiesa, perche nessuno più apprendere a leggere il latino non essendovi più scolari da poterle apprendere dovendo esser licenziati sin che arrivano all'eta dell'anno 7. Siccome si perderà l'uso di far dire la domenica la sera la dottrina alli ragazzi.

I motivi che indussero santamente a Benedetto XIV a proibire nella Terra Santa le Terziario per li ricorsi dal Patriarcha Armeno della Cilicia non sono li stessi di quelli della Georgia. Se si parla di Akalzike non vi è ne ammirazione ne scandalo, che anzi buon esempio presso li Turchi che di vado vedono qualche donna vestito all'uso delle donne vestite e lutto.

f.210r.

Se si tratta della Georgia e qui in Tiflis, ed in tutte le altre citta e Villaggi per dir cosi vi sono più Terziarie che vedove tanto di rito armeno che greco dagli armeni dette Cusi, cioè Vergine e da Georgiano chiamate Molosani, cioè Monache. La sostanza io non osservo altro nelli ricorrenti di Akalzike che un genio di litigare e suscitare motivi di dissenzioni ch'altro effetto non anno che di far intepidire la carita fra gli ecclessiastici. Dalla mia parte ho fatto eseguire tutti gli ordini di Monsignor Fracchia, tanto riguardo alli fanciulli, quanto rapporto alle Terziarie, che anzi ho data la proibizione di concedere l'abito (se abito puol dirsi) di Terziarie a chiunche si sia; Sinché la Sacra Congregazione non manifesta qual sia la sua volonta. Tanto ho saputo significarle,affinche bisognando possa la Sacra Congregazione esser da lei

informata compatira che scrivi in furia le baccio Umilmente le santa mano e con ossequio mi rassegno.

Tiflis, li 31 Marzo, 1786

Umilliss. obbligmo servitor

fr.Andrea da Palermo, cappno missioinario

№33

Illustrissimo e Reverendissimo Signore

f.307r.

Nell'anno scorso per debolezza ed impegno d'un Parroco da me collocato in Gori dopo esser stato da me aver fato sorti un scandalo, che un giovane assali di notte una Vergine a come le tagliò una treccia qual pretendeva per sposa invitisi... parenti fu a fin di svergognarla. La figlia resistette all'insulto; e costantemente risiutò due volte avra di matrimonio che per mano del Parroco le era stata mandata dal giovane, il quale non potendo con chiedere niente con le preghiere venne alla violenza a di notte coll'aiuto d'alcune donne seduttrici minacciandola di svergognarla come deflorata se non acconsentise al disegno finalmente la cavò fuori di casa la condusse in nostra Chiesa ed il Parroco di tutto confessiente di nascosto gli benedisse la nozze. Quando accortosi di tanto il fratello della Ragazza la stesso notte armato di cerini di fuoco e sciabla se il Parroco non si fosse olcultato, e dopo il Giovane Nattore poco mancò che non sorrise un omicidio.Li fratelli della figliola sono delle famiglie più civili in Gori; ricorsero per giustizia da me ricercandomi prima, se questo è l'uso di farli matrimony dai Cattolici in Europa; Si vantava il Giovane Nattore di voler far il matrimonio alla Franca cioè all'uso Europeo; fatto che riempi di manier e scandalo gli eretici non sortito puoi mai in questi paesi ne dai Cattolici, ne tempoco dagli eretici.

f.307 v.

senza alcun strepito ho cambiato il parroco non per questo sbaglio solamente; e dal novo parocco ho fatto dare l'assoluzione della scomunica privatammente al Giovane Nattore ed ad un altra donna e compagni dalli due sopradetti delitti. Alli 5 di Giugno sono stato spedito per motivo di medicina in Gori, ove con gl'occhi propri ho osservato di più di questo mi era stato riferto; e perché speravo che dovesse fra breve giungere il decreto per novo Prefetto, mi sbrigai alla buona di tutte le mie facende e giunto qui il Tiflis li 16 dello stesso giugno ritrovo le lettere di Roma colla conferma della Prefettura. Risposi con remissione dell'eminentissimo Cardinale Prefetto; ma non aveva ancora suggite la lettera, quando gli delinquenti tutti si addossarono contro di me; poco dopo ravveduti mi chiesero perder appena quietata la prima tempesta, mi insorge la secondo delle mani di Dio. Coll' infermita maligno delle due miei compagni, mi fugirono tutti essendo qui contagiosissimo la febra maligno. Ho io solo assistito e servito alli due infermi gravi e per castigo de miei peccati mi è morto il buon fratello fra Antonio di Gori fra il termine di 14 giorni di febre acuta.

Mi ritrovo adesso in mille angustie non avendo un Padre Missionario da sostituirlo al difonto fra Antonio che serviva di medico a questi Signore ed anche alla Corte di questo Sovrano. Se levo un altro padre medico di altra stazione per condurlo qui, bisogna che si perda, o si ponga in pericolo di perdersi la detta stazione; e non so cosa mi fare.

f.308r.

Mi sono stancato di scrivere e pregare li Reverendi Padri Procuratori di Corte per la spedizione di Padri Missionari che siano inviuti degli elementi di medicina; gli ho pregato che se non sanno la medicina almeno prima di spedirli li facci asistere almeno per sei mesi inqualche Ospitale ma non sono stato esaudito ed io mi protesto che se perderemo qualche stazione per mancanza di medici io non ho colpa. Questo Sovrano vuole sempre un medico seco; Cosi il Re d'Imeretti, il Principe della Mingrelia, il Pascia di Akalzike; e non vogliono medici finti ed Impostori, quali facilmente si fanno a conoscere e se gli manca il medico non solamente non ci proteggono, ma anche ci discacceranno. Tutto questo che ho scritto è un dogma, che bisogna sostenersi in questo missione e una condizione sino qua non ma non la credono chi non la vede di presenza a sogno che non si spediscono più medici anzi neppur missionari tutto che non sono medici or con si provvideranno li luoghi se quelli che termirano il loro corso vogliono partirsi o che mossa qualche altro missionario.

Ringrazio molto codi Sacra Congregazione e Vostro Signore Illustrissima e Reverendissima per conferma della Prefettura di che io veramente me ne protesto immeritevole ma confesso che mia debolezza, che se non mi assisteranno, siccome sino al punto mi hanno assistito con tanta carita e zelo, io non posso governar questa nave sdrucita senza convoglio ed equipaggio ed in con timore tempeste.

f.308 v.

Compatisca la mia libertà con la queste ho scritto quasi che scrivessi ad un mio pari, ma sono tanto le angustio notte quali al punte mi ritrovo, che mi fa credere nella di lei da me gia sperimentata carità e sollecitudine per...che siasi investita delli bisogni di essa e percio compessionerà e perdonera.

Nella circostanze nelle questi scrivo aggiungo le turbulenza del paese. Tutto il Daghistan si muove contro di questo Regno. Due colonie ribelli sono fuggire da questi paesi e si sono uniti ad altri Kan della Persia, che tutti cospirano contro questo sovrano il quale chiama ajuto da tutta le parti sino dalli Cerchesi e Chittasi di la de monti; Ogni giorno entrano qui nova truppe fra giorni si dara la marcia contro li sudetti Kan ed io che conservavo alcune antiche preziose medaglie per portarle io stesso sono costretto a spedirle e restarmi qui nella Georgia spettatore sempre di nuove guerre ed attrizioni del paese vessato per li continovi dazi. Le baccio ossequiosamente la Santo mano e con ogni rispetto voi sostituisco.Di Vostra santità Illustrissima e Reverendissima Tiflis, li 3 Agosto 1787

Umilissimo e Devotissimo Servitore fra Andrea da Palermo cappuccino missionario

№34

Tiflis, 20 gennaio, 1789

Illustrissimo e Reverendissimo Signore

f.367r.

Nel mese scorso mi giunge una veneratissima Signore del Eminentissimo Cardinale Prefetto nella gente leggo l'istanza fatta del Reverendo Padre Celerino da Iuspruk, pel suo ritorno e per seco portarsi la sua cappella portatile. Se il detto Padre non fosse proccurato dal pregiudizio degli spirituali, non avrebbe dovuto avanzare tali richieste. La missione agonizza per mancanza di Ministri, e laico attualmente si ritrova Parroco e solo nella città di Cutaisi ed essiste con zelo ed cuore a qual popolo restato dall'attuale persecuzione perche far richiesta di partirsene. La cappella poi che desidera di seco portarsi, non l'ho portuta lui dell' Europa. La fatta fare qui in Tiflis in tempo della mio asenza e la Benefattrice del Calice lo lego a questa chiesa quando si parti da Tiflis la portò seco in Cutais senza formane avvisato; Io ne feci le mie que vede e il di lui compagne il Padre Wendelino da Inspruk me lo rimando indietro; ed io per non contristare il Padre Celerino gliela ho vestituito un altre volte con questo che si applichi alla nova chiesa di Lailases, ove lui era destinato e non ritrovavasi per questa chiesa calice.

f.367 v.

Il Calice colla patena e d'argento tutto indorato dare con alcune miniature di mezzo rilievo malamente fatto ed il Camice non è per uso di Padre Capuccini perche è sirissime... estremo. Per viaggio non può dirsi messa accetto in pochissimi luoghi, ove ci abbiamo della chiese cattoliche; dunque lo desidera pella di lui provia tanto le significo per semplice notizia del vesto non lo ripugnanza di accordar gli il Calice tutto che desinato a questa chiesa di Tiflis piace l'Eminentissimo si è benignato di accordarglielo.

Nei primi dicembre è morta l'unica sorella di questo Sovrano. In stato di salute presente il di lui sorella mi disse: Padre io non posso familiarmente con esso voi conversare, perche io che la mia conversazione vi recheva del danno. E ciò diceva pella persecuzione che ci verrebbe fatta. Un giorno prima di morire assistendola io da medico, in presenza delle damigelle e persone di sangue reale publicamente fece la confessione seguente. Io confesso in San Pietro ed in tutti li suoi successori sino al regnante Santissimo Padre, l'autorita suprema di sciogliere e legare e questa facoltà è stata partecipata a voi altri padri missionarii in qualle parole: Ite er preadicate etc, e per tanto prima di morire datemi la benedizione. Non volevo io prestarle la mano per timore etc ma spinto della moribonda e dagli assistenti ho bisognato condescendere a secondo il costume Giorgiano con atti di devozione si è segnata col segno della Santa croce e dopo devotamente ho baciata la mano, e se l'ha posto sulla fronte. Vi fu un sussurro tra gli astanti e per timore tutto passò sotto silenzio.

f.368r.

L'anno scorso ritrovandomi solo ad istanza del .... di questo padre ho chiamato da Cutai il Padre Wendelino, il quale mi poteva aiutare nella parocchia e medicina parti d'Imereti

occultamente.... ma subito il Re d'Imereti mi minacciò la persequzione del popolo parta con Rageli, e parte con promesse di dargli un medico si quietarono. destinai il Padre medico di Akhalsike per Imereti, ma il Bascia (se evero) non lo lascio partire, percio sollevarono gli preti Armeni presero molto danaro alli poveri cattolici li questi mi spedirono un messo che gli conceda il Padre medico questo del Re, mi dice se lascierete partire il lo faro involare, e condurre ed occultava su da monti: Mi sono trovato nell'imbroglio. Ho costituito mio procuratore un monaco parente del Re d'Imereti, il gente è stato chiamato per essergli conferita la degnita di Patriarcha di Imereti. A questo mio amico monaco ho dato l'istruzione di covare dal principe di Imeretti una serva vostra io cavai dal principe Dadiani, cioè ch'io devo servirli di Padre medico ed il principe non debba proibirmi di poter far cattolici gli eretici Armeni, Giudei e Gentili, questa e tut'altra condizioni vi cerco per provvedere in avvenire pella persecuzioni che gratis allo spesso suscitano. Gia una settimana corre che si parti il monaco. Io prometto per dare al tempo, ma non avendo medico, non so come dover compire. Alli 5 di dicembre mori il Dadiani esistito dell'alunno di Santa Congregazione Pasiquale Alios Arutin, il quale oggi si ritrova a medicare la Regina d'Imeretti, questo novo medico si ho conciliata della stima in medicina

f.368 v.

perche sa la lingua Italiana, perche partò qui libri medici e medicamenti, perche è spiritoso e franco. Nell'anno scaduto si parti da qui un figlio d'un vero cattolico, cui un vero Padre missionario inseque gl'elementi dalla lingua latina e con tute mercanzia si conferi in Venezia ed oggi si ritrovera in Padovo chiamato Stefano Scievimanaati per apprender la medicina. Questo il medico Pasquale e qualche altro e qualche altro saranno la consacre li Padri missionari futuri o saranno disprezzati o discacciati o costretti a vivere miseramenti perche non essendo buoni medici saranno dilegiati come impostori dalli novi medici che e professo apprendono cosi la medicina tanto io prevedo. Ma Iddio può a tutto riporare con altri mossi a me ignoti pella sua gloria ed accrescimento delli figli della Santa Chiesa.

Corono gia dieci giorni ch'io ho fatto un sfogo con questo Sovrano da solo a solo persuadendo lo di restituirmi la chiesa cadente per uno forte scosta di terramoto. Gli ho posto sotto gl'occhi l'ingiustizia l'ingratitudine ed il peccato che si propaghera ne suoi figli, giacche costoro non restituerano piu la chiesa dopo la di lui morte. Si reso persuaso dallo mie ragioni, mi rispose con molto dolcezea mi diede dalla speranza e mi promise che fra tre giorni mi darete peremptoria risposta. In questo frattempo sono venuti ambasciatori del turco ed altri Kani della Persia, lui ha l'assedio sopra di Gangia per dove fra giorni dovra partirsi e forse condurre me, perche mi ha molto stima per proprio sua bonifita. Ogni giorno che mi presento per visita mi dica che deve parlarmi secretamente ma sino adesso non è venuto questo termine dalli tre giorni di dilazione che un richiese.La baciò le mani e ho scritlo in furia mi perdoni.

Umilissimo servitore Padre Andrea Palermo, cappuccino

შინაარსი

შესაეალი 5

1708-1710 წლებში სპარსეთის, საქართველოსა და ალბანეთის მისიონის საქმიანობასთან დაკავშირებული საქმეების საძიებელი 12

პაპი კლემენტე XI-ის წერილი საფრანგეთის მეფე ლუი XIV-ს ვახტანგ VI-სადმი დახმარების აღმოჩენის შესახებ 15

წმინდა კონგრეგაციის კარდინალ პრეფექტის ჯუზეპე საკრიპანტის რელაცია სულხან-საბა ორბელიანის დიპლომატიური მისიის ამოცანებისა და მიზნების შესახებ 17

პაპი კლემენტე XI-ის წერილი სულხან საბა ორბელიანს 24

კაპუჩინი მისიონერის ანტონიო და რომანოს მოხსენება წმინდა კონგრეგაციას საქართველოს მისიონის შესახებ 25

კაპუჩინი მისიონერის ანტონიო მარია დ'ამელიას ანგარიში წმინდა კონგრეგაციის წინაშე 31

წმინდა კონგრეგაციის კარდინალ პრეფექტ პეტრესადმი იოანე და ვახტანგ ორბელიანების ქართულ ენაზე მიწერილი წერილი 50

წმინდა კონგრეგაციის კარდინალ პრეფექტ პეტრესადმი იოანე და ვახტანგ ორბელიანების იტალიურ ენაზე მიწერილი წერილი 51

რომის პაპისადმი იოანე და ვახტანგ ორბელიანების ქართულ ენაზე მიწერილი წერილი 52

პაპისადმი იოანე და ვახტანგ ორბელიანების იტალიურ ენაზე მიწერილი წერილი 53

ანტონიო ლოდაკანტის ინფორმაცია წმინდა კონგრეგაციას ქართველი კათოლიკე ეპისკოპოსის ქრისტეფორე ორბელიანის შესახებ 54

კაპუჩინი მისიონერის კლაუდიო და რეჯოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალს 59

კაპუჩინი მისიონერის პიერ მარია და ბორგოს ინფორმაცია საქართველოს მისიონის შესახებ 61

კაპუჩინი მისიონერის რუდოლფო და ბორმიოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი 66

კაპუჩინი მისიონერის ჯუზეპე და მოდენას რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....72

კაპუჩინი მისიონერის ჯულიო ბონაევენტურა და ტრენტოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციას....79

მეფე ერეკლე II-ის წერილი კაპუჩინ მამა-მისიონერს ლეონარდოს....83

კაპუჩინი მისიონერის ალიოზ და პრაგას რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....84

კაპუჩინი მისიონერის დომენიკო და ტრიესტეს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....86

კაპუჩინი მისიონერის რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალს....95

კაპუჩინი მისიონერის დომინიკო და ტრიესტეს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთ კარდინალს....97

კაპუჩინი მისიონერი მაურო და ვერონას რელაცია რომის ერთ-ერთ კარდინალს....99

მორჩილი ფორტუნატო და ტრენტო მამა დომენიკო და ტრიესტეს შესახებ....101

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია რომის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....102

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....106

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....107

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....110

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....112

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია რომის ერთ-ერთი კარდინალისადმი....114

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია წმინდა კონგრეგაციის ერთ ერთი კარდინალისადმი....117

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია
წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი 120

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია
წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი 122

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია
წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი 127

კაპუჩინი მისიონერის ანდრეა და პალერმოს რელაცია
წმინდა კონგრეგაციის ერთ-ერთი კარდინალისადმი 130

დოკუმენტების ორიგინალი ლათინურ და იტალიურ ენებზე 133

გამომცემლობა „საჩინო“
თბილისი, ც. დადიანის 100.
ტელ.: 593-99-34-88
e-mail: sachino64@mail.ru